Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Suhm, Peter Friderich.
Titel | Title:	Peter Friderich Suhms Samlede Skrifter.
Alternativ titel | Alternative title:	Samlede Skrifter.
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 1
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kiøbenhavn : S. Poulsens Forlag, 1788-99
Fysiske størrelse | Physical extent:	16 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

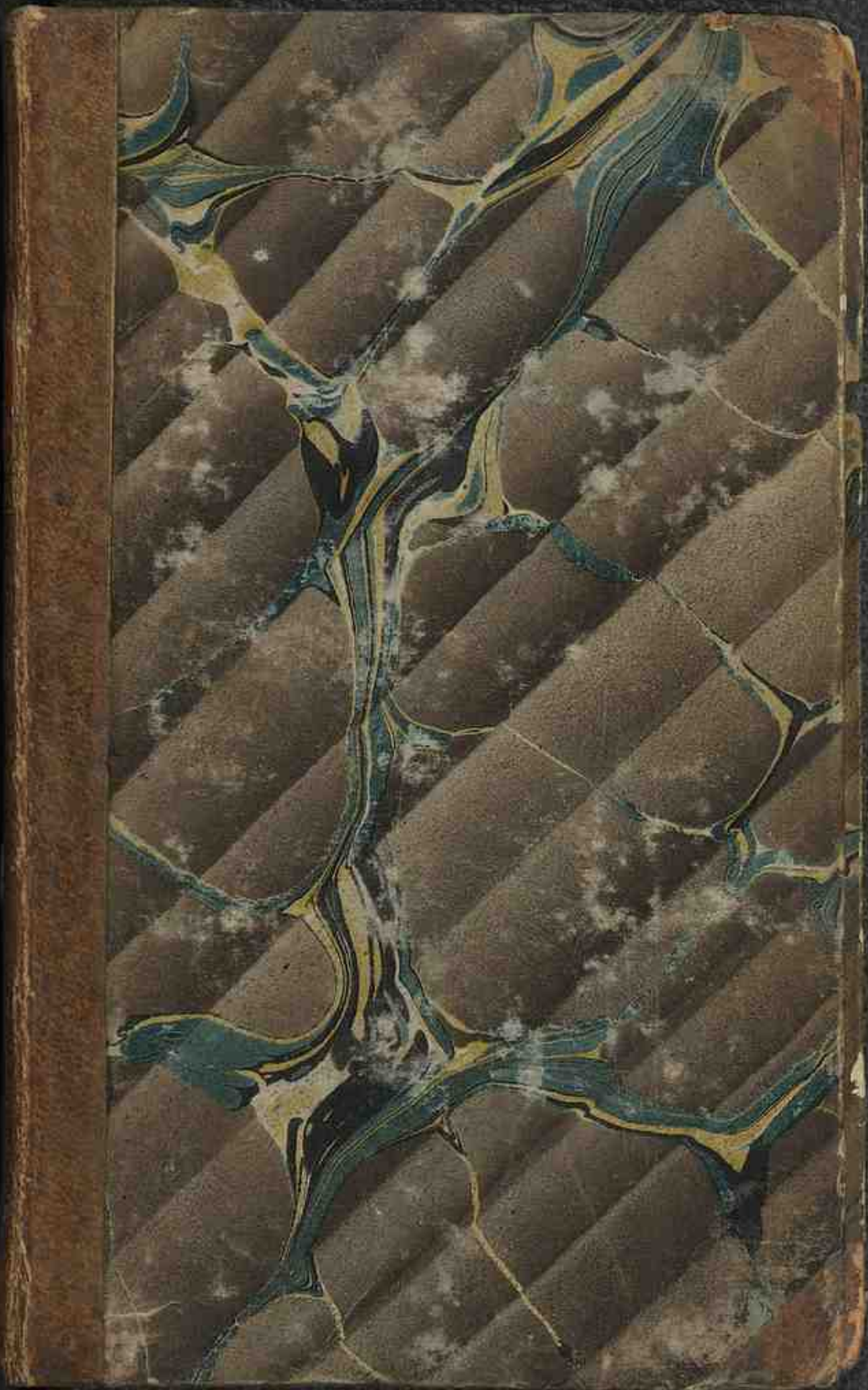

52,-108 Ex. 2

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 52 8°

1 1 52 0 8 05204 7

4-REX.

Dýnesen.

1948. 9. 722

Kammerherre og Kongelig Historiographus

Peter Friderich Suhms

samlede

Skrifter.

Samrak og Beive

Første Deel.

Kiøbenhavn 1788. Paa S. Poulsens Forlag
trykt hos Bogtrykker Lauritz Simmelkiær.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Efter den brave og velfortiente Hr. Poulsens Forlangende haver jeg tilladt ham at samle alle mine smaae moralske Afhandlinger, samt de der slaaer ind i de smukke Videnskaber, og han haver opfort sig heri til min Fornøielse, og som jeg haaber til Publici, baade ved at besørge en smuk Tryk, som og en rigtig og nøiagtig Correctur. I dette Bind forekommer først Samtaler og Idyller, og det efter Aarene, de ere skrevne i, hvilket gielder om alle følgende Afhandlinger. Jeg har intet ældre ladet trykke end den første Samtale imellem Lyciscus og Aristides, og findes den her næsten uden nogen Forandring, undtagen i Trykfeil og no-

get lidet i Orthographien, forresten har jeg ladet det urene Sprog staae for at vise, hvorledes jeg efterhaanden har forladt det, og følgende Langebeks Spoer stræbt at skrive en reen Dansk Stiil. Da jeg udgav Idyllerne uden Navn, saa havde jeg den Fornøielse selv i Selskaberne at høre mange og adskilte Domme over dem. Nogle syntes slet intet om dem, men iblandt dem vare nogle, som reent forkastede alle Idyller, hvis Domme derfor ei kunde ansees for gyldige; men end flere vare de, som funde Behag i dem, og bleve da Frode, Sarraka, Amymone, Stærkodder, meest roste, ligesom blandt Samtalerne i de Dødes Rige, Signe og Hagbarth.

P. F. Suhm.

Subskribentere.

	Skrivp.	Trykp.
Hans Majestæt Kongen	10	40
Hendes Majestæt Enkedronningen	10	12
Hans Kongelige Høihed Kronprindsen	10	10
Hans Kongelige Høihed Arveprindsen	10	10
Hendes Kongelige Høihed Kronprindsessen	6	2

Hr. Aabye, Th. Kongelig Fuldmægtig	Khavn.	⁄	1
— Aall, N. B.	Porsgrund	1	⁄
— Aasheim, Professor	Kiøbenhavn	⁄	1
— Abildgaard, P. C. Justitsraad	—	⁄	1
— Adler, Professor	—	1	⁄
Mad. Ahlmann, L. R.	—	⁄	1
Hr. Albrechtsen	—	1	⁄
— Anker, B. Etatsraad	i Christiana	⁄	1
— Anker, P.	paa Bogstad i Aggers Sogn	1	⁄
— Arbo, J. Kiøbmand	i Drammen	⁄	1
— Arbo, T.	—	⁄	1
— Arup, T. Amanuensis hos Biskop-			
pen i	Christiansand	⁄	10

Subskribenterе.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Balch, S. Studiosus	Kiøbenhavn	ß	1
— Balle, Biskop	—	ß	1
— Balle, Auditeur	—	ß	1
— Bang, Conferenceraad	—	4	ß
— Bang, Professor	—	1	ß
— Bang, Fuldmægtig	—	ß	1
— Barth, J. Cancellieraad	Kongsberg	1	ß
— Basedow, Skoleholder	Kiøbenhavn	1	ß
— Bastholm, Confessionarius	—	ß	1
— Beaufin, Controleur	Helsingøer	ß	1
— Bech, C. Studiosus	Kiøbenhavn	ß	1
— Becker, E. Secretair	—	1	ß
— Beck, Cancellieraad	—	1	ß
— Beckmann, Assessor	—	1	ß
— Berg, J. Pharmaceuticus	—	ß	1
— v. Berger, Oberst-Lieutenant	Jægersborg	ß	1
Mad. Berling, C. C.	Kiøbenhavn	ß	1
Hr. v. Berner, Capitain	Helsingøer	ß	1
— Bernhoft, J. C. Cancellist	Kiøbenhavn	ß	1
— Beier, Kammerraad	—	ß	1
— Bie, T. N. Oberforster	Kongsberg	ß	1
— Bisrusen, Præst til Wallebye og Taarnebye		ß	1
— Blom, Justitsraad og Tolder	Drammen	1	ß
— Bonfils, C. J.	Kiøbenhavn	1	ß
— Borre, Uhrmager	—	ß	1
— Borch, N. Studiosus Theologiæ	—	ß	1
— Bøe, G.	paa Legnam i Guldbrandsdalen	ß	1
— Bradt, Procurator	Kiøbenhavn	1	ß
— Brangstrup, Procurator	Scheen	ß	1
— Braunbehrns, J. F. Contoirist	Helsingøer	ß	1
— Bregaard, junior, Fuldmægtig	—	ß	1
— Brockmand, Krigs-Assessor	Christiania	ß	1
— Brodahl, Kammerraad	Kiøbenhavn	1	ß
— Brown, junior, Kiøbmand	Helsingøer	ß	1

Hr.

Subskribenterе.

		Skrivp.	Tryksk.
Hr. Bruun, N. Studiosus	Kiøbenhavn	ß	1
— Bruun, N. Fuldmægtig	—	ß	1
— Bugge, Justitsraad	—	ß	1
— Bukier, Justitsraad	—	1	3
— Buntzen, J. Mægler	—	ß	1
— Burmester, Fuldmægtig	Helsingøer	ß	1
— v. Bülow, Lieutenant	Drammen	ß	1
— Bøgh, L. H. Studiosus	Kiøbenhavn	1	1
— Bøyesen, C. Kiøbmand	Drammen	ß	1
Hr. v. Cappeln, D.	Scheen	1	ß
— Claessen, Kiøbmand	Helsingøer	ß	1
— la Calmette, A. Kammerherre	Kiøbenhavn	1	ß
— Carstens, Geheimeraad	—	ß	2
— Cimber, J. B. Landmaaler	—	ß	1
— Classen, J. F. Generalmajor	—	1	ß
— Cold, Professor	—	ß	1
— Colbiørnsen, Justitsraad	—	ß	1
— Collet, P.	Christiania	1	ß
— Collin, Fuldmægtig paa Sukkerhuset	Khavn.	ß	1
— de Coninck, Etatsraad	—	1	ß
Hr. Dahl, A. Copiist i Hof- og Stads-Retten	Kiøbenhavn	1	ß
— Dalberg, paa Toldboden	—	ß	1
— Dan, Justitsraad	—	ß	1
— Deichman	—	1	ß
— v. Dernath, Greve	—	1	ß
— v. Deurs, Commissair	Helsingøer	ß	1
— Dirchs, Studiosus	Kiøbenhavn	ß	1
— Dorph, F.	—	ß	1
— Dreier, C. Secretaire	—	ß	1
— Due, P.	—	ß	1
— Dæhlie, H. Kiøbmand	Christiania	ß	1

Subskribentere.

		Skrivp.	Tryksk.
Enigheds-Selskabet	Kiøbenhavn	5	1
Hr. Edsley, J. Kiøbmand	Christiania	5	1
— Eggers, N. C.	Kiøbenhavn	5	1
— Elieson, J. paa Frogner i	Aggers Sogn	5	1
— Ellefson, P.	Øster-Riisøer	5	1
— Elmenhorst, Fuldmægtig	Kiøbenhavn	1	5
— Engelbreth, Justitsraad	—	5	1
— Eschemos, Studiosus Juris	—	5	1
— Essendrop, Justitsraad og Oberbergsamts Forvalter	Kongsberg	1	5
Hr. Faber, A. C. Sognepræst for	Jonshoved	5	1
— Fabritius, Tengnagel, Conferenceraad	Kiøbenhavn	5	1
— Fabritius, Canceilieraad	—	5	1
— Falck, Secretaire	—	5	1
— Falchenthal, Divisionschirurgus	—	1	5
— Ferslew, Assistent	—	5	1
— Fibiger, A. Secretaire	—	5	1
— Fleischer, Assessor	—	5	1
— Flood, P.	Scheen	5	1
— Frankenau, Cand. Phil.	Kiøbenhavn	5	1
— Frankenau, Studiosus Medicinæ	—	1	5
— Friberg, Organist ved Holmens Kirke	—	5	1
— Fritz, Kammerraad	—	5	1
— Frost, H. H. Copiist i Cancelliet	—	5	1
— Funch, Secretaire	—	5	1
— Funch, D. C. Urtekræmmer	—	5	1
— Furst, J. D.	Øster-Riisøer	5	1
Hr. Gamst, Fuldmægtig	Helsingoer	5	1
— Gisleſen, Medicinæ Doctor	Drammen	1	5

Hr.

Subskribenterе.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Gloerfeldt, General-Consul	Helsingoer	1	1
— Glückstadt, Sognepræst til Schieberg	Præstegield	1	1
— Graah, Justitsraad	Kiøbenhavn	1	1
— Gratwed, K.	—	1	1
— Gravenhorst, F. C. Pharmaceutieus	—	1	1
— Grooss, P. A. Cand. juris	—	1	1
— Guldbrand, Etatsr. og Livmedicus	—	1	1
— Grundtvig, O. Feldt-Præst	—	1	1
— Gustmeyer, Grosserer	—	1	1
— Gyldendal, Agent	—	1	10
Hr. Haack, S. P. i Rentekammeret	Kiøbenhavn	1	1
— Haderup, A. Studiosus	—	1	1
— Hagen, Capitaine	—	1	1
— Hagen, Lieutenant	—	1	1
— Hagen, M. Assessor	—	1	1
— Halse, J. C. dansk Kapellan ved Garnisons Kirken	—	1	1
— Hansen, Damefriseur	—	1	1
— Hartman, Foged	Guldbrandsdalen	1	1
— Hauch, Kammerherre	Helsingoer	1	1
— Hauch, Underofficeer ved Soecadetterne	Kiøbenhavn	1	1
— Hellesen, J. C. Casserer	—	1	1
— de Hemmer, Jv. Stifts-Præst paa	Walløe	1	1
— Herloffsen, H.	Øster-Riisoer	1	1
— Hessel, Cantor	Helsingoer	1	1
— Heyberg, A. M. Studiosus	Kiøbenhavn	1	1
— Heyerdal, P. Forvalter	Christiania	1	1
— Hayssen, Klædekræmmer	Kiøbenhavn	1	1
— Heyssen, A. Studiosus Theol.	—	1	1

Subskribentere.

		Skriv.	Tryk.
Hr. Hinrichsen, A. Studiosus	Kiøbenhavn	1	⁄
— Hinckelden, Justitsraad, til	Ourupgaard	1	⁄
— Hinckelden, Agent, til	Egense	1	⁄
— Hiort, V. K. Studiosus	Kiøbenhavn	⁄	1
— Hodorph, Copiist	—	⁄	1
— Hoe, E. Studiosus	—	⁄	1
— Hoff, Ingenieur-Capitaine	Friderichshald	⁄	1
— Holm, J. Architecte	Kiøbenhavn	⁄	1
— Holmboe, J. Kapellan til	Eidanger	⁄	1
— Holm, Rabe, Commercegaad	Christianshavn	1	⁄
— Holm, O. P. Bogholder	Kiøbenhavn	⁄	1
— Holm, P.	—	⁄	1
— Hoppe, J. C. Søecadet	—	1	⁄
— Hoppe, F.	—	1	⁄
— Hornemann, Professor Theologiæ	—	1	⁄
— Hornemann, Informator hos Kongens Pager	—	⁄	1
— v. Hveberg, Lieutenant	Helsingøer	⁄	1
— Hvid, Herre til	Morkegaard	1	⁄
— Hopker, J. H. Kiøbmand	Kongsberg	⁄	1
— Høvinghoff, Kongl. Fuldmægtig i Rentekammeret	Kiøbenhavn	⁄	1
— Hørbroe, H. Lærer ved Latinsk Skole	—	⁄	1
Hr. Jacobsen, P. Studiosus	Kiøbenhavn	1	⁄
— Jensen, Supercarga	—	⁄	1
— Jensen, P. residerende Kapellan	Mariager	⁄	1
— Jespersen, Studiosus	Kiøbenhavn	1	⁄
— Jechel, F. Studiosus	—	⁄	1
— Jorhan, Medicus	—	⁄	1
— Ibsen, A. Revisor	—	⁄	1
— Juell, C. Sognepræst	Øster-Riisser	⁄	1
— Juhl, Cand. S. S. Minist.	Kiøbenhavn	1	⁄

Hr.

Subskribenterе.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Kaalund, Kammerjunker	Kiøbenhavn	1	⁄
— Kellermand, Kammerraad	—	⁄	1
— Kierbye, paa Søe-Assecurancecontoiret	—	⁄	1
— Kierulff, A. C. Søekadet	—	⁄	1
— Kios, A. Kiøbmand	Christiania	⁄	1
— Klingberg, Candidatus juris	Kiøbenhavn	1	⁄
— Kopp	—	⁄	1
— Kornerup, C.	—	⁄	1
— Kornerup, F.	—	⁄	1
— Kragh, H. J. paa Toldboden	—	⁄	1
— Kuur, M. Lieutenant	Øster-Riisøer	⁄	1
— Kynde, H. A. Stifts Cantor	Walløe	⁄	1
Hr. Langballe, O. Studiosus	Kiøbenhavn	⁄	1
— Lange, Advocat	—	⁄	1
— Lange, L. Copiist	—	⁄	1
— Larsen, Consistorialraad	Drammen	⁄	1
— Larsen, Haldor	Christiania	⁄	1
— Laub, F. Cancellieraad	Kiøbenhavn	⁄	1
— Lemming, S. Correspondent ved den Grønlandske Handel	—	⁄	1
— Liebenberg, M. F.	—	⁄	1
— Lintrup, J. Provst	Stevnsherred	⁄	1
— Lintrup, Litteratus	Kiøbenhavn	⁄	1
— Lous, C. C. Professor og Navigations Directeur	—	1	⁄
— Lund, C. A.	—	⁄	1
— Lund, P. C. Sognepræst	Høierup	⁄	1
— Lund, Tønder, Kammerraad	Kiøbenhavn	1	⁄
— Lundorph, Geheimeraad	—	1	⁄
— Lycke, N. Boghandler	—	⁄	1
— Lylow	—	⁄	1
— Løvenskiold, S. Kammerherre	Porsgrund	⁄	1

Hr.

Subskribenterе.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Madtzen, Truels	Aalborg	⁄	1
— Malling, H. Kiøbmand	Drammen	⁄	1
— Mandix, Revisor	Kiøbenhavn	1	⁄
— Manthey, Præst til Petri Kirke	—	1	⁄
— Martfelt, Etatsraad	—	1	⁄
— Matthiesen, J. Justitsraad	—	⁄	1
— Man, Kammer-Secretaire	—	1	⁄
— v. Mehren, Kiøbmand	Helsingøer	⁄	1
— Moe, Boghoider	Kiøbenhavn	1	⁄
— Mohr, Controlleur ved Porcelains-fabriket	—	⁄	1
— Moltke, A. F. Greve, Ridder og Contra-Admiral	—	1	⁄
— Moltke, Kammerherre og Stiftamt-mand i	Christiansands Stift	1	⁄
— Morgenstierne, Conferentsraad	Kiøbenhavn	1	⁄
— Müller, C. Proost til	Hornerup	⁄	1
— Munthe, Revisor	Kiøbenhavn	⁄	1
— Muus, Renteskriver	—	⁄	1
— Müller, Hof-Kobberstikker	—	⁄	1
— Møller, Doctor	Porsgrund	1	⁄
— Møller, E. Studiosus	Kiøbenhavn	⁄	1
— Møller, Controlleur	—	⁄	1
Hr. Naur, Forpagter	Walløe	⁄	1
— Næsted, Cancellieraad	Kiøbenhavn	⁄	1
— Neergaard	—	1	⁄
— Nissen	—	⁄	1
— Norager, J. Regimentsskriver,	Friderichsberg	⁄	1
— Norregaard, General-Auditeur,	Kiøbenhavn	1	⁄
Hr. Obelitz, Conferentsraad	—	1	⁄
— Orm, J.	Friderichsberg	⁄	1
— Olsen, P. B. Secretaire	Kiøbenhavn	⁄	1

Hr.

Subskribenterе.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Olufſen, Landmaaler	Kiøbenhavn	1	0
Hr. Paludan, Capellan paa	Amager	0	1
— Paludan, J. Præſt	Fredensborg	0	1
— Payecken, J. Studioſus	Øſter-Riisøer	0	1
— Penick, Lieutenant	Aalborg	0	1
— Peterſen, H. Skoleholder	Chriſtiania	0	1
— Peterſen, P. C. Præſt i	Colding	0	1
— Peterſen	Kiøbenhavn	1	0
— Peterſen, P. Gartner	Friderichsberg	0	1
— Plum, F. Litteratus	Kiøbenhavn	0	1
— Plum, A. C. R: Pharmaceuticus	—	0	1
— Pontoppidan, H. Conſiſtorialraad og Sognepræſt til	Ideſtrup	1	0
— Poulſen, P. Magazinforvalter	Kiøbenhavn	1	0
— Prihn, Juſtitsraad	—	1	6
Hr. Radich, Fuldmægtig	—	0	1
— Rahbeck, Litteratus	—	1	0
— Ramſing, J. C. Studioſus	—	0	1
— Ranøe, Doct. Medicinæ	—	0	1
— Rasbeck, P. Lærer ved den latinſke Skole i	Friderichsborg	0	1
— Reimer, J. Præſt	i Aagerup	0	1
Frue Reventlou, Grevinde	Kiøbenhavn	1	0
Hr. Reverſen, Juſtitsraad	—	0	1
— Riber, Litteratus	—	0	1
— Riegels, N. D. Litteratus	—	1	0
— Riisbrigh, Profeſſor	—	0	1
— Roſenkranz, Geheimeraad	—	1	0
— Roſenkranz, Baron	—	1	0
— Roſenſtand, Kongelig Fuldmægtig	—	0	1
— Roſtæd, Conrector	Chriſtiania	0	1
— Roſted, H. Licentiatus Medicinæ	Kiøbenhavn	1	0
— Rottbøll, Conferentsraad	—	1	0

Hr.

Subskribentere.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Rougtved, Kammerraad paa Rommenes Gaard ved	Scheen	⅛	1
— Ryberg, M. Conferenceraad	Kiøbenhavn	1	⅛
— Ryberg, Auscultant	—	1	⅛
Mad. Rydiger, M. C.	Randers	⅛	1
Hr. Rørby, J. H. Præst til Nicolaikirke,	København	⅛	1
Hr. Saabye, S. Inventariiskriver paa Holmen	Kiøbenhavn	1	⅛
— Samsøe, Informator hos Kongens Pager	—	⅛	2
— Sandberg, Carechet	Christiania	⅛	1
— Sandrue, H. C. H. Studiosus	Kiøbenhavn	1	⅛
— Sarß, J. F. Studiosus	Øster-Riisøer	⅛	1
— Schack Rathlou, Geheimeraad	Kiøbenhavn	1	⅛
— Schebye, Præst i	Helsingøer	⅛	1
— Scheel, G. Ch. Examinatus juris	Kiøbenhavn	⅛	1
— Schejtli, J. Procurator	Drammen	1	⅛
— Schiellerup, Procurator	Kiøbenhavn	⅛	1
— Schimmelmann, Greve	—	1	⅛
— Schiøtt, Kammerraad	—	1	⅛
— Schlytter, H.	Øster-Riisøer	⅛	1
— Schmidt, Justitsraad og Notarius Public.	Kiøbenhavn	⅛	1
— Schmidt, Stads-Chirurgus	Christiania	1	⅛
— Schmidt, J. D. Blikkenslager	Kiøbenhavn	⅛	1
— Schumacher, Toldbetjent	Helsingøer	⅛	1
— Schytt, P. W. Kapellan	Porsgrund	⅛	1
— Schou, Assessor	Helsingøer	⅛	1
— Silberschildt, Lieutenant	Kiøbenhavn	⅛	1
— Simmelkiær, L. Bogtrykker	—	⅛	1
— Simonsen, N.	Øster-Riisøer	⅛	1
— Skaar, J. Kiøbmand	Kongsberg	⅛	1
— Skibsted, Advocat	Kiøbenhavn	1	⅛
— Sletting, S. Studiosus	—	⅛	1

Hr.

Subskribenterе.

		Skriv.	Tryk.
Hr, Smith, Cancelliſt	Kiøbenhavn	⁄	2
— Smith, P. Præſt i	Blousrød	⁄	1
— Spendrup, Deſtillateur	Kiøbenhavn	⁄	1
— Sprunck, Translateur	Helſingøer	⁄	1
— Steenberg, Proviſor	—	⁄	1
— Stephanſen, St.	Kiøbenhavn	⁄	1
— Stilleſen, Apotheker	Drammen	⁄	1
— Storck, M. Fuldmægtig	Kiøbenhavn	⁄	1
— Stoud, O. Rector	Vordinborg	⁄	1
— Strætt, Doctor	Helſingøer	2	⁄
— Studsgaard, Studioſus	Kiøbenhavn	⁄	1
— Swaller, Fuldmægtig	Helſingøer	2	⁄
— Sverdrup, Auditeur og Politiemeſter	Chriſtiania	⁄	1
— Sylow, L. Hovmeſter	Sødringholm	⁄	1
Mad. Sønnichſen	Kiøbenhavn	1	⁄
Hr. Sørenſen, N. Cand. S. S. Min.	—	⁄	1
Hr. Tertorius, A.	Kiøbenhavn	⁄	⁄
— Teisner, W. Kiøbmand	Kongsberg	⁄	1
— Thies, N. Skoleholder	Kiøbenhavn	⁄	1
— Thies, T.	Øster-Riisøer	⁄	1
— Thaarup, F. Copiiſt	Kiøbenhavn	⁄	1
— Thaarup, T. Lærer ved Søe Cad. Acad.	—	⁄	1
— Thonning, R. Amtschirurgus	—	⁄	1
— Thornſohn, Foged paa Søve ved	Scheen	⁄	1
— Tidemann, Secretair	Kiøbenhavn	⁄	1
— Top, Kongelig Løber	—	⁄	1
— Torring, C. R. Studioſus	—	⁄	1
— Trane, P. Kiøbmand	Chriſtiania	⁄	1
— de Turen, General Krigs-Commiſſair	Helſingøer	⁄	1
— de Turen, L. Kapitain	—	⁄	1
— Tychſen, N. Lector Chymiæ og Apotheker	Kongsb.	⁄	1
— Tønsberg, O.	Kiøbenhavn	⁄	1

Hr.

Subskribenterne.

		Skrivp.	Trykp.
Hr. Valert, Kongelig Mundskienk	Kiøbenhavn	1	1
— Venninghausen	—	2	1
— Vogt, N. N. Kiøbmand	Drammen	2	1
— Vosgraff, Lieutenant Vagtmester,	Friderichshald	2	1
Hr. Wadum, J. Kammerraad	Kiøbenhavn	2	1
— Walker, J.	—	1	2
— Walmoden, Kammerjunker	—	2	1
— Weise, Assessor og Casserer	Helsingøer	2	1
— Weiser, J. A. Studiosus	Kiøbenhavn	2	1
— Wenth, Etatsraad	—	1	2
— Westengaard, O. Præst	—	2	1
— Westergaard, J. Sognepræst for Oddens Menighed		1	2
— Wibe, J. J. Degn	Friderichsberg	2	1
— Wiborg, P. Forvalter paa Porcelainsfabriket Kbh.		2	1
— Winding, Kammerraad	Aalborg	2	1
— Winge, Mægler	Kiøbenhavn	2	1
— Winslov, Professor	—	2	1
— Winsnes	—	2	1
— Winterfeldt, Kammerherre	—	2	1
— Winter, K. S. Kiøbmand	Kongsberg	2	1
— Winther, Rector	Scheen	2	1
— Woigt, Slotsforvalter	Friderichsberg	2	1
— Wolff, O. Litteratus	Kiøbenhavn	2	1
— Wolqvartz, Regimentsqvarteermester	—	2	1
— Worsøe, A. F. Præst	—	2	1
— v. Würtzen, C. Premierlieutenant	—	2	1
— v. Würtzen, F. Proviantforvalter	—	2	1
— Woldicke, Præst	Helsingøer	2	1
Hr. Zimmermann, Bogbinder	—	2	1
— Zumhagen, Justitsraad	Kiøbenhavn	2	1
Hr. Øhlenschläger, Organist	Friderichsberg	2	1

I.

Samtaler og Idyller.

I. Samtale efter Luciani Maade

imellem

Lyciscus og Aristides.

(skreven 1748.)

Lyc. Du kommer mig heel tankefuld for. Hvad skader dig?

Arist. Den Hemmelighed, som nedslaaer mit Sind til Jorden, skal begraves med mig.

Lyc. Jeg meente, at du ei havde noget skiult for saadan en Ven, som jeg. Er det Venskab? men maaskee du er ei mere min Ven; maaskee du aldrig har været det.

Arist. Ak Lyciscus! hvorledes kan du have saadanne Tanker om mig? Jeg sværger ved Himmelen, at aldrig har Damon været saa hengiven til Pythias som jeg til dig. Hvad Eder, hvad Forpligtelser vil du mere forlange af mig?

Lyc. Allerkiereſte Ariſtides! jeg har aldrig tvivlet om dit Venſkab. Den Bedrøvelſe, jeg fandt ved det, du vilde holde nogen Ting hemmelig for mig, har imod min Villie lokket diſſe ſtrafværdige Ord af min Mund. Men til et Beviis paa dit Venſkab, ſaa beſværger jeg dig, min kiere Ven, ved ſelv ſamme Venſkab, ved alt det dig er kiert, ja ved dig ſelv, at ſige mig Aarſagen til din uſædvanlige Bedrøvelſe i Dag. Maaſkee jeg kan være din Smerte til nogen Lindring.

Ariſt. Lyciſcus! hvo kan vel holde Stand imod ſaa meget Venſkab? du ſkal ſtrax blive fornøiet; din Nysgierrighed ſkal blive ſtillet; men tænk aldrig at hemme min Sorg; langt mindre gandſke at ophæve den. Du maa fremføre Sentenzer af Socrates, guddommelige Lærdomme af Plato: Det er alt intet: det beſtyrker mig tvertimod i mit Forſæt, langt fra at ſkrække mig fra det. Philoſophie nærer min Bekymring.

Lyc. Jeg troer, du har i Sinde at agere en Tragoedie. Bliv ei for længe ved den Tale; jeg frygter ellers for, at det vil gaae mig ſom Abderiterne. Aabenbar mig din Hemmelighed; jeg kan maaſkee dog raade nogen Bod paa din Bedrøvelſe, endſkiønt du tænker anderledes.

Ariſt. Jeg vil nu paa Øieblikket fornøie din Nysgierrighed, og aabenbare Aarſagen til min Bedrøvelſe. I Nat kunde jeg ikke ſove; jeg var gandſke

uroelig;

uroelig; det var som om en behagelig Skiebne nødte mig til at gaae ud. Jeg staaer derfor op, klæder mig paa, og gaaer ud. Det var omtrent Klokken fem. Veiret var meget behageligt; jeg besluttede derfor, at giøre en dygtig Tour. Jeg gaaer omkring i alle Stadens Gader; og endelig spadserer uden for Byen. Jeg forføier mig strax til Academiet, deels for at høre de Vise tale; deels og for at forlyste mine Øine med de lange og lige Spadseregange, og de kiølige Vandspringe; for hvilket altsammen vi maa takke vor kloge Borger Cimon. Da jeg nu gik op og ned i dybe Tanker, betragtende efter min Sædvane Verdens Ubestandighed og alle jordiske Tings Forfængelighed, hørte jeg noget gandske sagte komme efter mig. Jeg vender mig derfore om; men ak! hvad faldt mig i Øinene? — en Gudinde.

Lyc. Jeg skielver for dig, Aristides. Jeg seer nu Aarsagen til din Bedrøvelse. Den Gud, som tvinger alles Hierter, der med en Enevoldsmagt regierer baade i Himlen og paa Jorden, har ogsaa overvundet og saaret dit Hierte med dødelige Skud. Jeg tilstaaer nu gierne, at jeg ei ved nogen Middel kan frelse dig; ei Medea selv med al sin Troldom kunde redde dig ud af denne Gudindes Snarer. Hvo der kiender og har fornummet Kierlighedens Magt, veed saare vel, at dens Bedrøvelse og Piner ei kan stilles, uden ved at besidde det man elsker. Men dette eneste forundrer mig, at du som saa stor en Philosoph, der

ei alene ſte fører den viiſe Ariſtidis Navn, men endog følger hans Fodſpor, har kunnet forfaldet til ſaadan Skrøbelighed.

Ariſt. Opſæt dine Betragtninger til en beleiligere Tid, og lad mig nu uden Hinder fortælle min Hændelſe, ſiden du ſelv har bragt mig dertil. Jeg ſiger, at det første, hun faldt mig i Øinene, tænkte jeg, det var en Gudinde; men ſiden overveiede jeg, at alt det, vore Poeter og Præſter ſige om de mange Guder og Gudinder, er lutter Fabel og Snak, og at der ei er uden en eneſte ſand Gud, ſom har ſkabt Himlen og Jorden. Jeg blev derfor imod min Villie nødt til at holde hende for et Menneſke; dog holdt jeg hende derhos for noget mere end et andet Menneſke: jeg faldt ſtrax paa den Tanke, at hendes Siel beſad ei mindre herlige Egenſkaber end hendes Legeme, ſaa at hun i min Indbildning blev ligeſaa viis og dydig, ſom hun var deilig og ynpig; Udgangen viſte og, at jeg ei heller bedrog mig i diſſe mine Tanker. Jeg blev ſtaaende, for at betragte denne Deilige; og hun, ſom af en Skiebne, blev ligeledes ſtaaende for at betragte mig. Jeg veed ei, om hun fandt noget ved min ringe Perſon, ſom behagede hende. Dog, efterat vi havde ſtaaet faſt en Time paa eet Sted, betragtende hinanden, lod det, ſom hun paa eengang ſamlede ſine adſpredte Sandſer ſammen; en ſtærk opſtigende Rødme i hendes Anſigt gav en heftig Sindsbevægelſe tilkiende, hun trak ſin Kappe haſtig for ſit Anſigt, ſom hun ellers havde

kaſtet

kastet tilside, for efter min Mening ret at betragte mig; vendte sig om, og snarere fløi, end gik. Saa længe hun var tilstæde, bildte jeg mig kuns ind, at have Admiration og Respekt for hende; men ligesaasnart hun var borte, formerkede jeg, at den heftigste Kierlighed havde indtaget mit Hierte; thi jeg fornam strax, at jeg ei et Øieblik kunde være fra hende, og at jeg aldrig vilde blive vel tilfreds, hvis jeg ei kunde faae hende i Tale, og bevæge hende til at elske mig ligesaa heftig, som jeg elskede hende. Jeg forsømte mig derfor ei et Øieblik; jeg følger hende efter, og seer med største Forundring, at hun gaaer ind i Academiet: just i det jeg og der vilde efterfølge hende, kommer mig den ærværdige Theophrastus imøde.

Lyc. Det var en langt bedre Rencontre end den forrige; thi Theophrastus er uden Tvivl den viiseste Mand i vor Tid. En Alder af fast hundrede Aar har forhvervet ham en stor og vis Erfarenhed i Verdens Løb og dens Brug og Maneer; det beste Beviis herpaa ere de uforlignelige Caracterer, hvormed han hver Dag oplyser og beriger Verden.

Arist. Naar du faaer at høre, hvo det Fruentimmer er, saa vil du maaskee ligesaavel som jeg skatte hende endog høiere end den viise Theophrastus selv. Denne viise Mand, som jeg allerede har sagt, kom mig da just imøde. Kiere Aristides, sagde han til mig, tagende mig ved Haanden, hvi est du saa bedrøvet?

Bedrøvelse er en Feil, der ei anstaaer en Philosoph, med mindre du er bedrøvet over det, at du ei endnu finder dig fuldkommen nok. Ak, viise Theophrastus! sagde jeg, falbende ham ind i sine Ord, give Gud, at jeg besad din Klogskab, en langt stærkere Passion end Bedrøvelse har bemægtiget sig mit Hierte. Jeg tvinges af Kierlighed. I det samme slog jeg mine Øine ned til Jorden, forbauset over det, jeg saa tydelig havde viist min Svaghed for saa viis en Mand.

Lyc. O du forføriske Kierlighed! du søde Gift! du giør af Kloge Daarer, og vender de Viises Sind fra Viisdom til Daarskab. De, som af dig ere overvundne, bilde sig endog ind, at alle Fornøielser i Verden ei engang kan sættes i Ligning med de Smerter, du foraarsager.

Arist. Nu kan jeg reprochere dig samme Feil, som du før reprocherede mig; thi dine Exclamationer smage meget efter Tragoedien. Men ophold mig ei længer med unyttig Snak. Theophrastus, da han havde hørt disse Ord af mig, paatog sig en meget alvorlig Mine, og sagde: Denne Passion er ganske uanstændig for en Philosoph; thi den kan efter min Tanke aldrig være fri for Strøbelighed: Intet uden Venskab bør være hans Hierte. For at bringe dig ud af denne Snare, og føre dig til dit forrige philosophiske Sind igien, saa vil jeg foreholde dig følgende Platons Ord af hans Republik, hvor Socrates taler

saa-

saaledes: "Min kiere Ven, lader os tilsidesatte alle andre Videnskaber, for allene at lægge os efter den, at leve vel. Lader os nøie overveie alt det, vi hidindtil have sagt, for at see; om vi have udfundet de rette Principier. Saasom vor hele Velfærd beroer herpaa, saa lader os betragte, hvor høit vi bør agte Lykkens Gaver, og Legemets og Sindets gode Egenskaber; men lader os for alle Ting vel kiende vore indvortes Tilbøieligheder, der kan betiene sig af alle de benævnte Ting, som Midler til at føre os til et lykſaligt Liv. Troe mig, lader os ei dømme noget Liv for lykſaligt, uden det, der bestandig har fulgt Retfærdighed som sin Rettesnoer, og lader os betragte de Blinde, som ei regne Retfærdighed iblant de mange Slags Lykſaligheder, der uden Ende og Maal optænkes, som de elendigste af alle Mennesker. Det er en uryggelig Sandhed, at ei noget Menneske lykſaligere henlever sin Tid, end det, som udøver Retfærdighed; og at den tilveiebringer den kraftigste Trøst i Dødens Time. Lader os bestandig erindre os den. Lad den være uudslettelig i vore Tanker; og lad den følge os indtil vor Grav. Thi vi maa ellers frygte for, at den fæle Begierlighed efter Magt og Riigdom, vil endog følge os efter Døden, og i Helvede selv blive vor Pine. Lader os ei have den umenneskelige Galskab, at udøve vor Grumhed imod vor egen Slægt, og finde Behag i at see omkring os en Flod af skrækkelige Ulykker, til hvilke vi selv ere Begyndere; thi vi maa være forvisſede om, at hvis

vi

vi overlade os til et ont, haardt og umenneskeligt Hiertes afskyelige Indskydelser, saa vil dog deres Plager, hvor megen Haardhed de end maatte lide af os, ei blive vore lige. Og lader os endelig betænke, at Dyden med en anstændig Maadelighed, er tusinde gange bedre, end Laster med deres skadelige og farlige Overflødighed". Theophrastus sagde derpaa med en mere fornøiet Mine: Nu Aristides! jeg haaber, at denne Tale har igien bragt dig paa Dydens Vei. Jeg svarede ham: o Theophrast, jeg vil aldrig vige fra den. Jeg finder den Tale ypperlig. Men hvad, om jeg understod mig at bevise, at min Kierlighed ei strider mod Dyden, og følgelig ei heller mod denne Tale?

Lyc. Det skulde blive dig vanskeligt at bevise; thi, omendskiønt jeg ei er, som du vel veed, af de strænge Philosopher, men tvertimod af de lystige, og i mange Ting følger Aristippi Meening, og seer igiennem Fingre med Menneskenes Skrøbeligheder, saa holder jeg dog for, at Kierlighed til Qvindfolk ei kan bestaae med Dyden. Ikke, at jeg fordømmer Ægteskab, tvertimod jeg holder for, at det er nyttig. Men efter min Tanke bør Giftermaal aldrig foretages af Elskov, men af Pligt: Saaledes, at saa længe vore Forældre leve, saa bør vi tage den til ægte, som de vil have, enten hun er saa eller saa. Du er nu vel ei i det Tilfælde; men du bør dog ei gifte dig af Elskov, men af Pligt, alene for at forplante Verden, og forskaffe dit Fædreneland gode Borgere. Man bør der-

for

for aldrig have Elskov til sin Kone, men allene en almindelig Kierlighed, som til alle andre Mennesker. Ikke at jeg fordømmer ganske og aldeles Elskov, hvis der kunde være en ganske reen og puur til i Verden. Men derom har jeg altid tvivlet, og nu langt mere, siden jeg seer, at du ei engang kan fatte en reen Kierlighed; og det slutter jeg deraf, at den kom saa hastig over dig, og det kuns af Legemets Dannelse, og ei efterat du havde kiendt hendes Sinds Gaver. Dog maa jeg tilstaae, at jeg kiender et Fruentimmer, som er i Stand til at fatte en reen og oprigtig Kierlighed; og giorde jeg mig Forhaabning om, at du engang skulde fatte Elskov til hende, og ventede jeg da engang at kunde forevise et Exempel paa en reen Ægte-Kierlighed i Verden. Men siden jeg seer, du er bleven forelsket i en anden, saa vil jeg ei sige hendes Navn, og nu kan du efter Behag fuldføre din Historie.

Aristi. Har du nu udtalt? du vil høre min Historie, og dog falder mig idelig ind i Talen. Forvir mig dog ei mere med unyttig Snak. Theophrastus smilede ved min Tale, og sagde: Jeg havde dog nok Lyst at høre dine Beviser. Jeg svarede ham: jeg kan anføre mange store Mænd, som selv have været forelskede, og derved have tilkiendegivet, at de ei holdte for, at Elskov stred mod Dyden. Theophrastus begyndte da mod sin Sædvane høit at lee, og sagde: Nævn mig een af de viise Mænd, du beraaber dig paa, saa vil jeg tilstaae, at jeg er overvunden. Jeg tog

der-

derpaa Ordet op, og sagde: det skal være mig en let Sag: Cimon, Pericles, ja den Viiseste af alle Mænd i Verden, Socrates, stride for mig. Socrates! raabte Theophrastus forundret ud; det kan ei være. Det kan ei være, svarede jeg, men det er. Jeg grunder denne min Mening herpaa: At da Xantippe i Fængslet saa meget græd og hylede over det, hun nu snart skulde miste sin saa kiere Mand, befalede han at føre hende bort. Dette giorde han ei af Koldsindighed til hende, men fordi han formærkede, at al hans Philosophie vilde ei blive stærk nok, til at overvinde den Sorg, han betyngedes med, over det han saae den, som han saa høit elskede, i saa elendig en Tilstand. Han vilde derfor, at dette Object skulde tages fra hans Øine, som kunde give hans Philosophie det sidste Stød. Theophrastus raabte da overlydt: Jeg bekiender mig overvunden; jeg bifalder din Kierlighed, dog saaledes, at den skal være ligesaa reen, som Socratis og Periclis haver været. Men for at saae mig til at troe det, saa nævn mig den, du har forelsket dig i. Jeg kiender hende ei ved Navn, svarede jeg; hendes Deilighed og Ydighed ere mig alene tilfulde bekiendte, og hendes muntre Øine forsikkre mig om, at hun besidder lige saa stor Forstand, som Legems Skiønhed. Jeg fortalte ham derpaa alt det, jeg har sagt dig. Hvad? sagde han, faldende mig ind i Talen, elsker du den, som nu nyelig gik ind i Academiet, da jeg just mødte dig, da elsker du Naturens fuldkomneste Mesterstykke; det er Lampria, min viise Læremesters Aristotelis Datter.

Lyc. O Himmel! hvad siger du? elsker du Lampria?

Arist. Ja vist elsker jeg Lampria, og intet uden Døden skal skille mig fra hende. Men hvad mener du med den Exclamation?

Lyc. Slaae dig noget til Roelighed, og fuldfør din Tale, saa skal jeg aabenbare dig Ting af største Vigtighed. Men fornøi først min Begierlighed, om at vide Udfaldet af din Samtale med Theophrastus.

Arist. For at faae at vide de Ting, du har at aabenbare mig, saa vil jeg skynde mig med at giøre Ende paa min Tale. Jeg faldt da Theophrastus ind i Talen, og sagde: O! har jeg mig selv uvidende fattet Elskov til den Person, som jeg af alle, uden at see hende, mest har agtet, og som jeg alle Tider har ønsket dog engang at faae at see, dertil allene bevæget af Rygtet om hendes store Dyd og Lærdom? Ja vist, min allerkiereste Aristides, svarede Theophrastus mig, du elsker denne uforlignelige Person, uden at kiende hende. Du maae være vis paa, at jeg nu bifalder din Kierlighed, og at jeg vil giøre mig al Umage for, du kan blive lykkelig; jeg vil derfor gaae ind til Lampria, og aabenbare hende den Kierlighed, du har fattet til hende. Og troer jeg, min Forretning vil falde lykkelig ud; thi

det kommer mig meget underligt for, at hun just er kommen her i Dag, og det af sig selv; thi vi have ellers ofte ladet hende indbyde til os her i Academiet, men vi har aldrig kunnet nyde den Lykke førend i Dag. Jeg er derfor af den Tanke, at en gunstig Skiebne i det mindste har i Dag samlet Eder paa eet Sted, at I kunde faae Leilighed ret at betragte hinanden, og derved uden at kiende hverandre optændes til indbyrdes Kierlighed. Da han havde endt disse Ord, faldt han mig om Halsen, og gik bort og ind i Academiet. Jeg besluttede, at overlade min Sag i saa viis en Mands Hænder, og derfor ei selv at gaae ind i Academiet; til den Ende forføiede jeg mig heel tankefuld til mit Hiem; da jeg her ved Odeum mødte dig, min kiere Lyciscus. Hvis du nu har nogen Lægedom for min Sygdom, saa skynd dig, at give mig den, og riiv mig, om det ellers er dig mueligt, ud af den Tvivl, jeg staaer i, om jeg bliver igien ligesaa hæftig elsket, som jeg elsker. Thi hvad ellers vigtigt for mig kunde du have at aabenbare mig?

Lyc. Det jeg haver at sige dig, angaaer Lamprias Person; dog tænker jeg, at du ei tager det fortrydeligt op, om jeg nøie beskriver dig baade hendes Legems og Siels Gaver; thi jeg har havt den Lykke, særdeles at kiende dette fortreflige Fruentimmer, og kan du da bedre forlade dig paa min Beretning, end paa det almindelige Rygtes falske Tale.

Ariſt.

Arist. Jeg tvivler ei paa, du jo giver mig den sandfærdigste Beretning, du nogensinde kan; og er det ei at spørge mig om, om jeg vil høre hendes behagelige Persons Beskrivelse; thi hvor glædelig end de vigtige Ting, som du vil aabenbare, kunde være for mig, saa vil jeg dog hellere sætte min Fornøielse end hendes Berømmelse tilside. Begynd derfor kuns paa din Tale; om den end varer en heel Dag, saa skal jeg dog med Behag høre paa den.

Lyc. Giv da vel agt paa Naturens Vidunders Beskrivelse; men hør først, hvorledes jeg er kommet i Bekiendtskab med hende. Du veed, at jeg alle Tider har været af et langt lystigere Gemyt, og mere begierlig efter nyt, end du. Du veed og, at denne Nysgierrighed drev mig til, at see mig om i fremmede Lande; da du derimod besluttede, aldrig at tage ud af Attica, for engang, ved nøie at betragte og overveie Landets Tilstand, og Indvaanernes Natur og Tilbøielighed, at kunne blive dit Fædreneland nyttig. Endskiønt jeg havde Begierlighed til at reise, saa var den dog ei af det Slags, som den gemeenligen er hos vore unge Personer; jeg havde Lyst til at reise, for at udstudere mange Folks Egenskaber, og kiende de adskillige Regieringer og Levemaader, saa og for at omgaaes med de store Mænd, som levede i min Tid. Jeg igiennemvandrede derfor Grækenland, og begav mig endelig til Aristoteles, som da opholdt sig i sin Fædrenebye Stagira. Jeg fandt, at Rygtet ei havde sagt nær nok

om denne store Mand, der i sin høie Alder besad selv-samme Aands Munterhed, som i sine beste Aar. Jeg kan i Sandhed vidne, at jeg aldrig har fundet noget Menneske saa dybsindig i Moralen, Philosophie, Physik, Politik, og at aldrig nogen har besiddet saa stor Viisdom; han havde, imod det almindelige Rygte, stor Ærbødighed for sin Læremester Plato, og kunde han aldrig nævne hans, eller sin Discipels Alexanders Navn, uden at fælde Taarer. Han tog imod mig, ei som en Mand, der er hovmodig af sin Viisdom, men som en fuldkommen Hofmand. Som han derhos var af en munter Geist, saa spurgte han mig, efterat han først havde talet om adskillige vigtige Ting med mig, om jeg ei paa min hele Reise havde truffet noget Fruentimmer, som jeg havde fundet Behag i? Mit Svar gav ham tilkiende, at, endskiønt jeg just ingen Hader var af Fruentimmer, saa var jeg dog af den Tanke, at Kierlighed ei vel kunde concilieres med Philosophie, og det for fem Aarsager, først = = =

Ariſt. O spring over de fem Aarsager, og piin ei min arme Siel til Døde med saa megen vidtløftig Snak; kom dog nu til Lampriæ Beskrivelse.

Lyc. Jeg vil da, for at fornøie dig, springe over de fem Aarsager, og strax komme til min Text. Aristoteles smilede over mit Svar, og sagde: Endskiønt man ei burde rose det, man selv besidder, saa har jeg en Datter tolv Aar gammel, hvis Navn er Lampria,

som-

som aldrig endnu hidindtil er bleven seet af nogen Mandsperson uden mig; hende vil jeg vise dig; hun skal nok bringe dig paa andre Tanker. Og herpaa tog han mig i Haanden, og uden at oppebie mit Svar, førte mig igiennem sit Bibliothek, ind i et Kammer, hvor jeg saae, ak hvilket Syn! det havde nær gaaet mig, som Poeterne fingere ved Medusæ Hoveds Beskuelse, at blive forvandlet til Steen. Jeg saae et Fruentimmer, som endte at læse en Bog, og tvivlede jeg, om det var en dødelig eller udødelig. Hun vendte sig om, da hun hørte den Bulder i sit Kammer, og da hun blev en fremmed Mandsperson vaer, kunde hun ei hindre, at man jo formerkede hendes Blufærdighed ved en Rødme, som steeg op i hendes Ansigt; saa kunde hun ei heller tvinge sig, at hun jo raabte: Min Fader, hvad er dette? Aristoteles smilede over dette, og sagde: Min Datter, frygt ikke, jeg har med beraad Hu ført denne unge Person til dig; jeg er vis paa, du vil finde stor Behag i hans Omgængelse. Nu følger Beskrivelsen over hendes Person: Forestil dig da et Menneske af maadelig Størrelse, hvis Lemmer alle ere proportionerede, som har Haar af den skiønneste blond cendré (Askefarve), der gandske slette flaggre langs Skuldrene, Kinder saa hvide som Snee, mængede med Purpurfarve, en treflig Tour af Ansigt, en liden og velskabt Næse, en Pande hverken for høi eller lav, Øine, der skinne som Stierner, og kaste Straaler fra sig ligesom Solen, Coral-Læber og Elphenbeens-Tænder, en Mund saa velskabt, at jeg ei kan beskrive den, hvis Læber ere lidet op-

hævede, som er een af de störste Zirater; alt det øvrige, Gorge, Taille, Bryster, Hals, Hænder, Skiærhed af Huden passer sig til det hidindtil beskrevne. Hendes behagelige Latter, Blufærdighed, Nethed, og Dragts Ærbarhed, stemme overeens med alt det andet. Den Bog, hun havde læst i, var Homeri Poemata, og kunde hun ei alene uden nogens Hielp læse og forstaae den, men endog Platons Samtaler, og hendes egen Faders Skrifter. Hendes Skabning og Yndighed var ellers, med et Ord, saa beskaffen, at Phidias ei saaledes kunde oplive Marmor, og Apelles Farver. Men hendes Forstand og Dyd overgik alle hendes andre Egenskaber. Hvad synes dig om dette Portrait? kommer det overeens med den, du saae?

Aristi. Det er ei at spørge om; du er Mester i at beskrive: dog holder jeg for, at ingen i Verden kan tilfulde beskrive Lampriæ Deilighed.

Lyc. Ja, det troer jeg nok. Hvo der er saa forelsket som du, kan ei troe andet. Men for at komme til min Fortælling, saa opholdt jeg mig tre Maaneder hos Aristoteles og hans elskværdige Datter, hvorpaa jeg reiste hiem. Jeg havde neppe været fem Maaneder hiemme, førend jeg fik et Brev fra Lampria, hvori hun med bevægelige Ord tilkiendegav sin Faders Død, og bad mig om Raad i hendes slibrige Omstændigheder. Jeg gav mig strax paa Reisen til Stagira, uden at svare hende, og kom der inden otte

Dage.

Dage. Jeg gik lige ind i hendes Kammer, og fandt hende læsende i Platons Phædon om Sielens Udødelighed. Da hun saae mig, sagde hun: Min kiere Ven, jeg kan ei noksom beskrive den Glæde, jeg faaer af det jeg seer, at du ei med Lykken har forandret dit Hiertelav. O viise Lampria! udraabte jeg, hvor kan nogen forandre sit Venskab imod saadant Fruentimmer, som du? Jeg gav mig derpaa i Tale med hende om hendes Omstændigheder, og bevægede hende til at tage med mig til Athenen. Vi gave os strax paa Reisen, førende med os Aristotelis Been udi en Guld-Urne. Da vi vare komne til Attica, kiøbte jeg for fem Talenter et prægtigt Huus ved den Strøm Cephisum, liggende midt i en Skov af Olie-Træer, med en deilig Hauge ved. Der har den yndige Lampria næsten nu i sex Aar levet sin Tid med fire Slavinder, som hun dog holder snarere som sine Systre end Slavinder, og ere de og ganske anderledes opdragne, end andre Slavinder, og svede i alle anstændige Videnskaber og Konster. Der er ei nogen Fremmed kommen til hende uden jeg, og er der ingen, undtagen de Viise i Academiet, som, saa vidt mig er bekiendt, veed, hvor den dydige Aristotelis Datter er henkommen. Hun har ved sit Huus bygget et meget smukt lidet Tempel, hvor hun i Roe tillige med mig og sine Slavinder, kan tilbede den Gud, som Socrates har lært om, og for hvis skyld den menige Mand holder os for Atheister, og hvis Gudstieneste vi ei offentlig af Frygt for Døden tør udøve. I dette Tempel har hun nedsat sin Faders

Urne med et prægtigt Monument over; og ofrer hun til ham, som til en Heros. Jeg har ofte søgt, at rive hende ud fra hendes Eenlighed, paa det hendes Dyder kunne skinne blandt Folk; men jeg har ei kunnet erholde det, uden en eeneste gang, da hun begav sig til Theophrastus efter min Begiering. Hun talte længe med den viise Mand, indtil hun hørde nogen komme uden for; hun begav sig da af Blufærdighed bag et Gardin, hvor hun kunde see alle, men ingen hende. Den, som hun havde hørt komme, var just dig, som forblev omtrent to Timer hos Theophrastus. Efter din Bortgang kom hun igien for en Dag, og spurgte hun da Theophrastus ad, hvem du var; han beskrev hende din Person med store Berømmelser; hvorpaa hun tog Afskeed, og gik bort. Hun lod sig vel ei forstaae med noget, men jeg mærkede dog paa hendes Ansigt en hæftig Bevægelse hos hende; og fandt jeg hende otte Dage i Rad, mere taus, stille og bedrøved end hun ellers pleiede at være. Men hun vilde dog ei lade sig mærke med noget. Jeg blev derfor med Villie tre Dage fra hende; men den fierde Dag kom jeg til hende. Det første hun saae mig, raabte hun: O Lyciscus! hvorledes har du kunnet bære det over dit Hierte, ei at see mig i saa lang Tid? Yndigste Lampria, svarede jeg: jeg tænkte, at hun var vred paa mig, siden hun i otte Dage fast ei talede et Ord med mig; thi hvad kunde ellers være mægtig til, at sætte hende i saadan Tilstand? O! raabte hun, udøsende en Strøm af Taare, det Ædelste, jeg havde

i Ver-

i Verden, er borte; min Frihed er mig bersvet; min Siele-Fred er forstyrret. Da hun havde sagt disse Ord, taug hun stille, og overlod sig til sin Bedrøvelse. Da mærkede jeg, hvad Klokken var slaaet, og forstod, at hun var indtagen af en heftig Elskov til dig. Jeg trøstede hende derfore paa det beste, og overbeviste hende, at hendes Elskov ei stred imod Dyden, i hvilken Tanke hun ellers stod. Hun overlod sig derfore ganske til den; og overlagde vi med hinanden, hvorledes jeg skulde beskrive hendes Person for dig, saa at du derpaa alene, uden at have seet hende, skulde forelskes i hende. Og naar det var skeet, skulde jeg tage dig med mig ud til hende, og da Sagen afgiøres. Jeg tog fra hende Dagen efter, i den Tanke, at begynde med hendes Bersømmelse hos dig; men hendes Kierlighed har imedens faaet Overhaand over hendes besluttede Raad, saa at hun selv haver begivet sig til Academiet, under Prætext, at besøge de Vise, for der selv at tilkiendegive dig sin Kierlighed; thi jeg havde sagt hende, at du ofte spadserede der. Da hun nu har seet dig, er hun bleven gandske indtagen af din Person, og har staaet i Begreb, at tilkiendegive sin Elskov. Men i det samme er al hendes Philosophie kommen til hende igien, saa at hun haver betragtet det som noget uanstændigt for en Jomfrue, selv at give sin Elskov tilkiende, saa og anseet det farligt for sig, længere at opholde sig paa et Sted, hvor du var nærværende: og det har været Aarsag til hendes hastige Flugt. Nu gaaer jeg hen, at tilkiendegive hende, at

du elsker hende ligesaa høit, som hun dig, og hvis du vil bie her noget, saa skal jeg bringe hende herhid til dig.

Arist. Allersødeste Ven, lad mig først omfavne og takke dig for saa mange Velgierninger, som det er mig umueligt at giengielde, uden med et oprigtigt Venskab. Ja vist vil jeg bie her; bring kuns snart min elskværdigste Lampria, som er min største Fornøielse, Glæde og Trøst i Verden, herhid til mig.

II. Samtale efter Luciani Maade

imellem

Lyciſcus, Ariſtides og Lampria.

(ſkreven 1749.)

Lyc. Er du endnu ikke fornøiet? hvorfor staaer du med nedbøiet Hoved? vær dog eengang vel tilfreds! See, jeg bringer din Lampria her med mig!

Arist. Lampria! er det vist?

Lampr. Ja vist er det vist. See ikkun ret til!

Arist. Ach Himmel! er det mueligt, at min Jomfrue kan udvise saa store Prøver paa Bevaagenhed imod mig? hvad vil du nu mere ønske dig, Aristides! du haver jo nu opnaaet dit Maal.

Lyc. Vær ei saa hidsig! Du skulde snart selv giøre dig uafvidende Skade. Dit Ønske og Maal er jo endnu ikke opnaaet; thi jeg skulde vel tænke, at du sigter til noget andet end en blot Samtale. Men mig synes, at du fører dig noget grov og uhøflig op, i det

du

du lader denne Deilige staae saa længe, uden at tale til hende. Mener du maaskee, at hun først skal tale til dig, da bedrager du dig visselig i dine Tanker.

Arist. Jeg tilstaaer, jeg har forseet mig; men jeg skal søge med det snareste og beste, at giøre det godt igien. Og haaber jeg, elskværdigste Jomfrue! at hun derover ei haver fattet nogen Fortrydelse.

Lampr. Min Herre! jeg kan ikke saa let fortørnes; thi baade hindrer vort Kiøns naturlig medfødte Sagtmodighed og Ømhed mig deri, saa og den Høiagtelse, jeg bær for deres Person, om hvilken jeg har hørt de Viise selv tale med Berømmelse; iblant andre den fortræffelige Theophrastus, vore Tiders Socrates.

Arist. I de Berømmelser, som min Jomfrue tillægger mig, kiender jeg hendes egen Persons Afskildring: thi hvad mig angaaer, da er jeg saa stor Roes uværdig; hun derimod fortiener, at de Viise hør fremsætte hende i deres Skrifter, som et fuldkommen Mynster paa alle Dyder; ingen uden en Homerus er værdig at tale og siunge om hende; ingen uden en Phidias fortiener at afbilde hendes Skiønhed i Marmor, og Apelles med Farver.

Lyc. Disse veltalende Høfligheder ere gode nok, og smukke at høre, allerhelst efterdi de ei falde uden paa Personer, som ere dem værdige; men mig synes

dog,

dog, at de begge to kunde anvende Tiden langt bedre, end saaledes spilde den med opskruede Talemaader, særdeles siden de have langt vigtigere Ting at bruge den til. De ere komne her, ikke for at lade see deres Veltalenhed; men, at jeg skal sige det reent ud, for at slutte Ægteskab imellem sig. Spilder da ei Tiden med unyttig Tale, men skrider til Hovedsagen i sig selv.

Lampr. Lyciscus har Ret efter mine Tanker; thi lige saa smukt som det er, at vise Veltalenhed paa rette Tid og Sted, saa ubehageligt og kiedsommeligt er det derimod, at fremkomme med den i Utide. Mig synes derfor, Aristides! at baade jeg og de have feilet ved at tale om Ting, vort Forsæt ganske uvedkommende. Jeg tilstaaer reent ud, uden derover at blive rød, som mange andre, at jeg alene er kommen her i dette Forsæt og Hensende, som Lyciscus allerede har omtalt; thi hvorfor skulde jeg blive rød? jeg giør ei noget, som kan indjage Skam og Blusel; thi naar man engang haver besluttet og fastsat noget saadant, som i sig selv er ret og anstændigt, saa maa man derfor ei siden undsee sig, som for en ond Gierning, eller som saadan een, der trængte til Mørket at skiule sig i; men tvertimod være freidig og frimodig, og glæde sig ved, jo mere den kommer for Lyset, omtales og betragtes af alle. Ond Samvittighed og Frygt søger Mørket; god Samvittighed og Glæde elsker Lyset. Jeg tilstaaer vel, at jeg ei saa frit havde aabenbaret mit Hiertes Tanker, hvis ikke Lyciscus havde forsikret

mig

mig om deres Kierlighed og Godhed til mig, om hvilken jeg formedelst den Forvirring og Taushed, som jeg seer dem i, er saa langt fra at fatte slette Tanker, at Tanken om den hos mig tvertimod derved forøges og formeres, saasom jeg deraf tydelig seer den Frygt, som er hos dem, at giøre mig imod, og den Omhue, de bær, for ikke at fortørne mig, saa og den ugemene og usædvanlige Ærbødighed, hvormed deres Elskov til mig er geleidet.

Arist. Sødeste Jomfrue! hold ikke op at tale; bliv ved: Om det end varede et heelt Aar, saa vilde jeg dog med Fornøielse høre derpaa. Jeg tilstaaer ellers, at jeg ikke nær saa godt selv kunde giøre min Apologie, som min Jomfrue har giort den. Men at jeg ikke skal opholde Tiden med unyttig Tale, saa vil jeg nu reent ud tilstaae, at jeg i samme Henseende er kommen her, som Jomfruen, og at jeg umuelig kan leve fornøiet, med mindre min Jomfrue giver sit Samtykke til en Forbindelse med mig. Forlad Deiligste! at jeg taler saa frit; jeg havde ei giort det, hvis jeg ikke stolede paa den Godhed, hun allerede har udviist imod mig. Ja jeg vil gaae endda videre; jeg troer ganske vist, at Jomfruen stiller min Længsel, og, om jeg ikke selv kan overtale hende dertil, saa vil jeg tage Lyciscus til Hielp, ved hvis Middel det da nok skal gaae an, saasom han er Jomfruens beste Ven. — Vil du ei hielpe mig heri Lyciscus?

Lyc.

Lyc. Jo vist, og det af Hiertet; skulde jeg giøre noget med større Fornøielse, end tiene dig, min beste Ven. Jeg beder da Jomfruen, alt det jeg bede kan, at hun vil bevilge og tilstaae Aristides sin Begiering.

Lampr. Jeg har allerede eengang tilforn heri sagt mit Hiertes Tanker, nemlig: Ja; disse kan jeg ikke igientage, og skulde det gaae efter dem, vilde Aristides snart see sit Ønske opfyldt. Men herved forekommer mig et Tvivlsmaal, om ei Kierlighed og Elskov stride mod Dyden, og i det mindste mod Ærbarhed og en ret høi Dyd. Hvis nogen af Eder kan betage mig dette Tvivlsmaal, ved at opregne og fremvise Steder, som af navnkundige og dydige Mænd ere skrevne til Elskovs Berømmelse og Priis, saa vil jeg give mig tabt, og gierne følge mit Hiertes Attraa i at bifalde Aristidis Kierlighed.

Lyc. Dermed kan man let fornøie Jomfruen; thi Homers gandske Odyssee er intet andet end reen Ægtekierligheds stedsevarende Lov; Socratis Taler, og Platons udødelige Skrifter ere jo ogsaa opfyldte med Elskovs Berømmelse, den Elskov nemlig, som skeer paa rette Maade, Tid og Sted.

Arist. Du kunde nok have ladet mig tale; thi jeg kan, lige saavel som du, fremføre lærde og vise Mænds Vidnesbyrd i denne Sag. Jeg erindrer mig,

at

at Anacreon paa et Sted siger: "O Elskov! du alle Tings Overvinder og Styrer"; med hvilke Ord han ei alene antegner dens Magt, men end og dens Ypperlighed og Viisdom; thi ingen kan styre andre, uden selv at være viis. Samme Skialdrer fortæller heel artigen paa et andet Sted, hvorledes han og Elskov stred imod hinanden, at Skiold, Hielm og Brynie vare ham til ingen Nytte; thi, siger han tilsidst: "hvorledes skulde de Ting hielpe, da Striden ei er udvortes, men indvortes inden i os selv." Paa et andet Sted siunger samme Anacreon, naar han tydeligen vil vise Elskovens Magt: "Jeg siunger om den spæde Elskov, som overvinder Guder, og undertvinger Mennesker."

Lampr. Disse Ord og Vers kan endnu ei overtyde mig, thi de ere tagne af en Skialdrer, som vel i Hensende til sin Veltalenhed er sødere end Honning; men som derhos er bekiendt for at have levet meget ilde, og sølet sig i Vellyst, hvorfore man ei med Billighed kan antage hans Vidnesbyrd i denne Sag.

Lyc. Heri har Jomfruen Ret; thi jeg troer, at Jorden aldrig har baaret noget liderligere Menneske, end denne Anacreon. Han har vel giort smukke og behagelige Vers, men for Resten er han ikke fire Skilling værd. Har du intet andet at bestyrke din Mening med, saa kunde du lige saa godt have blevet hiemme.

Arist.

Arist. Jeg skal nok fremføre andre Beviser, siden de, jeg hidindtil har sagt, ikke ere blevne antagne. Bacchylides, en ei mindre Skialdrer end den forrige, men som derhos har bedre Rygte, og regnes iblandt de Vise, siger paa et Sted: "Freden, den store Gudinde, uddeler til de dødelige Rigdom, Vers, der flyde af de honningsøde Tunger, Tryghed for Ofringer til Guderne af Stude og de uldbærende Faar, som optændes paa de kunstigen forarbeidede Altare. Hvor Freden hersker, spinde Ederkopper deres Væv i de Jernbeklædte Skiolde; Rust fortærer de oddede Spyde og treæggede Sverde; de Kobber-Basuners Røst høres da ei mere: den behagelige Søvn, som styrker vore Lemmer, drives da ei ved nogen fra vore Øienlaage. Landsbyerne ere derimod fulde af lystige Giestebudder, og Elskovs-Sange høres allevegne." Af disse Bacchylidis Ord sees, at han regner Elskov, Fryd og Glæde, som ere dens bestandige og uadskillelige Ledsagere, blandt de gode Ting. Desuden kan jo Fred ei erhverves uden ved Samdrægtighed, og Samdrægtighed igien ved intet andet Middel end Kierlighed, hvoraf sees, hvor stor Nytte og Fordeel den tilveiebringer Jorden.

Lampr. Disse Ord kan endnu ikke bevæge mig til at forandre min Tanke; thi Bacchylides beskriver her hverken Elskov eller dens Egenskaber og Virkninger, men Freden; og siger han ikkun, at Elskov er en Virkning af den, uden enten at laste eller berømme den. De maa derfore fremføre andre Beviser, om jeg skal overtydes.

Lyc. Deri har Jomfruen ogsaa Ret; thi det, du hidindtil har sagt, vil ei sige meget. Dersom jeg var i dit Sted, skulde jeg gaae langt anderledes til Verks.

Arist. Bie kuns lidt, saa skal du faae at høre slige Beviser, som ikke nogen kan modstaae, dersom ikkun min Jomfrue vil give mig Tid til at tale, og have Taalmodighed, at høre paa min lange Snak.

Lampr. Dette vil jeg ei nægte ham; han kan frit tale, saa længe som han vil.

Arist. Siden min Jomfrue har givet mig Frihed at tale, saa vil jeg og tale, og det tilgavns. Simonides, en stor Skialdrer og meget viis Mand, efter Platons eget Vidnesbyrd, skriver: "En Mand kan ei faae nogen bedre Ting end en god Hustrue, og ei heller nogen værre end en ond." Disse Simonidis Ord tilkiendegive, hvor høit han har agtet Ægteskab og en reen Ægtekierlighed; thi det er den alene, jeg forfægter, og hvis Ypperlighed jeg søger at bevise; saasom anden løs Kierlighed kan efter min Tanke ikke forsvares af noget skikkeligt Menneske. Hesiodus, en ypperlig Skialdrer, som efter manges Mening er ældre end Homerus selv, i det mindste ligesaa gammel, siger paa et Sted: "Af Venus, den deilige og knæfaldværdige Gudinde, hvilken Elskov og den skiønne Cupido følge, ere komne Jomfruesnak, Latter, smaa Pud-

serier

ſerier og Skielmſtykker, behagelig Tale og Samqvem, Venſkab og Smiger." Samme Mand ſiger paa et andet Sted: "Elſkov, ſom bortdriver Sorg, er den deiligſte af alle de udødelige Guder." Men nu er det Tid, at jeg begiver mig til Euripides, ſom er den viiſeſte af alle Skialdrer næſt Homerus, og i ſin Tid, efter Apollinis Orakel, den viiſeſte Mand næſt Socrates: han ſiger heel merkeligen paa et Sted i ſin Medea: "Naar Elſkov er alt for umaadelig og heftig, bringer den hverken et godt Rygte, Ære eller Berømmelſe; hvis Venus derimod dyrkes med Skiønſomhed og Maadelighed, ſaa kan ingen Gudinde være mere behagelig og kierkommen." Strax efter ſiger ſamme Poet: "Jeg elſker Kydſkhed, den ypperligſte Gave, ſom Guderne har givet os: jeg ſkal aldrig opvække tvivlraadig Trætte, eller grum- og umættelig Kiv, dertil drevet af et andet Giftermaal. O du mægtige Venus, ſom elſker de fredelige Ægteſkaber, ſom beſidder ſaa ſtor Skarpſindighed, ſiig os, hvo af diſſe har Ret?" Diſſe mange fremførte Vidnesbyrd, tænker jeg dog, Deiligſte, have bevæget hendes Hierte til Medlidenhed imod mig.

Lampr. Mit Hierte har længe ſiden været bevæget, men mit Sind, maa jeg tilſtaae, er ei endnu fuldkommen overtydet, om Elſkov ikke ſtrider imod den høie Dyd; thi jeg vil gierne troe, at en vel kan være en god Mand, og dog derhos elſke; men at nogen kan beſidde en ret heroiſk og Heltedyd, og tilligemed elſke,

det kan jeg ei indbilde mig. Og som jeg af al Magt stræber efter at opnaae den høieste Spidse af Dyd, og løber efter den Krone, som Dyden erhverver, saa kan jeg ikke andet see, end at Elskov jo vil blive mig til Hinder i mit Forsæt, og derfor er det nok sikkerst, om jeg søger at overvinde mig selv og bestride min egen Skrøbelighed i denne Sag. Dog, dersom nogen af eder kan ved kraftige og tydelige Beviser forvisse mig om, at jeg ved at overlade mig til Elskov, ei begaaer noget, som strider imod den stræng Dyd, saa vil jeg med Glæde og Fornøielse høre og antage hans Beviser; thi jeg tilstaaer reent ud, at det vilde glæde mig, om mit Hiertelav kunde forenes med Dyden, saa at de ei streed imod hinanden.

Lyc. Jeg merker nok, at jeg kommer til at gribe Sagen an, om Jomfruen skal overbevises; thi alt hvad du hidindtil har sagt, Aristides, har ei endnu vildet frugte. Jeg vil derfor forsøge, om jeg med Exempler af Euripides kan overvinde Jomfruens Bestandighed. Samme guddommelige Skialdrer siger paa et Sted: "O Elskov, Elskov, som kommer ved Øines Glands, som med søde Sielevellyster overgyder dem, mod hvilke du strider, vær mig aldrig til Skade, kom aldrig umaadelig. Hverken Ilden eller Himlens Hære, have den Virkning og Kraft, som de Pile, der udskydes af Elskov, Jupiters Søn." Euripides siger ogsaa i samme Tragoedie, nemlig den kronede Hippolytus: "O Venus, og du skiønne Dreng, som er begavet med

lætte

lætte Vinger, udzirede med forskielligfarvede Fiedre, I, som bøie Menneskernes og Gudernes ubøielige Gemytter, du Elskov, som svæver over Land og Hav, som undertvinger og tamgiør de vildeste Løvers Grumhed, som ophidser Fiskene i det kolde Vand, som spæger alt det, der lever paa Jorden, alt det, Solen bestraaler. Du gyldene Venus, som alene af Guderne allevegne æres og dyrkes." I den Tragoedie, kaldet Troades, siger han: "Den elsker ei, som ei elsker bestandig;" med hvilke Ord han beskriver en retskaffen og oprigtig Elskov. Euripides skal endnu laane mig et kraftigt Beviis om den rette Elskovs Fortræffelighed, i det han i sin Aulidiske Iphigenia siunger: "Lyksalige de, som ved en viis og kydsk Elskov ubesmittet besidde deres Ægtefeng, som eie Roelighed. De ere derimod galne, som drives af Utugts Stormvinde; thi den guldhaarede Cupido legger tvende Elskovspile paa sin Bue: den ene forskaffer et lyksaligt Liv, den anden derimod Ulykke. O deiligste Venus! afvend denne fra mig; lad mig derimod erlange den søde, den behagelige, den hellige og rene Elskov: Lad mig nyde den fornuftige Kierlighed; thi den ufornuftige forkaster jeg. De Dødeliges Tilbøielighed er adskillig. Deres Sæder ere ogsaa forænderlige, men dette er dog stedse godt: Et oprigtigt og viist Hierte, og en god Optugtelse, som meget fremmer Dyden. Blufærdighed forenet med Viisdom, er ogsaa høilig at agte, saasom man ved den ret fatter, hvad der er nyttigt, hvad der forhverver Ære, som

ei visner efter Døden; men at løbe efter Dyden, overgaaer alt andet. Fruentimmeret bør søge den i en kydsk og tugtig Elskov: Mænd i en indvortes og overflødig Gudsfrygt, som forøger Verdens Gavn."

Lampr. Hold op, Lyciscus! det er nok. Nu er jeg overbeviist om, at en reen og fornuftig Elskov ikke strider imod Dyden. Men mig synes, at jeg og Aristides ei i alle Ting har fulgt Fornuften, som vor Rettesnor; thi at forelske sig i een alene efter Rygtet, og førend man har seet ham, er vel Elskov, men ingen fornuftig; naar man derimod elsker en Person for hans Dyd og Forstand, da kan Elskoven først med al Billighed fortiene Navn af dydig og fornuftig. Min Tanke er derfor, at al Elskov, som kommer hastig, og som Deilighed og Yndighed alene har foraarsaget, duer intet, saa og den, som kommer imod vor Villie, og uden at vi vide det, og som drager og river os til sig med Magt: og at den derimod er værd at prise og berømme, som opkommer med vor Villie, og alene seer paa Dyd, Gudsfrygt og Forstand, uden at agte Høihed, Magt, Rigdom, Anseelse, Vælde, Stamme, Byrd, Deilighed, Yndighed og alle andre slige forgiengelige Ting, der alene betage Daarers Hierter, men ikke de Vises. Dog dersom nogen af Eder kan bevise mig heri at feile, vil jeg med Fornøielse staae fra min Mening, og give Aristides min Haand, ligesom han allerede har mit Hierte.

Arist.

Aristi. Skiønneste og meer end jordiske Jomfrue! jeg tvivler ikke paa, at hun jo vil tabe sin Sag, og vilde jeg nok selv heri overbevise hende om sin Vildfarelse, hvis ikke Lyciscus allerede eengang saa lykkelig havde paataget sig at forsvare min Sag, hvorfor jeg og denne gang vil overlade den til ham.

Lyc. Du skal have Tak derfor, du handler ellers meget viiseligen, i det du overlader Sagen til mig; ikke at jeg bedre kan udføre den, men fordi Jomfruen ei vil bekiende sig at være overvunden af dig, i hvor kraftige end dine Beviser ere, saasom hun holder for, at det strider imod Anstændighed, strax at sige ja til sin Beilers Ord, hvorfor hun vil betiene sig af mig, som Mellemhandler. Men at jeg, uden videre Vidtløftighed, skal komme til Sagen i sig selv, saa synes mig, at Jomfruen har deelt Elskov i tvende Slags: Elskov med Villie, og uden Villie; den første antager hun, og den sidste forkaster hun. Jeg tilstaaer, at den første er priselig og anstændig, den sidste kan dog ei heller efter mine Tanker forkastes; thi ligesom Giftermaal ei bør indgaaes af anden Aarsag end Elskov til den Person, man gifter sig med, uden at see hen til Rigdom, Vælde, Fødsel og alle de andre Ting, som Jomfruen fornusteligen har opregnet, saa tilstaaer jeg vel og, at Elskov ei bør fattes til nogen, uden i Henseende til hans Forstand og Dyd: men man maae vel giøre Forskiel imellem Elskoven i sig selv, og den første Bevægelse af Elskov; thi ingen

skal kunde nægte, at den første Elskovs Bevægelse kommer af et deiligt Ansigts Beskuelse, og saa at sige imod vor Villie, og uden vi vide det; thi Deilighed har i den første Bevægelse en forunderlig Kraft at drage, trække og rive alting til sig. Dette hændes dagligen, og er klart og aabenbart for alles Øine; men kunde nogen sige: De uforstandige lade sig alene forvilde af Deilighed; nei, langt fra: De viseste Mænd kunne ikke selv imodstaae Elskovens første Bevægelse. Og sandelig den maatte ogsaa være umenneskelig, og ret en Barbar, som aldrig havde fundet disse Bevægelser: ja al Medlidenhed, Barmhiertighed, Kierlighed og Troeskab vilde slet undergaae, hvis ei alle Tings Skaber havde af en særdeles Viisdom indprentet i alle Creature en hemmelig Tilbøielighed at elske hinanden. Enhver kan letteligen mærke, at jeg alene taler om en puur og luttret Elskov, og ei om en utugtig og skiendig: Endskiønt jeg vel maa tilstaae, at ingen Elskov, særdeles dens Begyndelse og første Bevægelse, er, i hvor reen den endog maatte være, ganske frie for alle uordentlige Begierligheder, hvilket reiser sig af den forunderlige Sammenblanding af Godt og Ondt, som findes i os, og som for os selv er ubegribelig: men en Elskov kan dog ganske vel, uanseet alt dette, kaldes reen og puur, naar ikkun det Menneske, som er indtaget af den, søger at dempe, ogsaa virkeligen demper, de uordentlige Begierligheder, som kan findes hos ham. Hendes egen Fader Aristoteles, o Jomfrue! har jo, og det med Rette,

regner

regnet Sundhed, Styrke, Rigdom, Deilighed iblant de gode Ting, endskiønt langt mindre end de uforgiengelige gode, som Dyd og Forstand tilveyebringe. Dersom nu Deilighed er god, saa bør man jo og elske den, dog at forstaae paa den rette Maade, det er at sige, at man ei sætter Deilighed for Dyden, og ei elsker nogen for sin Deilighed alene.

Lampr. Hold lidt op at tale, at jeg kan sige, hvad jeg herom tænker. Den Tale er fortræffelig; men den viser egentligen intet andet, end hvad tilforn er bleven bevist, nemlig at den retskafne Elskov ikke strider imod Dyden; men derover ere vi jo allerede forligte. Nu forlanger jeg ikkun, at de beviser mig, at en hastig uformodentlig paakommende Elskov, hvis første Oprindelse er Deilighed alene, ogsaa stemmer overeens med Dyden.

Arist. Smukke Jomfrue! Lyciscus har saa længe talet, at jeg vel ogsaa engang maae tale. Mine Beviser skal ikkun blive faa, korte og eenfoldige. Jeg beder da Jomfruen, at hun vil gaae ind i sit eget Hierte, saa skal hun finde Sandheden af den Mening: Oprindelsen til en retskaffen Elskov er altid uformodentlig og uventelig, og kommer stedse enten af Deilighed, Ydighed eller noget andet saadant, som udvortes kan sees paa Menneskene, og strax falder i Øinene; thi da den Sætning er vis og uryggelig, at de Ægteskaber, som skee alene for at erlange

Rigdom, eller for at forenes med en anseelig Slægt og Stamme, ere daarlige, utilladelige, mestendeel ulykkelige, og Gud mishagelige, og at intet Ægteskab er godt og ret, uden det, som grunder sig paa Elskov, det er at sige, en fuldkommen Hiernes Overeensstemmelse og tvende Personers forenede Villie: thi en reen Elskov bør have samme Grund som et oprigtig Venskab; saa er denne Sætning, som flyder af den første, ei mindre vis og urykkelig: Den første Bevægelse af Elskov skeer altid hastig og uformodentlig ved de synlige og udvortes Tings Betragtning, og vi kan aldrig bringe os til at elske en Person ved Fornuftslutninger, og ved at overveie dens Dyd og Forstand. Heraf er det klart, at Elskovs første Bevægelse skeer altid uformodentlig, og antændes som en Lue, ved det man seer en deilig og yndig Person, at den ei kan forhindres, saasom man ei kan sætte sig til Modværge, førend man seer Fienden, og at den endelig ei er at forkaste og fordømme, naar man tilstaaer, at Elskov selv er god; thi ingen Fornuftig forkaster den første Sætning, og antager de deraf følgende. Heraf sees og, at ingen bør gifte sig, uden at have følet denne første Elskovs Bevægelse; thi som man ei bør ægte nogen, uden af Kierlighed til dens Person og de Egenskaber, som den besidder, og ikke nogen anden udvortes Fordeel, som ei egentlig tilhører den Person selv, og det derhos er umuelig at begynde at elske nogen ret hæftig for hans Dyd og Forstand alene, saa seer man jo, at der ingen anden billig første bevæ-

gende

gende Aarsag bliver til Giftermaal end en hastig og uventelig første Elskovs Bevægelse, som kommer af Deilighed eller noget andet saadant, som strax falder i Øinene.

Men naar man nu saaledes føler Elskov, bør man ei, som de Uvise og Daarlige gisre, blindt følge den; men vel see sig for, at man ei bliver ved at elske, uden man er forvisset om den Persons Dyd og Forstand, som man elsker. Og herom kan man blive oplyst af det almindelige Rygte, som meget ofte siger Sandhed, af troeværdige Personers Beretning, og endelig af sig selv, ved det man flittig omgaaes med den Person, man elsker, og giver nøie agt paa alle hendes Ord og Idrætter, dog uden at lade sig merke for hende med ringeste Tegn til Elskov; thi hvis man det gisr, kan man let blive bedraget, saasom mange Fruentimre ere saadanne Mestere i at forstille sig, at de uden Møie kan fange et Mandfolk i Garnet. Dersom man efter alt dette ei kan mærke andet hos den, man elsker, end hun besidder Forstand og stræber efter Dyden, saa kan man uden al Fare følge sin Elskov, dog saaledes, at Dyd og Fornuft stedse geleide den, at man ei skal begaae noget nedrigt, og at man altid staaer paa Skildvagt, at man ei skal falde. Hvis man derimod skulde finde den, man elskede, udydig og ufornuftig, saa bør man strax afstaae fra sin Elskov, og ei efter de Vanvittiges Viis lade sig af den forlede, og styrte i Ulykke, saa længe man lever. Men hertil

til hører Viisdom, og en særdeles Klogskab; thi de, som ere betagne med Elskov, og derhos uforstandige, de kan aldrig see nogen Feil hos den, de elske, men alle dens Udyder blive til ligesaa mange Dyder. Mere vil jeg ei nu fremføre, for at overvinde Jomfruens haarde Sind, undtagen en Sammenligning imellem hendes Opførsel, og de af mig foreskrevne Regler i Elskov. Det første, hun hørte om mig, var af Ryg-tet, derefter saae hun mig selv, og hørte, hvad Theophrastus talte om mig, og endelig har hun nu havt Leilighed at tale med mig selv, hvoraf hun selv behager at see, at alle de fire Regler, som af mig ere foreskrevne for en reen Elskov, ere af hende udøvede; og at baade Begyndelsen og Fortsætningen af vor fælles Elskov er reen og lutter. Nu haaber jeg, allersødeste Jomfrue, at hun ikke kan have flere Udflugter tilovers, for ei at forsmæde mig; thi hvis det skulde være, saa veed jeg ei, hvad jeg skal sige.

Lampr. Min Herre! jeg tilstaaer, at alt det, de har sagt, er meget smukt; men jeg vil dog gierne høre, hvad Lyciscus kan sige om den Sag. Tael derfor Lyciscus, og brug al den Veltalenhed, som du besidder.

Lyc. Det skal ikke feile paa min Side. Jeg vil da af en meget stor Skribent fremføre nogle Historier til Beviis, at Elskovs Begyndelse er uformodentlig, og kommer os uafvidende. Jeg vil ikke tale om den

Sam-

Samtale imellem Prindsen af Armenien, og hans Princesse, som staaer i Begyndelsen af Cyropædiens tredie Bog, og som er fuld af Elskov, saasom den just ei vedkommer denne Sag; men jeg vil af samme Xenophons Cyropædies femte Bog fremføre Samtalen imellem Cyrus og Araspes om den Sag, som lyder saaledes: Araspes siger: "Vi betragtede hende (Panthea, Abradati, de Susianers Konges, Dronning) nøie, og bleve alle enige i, at der aldrig i Asien havde været seet noget Fruentimmer af saa stor en Skiønhed. Men de kan selv best dømme herom, naar de faaer hende at see; hertil svarede Cyrus: Det lader jeg vel blive, om hun er saa deilig, som du siger. Araspes. Hvorfor det? Cyrus. Jeg maatte jo frygte for, at hendes Skiønhed vilde tvinge mig til at see hende alt for ofte, og jeg, som har ingen Tid at miste, derved begynde at forsømme mine Sager, for stedse at være hos hende. Araspes. Men tænker De, at et Fruentimmers Skiønhed skulde være mægtig til at bringe et skikkeligt Menneske fra sin Pligt, naar han har besluttet at iagttage den? Dersom Deilighed havde den Magt, at frembringe saadan Virkning, saa vilde ingen blive frie derfor. Man seer Ilden allevegne at brænde lige, fordi dens Natur er at brænde: men med Skiønhed har det sig ei saaledes; thi nogle bevæges af den, andre ikke, een elsker den, en anden denne: hvilket viser, at Elskov er frievillig, og at enhver elsker det, som ham synes godt. Broderen elsker ei sin Syster, Faderen ei

sin

sin Datter, og dog har de alle ikke destomindre andre Elskere. Frygt for Lovene er alene noksom mægtig at hindre al slig Elskov. Hvis man derimod gjorde saadan Lov, at ingen maatte hungre eller tørste, være heed om Sommeren, eller kold om Vinteren, saa vilde den ikke gjøre mindste Virkning, saasom Menneskene af Naturen ere underkastede alle disse Ting. Det er derfor klart, at Elskov er ganske frivillig, saasom den er underkastet Lovene, og deraf kommer det ogsaa, at enhver almindelig elsker det, som ham tilhører, som hans Klæder, Huusgeraad, og slige Ting. Cyrus. Der som Elskovs Begyndelse er frivillig, hvorfor kan man da og ei holde op at elske, naar man vil? Jeg har seet mange græde bitterligen over de Smerter, som Elskov foraarsagede dem. Jeg har seet andre blive Slaver af dem, som de elskede, hvilke, førend de indtoges af Elskov, ansaae Trældom for meget elendig. Nogle har jeg seet bortgive Ting, som vare dem meget saadelige at miste. Andre ønske sig, at de maatte blive frie for deres Elskov, ligesom for en Sygdom, og som dog ikke kunde blive det, men maatte see sig stedse tilbageholdne af en uforbigiengelig Skiebne, stærkere end Jernlænker. Dette bringer saadanne til dagligen at bevise den, de elske, saa mange slags Tienester, endog unyttige. Og endskiønt saadan Tilstand er elendig, saa er det dog saa langt fra, at de gjøre sig Umage for at blive frie for den, at de tvertimod synes at frygte for, at de ei skulle faae den, som foraarsager

dem

dem saa meget Ondt. Araspes. Det er vel sandt, men pleier ei at hændes uden Folk af nedrige Gemytter, som derfore saa ofte ønske sig Døden, uden at erlange den, endskiønt der ere saa utallige Maader at skille sig af med Livet. De ere Folk, som ere i Stand til at begaae alt andet nedrigt, Tyverie, Rov. Dog straffer man dem, naar de stiæle, saasom der var intet, der nødte dem dertil. Man maae ligeledes sige, at Deilighed ei nøder os til at giøre ondt, og at ingen uden nedrige Gemytter lade sig beherske af deres Begierligheder, og siden skyde Skylden paa Elskov. Men, om de Dydige endog elske Guld, Sølv, smukke Heste, smukke Fruentimmer, saa vilde de dog heller undvære dem, end besidde dem ved Uretfærdighed. Hvad mig angaaer, da har jeg vel seet dette Fruentimmer, og forundret mig over hendes Skiønhed, men det hindrer mig ei i, at jeg jo stedse bliver hos dem, og tager min Pligt i Agt. Cyrus. Du er uden Tvivl gaaet fra hende, førend Elskov har faaet Tid at overvinde dig. Man kan undertiden røre ved Ild, uden at brænde sig, og Træ kommer ei paa eengang i Lue. Dog vilde jeg ikke for Lyst røre ved Ilden, eller alt for nøie betragte smukke Fruentimre, og jeg raader dig at giøre det samme; thi Ilden brænder ikke uden dem, som nærme sig den; men Deilighed antænder langt fra. Araspes. De maa være forsikret, at, om jeg endog al min Livstid ei giorde andet end betragtede dette Fruentimmer, saa skulde det

dog

dog ei bringe mig til at giøre noget, som jeg ei burde giøre." Dette er Samtalen imellem Cyrus og Araspes, hvoraf man ikke vel kan slutte noget vist, men Xenophon fortæller længere frem, hvorledes Araspes dog imod sin Villie lod sig overvinde af Elskov, som Cyrus havde sagt ham, hvilket bestyrker denne vor Mening, at Elskov er frivillig, men kommer uventelig.

Lampr. Lyciscus! du har talet vel, jeg bekiender mig overvundet: Kom hid Aristides, lad mig omfavne dig: See der, jeg giver dig min Haand, og tilligemed mit Hierte. Jeg sværger dig hermed evig Troeskab, og at Døden alene skal opløse vor Forening.

Arist. Ak allersødeste Jomfrue, min Glæde er saa ubeskrivelig, at jeg for dens Storhed ikke ret kan fremføre mine Ord. Jeg skal stedse for denne Naade beviise mig taknemmelig, og hun skal i mig i alle Ting finde en lydig Tiener.

Lampr. Tael ikke saaledes, Aristides, brug ei det Ord Tiener men Herre. Lad os ikke af Elskov ammenblande Pligterne, men stedse tage dem i Agt; thi Manden er dog Hustruens Herre, efter alle Love.

Lyc. Jomfruen har deri Ret, man maa ikke sige andet, end hvad man mener, og hvad man i

Frem-

Fremtiden baade agter at holde og kan holde. Men lad os nu tale om en anden Sag, nemlig hvorledes Brylluppet skal gaae for sig. Efter min Tanke bør det holdes i Jomfruens Huus ved Cephisum i al Stilhed, at det kan skee efter vore hemmelige Skikke, og ei efter de offentlige overtroiske: Jeg mener, at vi ei bør bede nogen til det, uden endeel Philosopher, i Særdeleshed Theophrastus og hans værdige Discipel Demetrius Phalareus. Ere de ei begge af eens Tanker heri med mig?

Lampr. Jeg finder dette Forslag vel grundet, og mener, at det bliver best, at følge det. Hvad synes dem herom, min Herre?

Arist. Jeg følger i alting min Jomfrues Villie; thi at gisre hende Fornøielse er min største Fornøielse.

Lyc. O hvor deiligt er det, naar tvende Forlovede saaledes opføre sig imod hinanden! Hvad kan man da ei vente af dem, naar de blive gifte? See, hvorledes Lampria ei vil tilvælde sig den Magt, der tilkommer Mændene, og deri efterfølge nogle af vore Tids Qvinders Sæder, der gierne selv vilde være Herrer; og hvor føielig og kierlig Aristides beviser sig imod hende, tvertimod de Mandfolks Viis, der nu omstunder leve, som gisre sig store af deres Magt og Herre-

dømme, og ei ville udrette noget ved Elskov, men alting ved Magt. O! hvor lyksalig vil disse tvende Personers Ægteskab blive! Hvor forskiellig fra vor Tids Ægteskaber, hvilke, isteden for at formere Elskoven, udslukke den. Men det maa være nok talet, nu gaae vi hen at rede alting færdig til Bryllup.

III. Samtale imellem Hans og Peer,

hvori tydeligen vises,

at de danske Comoedier due slet intet,
og ere ei værd at spilles.

(Skreven 1749.)

Kiere Læsere!

Dette lille Skrift angaaer ei uden dem, som have en god Gout, det er at sige dem, som holde de nye franske Comoedier for de beste i Verden, og som ei kan fordrage vore danske Comoedier, fordi de ere paa saadant et gemeent Sprog. Jeg underskriver villigen og med Glæde denne Dom, saasom jeg aldrig har fundet Smag i noget uden det, som er paa hiin Side Rhinen. Hvad mit Navn angaaer, saa gieres det ei fornoden, at I vide det; Nok er det, at jeg tillige med Eder er en affagt Fiende af alt det, som skrives paa denne Side Elven. Vil I ei troe mine Ord, saa læser ikkun Samtalen selv, saa skal I befinde, hvor heftig en Fiende jeg er af alle vanskabte og underlige Meninger.

Gallus Gallinaceus.

Hans. Hvorledes staaer det til med Sundheden Monfrere? Comment va la santé?

Peer. Godt nok hierte Broer.

H. Ha! ha! Il me semble, at du seer saa malcontent ud.

P. Har jeg ei Aarsag dertil? De danske Comoedier, som alle Folk før ønskede saa meget at see spille, blive nu foragtede, og holdte lidt bedre end de Viser, Drengene løbe om med paa Gaden.

H. Ha! ha! ikke andet end det. Har du raison derover at græmme dig, saa har jeg mafoi raison at contentere mig. Har man nogen Tid i Verden seet noget impertinentere, absurdere, obscænere end de danske Comoedier.

P. Hvori bestaaer det? Forklar mig din Meni[illegible]; thi jeg veed ei at have seet noget sligt.

H. Jeg skal strax sige mine raisons. Premierement saa ere de Comoedier skrevne dans le Dannemarc, og man veed, at der kan ingen god Comoedie skrives dans le Dannemarc; saasom Folket der har et Tete alt for crasse & bouchée; for det andet, saa ere de ecrites paa Dansk, et Sprog, hvorudi det er impossible at skrive noget godt. Nævn mig een eeneste smuk dansk livre, saa vil jeg være content.

P. Om jeg baade hører og seer ret, saa er du blevet til en Jean de France. Hør min Ven! hvor er du fød?

H. Daß weiß du eben so gut als ich. Je suis né dans Tye, en liden Ville i Jutland.

P. Godt. Skammer du dig da ei, som er fød midt i Dannemark, saaledes at foragte dit Fæderne-Sprog og Folk?

H. Jeg skulde strax æstimere min Nation, saasnart de vilde forandre deres langue og moeurs, og vivre a la Françoise.

P. Man maa nok sige, at der er intet Folk til i Verden, som mere foragter sine egne og sit eget end

vort

vort Folk. Men jeg vil nu lade den Tale fare, og begive mig igien til Comoedierne, ſom du paa ſaa ugrundet en Maade laſtede.

H. Hvad? En ugrundet Maade? Quelle diantre de langage eſt cela. Maa man ei crever over diſſe Folks betiſe. De raiſons, jeg har givet, ere valables, & je me mocque de tout raiſonnement.

P. Som jeg ſiger. Jeg gaaer ei af Stedet, førend du har givet mig andre Aarſager.

H. Skal jeg da partout, ſaa ſkal jeg og diable m'emporte give ſaa efficaces raiſons, at toi ſkal blive muet ſom en poiſſon. Hvo kan par exempel ſouffrir den vocable, canaille. O mine oreilles ſouffrent en damnez, naar jeg hører det Ord; det er jo en vocable endiablée, ſom ei kan taales af nogen honette homme.

P. Det er ſandt, det Ord er ei fornemt, men det ſiges ei heller af fornemme, men af gemene Folk. Dog hvor ofte ſige ei de Fornemme i Frankerige de Ord: maraut, fripon, ei alene paa Theatret, men endog virkeligen.

H. Ha! Det har jeg ei un mot imod, men maa vous ei ſelv tilſtaae, at de mots: maraut, fripon zire un diſcours furieuſement bien.

P. Jo det er sandt. Jeg har ofte med stor Fornøielse hørt vore unge Herrer, der nyeligen vare komne fra Paris, blande deres Tale med slige ypperlige Ord. Men hvad flere vigtige Ting har du at sige imod de danske Comoedier?

H. O! Jeg har en sac plein. Hvor mange græsselige & horribles Eeder ere de ei opfyldte med.

P. Det tilstaaer jeg. Men ere de franske Comoedier ei ligesaa opfyldte med Eeder, ja med end flere.

H. C'est bien vrai. Men de klinger dog tout autrement paa Fransk. Par exemple: Diable m'emporte giør en ypperlig Effect i en fransk Comoedie; men hvorledes lyder det derimod paa Dansk: Fanden tag mig. C'est bien plat. Det er vel certain, at det er une & même chose, men det har dog je ne sai quelle grace paa Fransk.

P. Det er sandt. Det klinger langt bedre paa Fransk. Saaledes, naar en prygles af en Franskmand, saa smager det langt bedre end af en Dansk. Jeg begynder nu efterhaanden at falde alt mere og mere til din Mening. Men Kiere sig mig endnu flere Beviser, at de danske Comoedier due intet, paa det jeg kan faae ligesaa stor Afskye for dem, som du med Billighed har.

H.

H. Vous ſerez au plutot contenté. I den Comoedie, ſom kaldes Jean de France, der af alle er den aller abominabelſte, ſaaſom der criticeres det, ſom giør, que l'homme eſt homme, car hors de France il n'y a point de ſalut pour les honnetes gens; i den Comoedie ſiger jeg, er der et Sted, ſom ſurpaſſe tous les autres endroits en perverſité de bons ſens; det er un damnable endroit; jeg troer, at Auctor har havt communication avec le diable, da han ſkrev det, tout cet endroit eſt condamnable, perverſe, deteſtable. O! havde jeg Auctor fat, ſaa ſkulde han faae andet at vide, que parler des honnetes gens, & de plus des honnetes Cavaliers.

P. Hvori beſtaaer det da, at det Sted er ſaa ſlemt frem for andre?

H. Deri, qu'un homme hænger ſin Halsklud bag ud, ſom dog aldrig nogen dans le France giør.

P. Det er ſandt, det er abominable, men alt det andet, ſom foreſtilles i ſamme Comoedie, ſom for Exempel, at de unge pariſiſke Herrer ſnøvle, ſynge i Selſkab, giøre Coupeer med Fødderne, blande deres eget Sprog med utallige franſke Ord, det altſammen dadler jo da Auctor med Føie, ſaaſom det er ſandt.

H. C'eſt bien vrai, mais pourtant ere de lutter Galanterier, ſom det er deteſtable at attaquer

dans les formes. Mais pour revenir aux comedies, saa maa man consideriren hvad une comedie er. En Comoedie er en Ting, hvori ei andet end gode Sæder bør beskrives.

P. Hvo har foreskrevet den Regel, maaskee Aristoteles?

H. Hvad bryder Aristote mig, il fut un Turc, un sot, som troede que le soleil couroit autour de Verden, & qu'il fut le precepteur de Tamerlan, ce grand conquerant, som forstyrrede la ville de Troja.

P. Jeg takker for god Underretning. Jeg mærker, at Herren er stærk i Historien.

H. O ja vist; jeg veed par Dieu mere af det Pedanterie, end jeg vel burde savoir. Men at komme til Comoedien igien, saa siger jeg: at der ei kan være nogen belle comedie uden gode Sæder. Der er par Dieu ei heller derfor Comoedier, qu'ils valent quelque chose, end les nouvelles comedies Françoises. Par exemple den comedie la Coupe enchantée overgaaer toutes les comedies de Moliere, og alle de, som ere ecrites dans le Dannemarc. Men a propos hvad kalder man paa Dansk Coupe enchantée?

P. Det heder: Det forhexede Beggere.

H. Det forexede Bigger: Quelle diantre de langage est cela. O hvilket grovt, haardt, insupportable, impolie langue er ei dette Sprog. Jeg havde mafoi fast oublieret alt mit Danois dans Paris, som er mig extremement cher, thi je ne peus souffrir

cette

cette langue, je la hais comme la mort, comme le diable, comme Beelzebut.

P. Det er godt nok, men vi faaer ei derover at høre eders Beviser imod de danske Comoedier.

H. Ah quel homme! Har jeg ikke enumeré un million des arguments contre les danske comedies. Hvad prétendez J mere, dog jeg vil vous contenter. Først siger jeg: Sproget duer intet, det er grovt, burlesque, boufon, intelligible, inintelligible siger jeg, confus, plein d'ordure, des fäletes, og naar la langue vaut rien, saa kan les comedies non plus due noget. For det andet, saa ere de fulde af Eeder, pleins des ferments, & des horribles ferments, ikke galantes comme dans la France, og som diantre, jarni, morbleu, diable m'emporte, Dieu me damne og slige ypperlige quolibets ere.

P. Men ere ei Eeder Eeder, og enten man siger dem paa Dansk eller Fransk, saa ere de jo dog lige de samme.

H. Ah pardonnez moi Monsieur. Les Eeder en langue Danoise sont impolies, mais dans celle de France galantes, og af une douceur inexprimable, endskiønt de souvent kan være les memes.

P. Den Raisonnement er fortreffelig; det maa jeg bekiende. Jeg havde aldrig tænkt, at J med saa kraftige Beviser var i Stand til at vise, hvor slette de danske Comoedier ere. Men siig mig da ubesværget de Beviser, J endnu kan have tilovers.

H.

H. I skal dans le moment faae dem at høre. For det tredie veux je vous démontrer, at de danske Comoedier ne valent rien, fordi de repræsenterer ei andre end la plus vile populace, og at de endda taler largt falere end la plus vile populace parle. Jeg var hier ou for 3 Dage siden paa den comedie nommée la Mascarade, men jeg havde le diable m'emporte fast crevé de honte & de depit, at jeg saae le Parterre klappe dans les mains sur des vilaines & sales Ting. Je ne pouvois voir le comedie til Ende, men jeg spyttede & me couloit doucement & imperceptiblement bort blant la canaille. Jeg kunde enumerer une infinité des choses semblables, men je n'ai pas le tit.

P. Jeg maa tilstaae, at eders hele Tale er fortreffelig, og at eders Beviser ere saa uryggelige, som mathematiske Demonstrationer. Jeg beder eder ikkun, at J nu vil tillade mig at tale og sige, hvad jeg mener, uden at falde mig ind i mine Ord, om kun J Pariser kan holde op et Øieblik at snakke.

H. Oh! mon cher ami de tout mon coeur. Jeg gior med le plus grand plaisir du monde alt det, qui vous peut contenter.

P. Siden J har givet mig Lov til at tale, saa vil jeg og tale. Jeg siger, hvad eders første Beviis angaaer, at Sproget duer ikke, at J ei var værd at leve i Dannemark; siden J saa meget elsker de Franske, saa gaaer længe nok til Frankerige, og sulter paa fransk, siden J vil mættes paa dansk; vi kan ei tabe noget

ved

ved eder, som giøre eder selv det danske Navn uværdig ved saa nedrige Meninger. O Himmel! er det mueligt, at al patriotisk Iver kan saa reent forsvinde? Skal vort Land frem for alle andre plages med slige Mennesker, der foragte deres eget, og ophøie alt det, som er fremmed. I som elsker det Fremmede, jeg vil forkynde eder en glædelig Tidende. Der skal med det første holdes her malabarske Comoedier; dem maa I endelig gaae paa, thi I kan ei forstaae eet Ord deraf. Lad være, at det danske Sprog var saaledes, som I beskriver det, hvilket dog er usandfærdigt, saasom ingen kan nægte, at det jo er et af de smukkeste Sprog i Europa; lad være, siger jeg, at I sagde sandt, saa burde vi dog som Danske elske Sproget, og søge at forbedre det, hvortil Comoedier ere et af de kraftigste Midler. Ville vi derimod undertrykke de Midler, hvorved Sproget forbedres, saa bliver jo Sproget aldrig anderledes, end det er, og saa handle vi jo ei som Patrioter, hvilket er den største af alle Laster. See om Franskmanden, Engellænderen spille danske Comoedier hos sig, og vi derimod skulde søge paa vore Omkostninger at zire og udbrede deres Sprog. Dette maa være nok svaret paa eders første Beviis. Hvad de tvende andre angaaer, saa vil jeg besvare dem under eet. Jeg maa lee af eders Indvendinger; I maa selv tilstaae, at de franske Comoedier ere ligesaa meget, ja end mere fulde af Eder end vore, og at de endog sige det selv samme paa fransk, som vore paa dansk, og dog siger I, at de klinge godt, og vore ilde, alene fordi de første ere paa fransk, og

de

de sidste paa dansk. Hvis I endda var af deres Mening, som holde alle Eder utilladelige i en Comoedie, og I ei mere vilde forsvare de franske end de danske Eder, saa vilde jeg endda sige, at I havde nogen Fornuft; men nu, da I bifalder de franske og laster de danske Eder, endskiønt de ere de selv samme, og der er slet ingen Forskiel imellem dem, saa kan jeg ei see andet, end at I er daarekistegal. Læs Moliere, den største franske Comoedieskriver, som de fleste af eders eget Selskab selv tilstaae, saa skal I finde, at han ei alene er ligesaa meget opfyldt med Eder, men endog med gemene Talemaader, som vore Comoedier. Læs Plautus, om I ellers forstaaer Latin, som jeg neppe troer, thi I vise ved eders Opførsel, at I ei vide hvad et Theater er; læs Plautus, siger jeg, saa skal I finde, at han er endnu mere opfyldt med slige Ting, end vore Comoedier. Læs endelig Terentius selv, der dog er den reneste og ziirligste af alle Comoedieskrivere, saa skal I finde, at han ei engang er befriet derfor. Tilsidst maa jeg sige eder alle, hvad en Comoedie er. En Comoedie er et Speil paa det menneskelige Liv, hvor mange adskillige Characterer, som de ere, forestilles. Heraf seer I gode Herrer, at man ei vel paa Theatret kan alene forestille gode Sæder; thi de fleste Mennesker ere onde, og have følgelig onde Sæder, derfore maa og Comoedierne gemeenligen forestille onde Sæder. Man kan vel undertiden giøre een og anden Comoedie, der forestiller gode Sæder, som Plautus, da han giorde Capteivei ad probos mores; men man maa dog de fleste

Tider forestille onde Sæder, thi Comoediens Hensigt er, paa en ridicule Maade at forestille Menneskenes Sæder, som de ere, og derved i det mindste forbedre deres udvortes Opførsel. Jeg veed ei ellers, hvad I vil sige med eders gode Sæder, thi de nye franske Comoedier, hvilke I citere som Exempler derpaa, have intet mindre end gode Sæder; de ere end mere fulde af Eder end vore; de forestille lutter forlibte Folk, der tale de største Absurditeter med hinanden; de forestille, hvorledes en Tiener narrer sin Herre, hvorledes en Søn bedrager sin Fader, hvorledes en Kone giør sin Mand til Hanrei. Kalder I det gode Sæder? Jeg siger dette ei for at laste de nye franske Comoedier, men alene for at vise, at eders Favoriter ere ei anderledes end vore Comoedier. Hvad det angaaer, at I beskylde vore Comoedier for, de ere gemene, saa tilstaaer jeg, at de fleste forestille gemene Folks Characterer; men I skal og finde andre, der enten ei giøre det, eller og hvori i det mindste ei siges noget grovt eller uanstændigt, som: Den Vægelsindede, Mester Geert, Den Stundesløse, Didrich Menschenskræk, Det arabiske Pulver, Den honette Ambition, Maskeraden, von Tybo, Uden Hoved og Hale, Hexerie eller blind Allarm, Don Ranudo, Melampe, og andre. I maa ellers vide, at det er fast bedre at forestille gemene Folk paa Theatret; thi som de almindeligen have samme Feil, som de Fornemme, skiønt paa en anden Maade, saa kan man under deres Personer med langt større Sikkerhed og bedre laske de Fornemmes Feil, end under deres egne Personer; uden man vil, som

de

de fleste nye franske Comoedier, lade sig nøie med at fremføre lutter forliöt Sladder paa Theatret. For nogen Tid siden blev Jørgen Dingeldang eller George dandin spillet; den blev roest af alle, saasom den var skreven af en Franskmand, da vi dog i Sandhed neppe har blant vore Comoedier nogen, som mere strider imod gode Sæder end denne. Dette maa være nok for at overbevise eder, at I fare vild, og dømme, uden I vide, hvorom I dømme; thi hvis jeg vilde gaae det altsammen gandske vidtløftig igiennem, saa kunde en heel Dag ei forslaae dertil.

H. Vertichoux! Têtebleu! Morbleu! Diantre! Diable m'emporte! her skal man tout un jour souffrir des mots impertinens. Adieu Monsieur, je vous abandonne à votre erreur. Jeg skal toute ma vie hade alt det, som dansk er, og aimer dig, o du belle France, & vous beaux François, og det søde Sprog.

P. Giør som de behager Monsieur. Jeg skal derimod al min Livstid elske det Danske, og alt det som Dansk er, uden derfor at hade Fremmede eller de Fremmedes Sager. Hvad eder angaaer Monsieur, som saameget elsker det Franske og hader de Danske, saa ønsker jeg eder en god Helbred.

IV. Samtale

imellem

Petrus og Theodosius.

(Skreven 1749.)

Petr. Jeg er saa nedslaget og forvirret over den ulykkelige Hændelse, som haver mødt mig, at jeg fast ei veed, hvor jeg skal vende mig hen, eller hvad jeg skal tage mig fore. Kunde jeg ikkun slaae det ud af mine Tanker; men jeg kan desværre ikke. Intet kan nu mere trøste mig. Mon og nogen har erfaret saa stor Utroskab? Jeg troer det sandelig ikke. Intet Dyr kan være saa grumt, saa falskt, som dette Fruentimmer. Ak Antonia! Antonia! Er det Lønnen for mine mange Opvartninger, for mine Bønner, for mine Taarer, for mine Knæfald, for den oprigtige og rene Elskov, jeg bar til dig? Hvo kan mere fæste Troe til Løfter? Eeder ville fremdeles intet gielde. Men hvo er den, som kommer der? Det er min gamle og trofaste Ven Theodosius. Jeg maae stræbe at skiule min Bedrøvelse for ham, at han ei skal merke den, og efter sin gamle Viis begynde at moralisere.

Theod. God Dag hierte Broder! Hvorledes gaaer det? Lever du vel?

P. Du skal have Tak, jeg lever vel nok.

T. Jeg lever vel nok; hvad skal det betyde? Jeg kan jo see paa dit Ansigt, du er bedrøvet og ilde til Mode. Siig mig, hvad dig fattes, maaskee jeg ved Philosophien kan igien opmuntre dit Sind.

P. Mig fattes intet, og behøver derfor ingen Philosophie at trøste mig.

T. Ja, ja, jeg veed nok, du er bange for moralske Prædikener, og ikke gierne vil høre dem; men det man ikke skiøtter om at høre, er just som oftest det nyttigste at høre. Siig mig derfor Aarsagen til din Bedrøvelse?

P. Hvorledes skal jeg kunne sige den, naar jeg ikke veed den?

T. Det forholder sig ei saaledes, som du siger. Din Mund siger et og dit Hierte et andet. Din hele Adfærd, Aasyn og Gebærder vidne jo noksom tilstrækkeligen om din Bedrøvelse. Maaskee du er bedrøvet over vor store Keysers, den ypperlige Theodosii Død?

P. Jeg

P. Jeg tilstaaer, at dette Dødsfald er gaaet mig nær til Hierte, men det er nu baade saa lang Tid siden; thi sex Maaneder kan nok formindske en Sorg, og desuden er det bedre i slige Tilfælde at væbne sig med Taalmodighed, end at lade sig overvinde af Bedrøvelse?

T. Er du da bedrøvet over nogen af dine Venners og Slægts Død?

P. Nei; thi jeg har ingen mistet af dem i denne Tid.

T. Dersom det er ingen af Delene, saa maa din Bedrøvelse endelig reise sig af noget, din Elskov til Antonia vedkommende. Maaskee hun har været dig utroe?

P. Ak! Ak!

T. Der har vi det. Har jeg ei længe tilforn spaaet, at det vilde gaae saaledes? Har jeg ei forud sagt dig hendes ganske Væsen og Opførsel?

P. Tael ei ilde om den, jeg elsker.

T. Hvad? Elsker du hende endnu, efterat hun har forsmaaet dig? Agter du din Ære saa lidet?

P. Jeg giør mig vel al mulig Umage for at slaae den Elskov af Hu og Sind, men forgiæves; thi hendes uforlignelige Person staaer mig stedse Dag og Nat, ligesom afmalet for Øinene.

T. Veed du, hvoraf det reiser sig? Deraf, at du ei endnu har giort dig ret Umag for at blive frie for denne Elskov; thi hvis du det havde giort, saa var du uden al Tvivl ogsaa blevet den qvit. Men sig mig, hvad Antonia egentlig har giort dig imod.

P. Det skal jeg strax giøre. Du veed, i hvor mange Aar jeg har tient hende, hvilke Løfter hun har giort mig, at hun dog aldrig har vildet tilstæde mig, at begiære hende af hendes Forældre: Nu var jeg hos hende i Overgaars, da tog hun meget umild imod mig, og sagde: At hun havde stor Aarsag at besværge sig over mig, og derfor forbød mig aldrig mere at tænke paa hende, eller komme for hendes Ansigt. Jeg vilde gierne vide Aarsagen til saa stor en Fortørnelse, men det var mig umuligt at lokke den ud af hende. Jeg gaaer derfor bedrøvet bort, og ved min Ankomst hiemme, finder et Brev fra hende, hvis Indhold korteligen bestod deri, at hun igientog alt hvad hun til mig havde sagt, og fordrede tilbage alle de Breve og smaa Gaver, hun havde tilsendt mig, i Særdeleshed hendes Ring. Jeg vilde dog ikke efterkomme dette Brev, men gik atter hen til hende, for at tale med hende selv. Men mig blev svaret: at Antonia havde

intet

intet at tale med mig. Dagen efter, som i Gaar, var jeg der trende gange, men fik alt samme Svar. Da jeg kom hiem, blev mig igien et Brev fra hende tilsendt, hvori hun fast skiældte mig ud, og med Myndighed befalte mig at skikke sig alt, hvad hun havde begiæret. Dette nødte mig endelig til at sende hende alle Gaverne, undtagen Ringen, og alle Brevene, saa nær som nogle faa, der i Tiden meest kan vidne imod hende. Hvad synes dig om denne Handel? Har jeg ikke Aarsag at være bedrøvet?

T. Mig synes, at Antonia har ført sig meget ilde op, men det er dermed ei gaaet anderledes, end jeg altid har tænkt. Det, der har bevæget hende til at forlade dig, er uden Tvivl, at en anden riig og fornem Frier har meldt sig, som er i Stand til at give større Gaver end du. Hvad det angaaer, at du spørger, om du ikke har Aarsag at bedrøve dig, da siger jeg, at du har Aarsag at glæde dig, fordi du er bleven befriet fra saadan Medea, fra saadan Tisiphone. Fat derfor ikkun Mod, og sæt al Bekymring tilside.

P. Ak! hvor kan jeg det? Intet i Verden er i Stand til at trøste mig over saadan Forliis og saa stort et Tab.

T. Dersom du ikkun vilde følge Philosophien, og lyde paa min Tale, saa skulde du snart blive frie for al Bekymring og Græmmelse.

P. Tael kun; Jeg kan endelig længe nok høre paa din Prædiken.

T. Giv da vel Agt. De Gamle have viseligen sagt: at intet er at ligne imod en god og roelig Samvittighed; thi hvo som besidder den, kan altid være i Fred og lyksalig, og kan, som en stor Skiald siger, med et uforfærdet Mod see den hele Verdens Bygning falde ind omkring sig. Det er derhos ogsaa en afgiort Sandhed, at den, der har en ond Samvittighed, og plages af den som Furier, er den ulyksaligste af alle Dødelige. Hvi vil du da saaledes bekymre dit Sind? Hvorfor glæder du dig ei snarere? Du veed jo med dig selv, at du i denne Sag har opført dig, som ethvert ærligt Gemyt egner og anstaaer. Tag derfor Mod til dig, og siig med hiin gamle Poet: om Lykken forlader mig, saa støtter jeg mig dog ved min Dyd. O, har en Epicureer kundet sige saa gyldne Ord, hvad bør da ei du, som er oplært i den vise Platons Skole? Men, vil du vel sige: Jeg har mistet det, jeg meest elskede, ja som jeg fast alene elskede. Nu vel. Mon ei andre have prøvet samme Skiebne? Pericles mistede jo inden faa Dage tvende af sine Sønner. Mon han derover græmmede sig? Det være langt fra; tvertimod, jeg finder, at han ei engang forandrede sin Dragt, eller endog det mindste af sin Levemaade, sædvanlige Forretninger og hidindtil førte Levnet. Fabius Maximus, da han mistede sin kiere Søn, som allerede havde været Borgemester,

lod

lod sig saa lidet nedslaae af Sorg, at han endog selv holdt hans Liigtale. Ja det som mere er: Artemisia, som sættes til et ret Mønster af Kierlighed til sin Ægtefælle, som virkelig sørgede over hans Død, med en ikke opdigtet, men naturlig Sorg, satte derfor dog sine Forretninger ei tilside; Hun glemte ei, at hun var Dronning, men betænkte, at et heelt Riges Velfærd var hende betroet, hvorfore hun og forestod Regieringen med samme Agtsomhed som før, ja førte endog mange lykkelige Krige.

P. Din Tale er artig nok, men trøster mig ikke; thi hvad kan andres uovervindelige Mod i Sorg hielpe mig? Hvo forsikrer mig ogsaa, om de indvortes have været ligesaa freidige og glade, som de udvortes have anstillet sig.

T. Kan disse Exempler ei trøste dig? Vil du heller efterfølge Alexander, der blev fast rasende over sin Vens Cliti Død? Men han havde endda nogen Ret at sørge, saasom han var selv Aarsag i sin Vens Død; men du, som har mistet det du elskede, uden din egen mindste Skyld og Brøde, hvad klager du over? Svar mig. Du vil maaskee sige: Ingen kan med Grund tale om saadanne Ting, uden den som selv har været i slig Tilstand, og dog overvundet sin Sorg. Intet kan være en Mand uanstændigere, end at overlade sig til qvindagtig Hylen og Klagen. Betænk fornemmelig, hvor skammeligt det vilde være for

dig, som forhen har trøstet andre, og desforuden har anvendt en stor Deel af dit Liv paa at læse philosophiske Skrifter; betænk endelig det, Horatius siger: "det caspiske Hav forurolliges ei bestandig af Storm-Vinde, og Vinteren vedvarer ei stedse; du derimod vil uden Ophør sukke og klage: Udviis dig dog tapper i Modgang, paa det du engang og kan skikke dig i Medgang"; betænk det Philistus siger til Cicero hos Dion: "At det var saadan viis Mand uanstændig, at sørge over det, han ei var Skyld i, helst da han besad Sundhed og Helbred, hvilke ellers almindeligen skattes for de beste Ting; og at det var ham ogsaa uanstændig at vente Trøst og Lindring af Tiden, han, der havde trøstet saa mange andre". Overvei hvad den vise Keiser Marcus Aurelius siger: "Hvor mange Slægter ere ei undergangne? Hvor er nu de Stores Fiendskab? Hvor Alexanders og Cæsars vældige Bedrifter? Hvor saa manges Had, Fiendskab, Kierlighed, Haab, Bedrøvelse og Sorg? Betænk at Døden giør Ende paa alt dette". Men overvei og betragt fornemmelig denne Theophrasti Tanke: "At Gud selv har sat Menneskет ligesom paa en Skueplads for at betragte hans Opførsel; og at han vil belønne den, som med Mod og Tapperhed trænger sig igiennem Verdens Væsen, og derimod ei agter den, som viger tilbage, som bliver bange, og som nedbøier sit Sind til Jorden". — Hvad Aarsag kan du endnu have tilovers for endda at bedrøve dig?

P. Jeg har Aarsag nok, thi jeg er et Menneske, og bekiender, at jeg har alle Menneskets Skrøbeligheder.

T. Godt. Ere alle Mennesker saa dannede?

P. Saavidt jeg kan begribe og see, troer jeg, at de alle ere af den Beskaffenhed, og ingen endnu funden, som har aflagt alle menneskelige Skrøbeligheder.

T. Hold lidet op at tale, og hør engang, hvad en Hedning siger: Jeg veed vel, hvad Folk almindeligen sige imod Stoikerne: I love alt for store Ting, I byde alt for haarde, vi ere Mennesker, vi kan ei undertvinge alle vore Tilbøielighed er. Tillad os dog at sørge, men ikkun lidet: at begiere, men maadelig: at vredes, men igien tilfredsstilles. Veed du, hvorfor vi ei kan giøre det? Fordi vi bilde os ind, ei at kunne giøre det. Sandelig vi har anden Aarsag. Vi tage vore Laster i Forsvar, fordi vi elske dem, og vi ville heller undskylde end udrydde dem. Naturen har givet Menneskeet Kræfter nok, om han ikkun vil bruge dem, og samle dem alle sammen, for at betiene sig af dem alle for sig, og ei imod sig. Aarsagen er, at vi ikke ville, men vi give for at vi ikke kunne.

P. Maatte jeg giøre et Spørgsmaal?

T. Hiertelig gierne.

P. Har

P. Har den Philosoph Seneca, som skriver saa herlig, været saa modig og behiertet, da han kom i Fare og skulde døe? Nei visselig ikke; thi han lod sig ved Dødens Ankomst nogenlunde nedslaae af Sorg. Du maa derfor tage en ganske anden Vei, hvis du tænker at trøste mig, hvilket dog intet Menneske i Verden er i Stand til at giøre.

T. Nu saa vil jeg da ogsaa prøve at lindre din Bedrøvelse paa anden Maade. Og jeg vil søge, ei ved Moral, men ved Fornuft og Politik, saa at sige, at trøste dig. For at komme dertil, vil jeg tage den hele Sag, der nu bedrøver dig, fra sin første Oprindelse af indtil nu. Det er jo da sandt, at Elskov alene foraarsager din Bekymring, og et fast fem Aars elendig Liv: At din Elskov er faldet paa et Fruentimmer, der i Skiønhed, Forstand og Yndighed neppe har sin Lige; at det er en Elskov, som du efter hendes egen Befaling, har maattet holde hemmelig, hvilket ogsaa har foraarsaget dig nogen Pine; at du i meget lang Tid har været skilt fra hende, du elsker; og at endelig din Elskov, ei har været af de gemene Slags, at den ei har ofret til den almindelige, men himmelske Venus. Jeg veed vel, at alt dette ikke er egentlig det, der krænker dig, saasom din Elskov, der var anderledes end den almindelige, ei havde nogen af de Skrøbeligheder hos sig, som den pleier at have; og derfor vil jeg nu, efter den strengeste Philosophie, ikke dømme din Elskov, saasom jeg vel veed, at den kan

være

være uskyldig, naar den regieres af Dyden; men det som krænker dig er, at den, du saa høit har elsket, har været dig ubestandig, og at den, som du best har troet, har skuffet dig. Men Kiere! lader os først tale politice om dette Tilfælde; vil du da heftig elske den, som foragter dig, ydmyge dig for den, som i sit Hierte beleer dig? Besidder du ei saa megen Ære, ikke at agte den, som ei agter dig? Elskede du hende, saa burde hun jo og elske dig, saa er og din Forpligtelse at elske hende ophævet og tilintetgiort.

P. Hvad siger du? Skulde min Forpligtelse at elske hende, være ophævet? Den kan aldrig ophæves. Det er ligesaa umueligt, som at Solen skulde kunne standse i sit Løb. Solen gaaer stedse om, min Elskov varer ved uden Ophør. Jeg tilstaaer, at saadan Elskov er elendig, bedrøvelig og kummerfuld; men ikke destomindre er den dog Elskov; jeg har dog i det mindste Frihed at tænke paa hende, at forestille mig hendes behagelige Person, at overveie alle de Føieligheder og Elskovsprøver, hun tilforn har beviist mig. Haabet bliver mig dog tilovers; men hvad siger jeg? alt Haab er jo til Ende; thi hvad skulde jeg haabe efter en saa haanlig Afviisning? Ak Antonia! elskværdige Antonia! deilige Antonia! Hvorledes har du Antonia kunnet bevæge dig til at forlade mig? Har jeg forskyldt det af dig Antonia? Sødeste Antonia! er det Lønnen for min troe Tieneste? Hvorlunde er det muligt, at saa stor Skiønhed og Ubestandighed kunne være samlede

i een

i een Person? Hvo skulde have tænkt det, naar man saae dine glindsende Øine, fra hvilke der gik Straaler af Oprigtighed og Venlighed? din lattermilde Mund, der vidnede om lutter Godhed og Mildhed? dine yndige Gebærder, dit livsalige Væsen, din alle Sind og Hierter indtagende Venskabelighed? Hvor ulykksalig er jeg, der er skilt fra saa stor Deilighed, saa fuldkommen Forstand, saa ubegribelig Yndighed! Da jeg tabte dig Antonia! Antonia! tabte jeg alt, ja mig selv; thi jeg lever i og ved dig. Skiønneste Antonia! forbarme dig dog over din Tiener! Men ak! du hører mig ikke. Hvad skal jeg mere sige, hvad skal jeg tale? Ak Theodosius! jeg kan ikke mere; din moralske Prædiken giorde ikkun slet Virkning, og din politiske endda langt slettere.

T. Det gaaer gierne saa; thi ethvert bekymret Sind synes nogenlunde at være i Roelighed, saa længe man ei rører ved det, men saa snart man vil stikke Hul paa Byldet, saa vrier og vender Menneskket sig, saa føler han først til Smerte. Dog dersom du vil have Taalmodighed at høre min Tale, saa haaber jeg dog at lindre, om ei ganske borttage din Sorg.

P. Jeg kan gierne høre paa, hvad du siger; thi om din Tale ei giør anden Virkning, saa giør den dog denne, at den nogenlunde fornøier mig ved dens Ziirlighed og Veltalenhed.

T. Den

T. Den Virkning agter jeg ikke meget; men jeg haaber, at du skal blive af andre Tanker, inden min Tale kommer til Ende. Siig mig, hvad elskede du hos hende? Hendes Skiønhed og Deilighed. Betænk, hvad den ei mindre vise end mægtige Keyser Marcus Aurelius skriver: Skiønhed er ei andet end Kiød og Blod. Men hvad er Kiød og Blod? En Ting, som falmer med Aarene. Det gaaer med den, som Naso siger: Den Deilige beskylder det uskyldige Speil, naar hun i det seer hendes favre Ansigt at have forandret sig, og Rynker isteden for en glat og skiær Hud. Hvad Deilighed uden Dyd er, see vi i saa mange merkværdige Exempler; det lærer os Helena, Messalina, Thais og utallige andre tilfulde. Det er nu heraf ganske klart, at Deilighed alene og for sig selv, endskiønt den vel kan være et Slags Gode, ei er værd at elske, og fæste sit Hierte til, som til noget væsentlig Gode. Jeg troer derfor ei heller, at du meest har elsket Deilighed hos hende. Men hvad har du da elsket? Hendes Yndighed. Betænk, at Yndighed er Forfængelighed, at den lige saa vel som Deilighed omskiftes med Tiden, og at det er just ved den, Fruentimmer meest lokke Mandfolk til sig, og bringe dem i fordærvelige Snarer. Det er derfore umuligt den, som du har elsket hos hende, saasom den ligesaa lidet som Deilighed er vedvarig og bestandig, ei heller eene mægtig at fornøie et fornuftig Menneske. Du har derfor endelig maattet elske noget andet hos hende. Maaskee du har elsket hendes Forstand. Ja jeg troer,

at det er saa; thi Forstand er af alle Gaver næsten den største, den udødelige Gud har givet os dødelige Mennesker, og hvorved vi paa nogen Maade, skiøndt ufuldkommen, blive ham selv lige. Men dog, naar jeg ret overveier alting, saa kan det ei heller være den, som du har elsket hos hende; thi Forstand kan jo anvendes baade til godt og ondt; ja det som mere er, vi see jo desto værre fast dagligen Folk mere bruge deres Forstand til det Onde end til det Gode. Hvad styrtede Alcibiades, Pyrrhus, Hannibal, Marius, ja Cæsar selv i Ulykke? Intet andet end deres Forstand, som ei var geleidet af Dyden. Disse Exempler vise os tilfulde, hvor lidt Forstand uden Dyd er at agte, og at Forstand, som oftest bringer den i største Ulykke, der besidder den. Hvad kunde dog den Forstand, der var hos hende, hielpe dig, naar hun hverken havde Lyst eller Villie til at bruge den til din Nytte og Fordeel, men snarere til Skade og Fortred. Forstand uden Dyd, fører derforuden saa meget andet ondt med sig, som Hovmod, Egenkierlighed, Foragt mod sin Elsker og alle andre, Behag i at dadle og laste alting, Egenvillighed, Utroeskab og utallige Laster. Det er derfor ikke troeligt, du har elsket hende i Henseende til hendes Forstand, men jeg vil heller troe, det er Dyden, du alene har seet efter. Dyden, der efter en viis Poets Sigende, skinner af ubesmittelig Ære; der er varigere end de navnkundige Pyramider og stærkere end Kobber; thi disse fortæres af Elde og Tiden: Denne

der-

derimod kan ei fortæres af nogen Tid, ei fordunkles ved nogen Bagvaskelse, eller formindskes ved nogen Ondskab; men den bliver bestandig ved indtil den Dag, da Verden igien skal komme til sit gamle Chaos, Forvirrelse og Uorden, da alting skal løses fra hinanden og blive til intet. Men et Spørsmaal forefalder herved, om ogsaa din Antonia har elsket, eiet og fulgt Dyden, hvorpaa jeg høiligen tvivler; thi hendes hele Opførsel, fornemmelig imod dig, bær Vidne om det, som er tvert derimod. Da nu enhver lettelig af hendes Levnet kan mærke, at hun ei elsker Dyden, og du vel selv ogsaa har formærket det, saa veed jeg ei, hvor du endnu kan blive ved at elske hende?

P. Ak! Man har stedse gode Tanker om den man elsker; man indbilder sig med Tiden at kunne skille hende ved de Feil, hun er behæftet med: Man tænker og, at de Feil ei ere saa store, og forestiller sig dem at være gandske smaa. Med faa Ord: Jeg kan ei finde Antonia at være nær saa straffværdig, som du beskriver hende.

T. Men Kiere! hvorlunde er det muligt, at nogen kan tale saaledes, som ikkun et Øieblik vil bruge sin sunde Fornuft?

P. Ak Theodosius! Du skulde ikkun selv engang prøve den Omstændighed, jeg er i, saa vilde Er-

farenhed lære dig, hvor haardt det er at overvinde sig selv, og hvor let man derimod kan tale om andre, naar man selv er uden for al Fare.

T. Mener du, at jeg ei ganske nøie har betragtet og overveiet alt dette. Jeg veed saare vel, at den der er ret forlibt, umulig kan i slig Tilstand høre, hvad Fornuften siger, langt mindre følge dens Raad; men jeg tager mig derfor vare, at jeg ei skal falde i Elskovs Snarer. Hvis nogen dog skulde mene, denne Passion er saa sød og behagelig, saa vil jeg endda tilstæde ham at blive forlibt, naar han ikkun først nøie betragter det Fruentimmer, han vil fæste sit Hierte til. Men har du opført dig saaledes? Det er langt fra; du har forelsket dig i Antonia imod alle Fornuftiges Raad; dog vil jeg ei tale om den Sag mere, thi hvad der er skeet, det er skeet. Dette eene vil jeg ikkun sige, at det ganske strider imod den sunde Fornuft, paa saadan Maade at elske den, som hader een. Og at jeg skal være kort, saa tillad mig at adspørge dig: Om du, ved at elske hende, tænker igien at bevæge hende til at elske dig eller ei.

P. Jeg tilstaaer, at jeg staaer i den Tanke, aldrig at kunne bevæge hende til igien at elske mig, saasom hun har udviist alt for stort Had og Fiendskab imod mig.

T. Godt.

T. Godt. Er det ei at løbe i sin egen Ulykke, og tage Livet af sig selv, og sørge sig til døde, ved at elske den, hvor slet intet Haab er, at hun igien skal elske een. Det er jo, ligesom een vilde gaae en vild Løve i Møde, og kaste ham Brød til, og forud vidste, at Løven vilde sønderrive ham. Sødeste Ven! spar dig dog selv; styrt dig ei i Ulykke for et ubestandigt Qvindemenneskes skyld. Betænk, hvad Synd du med saadan unyttig Sorg begaaer imod Himlen; betænk, hvorledes hun vil fryde sig derover, og med Glæde see dig omkomme af Bekymring. Kiereste Ven! lad dig dog bevæge af din oprigtigste og troefasteste Vens Bønner, og for din egen Velfærds og Lyksaligheds skyld.

P. Dine Beviser ere grundige; Fornusten skinner i dem alle: Men de ville dog ei ret trænge ind til Hiertet. Giv mig derfor et Aars Tid, at jeg i den kan søge, om det ei er muligt at forandre hendes steenhaarde Hierte. Hvis det ei gaaer an i den Tid, saa vil jeg stræbe at overvinde min Sorg, og slaae alle Tanker bort; dog maa du være vis paa, at jeg aldrig gifter mig; thi siden jeg ei kunde faae den, jeg elskede, saa vil jeg ei heller have nogen anden; desuden er det mig umuligt at blive tvende gange ret forlibt.

T. Ja, Ja! Du forandrer nok din Tanke, naar du først bliver gandske frie fra denne ulykkalige Elskov, og saa faaer en deilig Pige at see. Kunde du ikkun blive denne Elskov qvit, saa frygter jeg ikke for, at du jo nok forliber dig anden gang. Det glæder mig ellers, at jeg dog i denne Samtale har bragt det saa vidt, og ønsker jeg dig en fuldkommen Helbred, naar vi igien see hinanden. Lev imidlertid vel, og opfør dig som en retskaffen Philosoph og Christen.

V. Samtale

imellem

Christian og Eberhard.

(skreven 1750.)

Chr. Det er og en pokkers Skrivesyge, som er kommen over Folk i denne Stad. Man bombarderer mig fra alle Kanter med Vers, Orationer, Samtaler, Comoedier, opdigtede Reisebeskrivelser, Romaner, Oversættelser. Hvert Menneske jeg seer paa Gaden, anseer jeg nu fast for en Autor. Der er nok, ja mere end nok, som skrive. Enhver dumdristig, næseviis, indbildsk Karl han vil skrive. Den derimod, som forstaaer at skrive, han er undseelig, blye, ydmyg; han skriver ikke, thi han kan aldrig faae det godt nok. Men hvo er den, som kommer der? det er min gode gamle Ven Eberhard? God Dag min gode gamle Ven! hvorledes lider Du? Det er jo nu et halvt Aar, siden jeg saae dig. Du har maattet havt meget at bestille, siden du ei engang har havt Stunder at komme til dine Venner.

Eberh. Veed du ei, at jeg har skrevet en Bog?

C. Jo vist veed jeg. Men du har dog vel ei taget dig det saa heftig med den, at du jo kunde beholde nogen Tid tilovers.

E. Jo saa men har jeg saa. Jeg har arbeidet med saadan Flid og Iver, at jeg næsten i et halvt Aar ei har seet noget Menneske, og min Sundhed har derved taget temmelig Skade. Jeg tænkte at fortiene Tak dermed, og ansaae derfor hverken Møie, Umage eller Bekostning; men det er falden ganske anderledes ud, end jeg ventede.

C. Hvordan da? Har vel nogen turdet laste dit Arbeide? Er det ei vel skrevet? Er det ei nyttigt? Er det ei et Beviis paa din Lærdom?

E. Jo jo; du præker godt i en Lygte. Lærdom! Hvo spørger om Lærdom nu omstunder? Havde jeg skreevet en Roman, saa havde jeg været mere velkommen.

C. Siig ikke det; Philosophien og Mathematiken ere meget agtede nu omstunder. Jeg har hørt mange sige, at de ere egentligen at tale, ikkun alene Videnskaber; at den menneskelige Forstand ret viser sine Kræfter i dem; og at, om nogen vilde skrive i de Videnskaber, saa vilde han vist erhverve baade Ære og Penge.

E. Ja Snak har vi nok af. Dersom en stakkels Autor kun troede deres Ord, saa skulde vi faae at see, hvor smukt han kom til at betle; og hvad behøver man at tale derom? Lad os kun betragte Autor til de philosophiske Breve, mon han enten er bleven riig eller

stor

ſtor ved ſit Arbeide? tvertimod, jeg har hørt mange moquere ſig over den Philoſophie, der indeholdes i den Bog. Verden er alt for klog nu omſtunder; den veed nok; den behøver ei at vide mere. Der ere mere end nok, ſom raiſonnere; men ingen, ſom vil ſkrive. Er der endelig en, der ſkriver noget, ſaa maa han vente Foragt, Skam og Spot, i Steden for Ære og Belønning. Strax indfinder ſig en utallig Mængde umilde Cenſores, der ſaalænge anatomere hans Skrift, og hakke det til Kiødmad, eller giøre Plukkefiſk deraf, at det omſider bliver til intet. Men ingen af alle diſſe umilde Dommere er med alt det i Stand til, ſelv at ſkrive noget ſaa godt, ſom den fattige Autor har giort.

C. Nu, nu, Broder! vær ei alt for hidſig. Det tør maaſkee blive bedre.

E. Bedre! Det ſkeer neppe i vor Tid. Hvorledes gik det vel den danſke Spectator? Blev det ei roeſt og anſeet, ſaalænge man ei vidſte, hvem Autor var. Man tænkte maaſkee, at det var en høi Standsperſon. Men da det kom frem, da man vidſte, hvo dets Autor var: da duede Skriftet intet, da blev det Muld, ſom tilforn var Guld. Og jeg veed ſandelig dog ei, hvad man med Føie kunde have paa dette Skrift at ſige. Vel vil jeg ei paaſtaae, at det juſt er det beſte i ſit Slags; men det er ſaamen ei heller det fletteſte. Et Sprog, hvori der endnu ikke ere mange Skrifter, maa tage til Takke med maadelige; man roſe dets Autores; og derved opmuntre dem og andre til at ſkrive mere. Ved ſaadan Opførſel kan et Sprog be-

riges, forbedres, forandres, ja giøres ukiendelig. Der arbeides saalænge paa maadelige Skrifter, indtil de gode komme, og paa det sidste endelig de ypperlige.

C. Hold dog engang op med at skiænde, og fortæl mig omstændelig, hvorledes det er gaaet dig med din Bog.

E. Hvorledes det er gaaet mig? Heel slet, som du vel kan tænke, og som jeg vel og selv burde have betænkt forud. Jeg vil ei rose mit eget, men dette vil jeg dog sige, at den Materie, jeg havde udvalgt at skrive om, ei just var almindelig; om den er vel udført, derom maa andre dømme. Nogle sagde, saasnart den var kommet ud, og de endnu ei havde seet Bogen, ja neppe vidste dens Titel: Vil han ogsaa med; han vil ogsaa være Skribent; og oven i Kiøbet skriver han i saadan lumpen, unyttig Materie. Hvad mon det gaule Snaus skal til? Det er jo kun at opkoge Ting, som Verden længe siden har glemt. Han vil og have, at Fruentimmer skulde blive lærde. De har vel andet at bestille. Skulde de derover tilsidesætte at gaae paa Baller, Assembleer, forglemme at dandse, spille Kort. Andre sagde: Den Materie var ham jo ganske uvedkommende, Skriftet kan være godt nok, men det passer sig ei for ham; han burde snarere have skrevet om at spille Kort, giort nogle forlibte Vers, eller andet saadant. Atter andre sagde: Fy, fy! man kan lugte Pedanten langt fra, det er skammeligt, han maa vel ei forstaae meget andet end saadant Skolesuxerie; havde han skrevet i Philosophien, det havde

endda

endda været noget, men dette er ham ganske uanstændigt. Dette er Lønnen, de give mig for min Umage. Man sveder, paa det de skulle faae noget smukt at læse, og saaledes betale de en.

C. Broder giv dig dog tilfreds: det duer ikke at gisre sig vred; man vinder derved ikkun Folkes Vrede og ei deres Ydest. Lad nu enten af at skrive, eller og skriv noget, som kan behage Folk. Tag dig nogle Oversættelser for; Æren er vel mindre, man derfor erlanger, men sikrere. Om Folk laste Skriftet, saa er det ei dig, der lastes, men dets Forfatter; thi jeg tvivler aldeles ikke paa, at jo din Oversættelse vil blive meget god, baade rigtig og ziirlig. Du kan jo derhos ogsaa udvælge en behagelig, og tilligemed nogenlunde nyttig Historie, som du veed, Folk vil finde Smag i.

E. Oversættelser! Jo jo, dem skulde Folk nok synes om. Alle sige jo, at det er ingen Konst. Folk mener, at man dertil ikkun behøver at forstaae Sprog; ligesom man ei og maatte forstaae Materien, den Bog handler om, man oversætter. Græske og Latinske Skribentere ere smukke; det gisres høilig fornødent, at de oversættes; ingen grundig Lærdom kan erhverves uden dem; og faa ere dog i Stand til ret at læse dem i deres egne Sprog, fornemmelig dem, som ere skrevne paa Græsk. Men jeg veed, hvad der strax vil svares: Det lader saa gammeldags, saa pedantisk, saa underligt. Folk, der forstaae Latin og Græsk, maa vel ei forstaae meget andet. Franske og Tydske Skribentere ere neppe Umagen værd at oversætte, fordi fast alle forstaae disse Sprog, og

ingen

ingen vil derfor kiøbe slige Oversættelser. Betragt ikkun, hvorledes det er gaaet med Fontenelles Oversættelse. Mon Autor er bleven riig ved den? Hvad Tak har han derfor? Han skulde smukt have blevet hiemme, sige mange. Hvad har Fruentimret med Maanen og Solen at bestille? De ere gode nok i Romaner, men uden for due de ikke.

C. Alt hvad du siger, lader sig høre; men jeg tviivler dog ei paa, at om Xenophon, Plato, Polybius, Dionysius, Strabo, Livius bleve oversatte, de jo skulde finde Libhabere, og Oversætterne derved intet tabe.

E. Mener du det? Du tager sandelig Feil min Ven; Folk læse heller en Holger-Danske end en Xenophon, heller en Reinike Foß end en Polybius.

C. Men hvorfor det Kiere?

E. Hvorfor det? Forbi Polybius og Xenophon ere paa Græsk, og alt Græsk er idel Pedanterie.

C. Det er en underlig Snak. Om en tusinde Aar vil det franske Sprog maaskee være ligesaa fremmed og ubekiendt, som det Græske nu omstunder; Skulde da den og være Pedant, som lagde sig efter det franske Sprog, det tilstaae vore franske Folk aldrig. Og det ene er jo dog ligesom det andet. Men siden det har sig saaledes, saa lad være at skrive.

E. Det er mig umuligt.

C. Umuligt! da maa det og være en pokkers Skrivesyge du har. Sæt da en Roman over, eller skriv selv en.

E.

E. Det er mig ligesaa umuligt. Jeg forstaaer ei at hykle, og veed ei at lempe mig efter Folkes Smag, men maa skrive, hvad jeg selv finder for best, og er overbeviist i min Samvittighed om, at være det beste, enten Folk skiøtte om det eller ei. Ellers har jeg nu besluttet at skrive Satirer, og deri igiennemhegle Folks slette Smag.

C. Saa lystig! Det bliver alt bedre og bedre; galere og galere. Skriv længe nok Satirer, siden det dig saa behager, men lav derhos din Ryg til, at tage imod en god Dragt Stokke-Prygl; vent, at dit gode Navn og Rygte vil blive sværtet og beklikket af mange giftige Spyefluer; at de vil udraabe dig for et særsindet, latterligt, underligt, naragtigt Menneske, en anden Timon, som ingen kan omgaaes med, ingen have Samqvem med. Ja det vil gaae saa vidt, og saa mange ville tale ilde om dig, at de, som ellers ere dine gode Venner, ei kan eller tør sige noget derimod, men maa tie stille, og som oftest sande med.

E. Ja, hvad skal jeg da skrive; og skrive maa jeg dog endelig.

C. Sæt nogle franske Comoedier over; og udvælg de beste.

E. Jeg mærker nok, at dine Raad ei ere bedre end mine; thi først maatte jeg spørge: Hvilke ere de beste Comoedier? De fleste holde med Destouches; jeg derimod kan aldeles ikke lide ham. Og derhos veed jeg forud, at jeg umulig kunde bare mig for at laste ham, og give min Mening tilkiende i en Fortale;

tale; og saa havde jeg jo en nye Krig paa Halsen. Desuden saa veed du jo vel selv, at Comoedier paa Dansk ikke due; paa Fransk derimod ere de fortræffelige. Dersom jeg derfor agter at behage de fleste, saa maa jeg skrive paa Fransk.

C. Ei, saa skriv da paa Fransk.

E. Jeg? skrive paa Fransk? Jeg? være en Forræder imod mit Fæderne-Land?

C. Er det at være en Forræder imod sit Fæderne-Land at skrive paa Fransk?

E. Ja hvad andet? Om ei imod sit Fæderne-Land, saa dog i det mindste imod sit Fæderne-Sprog. Skulde man paa saadan Maade forlade dets Partie, og forøge det store Tal af et andet Sprogs Skribentere. Vort Sprog er nok foragtet; det eier kun faa Skribentere; og jeg skulde dog anvende det lidet Pund, Himlen haver forundt mig, til at skrive paa et andet Sprog end mit eget. Da handlede jeg jo visselig ei som een der elskede mit Sprog, mit Fæderneland, mine Borgere, men som alle deres Fiende. Det var jo i en vis Henseende at forraade sit Fædernelands Beste og Fordeel. Det synes mig at være det samme, som en Soldat der fralober sin Post. Gud og Naturen har villet, at jeg skulde fødes, opklækkes, opdrages i Dannemark; jeg vil adlyde Gud og Naturen; jeg vil være Dansk baade med Tunge og Hiærte. Nei! før skal jeg aldrig skrive, end skrive og offentlig give ud i Trykken paa andet Sprog end Dansk. Lad enhver søge at forfremme sit Sprog. Hvad mon vel være de

Fran-

Franskes største Roes? Dette: de søge at udvide deres Sprog, saavelsom deres Grændser. Lad ethvert Folk gjøre sit Beste, vi med, og saa see, hvo der faaer Overhaand. Hvorfor skulde vi vel være feigere og frygtagtigere end de andre? Mon vort Sprog ei være ligesaa vel dannet, at blive et Hovedsprog, som andres? Hvilken Skam er det ei for Europa, at da det ei er undertvunget af de Franskes Vaaben, det dog taaler den største Haanhed og Spot, som neppe endog pleier at hændes Overvundne, der ere faldne i yderste Trældom og Slaverie; at det antager Fremmedes Sprog, Skikke, Sædvaner, Levemaade, Klædedragt, ja Religion. Romerne kunde ei bringe det dertil, før de havde udgydet meget Blod, baade af deres eget og deres Fienders; og da sukkede Verden endda over det tunge Aag, som den maatte bære. Vi derimod bære ei alene frivilligen vore Lænker, men smidde dem endog selv med Glæde. Gid jeg dog maatte leve den Dag, at jeg kunde see det danske Sprog ligesaa høit agtet, æret og elsket, som det nu er foragtet.

C. Endskiønt Tiden er kostbar for mig, og jeg maae snart hen et Sted, saa vil jeg dog endnu gjøre dig tvende Spørsmaal og Indvendinger. Det første er angaaende det Latinske Sprog; at siden du saa hæftig strider imod alle fremmede Sprog, om du da og fordømmer dem, der have skrevet og endnu skrive paa Latin.

E. Aldeles ikke. Naar jeg skriver en Bog, som skal være for alle Lærde, saa er det godt, at jeg vælger et Sprog, som alle forstaae; og intet Sprog er

der-

dertil bedre end Latin. Desuden giver jeg ved det Sprog ikke mit Folkes og Sprogs Ære bort, thi det er nu omstunder et dødt Sprog; intet Folks Sprog.

C. Jeg antager heri din Mening, som heel fornuftig. Det andet jeg vil tale om, bestaaer heri: At jeg af al din Tale ei kan see og slutte andet, end at du er vel skikket til at skrive en Afhandling om det Danske Sprogs Ypperlighed og lige Godhed med andre fremmede Sprog, forstaae, saafremt dine Skuldre ere stærke nok til at bære manges Eftertale og spodske Latter.

E. Dit Raad er ei saa galt; Jeg vil efterfølge det. Hvad Folkes Eftertale angaaer, da har jeg besluttet ei mere at agte den; og at tænke, jeg ei skriver for disse, men tilkommende Tider.

C. Nu Farvel søde Broder! mine Forretninger kalde mig fra dig. Du gior heri som alle Autores. Jeg ønsker dig Lykke til dit Forehavende.

E. Farvel ogsaa allerkiereste Broder.

VI. Idyller og Samtaler.

(Skrevne 1772.)

Fortale.

Glade og rolige Timer paa Landet have frembragt dette Foster. En Theocrit, en Virgil, en Pope, en Gesner har jeg søgt i nogle Idyller at efterligne; thi Segrais og Fontenelle bør ei komme i Betragtning. Men udi de fleste haver jeg fulgt mit eget Genie, og som jeg fandt, at dem manglede det stille Sprog, den fine Stiil, den liflige Velklang, som egentligen efter Regler tilskrives Idyllen: saa besluttede jeg at føie dertil det Navn: Samtaler. Ja, jeg har søgt i endeel af dem at forene sammen noget af Idyllens Væsen, med Samtalens Heftighed, Munterhed, Styrke, og undertiden Bidskhed efter Luciani Maade. Hvorvidt dette mit Øiemærke er bleven opnaaet, overlades til andre at dømme om. Udi de Stykker, som føre græskiske Navne, har jeg mere villet nærme mig den egentlige Idylle; men i de, som have nordiske Personer, har jeg menet, at vore Forfædres Vildhed kunde og tillade mig at skrive noget stærkere. Maaskee nogle ville synes, at endeel af dem ere et Slags Fortællinger; Mig er det lige meget, hvad De ville kalde dem, naar de kun behage. De saa hist og her forekommende Vers haver jeg ikke ladet aftrykke, som man gemeenligen pleier; men jeg mener dog, at de ere nokſom betegnede, deels derved, at der ofte forud tales om Sang, og deels derved, at hver Linie af Verset begynder med et stort Bogstav.

Bryn-

Brynhild og Haldan.

Bryn. Her saae jeg sidste gang min elskte Fridleif. Her svore vi hinanden evig Troskab. Her føiede vi Mund til Mund. Mine Læber heftedes her til hans. Her var jeg hans. Ak var! Du Freya, Du saae vor rene Elskov; uskyldig smilte vi til hinanden; uskyldig, ligesom Du til Oddur. Alt er nu borte; Haab, Liv, Lyst, Glæde. Skoven er ei mere grøn, Solen har tabt sin Glands. Dette forhen behagelige Sted er nu fælt, og derfore mig kiært. Min Hiord vansmægter, mine Faar vantrives. Alting er ude. Freya, giv mig Fridleif igien, eller tag mig i Din Bolig.

(Hun sætter sig ned.)

Hald. Skiønne Brynhild! altid saa bedrøvet. Hvi stedse saa sorrigfuld? Ofte har jeg villet nærme mig, Ømhed for Din Smerte har afholdet mig. Udøs

den i min Barm, den beste Geed i min Hiord skal være Din.

Bryn. Ak Haldan! Hiord, Geed, Faar, intet glæder mig mere. Behold derfor Din Geed. Trøst haver ei Sted i mit Hierte. Fridleif er borte.

Hald. Fridleif? han, den raske, den unge, den muntre, den smilde Fridleif; han? var han Din?

Bryn. Ja, den elskværdige, den troe, den yndige, den bestandige Fridleif; han var (hun sukker). Grumme Ran, Du alene er Skyld i, at han ikke er. Hvi slugede Din Bølge ikke ogsaa mig. Hvi lod jeg Fridleif fare alene. Fælles dreve vi Faarene ud paa Marken; fælles joge vi dem hiem igien. Den Mælk, som jeg malkede, den drak Du. De Oste, som jeg pressede, dem aad Du. Men disse glade Dage ere forbi, som en Røg ere de forsvundne. Ak! at jeg havde fulgt med dig, i det mindste kunde vi da have døet i hinandens Favn, min Aand have blandet sig med Din, naar vore døende Læber havde udstammet det sidste Farvel. — Hvilke fiorten Dage! Men see Haldan, see her Sporet af den elskværdigste unge Person. Tusinde Kysse gav han mig her, her i Freyæ hellige Lund. Hun saae det, og skinte da med dobbelt Klarhed,

hed, listende sig frem bag Træerne. *) Tusinde Kysse giver jeg igien disse Fodspoer. Dog Skygge! Jeg raaber, mig svares ikke. Jeg sukker: ingen agter min Klage. Han, som agtede den, han som aftørrede mine Glædes Taare, han som lagde mit Hoved i sit Skiød, han som levede for mig, han er død, borte, forloren, og jeg sidder her.

Hald. Yndige Hyrdinde! Stor er Din Sorrig, men andre have fristet lige Skiæbne, ja vel grummere. Tillad mig at lindre Din, ved at fortælle min; min som langt overgaaer Din, og derfore bør sætte Grændser for Din Smerte.

Bryn. Hvorvel intet kan bringe mig til at glemme min Sorrig, saa tillader jeg dig dog at forsøge, om det er mueligt, at jeg i nogle Øieblik kan sætte den til Side, for at høre paa Dig, Du guddommelige Skald. Tag Din Harpe, og stem dens høieste Toner.

Hald. I Bierge! giver Gienlyd af min Klage, Du Skov! send min angestfulde Stemme tilbage, I Vinde hyler mig imod; Du Søe oprør Dine Bølger!

*) Gemeenligen forstode vore Fædre Maanen ved Freyr, men da de blandede Freya og Freyer sammen, saa kan det gierne tillades en Hyrdinde, at giøre Maanen til Freya.

Min Siel bruser, hyler, hviner end mere i mig. Solen opstaaer, stolt reiser den sig af de blaae Bølger, i majestætisk Pragt triner den frem; Naturen leer den i Møde, klæder sig i sin spraglede Pynt, og dunster Vellugt ud. Saa smilede Sigrid imod mig. Lyksalige Dage, I ere forbi. Korte, som Natten midt om Sommeren. Hastige, som Hvirvelvinden. I bortsmæltede, ligesom Sneen for Solen. Da trodsede jeg Odin selv i Lyksalighed. Ikke vilde jeg bytte med ham. Ak nu liig Balldurs Fader. Stor var din Smerte for Balldur. Større min for Sigrid. Du har Guddoms Kræfter; men jeg, jeg føler Menneskets alt for meget. Paa hine Høie, der sloge vi Haand i Haand; Odin var vort Vidne; Thor anraabtes om Hielp. Ved et naadigt Blink viste han sig. Et Blink, Billede af vor Lyksalighed. Vore Arme vare sammensnoede, to Siele giorte til een, Tankerne stode afmalede i vore Øine, mine Kinder blussede af Begierlighed, dine af jomfruelig Undseelse; vi mærkte, vi saae, vi funde? intet uden os selv. Den gandske Verden var indsluttet i os, vi vare os selv nok. Drukne af Vellyst, og Skioldunger og Ynglinger vare ikke til, Odin selv forsvandt for vort Sind. Hvorfor ikke evig saa? Hvor korte ere de glade Øieblik! Dog altid glade, saa længe vi vare sammen. Nu hørte vi Faarenes Brægen, nu Hestens Vrinsken, nu Oxens Brøl n, nu Lærkens Slag, nu Frøens Qvækken. Men hvorfor tier nu, nu alt? Naturen sørger, Dy-

rene

rene ere tause, Fuglen synger ei mere; Sigrid er borte. Græsset haver mistet sin Farve, Blomsteret sin Lugt; Sigrid er borte. Søen udbryder i hule Sukke, Vindene storme imod hinanden; Sigrid er borte. Maanen er mørk, Solen er bleg; Sigrid er borte. Ja hun er borte, den Ranke, den Sneehvide, den Forsølvede. Min Glæde er borte. Vant var jeg at gaae paa Jagten; forbandet være den Dag, da Bue først kom i min Haand. Haren var da en angenem Byrde for mig; Som et Pant paa min Kierlighed lagdes den for Sigrids Fødder. Jeg gaaer ud, i Busken rører det sig, Raaen var sprunget did ind; Buen tages, Pilen flyver. Brist Hierte, brist i tu, Piil sid i det; flyder I Taare! Giver Vand I Øine! Det klare Øie er lukt, evig lukt! Min Haand, min Piil, mit Hierte! Endda spillede Din Siel paa mine Læber; min Siel sued din Siel begierligen i sig: fra den Tid lever ikke jeg, men Sigrid i mig. Gid min Siel maatte beboe Dit Legeme. Sex Aar ere forbigangne, endda sidder Pilen her, her. (leggende Haanden paa sit Bryst). Jeg iler, jeg flyver, død segnede jeg i Dine Arme, dog ei som sædvanlig; Forvorpne Medlidenhed, som kaldte mig igien til Livet, for at døe stedse. Ofte satte jeg mig for at følge Dig efter; Udi Freyæ Sal at fortsætte vor Elskov. Men Straf fortiente jeg, at leve er Straf. (Taare hemmede hans Sang, og Harpen faldt af hans Hænder).

Bryn. Store Skald. Min Siel var færdig at forlade sin Bolig, imedens Du sang. Din Sorrig opflugede da min; men nu vender den med dobbelt Kraft tilbage. Dog kan Dit Tab ei ligines ved mit; thi Du har ingen Fridleif mistet. Verden giver ingen Glæde mere; i Valhalla bliver den ene at finde. — Men Mørket minder at gaae herfra.

Othar og Eric.

Oth. Høit slaaer Lærken nu, og glæder sig ved Dagens Komme. Stillitzen qvidrer i Lunde. Sødt er det at arbeide. Frøen hopper i Mvradsen, qvækker og raaber. Skov-Duen klynker i Træerne. Sødt er det at arbeide. Myren indsamler Vinterføde. Tødderen klukker for sin Mage. Sødt er det at arbeide.

Eric. Hvorledes kan Du ved saa tungt Arbeide siunge? Grov Du endda for Dig selv og Dine, men nu maae Du adlyde Din Huusbondes Røst.

Oth. Det er sandt, men naar denne Grav er færdig, og jeg faaer ledet Vandet fra Torve-Mosen, saa tillader min gode Herre mig, at have Resten af Dagen for mig selv.

Eric. Vel nok, men naar Du er udslæbet, hvorledes formaaer Du at arbeide mere?

Oth. Det skal jeg strax sige Dig. Saasnart mit foresatte Arbeide er til Ende, iler jeg hiem; min troe Signe tørrer Sveden af mit Ansigt; mine fire Smaae omfavne mine Knæe. O, hvor godt smager da Maden. Da lønnes jeg for mit Arbeide; da opmuntres jeg til nye Møie. Let er det da at drage

Plougen, at binde Humlestænger om den høie Ask, at omgierde Marken med Staver, at besnære Fisken i Nættet.

Eric. Men den hele Dag gaaer jo paa saadan Maade bort med Arbeide. Jeg vilde derimod giøre mig til Gode, strække mig under den skyggefulde Eeg, og indsove ved Ravnens Skrig.

Oth. Hvorfra skulde da Signe faae Føde? De Smaae vilde da skrige efter Brød. Træt kommer jeg hiem, med Solens Nedgang forlader jeg Arbeidet. En Skaal med Mælk staaer færdig, hurtig skynder sig Signe: fremsætter de røde Jordbær paa Bordet, eller og Multen, plukket af Myren; stundom praler det sorte Brombær i vort Maaltid, og undertiden ligger den krusede Ørret paa Fadet, nylig fanget i Bækken. Andre Tider, anden Føde. Vinteren frembyder Sild, Torsk, Fugl, fanget i Snære eller forraasket ved den hastige Piil; og efter alt dette, hvorledes mener Du, at jeg er til Mode, naar jeg, bedækt med Biørne-Huden, trykkes af Signe til Hendes kydske Bryst. Er dette ei værd at takke Alfader for? Var jeg ikke glad, hvo skulde da være det?

Eric. Du veed saa lifligen at male Din Tilstand, saa jeg næsten skulde misunde Dig, dersom en bedrøvelig Erfarenhed ei havde lært mig, hvor tung den er; thi vi ere jo dog ikkun Trælle. Kone og Børn har jeg ikke. Denne Lyksalighed mangler mig, og

den

den maae Du gierne beholde; thi da jeg neppe kan føde mig selv, hvorledes skulde jeg da føde andre; udi Kone og Børn seer jeg intet andet, end Byrde.

Oth. Men har Din Herre ei overladt Dig et Stykke Jord til Eiendom, ligesaa vel som min Herre, og hvorfor føder den Dig ikke, uden alene fordi Du ingen troe Medhielperinde har!

Eric. Torne og Tidsle voxe paa den; af Nælder er den begroet; Skarntyden prunker der i Stædet for Byg, og Skingræs er min Havre.

Oth. Tag Spaden, grav Jorden om, opryk Tidslen, forbrænd Tornen, lad Plougen gaae over Marken, og da skal det gule Syn glæde Dit Øie; Rugen skal bøie sig, og frembyde sig til Seglen; Havren skal affalde, hvis du ei skynder Dig med at afmeie den.

Eric. Tiden forslaaer ei til at udrette det mig paalagde Arbeide; onde Ord, Skielden og Stokken er min visse Løn, naar jeg fremstiller mig for min Husbonde, og endda vil Du, at jeg skal arbeyde for mig selv. Kan man og stedse arbeide? Behøves ei Hvile? Jo, I trætte Hænder, I stive Arme, I smertefulde Been, I behøve Hvile, hvis I ikke skulle ligge under Arbeidet; men gid I giorde det, gid mine Øine vare lukte, og jeg skilt fra saa megen Plage.

Oth. Hvor er Dit Arbeid i Dag, og hvortil er Du sat?

Eric. Jeg skulde indelukke et Stykke med Risgiærde; men saasnart Opsynsmanden forlod os, snigede jeg mig bort; thi Arbeidet var for strængt, og der bliver desuden mere end Tid nok til at svede; snart bliver jeg vel opsøgt, og da vee min Ryg. Men hvorlunde er det mueligt, at Du kan arbeide uden Ophør, vedblive Din Forretning, og endda tale med mig?

Oth. Nu indseer jeg, hvi Tidsler begroe Din Ager, hvi Hunger nager Dit Legeme, hvi Misfornøielse hersker i Dit Sind, hvorfor Din Herre er saa streng. Frugtbare Flittighed, du Glædens Moder, du avler Nolighed af dig, du forskiønner den hele Natur, du kryder Maden, du alene giver let Søvn; Tiden bortflyver med Ørne-Vinger under din Skygge. Elendige Eric! Klag ei over Skiebnen, ei over Din Herre, ei over Tiden, men anklag Dig selv. Hver Stand er lykkelig, endog vor Trællestand; Alfader har givet mig en god Herre, men maaskee alle Trælle kunde have gode Herrer, dersom alle Herrer havde gode Trælle. Forsøg eengang Eric, ved Flittighed at formilde Opsynsmanden. Hvo veed, om Du endnu ikke kunne komme til at rose hans Fromhed, og Din Herres Godhed.

Eric. Jeg arbeide ligesom Du? Være paa Færde om Natten med Uglen, og om Dagen med Biornen? Nei før vil jeg taale min Skiebne.

Oth. Ulykſalige! hvis Kaar ei kan forbedres. Ligesom Fiſken elſker Vandet, Fuglen Luften, Geeden Barken, Ræven Gaaſen, Ulven Faaret: ſaa elſker Du Ladhed. Dine Lemmer giſpe, Din Sial ſover. Tak være Dig Alfader! at Du og frembragte Flittighed, Din Dotter, ſom evig ſmiler med Ungdoms Smiil, Legemet med Lethed, Hurtighed, paa hvis Pande evig Roe ſtaaer tegnet, i hvis Øine evig Fryd tindrer; den beſtandig grønne Gran omkrandſer Din Tinding, den aldrig falmende Furre er i Din høire Haand, og den mørke Barlie i Din venſtre. Stedſe ſkal jeg følge Dine Spoer, De Spoer dryppe af Honning, Mælk rinder af Dine Bryſte, Du mangfoldiggiør Hiorden, ved Dig bugner Træet af Frugt, Jorden bær ſin Grøde, og vilde Dyr fordærve ei Ageren. O Alfader! lad mig ſtedſe elſke denne Din Dotter, lad Tiden glide bort for mig under hendes Vinger, og lad mig ved hendes Smiil opvaagne i Gimle, i Selſkab af Signe og af de Smaae.

Eric. Beholb Du din Flid, Din Signe, Dine Smaae, Din Sveed, Dine trætte Lemmer; heller vil jeg underkaſte mig den knudrede Stok, end længer høre paa Din kiedſommelige Sang.

Mirtil, Menalcas, Palæmon.

Mirt. Skyggefulde og høitidelige Lunde; I ere stedse ærværdige for mig, thi i Eder saae jeg først min Amaryllis; I vare Vidne til den rene Lue, som hun optændte i mit Hierte! Aldrig seer jeg Eder, uden Amaryllis rinder mig i Sinde; Eders Echo svarer mig Amaryllis; Eders Blomster dunste mig Amaryllis imod.

Men. Lutter Amaryllis, Du har intet andet end Amaryllis i Hovedet, og dog kan hun ei regnes imod min Glycerium, men forsvinder ligesom Dampen for Solen.

Mirt. Ubesindige Menale, som vil sætte Din Glycerium imod min Amaryllis. Lad Palæmon, som følger med Dig, dømme, hvo af os der elsker hæftigst og best, og deraf slutte, hvis Kiereste fortiener Prisen; thi den, som har opvakt den ædleste Lue, bør og ansees for den beste.

Men. Vel; jeg er fornøiet hermed. Palæmon være vor Dommer, saafremt han selv vil.

Pal.

Pal. Tiden minder vel, at jeg skulde drive disse Faar hiem, men hvo kan imodstaae den Drift, at høre tvende saa ypperlige Sangere. Men lader os imedens hvile under denne store Bøg.

Mirt. Hvad Priis vil Du udsætte? Det beste Faar af Hiorden skal være Dit, saasremt Du vinder.

Men. Efter min Fader besidder jeg en Kande af Valbirk; Alcidamas udskar den med konstig Haand. Han udskar Venus blot, ligesom da Hun steeg af Havet, den venstre Haand fuld af Tang; med den høire stryger Hun en Løve, som slikker Hendes Fødder. Vingede Cupidines strøe Blomster paa Hendes Hoved, og i Hendes Barm. Nogle af dem binde Løven med Blomster-Lænker. Den Kande skal være Din, men vind den først.

Pal. Unge Hyrde, Tiden bortgaaer, mine Faar længes efter Stalden, og jeg end mere efter Eders Sang.

Mirt. Som den hvide Klever er for Bien, Egen for den skiønne Dryade, Havets blaae Bølger for den sneehvide Nymphe, Endymion for Nattens Herskerinde, saa er Du o Amaryllis for mig!

Men. Fuglen elsker Myg, Turtel-Duen sin Mage, Hiorten forfølger Hinden, og Hunden holder sig til sin Herre, saa holder jeg mig til Dig o Glycerium!

Mirt. Amaryllis gaaer? Rosen voxer under Hendes Trin. Hun aabner sin Mund, og Balsom aander ud. Nympherne staae stille, og adspørge hinanden, hvor denne ukiendte Nymphe har opholdt sig saalænge? Diana standser i sin Fart, og lader af Misundelse Koggeret falde.

Men. Lilier fremspire under Glyceriæ Spoer. En liflig Rosmarinlugt udgaaer af Hendes Mund. Fauner og Satyrer skue til, og blusse af Elskov. Paris vilde ei have røvet Helena, om han først havde seet Dig.

Mirt. Cupido vankede engang om i Skoven uden Forretning. Han fandt Amaryllis sovende. Af Kaadhed kastede Han Blomster paa Hende. Sagte kastede Han dem; thi jeg vil ei vaagne min Moder, sagde Han. Noget efter mødte Ham Venus. Moder, tiltalte Han hende, hvi nu mindre skiøn end før. Kan da en Dødelig bedrage Dit Syn, svarede den yndige Venus; ere Cupido's Øine saa dumme, at de ikke formaae at skiælne imellem Amaryllis, og Elskovs Gudinden. Kom selv, betragt, føel og døm, var den lille vingede Guds Svar. Venus lod sig

føre

føre af ham; Forundringsfuld stod hun stille, saae, sukkede, fravendte Øinene, og blev rød som Blod.

Men. Engang forraskede jeg Glycerium i Søvne. Den lette Vestenvind blottede Hendes Bryst. Mig var ei anderledes til Mode, end naar man gaaer i en Skov, og seer ind i en anden, skilt ved et ringe Gierde fra den første: Saaledes saae jeg paa Hendes deilige Ansigt, og ned i Hendes Barm; Gierne vilde mine Øine hefte paa det første, men end hellere paa den sidste. De tvende klare Stierner skiød Liv og Lyst fra sig, i det Hun vaagnede. Uvis vankede mit Øiesyn paa dem; Ret ligesom Vandringsmanden, der gaaer paa et høit Sted; En fersk Øse, omkrandset med Skove, ligger paa Hans høire Haand. Og en anden fersk Øse paa hans venstre, lig den første, og dog ulig, begge prunkende af adskilte lige Skiønheder. Dette behagelige Syn, den friske Luft, den blide Udsigt gisre, at Han snart kaster Øiet til den ene Side, snart til den anden. Ligesaa uvis henrykt var jeg. Du er værd at elskes, sagde jeg, og Du er ogsaa værd at elskes; I ere det værdige begge to.

Mirt. Naar jeg skuer Dit Ansigt, milde Amaryllis, da synes mig at see Maanen i sin liflige Pragt. Sød Henrykkelse berager mig. Jeg føler først intet uden Dig, og tilsidst intet. I Begyndelsen leer den hele Natur ad mig; hver Fugl er Nattergal, hvert Vand Hippocrene, hvert Træe Ceder.

Midt om Vinteren smiler da Foraaret. Men legger Du Din Haand i min Haand, saa vil jeg ikke bytte med Jupiter selv; Lad Juno længe nok regiere i Himlen: Amaryllis hersker paa Jorden. Alting farer sammen i eet, alt andet forsvinder; Amaryllis er alt. Midt paa Dagen, da Solen var høiest, lagde Du Din Haand i min. Sagte stryger Du med den anden paa min Kind; Jeg vaagner, og see Solen er nedgaaet. Mine Læber vare da heftede paa Din Haand. Timer vare blevne eet Øieblik. Saa elske, saa frydes de salige Siele udi det glade Elysium. Der hersker et bestandigt Nu, alting er Eet.

Men. Ei bortdrive Glycerium og jeg Tiden saa ilde. Vi elske med Ild og med Lue, men vi kiende dog altid os selv, vi ere os altid selv bevidste. Vi sige tusinde gange til hinanden: Du er elskværdig. Vi føie Haand i Haand, vi favne, vi kysse, vi elske. Træt heraf gaae vi til vor Hiord; Undertiden spiller jeg paa min Fløite: Enten hører hun til, eller og geleider hun den med sin Sang. Skiøn er hun, den skiønneste iblandt alle, men der ere og andre Skiønne. Et stiaalen Øiekast vinker undertiden ad dem; Kielen vredes da Glycerium, og vor Elskov vender tilbage med fornyede Kræfter.

Mirt. Timer bortgaae, og jeg formaaer ei andet end at skue, at betragte, at føle. Glæde hemmer mine Ord. En sagte Haandtrykken vidner om

Dit

Dit Hiertes Tilstand o Amarylli. Lige for Dig sætter jeg mig. Med Glæde male vi hinandens Billeder i vore Øine. Dybt seer jeg ind, ind i Din Siel. Dit skiønne yndige Dække, Din jordiske Boelig elskes vel af mig, og hvo kan skue den, uden at elske? Men Sielen, den er det, min Attraae egentligen gaaer til (*). Vore Siele betragte og fornemme hinanden. Vi svinge os i Veiret, langt over alle Himle, til det Sted, hvor idel Klarhed hersker; Da see vi Mistanke, Vrede, Fortrydelse, Had, Avind, Letsindighed, Uroe, Vankelmodighed, Ujevnhed lagde under vore Fødder. Vi brænde da af rene, af pure, af himmelske Luer. Saa vilde Minerva elske, om hun elskede. Da byde vi Sygdom, Skikkelses Forandring, Tid, Fraskillelse, Døden selv Trods, at kunne i mindste Maade forandre eller formindske vor Kierlighed. Tungen er for svag til at udtrykke dette, Sproget mangler Ord. Glæde velter ind paa os, Tanken fatter ikke det vi føle; Sappho og Anacreon vilde her blive stumme. Kielne Haandklap, afbrudte Sukke; Øine, hvorudi Sielene staae udtrykte; Timeviis udsagde: Jeg elsker Dig. Dette maler stærkere end en Flod af de ziirligste Ord, end en Skare af de meest velklingende Vers. Maaneder gaae, Aar forsvinde, endda er vor Elskov den samme. Nu staaer Amaryllis for mig, hisset seer jeg Hende, i den hellige Lund soor Hun mig evig Troskab. Min Amarylli giv mig Din Haand. (Han rækker sin Haand ud, og tager den først efter nogen Tid tilbage, faldende i en dyb Taushed.)

(*) Dette Sted er taget af Petrarka.

Men. Den forelskte Sværmer drømmer. Nei Glycerium, vi vide at forene Elskov og Lyst, vi gisre ei Kierlighed til Marter. Lad Mirtil længe nok vandre i hine hsie Kredse; Jeg springer med min Glycerium i Kap. Uden Legeme vilde jeg ikke elske hende, og skulde hun dse i mine feierste Aar, ikke vilde jeg vedde den beste Buk i min Hiord, at jo Galatea, Lycoris eller en anden kunde optænde nye Lue i mit Hierte. Rimeligen tænker Glycerium ligeledes, men det foruroliger ikke mit Sind. Nok, at vi nu elske hinanden. At kysse, at klappe, at favne, at skiertse, at lee, det være min Deel. Elskoven i de Elyseiske Marker overlader jeg gierne til Dig Mirtil.

Pal. Solen haver allerede skiulet sig bag hiint Lund, det er derfore Tid at ende denne Kamp. Menalcas elsker som de fleste; Vore Hyrder og Hyrdinder kunne let følge hans Spoer. Den Elskov er maaskee mere naturlig, men var jeg Amaryllis, da vilde jeg helst elskes af Mirtil. Giv derfore Kanden fra Dig Menalcas, og tilstaae, at Mirtil er Din Overmand, og at Amaryllis overgaaer Glycerium.

Frode.

Frode.

Hagbarth, og Roric.

Hagbarth. (Gaaer krum af Alder, hældende sig paa en Stav. Han siger:) Tredive Aar ere nu forløbne, siden jeg forlod mit Fæderneland. Uenighed herskede der allevegne. Odin rasede allevegne. Ven var ei sikker for Ven, ei Broder for Broder, ja ei Fader for Søn. Forvorpne Tid! Ynkværdige Fæderneland; da jeg ikke kunde hielpe dig, forlod jeg dig. I fremmede Lande søgte jeg Krigen. Nu er jeg endelig efter saa lang Tids Forløb kommet tilbage for dog at døe og begraves her, i Dig o kiere Fæderneland. Man haver og sagt mig, at Uroligheberne ere stillede, og Frode, som nu regierer, berømmes allevegne.

Ror. Hisset seer jeg en gammel Mand, krum og nedbøiet ligesom Haslen, naar dens modne Frugt afplukkes; den bøiede Kiep truer dens Grene, de drages imod Jorden, og give yndig Føde af sig. Men tag Kieppen bort, strax stige de i Veiret igien, og kneise; ligesaa er der noget Høit i denne Mands Aasyn. Mon troe han er en Udødelig, som haver paataget sig

menneskelig Skikkelse. Jeg maae tale ham til. Ærværdige Mand, hvis hvide Skiæg vidner om Din Alder, og hvis Aasyn spaaer Høihed, sig mig, er Du en udødelig, som viser Dig for os, eller hvo er Du, saafremt Du er Menneske?

Hagb. Menneske er jeg, og skal strax videre oplyse Dig, naar Du først vil underrette mig, om det er Sandhed, som Rygtet fortæller, at Frode regierer dette Land i Fred.

Nor. Sandhed er det; Fred hersker allevegne, og haver nu i nogle Aar hersket.

Hagb. (Sukkende dybt.) Da var det ikke saaledes i min fremfarne Tid. Borger hvæssede Sværd imod Borger. Om Dagen turde ingen lade sig see paa Landeveiene, og om Natten dristede man sig ikke til at belure den liflige Nattergal; naar man tænkte tryggest at sove i sin Seng, omspændte den forræderske Lue Huset, og Bielkerne fulde ned. Hvad Fienden havde levnet, det opaad Landets Indfødde. Disse Øine have seet Mødre dræbe deres egne Børn, for at redde dem fra Trældom; Faderen støde Dolken i Dotterens Bryst, for at bevare hendes Ære; ja, Fader at flye, og lade Søn efter sig. (her trillede Taarene af den Gamles Øine, og efter nogen Taushed sagde han:) Saa megen Jammer nødte mig til at forlade mit Fædreneland, og at gisre mig selv landflygtig.

Nor.

Nor. Ei bedre var det i min Barndom. Min Ungdom gik bort under lutter Bulder. Ak, hvor ofte saae jeg mine beste Faar slagtes, Hiorden bersves, bortspredes. Engang, det Syn gaaer mig aldrig af Minde, komme tre stærke, lange, fæle Karle, de toge bort, betænk, endog Vædderen selv. Det arme Dyrs Brægen gav Gienlyd i Træerne, og jeg troer, at de sukkede med. Mit Hierte var færdigt at briste, og en Brægen vaagnede mig siden ofte op af Søvne. To gange har jeg seet vor Hytte opbrændt; tre gange fiendtlige Krigshære at drage over denne Mark. Hist under hiin Eeg, blev min Broder myrdet af en forbandet Røvertrop. Mig selv have de ogsaa afklædet nøgen. Men Tak være Odin, Landets Gud, og Frode, vor gode Konge; nu har Stevens Klint ti gange været bedækket med Snee, og Fred haver imedens omgierdet vore Landemerker.

Hagb. Raader Du da en gammel Mand til, at ende sine Dage her, og mener Du, at han kan trøste sig ved at leve saa længe i Fred, indtil han selv vil drage hen til Odins Bolig. Men den lange Vei og Mathed minde mig om at søge Hvile. Kom min Ven, og lad os finde den under hiin Bøg, og fortæl mig der om Frode.

Nor. Som Du vil; de Unge bør adlyde de Gamle. Og endskiønt jeg ikke har Erfarenhed nok for at give Dig Raad, saa raader selv Tingen Dig til, at

slaae Din Boepæl op i det lyksalige Land, som derhos er Dit Fæderneland; lyksaligt, fordi Frode behersker det. Men da jeg ikke formaaer værdigen nok at tale om saa god en Konge, saa tillad mig at fremføre den Sang, som Regnald, vor Egns beste Skald, giorde i Fior, og som alle vi Hyrder have vedtaget aarligen at synge paa den Dag, Alfader meddeelte os saa herlig en Gave. Er Du ikke hermed fornøiet?

Hagb. Visselig; thi Sang kildrer endnu mit gamle Øre.

Nor. Tier I Faar; afbryder ei ved eders Brægen min Sang. Du Øre vær stille, og opfyld ei Luften med din Brølen. Ingen Vind suse i Træernes Toppe. Intet forurolige min Sang; Thi jeg vil sjunge om min Konge, den Store, den Gode, den Vise, Om Frode vil jeg sjunge. Jeg saae Stæder nedfaldne i Gruus, Palladser slaifede, Hytter afbrændte, Taarne nedrevne, Landet øde for Indvaanere, Ageren begroet med Torne, Engen fuld af Vand; Jeg saae Faderen vanke om i Skoven, tilsidst afmægtig at segne til Jorden, og forbande den Dag, da han avlede; Moderen sønderrev med egne Hænder sine Børns Indvolde, slikkede deres Blod, og hvit haabede derved i Nastrond at fordobble Straffen af sine Forfølgere, og indviede dem til Loke, Hæl og al deres Selskab. Hæv Dig Midgaards Orm, bruse o Ægir Dine Bølger, lad dem reise sig, overskylle, og Sielland er ei mere,

anden

anden gang reise sig og Fyen forsvinder. Fenris Ulv aabne din Strube, lad det umaalelige Rum fra Jorden til Himlen kun blive eet Gab for Dig. Saa ønskede jeg, saa bad jeg, træt af saa megen Jammer. Men hvad viser sig? Nye Stæder opstige af Jorden, skiønnere end de forrige; Taarne kneise høit i Luften, Palladser prunke, Hyrden smiler i sin Hyttes Dør, Indbyggere vrimle paa Veiene, Ageren gulner af Freyrs Gave, paa Engene dandser den unge Hyrde med den milde Hyrdinde, Moderen dægger Barnet i sit Skiød; Gid jeg see Dine Børnebørn, beder hun høit, og alle istemme med hende; Faderen beklager, at han for seent haver avlet, og at Odin ei haver tildeelt ham den gamle Haldans Skiæbne. Hvorfra kommer denne Forandring? Vestenvindene hviske mig imod; en synlig Gud har giort dette. Odin bød Frode at opstige paa Fædrestoel i Leire, og strax forsvunde indbyrdes Tvedragt, Kiv, Strid og Elendighed; De Danske joge nu den flygtige Fiende, forundret over hvordan det gik til, men dog jaget. Søersveren hidsede hastig sine Seil, og vendte Bagstavnen til Landet; Far vel Strand, som jeg saa ofte har plyndret, stønnede han ud, det skeer alvrig mere, Frode værger Dig nu; Svantevit skielver, at hans Prydelse skal sees paa Thors Skuldre. Hviskер I Vestenvinde, hviskер sagte, men dog tydeligen, for ei at forstyrre min Sang, at min Konge er stor; fører min Sang til hans Boelig. Dog skulde Han vel agte paa Hyrdens Sang? Udrustet med Pantser, med blinkende Sværd udi Hænde, og alt bæver for Ham;

Han griber sin Bue og Fienden flyer; Naar han opskyder Øienbrynene, da skiuler Uretfærdighed sig; Jarler ryste, og Herser lade Hovederne synke. Tusinde Sorger, høie Bekymringer væltes om i hans Siel, og endda skulde han agte paa Hyrdens Sang? Ja, min Konge er god, Han er lige saavel Hyrdens Fader, som Jarlens. For min Skyld ryster Jarlen, for min Skyld skielver Hersen, for min Skyld pine ædle Græmmelser Dit Hierte, o Frode, jeg hemmer Din Søvn; Gierne vil Du lide, naar Dine Børn leve vel. For min Skyld saae, o Jelling, Din Landevei, den Kongelige Ring lagt til Vove. Skulde saadan Konge ei agte min Sang. Stemmen af den usleste Mands yngste Barn, er ham yndigere end Nattergalens. Fremmede Sangere og Sangerinder vrimle ikke i hans Sal; hans Undersaatteres, hans Børns Frydeskriig er et Chor for Ham. Bestænket med Blod, med fiendtlig Blod, dampende af billig Vrede, omgivet med Støv og Skræk, huggende om sig som Odin, hurtig, utrættelig, uovervindelig som han; I alt dette erkiender jeg den store Frode, liig mange af sine Formænd. Men hvo var den, som sagde: Ædle Medborgere, sætter alt Had til Side, og ville I hade, see der er Fienden, han som haver fortæret eders Marv, giort eders Land øde, og eders Børn til Træle; Elsker hverandre, elsker mig, hvis ikke, da lad en anden bestige min Throne, den Throne, som jeg alene vil besidde, for at gisre vel imod eder. Min Møie skal vorde eders Hvile, min

Uroe

Uroe ebers Roe, min Bekymring ebers Glæde. Saa tale ikke de, man almindeligen kalder Store, nei den Gode taler ene saa, Frode taler saa. Hellige Taarer, jeg saae eder rinde, Eftertiden skal evig bevare eder. En Kalv blev frembaaret paa dit Taffel. En grum Sygdom fortærede Qvæget. Du forbød, aldrig mere at lade Kalv see paa dit Bord, saa længe Sygen raasede. Jeg kildre min Gane, og mine Børn sukke, jeg spise Landets Fedme, imedens Hunger gnaver deres Been. Det var Frode, som talede; og ædle Taare, kongelige Taare, runde paa hans Kinder. Springer I Bædre, dandser I Bukke, og I sikre Køer udbrøler hans Lov. Træer give Gienlyd af min Sang, hvert Løv blive til Stemme aarligen med fornyet Kraft at udbrede hans Ære, til Verden staaer i Flamme. Slaaer Haand i Haand I unge Hyrder og Hyrdinder, og opfører en Lovsang for Frode. Det I leve, det I nyde, det I elske, Det skylde I Ham. See, Kongen smiler; Hans Hierte fryder sig, Hans Børns Glæde udbreder sig paa Hans Ansigt. Nokſom er han lykſalig, naar andre ere lykſalige. O gode Konge, Menneſkeven, sand Helt, Fader, Du rette Store; Din Godhed dæmper min Geist ved for mange Følelser, den daaner og falder i Afmagt; Kan intet mere fremføre, uden dette ene: En Konges Godhed kom en Skald til at tie.

(Hagbarth og Noric græde; De tie længe stille: Endelig siger den første:) At redde saadan Konges Liv ved at opofre sit eget, er Salighed, og at leve under Hans Herskab, er mere end Valhallæ Glæde.

Nor. Nu haver jeg fyldestgiort Din Begiering, fyldestgiør nu ogsaa min, ved at sige mig, hvo Du er?

Hagb. Hagbarth er mit Navn; i Sielland er jeg født. De grusomme Uroligheder, som i min Manddom herskede her, joge mig bort; ei de, som udvortes Fiender opvakte, men de, som rasede i vor egen Barm. Min Siel kunde ei længer udholde, at see Borgerblod flyde ved Borgerhaand. Jeg besluttede at forlade mit ulykkelige Fødeland, og at reise saa langt bort, at Rygtet om dets Ulykke ei mere skulle ramme mit Sind. Et Barn af fire Aar, al min Glæde, fulgte mig. Nær Strandbredden, og i Sigte af det Skib, som skulde føre os fra det ulykkalige Land, bleve vi overfaldne af en Trop ugudelige Medborgere. Med begge Hænder hug jeg om mig; rasede som Biørninden, hvis Unger ere borttagne. Hug deelte jeg ud, og Hug tog jeg imod; Blodet flød ned af mig. Mat af Saar og af Harme sank jeg til Jorden, og vaagnede op igien paa Skibet. Første Raab var: hvor er Noric?

Nor.

Ror. (Kaster sig paa Knæe for ham, og legger begge sine Hænder i hans Skiød.) See her Din Roric, min Fader.

Hagb. Alfader! Roric — Glæde — jeg dør.

Ror. Støt Dig paa mine Skuldre, og følg til min Hytte. Der kan Dit udmattede Legeme finde bedre Hvile end her, og der ville vi mænge vore Glædes Taare sammen.

Sarraka og Beive.

Sarr. Solen har allerede længe siden forladt Himlen. Endda tøver min Kiereste at komme. Dog gid Beive ei havde vovet sig ud i dette fæle Snee-Fog. Ak, at han ligge hiemme paa Biørnehuden, og tænke paa sin Sarraka. Ja, Allerkiereste, bliv hiemme. Hvor let er det at forvildes paa Biergene, naar Sneen fylder alle Spoer, og giør af Bierge og Dale een Slette. Hvorledes gik det Maderatia forleden? Han drog ud, for at fange den listige Ræv; En tyk Snee overfaldt ham; fiorten gange har Solen siden dalet. Endda er han ikke fundet: Dybt sørger hans ømme Moder, og kielne Søstre. Jumala bevar Beive fra slig Uheld, eller begrav mig i samme Snee. Men hvor liflig er hans Aasyn, yndig som Maanen, som den nylig faldne Morgendug; Gladere slipper ei Ræven ind i sin Hule, forfulgt af den raske Jæger, hvis hastige Piil han undgaaer, end jeg vilde være ved at skue dit Ansigt, o du min Allerkiereste. Men see, der kommer han jo; jeg hører Skiernes sagte Susen paa den løse Snee. Indbildning! min Længsel bedaarer mig. Forvorpne Dage! mørke Dage! I berøve mig al min Roe. Ville I ikke engang høre op at plage mig; fire Nætter have I nu skilt mig ved min Beives Favnetag. Flyv Beive, flyv hastig

paa

paa Snee-Havet, ligesom Pilen i Luften; Jil til den, som elsker dig mere end sig selv. Men bedrager min Hørelse mig; Noget suser frem, hastig suser det frem. Ak Vind, du drev Spot med mig; hvorfore frembringer du Skiernes Lyd, den mig saa behagelige Lyd. Aldrig trykker en kierlig Moder sit spæde Foster op til sin Barm med saadan Ømhed, som jeg nu vilde trykke Dig, min Beive. Kom, hvil Dig i dette Skiød, mine Arme staae aabne for at imodtage Dig, mine Bryster bæve af Længsel. Dog nei, vov Dig ikke ud, Bierge af Snee dynges op; om Du mat, langt borte, kravlede under dem, om Du — hvor vilde Din Sarraka da blive af? (hun springer hastig op) Af Sneen vilde jeg grave Dig op, i Sneen vilde jeg legge mig ved Din Side, og dse. (Hun segner ned, græder, og sidder længe med sammenslagne Hænder i en dyb Taushed.) Hvo rørte ved mig? Beive er det Dig, min Glæde?

Beive. Yndigste, du er næsten skiult af Snee, stiv frossen af Kulde, kom, leg dig paa min Ryg, og lad mig bære dig ind i dit Telt. (Han bærer hende ind.)

Sarr. Nu, saa er det dog sandt, at jeg holder min Beive i mine Arme. Ak, hvor frygtede jeg! Jeg ønskede, at du ei maatte gaae ud, og jeg frygtede ogsaa derfore.

Beive. Hvad Fare skulde vel skrække mig fra at haste hen til min Passeware, (*) mit Lys, min Glæde,

(*) Saa kalde Lapperne deres hellige Bierge.

Glæde, min Soel. To Mile? nei ikke ti. Hvor belønnes jeg i dine Arme, et Kys forsøder al Møie. Naar Jægeren haver længe over spidse Stene, dybe Moradser, steile Steder, høie Klipper forfulgt den flygtige Ren, og han da naaer den, skyder den, treffer den, og nu sidder paa dens døde Krop, fuld af Glæde, saa er min, større er min Glæde, nu jeg favner dig; Hvilke Høie af Snee, hvor kruse sig de brunlokkede Haer, Mælken er ei saa hvid som dit Bryst, og Morgen-Dugen glindser ei saa af Solen, som dine Øine glindse.

Sarr. Nu kiender jeg først din Værd. Skilsmissen haver lært mig den. Hvor rinder Sveden ned af dine Kinder. Kom hid min Yndigste, led mig aftørre den med mine Hovedhaar.

Beive. Om nogen vilde byde mig tusinde Reener, legge Elgen til, proppe dette Telt fuldt af Ren-Oste, paa Vilkaar at forlade dig. Jeg vilde svare: Behold dine Reener, dine Elger, dine Oste, og lad mig beholde min Sarraka. Om end Jumala tilbød mig sin Sal uden dig, saa vilde jeg ei tage imod den. Lifligere vilde det være med dig paa det meest øde Field, i det stærkeste Sneefald.

Sarr. Forleden friede den rige Fin til mig. Han bød min Fader tusinde Reener; mig vilde han give to tusinde. Men hvad var dette for mig, naar

jeg

jeg skulde forlade min Veive. For mig er ingen Glæde i Verden, uden naar jeg seer Dig. En heftig Ild løber da igiennem mine Aarer; Vinterens Kulde er allerede fordrevet; Føel, hvor mit Legeme gløder. Og jeg skulde forlade dig, min Soel. Ulykkalige Fiendskab imellem vore Forældre, du giør, at vi maae skiule vor Kierlighed.

Veive. Maaskee den dog giør os nogen Tieneste. Da jeg forleden lokkede een af mine Rener, den strax kom, og jeg slagtede den, falbt mig ind, hvor meget behageligere det er at forfølge den vilde Ren. Snart taber jeg den af Sigte, nu synes mig at kunne røre ved den, nu forvildes Sporene for mig, nu seer jeg dens Takker staae op over Sneen, svedig, aandeløs, uden alt Haab, naaer jeg den endelig med den visse Piil. Du er den vilde Ren. Andre Fin-Jomfruer de tamme. Ikke vil jeg bytte min vilde Ren bort for tusinde tamme.

Sarr. For mange Dage siden fandt jeg udi et huult Træe en sød Saft, begierligen samlede jeg den op med Fingrene; En liden Fugl kom ud og stak mig, det sviede, men ikke lod jeg mig hindre i at sanke Saften. Flere saadanne Fugle, ja mange saadanne, sværmede om mig; een stak mig i Øret, en anden paa Viet. Det svolnede, og længe bar jeg Mærke derefter, mange forstukke mine Hænder; Dog holdt jeg ikke op, førend jeg havde slikket al Saften i mig. Sød

var den Saft, men langt sødere ere Dine Kys. Den syntes at give mig Kræfter; men jeg hensegner i dine Arme. Ak, at min Fader fornam Halvparten af den Glæde, som nu blusser i mit Bryst; Ikke skulde han skille mig ved min.

Beive. Som Renen, forfulgt af Myggene, der stinge hans Ryg, og gnave sig ind til Benene, Blodet flyder ned langs hans Lænder; han flyver, neppe berører han Jorden i sin hastige Flugt, Aanden forgaaer ham, han stønner, Tungen hænger ud af hans Hals, han slæber langsom Benene efter sig; I det samme bliver han en Kilde vaer; Han samler sine sidste Kræfter sammen; I fire Spring er han ved den; Nu kaster han sig paa Bugen, og suger det kiølige Vand i sig; Udstrakt, og som død ligger han ved den: Saaledes og jeg, mat af at arbeide mig giennem Sneen, var jeg færdig at falde om i den, da en kiendt Røg af Dit Telt oplivede mit Mod, gav mig nye Kræfter, for hastigen at kaste mig i Dine Arme, og at døe ved Dit Bryst.

Sarr. Nei Allerkiereste, døe ei; Nu er det først Tid at leve. Først ville vi kysse, klappe, tage i Favn; naar da de snechvide Haar bedække vort Hoved, da først, da ville vi bede Jumala om at døe i hinandens Arme. Strenge Moder! hvorlunde kan du nægte mig Beive? du haver jo dog een gang selv elsket. Selv haver du sagt mig, at vort Liv vilde være over-

maade

maade bittert uden Elskov. En Aften, en Vinter-Aften, sad du jo ved Ildgruben, og fortaalte mig, hvorledes din Fader vilde ikke, at du skulde elske og ægte min Fader, og hvorledes du fandt, at du var skabt til at giøre en anden lykkelig, som ei kunde skee uden ved fælles Elskov. Og nu, nu vil du, at jeg skal sælge mig for Rener; Det er saa Skik, siger du. Mit Hierte fordømmer denne Skik. Elskoven kommer, siger du, naar man har været gift sammen nogen Tid. Siig, kiere Beive, siig, er dette troligt?

Beive. Aldeles ikke. Mit Hierte føler, at det umuelig kunde elske Dig mere som Hustrue, end det nu elsker. Den Smukkes Øine tvinge til at elske, at elske strax. Hvad ei eet Øieblik frembringer, det formaaer Tiden ikke.

Sarr. Men kiere og troe Beive, hvor kommer det, at mig dog synes at fattes noget midt i min brændende Elskov? en heftig Attraae, jeg veed ikke efter hvad, forurolliger mit Sind, min Fornøielse er kun halv; hvor kan mig mangle noget i dit Selskab?

Beive. Jeg føler samme Længsel. Midt i vore søbeste Fornøielser er der en skiult Uroe, som nager mit Hierte. Kiere Sarraka, det maae uden Tvivl være Frygt for at miste hinanden, Frygt for at vore Forældre skulle opdage vor Elskov, og betage os Leilighed at see hinanden. Brist Hierte, brist, førend

saadant skeer. Sytten Vintre have nu besneet mit Hoved, og aldrig har jeg havt græsseligere Tanke.

Sarr. Femten Sommere have seet blideligen paa mig, men aldrig haver jeg sørget saaledes før som nu. Mon Du, min Livets Glæde, mon Du skulde blive dristig nok til at begiere mig af min Fader. Dog med min Ungdom undskyldte jeg mig, at jeg ikke kunde imodtage den Renrige Fin. Og hvad vilde min Fader sige, at jeg om saa Dage havde giort mig gammel nok til at see paa Mand.

Beive. Smaa Piger ere vankelmodige, vilde han sige. Denne Vanskelighed var nok at overvinde; men større er den, som vore Forældres Uvenskab legger i Veien. Dog jeg vil see at fange de vilde Rener; Saa længe vil jeg stræbe, indtil jeg har fyldt tusinde Tallet; da vil jeg sige til Din Fader: Nu formaaer jeg at give lige saa meget, som den rige Fin; See, her ere Renerne; Giv mig nu Sarraka.

Sarr. (Med en skalkagtig Latter) Men hvor skal jeg da faae mine to tusinde Rener?

Beive. (Kyssende hende heftig) Der har Du to tusinde Kys.

Sarr. Ja min Glæde, hvert Kys af dig er mere end to tusinde Rener. Aldrig kan jeg betale Din Elskov.

Beive. En Smiil af Dig, Du sortøiede Pige, er mere end al den Glæde Jumala eier. Naar Du yndig, skalkagtig leer, Din lille Mund trækker sig i Folder, da synes mig den liflige Maane at male sit Skin i de svævende Bølger. Min Sands, mit Syn, min Forstand forgaaer ved at see paa Dig; De ere hefstede paa Dine Øine, paa Din Mund, paa Din Hals, paa Dine sneehvide runde Bryste; Lad mig der samle dem op igien.

Sarr. Du begiærer Dit eget:Ræk mig Din lille Mund, farvet med Morgenrødens Farve, lad mig sue Din Aande i mig; Læber hefte til Læber, vore Tunger kysse hinanden; Ak at jeg var hos Dig! Dog Dit Billede staaer indprændet i min Siel, i mit Hierte; Jeg tænker ikke i mig, men i Dig. Men ak søde Nærværelse! du er snart forsvundet, Lampen er næsten udbrændt; Veien er lang; Nødvendigt er det at skilles ad; Tænk paa Din Kiereste.

Beive. Lad os endnu dvæle noget sammen; hvor langt er det ikke til i Morgen-Aften. Hvad er Forældres Vrede, imod at skilles fra sin Kiereste. Fortræd, Umag, Besværlighed, Nød, alting er glemt, naar jeg kun seer Dig.

Sarr. Naar Din brune Haand omslynger mit Hals, da tænker jeg paa intet uden Dig. Men ak! Forældres Vrede kan evig adskille os. Staae derfore

op; jeg skal binde Skierne paa Dine Fødder; Jil hiem, førend Dagen røber Din Bortgang; men tænk paa Din Sarraka.

Beive. For ofterе at sees, maae vi vel skilles ad. I mine troe Følgesvenne, I Skier, glad bandt jeg eder paa, men nu . . . ak!

Sarr. Vær ved et frit Mod, stræb at fange Dine Rener, og forsøm heller en Nat at komme til mig, end at fange dem. Paa min Side skal jeg og fange Rener, og vi ville kappes, hvo af os der kan fange fleest. Elskoven skal give os Styrke til snart at faae Tallet fuldt.

Beive. O kiere Sarraka! jeg frygter kun for, at Dine spæde Fødder, uvante til at gaae paa Skien, skulle faae Skade; at Dine svage Knæe ei skulle udstaae den Fart, og at Dine bløde Arme ville trættes ved Stangens Byrde.

Sarr. Hvad tungt, naar Kierlighed understytter! For at bekomme Dig, vil jeg rende fra den ene Ende af Lapmarken til den anden. Elskov skal give mig Vinger og Styrke; Sødt er det at lide for sin Elsker; Men Tiden minder. Vi maae skilles ad, ungdig, men dog skilles ad; Det er haardt. See Himlen tindrer af Stierner, den blide Maane lader sig see; den før mørke Luft er nu opklaret; De tiene vor Elskov.

Elskov

Elskov geleide Dig, hvor Du staaer og gaaer. I mig boer den. Kys mig engang, endnu engang. Lad os blande Kyssene sammen, at ingen Spaaekvinde skal vide deres Tal, og skade os.

Veive. Er det nu saa, at vi skal skilles ad, da giør o mægtige Jumala! at vi snart igien maae samles. (Han græder.)

Sarr. Den Elskværdigste græder, og det for mig; Lad mig opkysse Dine Taare. Kostbare Taare! I veie paa mit Hierte. Men nu min Allerkiereste; Frisk vovet, det kan ei anderledes være. (Han render bort, og hun brister i Graad.) Tid var det, at Du gik; Nær havde jeg qvaltes i Taarer; Nød befoel mig at ile paa Din Flugt; Hvor tungt at forjage sin Elsker! Men see, der kommer Du jo igien; Elskværdigste! O Kierlighed uden Lige. (De omfavne og kysse hinanden, de kryste sig tæt ov til hinanden, de mænge deres Taarer sammen; de falde begge ned paa Jorden, og holde sig fast om Livet, Mund paa Mund. Endelig slider han sig af hendes Arme, springer op som en Rasende, og iler bort med høit Skrig og Graad; hun følger ham med Øinene, og kan ikke tale for Graad.)

Nornerne.

Fridleif og Ingeld.

Fridl. Mine Gedder vantrives, og Mælken forgaaer dem. Den strenge Vinter, da saa mange Birk og Gran ginge ud, er Skyld derudi; thi nu mangle de Næver og Bark. Hisset gaaer den rige Ingeld, han eier vel hundrede Kør, og utallige ere hans Faar; men mig synes dog, at han er misfornøiet. Hvorimod Nornerne have sjunget for min Vugge, at jeg vel stedse skulde være fattig, men dog fornøiet og elsket af alle, hvilket hidindtil rigtig nok har truffet ind. Men han kommer mig lige i Møde; see, hvor stolt han gaaer.

Ing. Arme Fridleif, Din Skiebne gaaer mig til Hierte; jeg har Medlidenhed med Dig. Du stræber af alle Dine Kræfter, staaer op med Solen, og legger Dig med den om Sommeren, sover kun lidet mere om Vinteren, og er og bliver dog fattig. Men hvor kommer det, sig mig engang, at Du desuagtet er altid glad, sjunger, dandser, springer, og er stedse vel til Mode?

Fridl. Det skal jeg sige Dig; men som Historien er lang, saa ville vi imedens sætte os ned under denne høie Fur.

Ing. Ja vel, jeg er dermed fornøiet.

Fridl. Neppe var jeg fød, førend Nornerne, tre i Tallet, komme til min Faders Gaard. De vankede da om, for at spaae Menneskerne deres Skiebne, hvilken de have i deres Magt; thi den nye Lære foraarsagede, at man ei mere saa flittig besøgte deres Templer, som forhen. Man haver sagt mig, at de alle tre vare smukke og vel vorne, dog af forskiellig Skiønhed; den ene var alvorlig og fuld af Majestæt; den anden naadig og mild, og den tredie lystig og skalkagtig. Eder er for nogen Tid et Barn fød, sagde de til mine Forældre, vi forstaae vel at forudsige Menneskets Lykke, naar vi ikkun nogen Tid see paa ham. Mine Forældre, nysgierrige for at vide min Skiebne, bragte mig strax ind til dem. Den første blev ligesom forfærdet, ved at see mig; hun stod længe stille, taug og havde Øinene fæstede paa mig; endeligen udbrød hun i disse Ord: Den Søn, som nu er fød, bliver eder til liden Baade. Bedre ufød end ussel. Hærdet Haand, træt Fod, liden Søvn vil blive hans Deel; og dog skal Armod svæve over hans Hoved, Hunger age paa Vogn med ham. Jeg seer forsultne Heste, udhungrede Gedder, forfalden Hytte, indtil sølvgraae Haar skiule hans Hoved, og hans Isse blottes. Den anden saae ved disse Ord med-

ynkſom paa mig; Min Søſter har tildelet Dig haarde Kaar, ſagde hun, men jeg vil lindre dem; thi Du maatte ellers bukke under Byrden. Rig kan jeg ikke giøre Dig; thi den ene Norne formaaer ei at ændre, hvad den anden haver udſagt. Men Du ſkal ikke føle Din Armod; Fornøielſe ſkal ſtedſe tindre paa Din Pande, Rolighed ſidde paa Dine Øienbryne, Glæde ſkal udvide Din Hud, og afſtryge alle Rynker; Du ſkal ſiunge i Mangel, dandſe, naar Du hungrer, og den Rige ſkal misunde Dig Din Lykke. Her loe den tredie Søſter høit; Du tænker at ſkaffe Glæde min Søſter, ſagde hun, uden Elſkov; men den Glæde er død. Jeg giver ham ſmuk Skabning og Deilighed; i Sang ſkal han overgaae Nat-Vaken og de ypperſte Hyrder. De deiligſte Piger ſkulle kappes om at behage ham, de ſkulle rive ham hinanden af Hænderne, enhver af dem ſkal blive rød, naar han ikke ſeer paa hende, af Fortrydelſe ſkulle de ſlaae Øinene til Jorden, og ſige: Den ſom i Dands overgaaer alle Hyrder, ſom ſaa ædel fører Troppen an i ſvingende Kredſe, han, ſom tvinger Iriſken til at tie, og at lyde paa hans Sang, han vil ikke ſee paa os; Ak at vi kunde hade ham, og at han var mindre deilig: men han ſkal ikke agte uden een. Saaledes, min kiere Ingeld, have mine Forældre berettet Nornernes Sang, og ſandt er det, at intet vil lykkes for mig, al Arbeid og Konſt er forgieves, mine Gedder vanſmægte, og deres Mælk er ſom Vand. Hungeren vilde ſee mig ud af Anſigtet, dersom andres Yndeſt ei opholdt mit Liv. Men dog er jeg altid glad, og veed af ingen

ſorrig-

forrigfuld Time at sige. Det lader ellers, at Nornerne eller dog en Guddom, hvem den endog er, misunder Menneſket en fuldkommen Lykſalighed, og derfore blander noget Bittert i hans Lykke.

Jng. Lykkelig er Du midt i al Din Ulykke. Men ſiden Du taler om Din Sang, og jeg haver hørt den meget berømme, og dog aldrig været tilſtæde, naar Du fornsiede Dig med den, ſaa udviis mig den Tieneſte, nu da vi have intet andet at beſtille, at foreſtunge mig et Stykke, hvilket Du ſelv vil.

Fridl. Siden Du ſætter det i mit eget Val, ſaa vil jeg ſiunge for Dig om en rig Mand, ſom Nornerne ogſaa have forudſpaaet hans Skiebne. Rigdom meddeler jeg Dig, ſang den første Norne; ved maadelig Flid ſkal alting lykkes for Dig. Grøn ſeer jeg Din Eng, med Blomſter beprydet; Hvid- og Rødkaal zire Dine Marker; Dine Gierder bære Hinbær, og Multen groer allevegne paa Myren. Dine Faar føde trende Lam, og hvorvel Dine Hiorder mangfoldiggiøres utalligen, ſaa kunne de dog ikke fortære Græſſet paa Din Eng, eller Høet i Din Lade. Dine Kør malke tre gange om Dagen, og alle Spande løbe over. Bækken opſvolmer af Fiſk, og Myren frembær ſelv ſin Virak. Der er ingen Ende paa Din Uld, og Dine Fied dryppe af Honning. Ingen Sygdom formindſker Din Hiord, ingen Hagel afſlaaer Dine Blomſter, ingen Hede forbrænder Din Eng. Udi Søvne voxer Din Rigdom. Hvert Aar,

og

og Dine Aar skulle blive mange, fordobbles Din Formue, (her smilede Ingeld.) Alvorligere, end sædvanlig, saae den mellemste Søster paa hende: Nu er han altsaa ret lykkelig, men hvad er Rigdom uden Fornøielse, tænker Du uden mig at giøre lykkalig. Lad ham besidde Hugleiks Skatter, og endda skal han være elendig. Hans Søvn skal være uroeligere end andres Vaagen. Han skal stedse hige efter mere, og ei være fornøiet med det nærværende. Hans Naboes fede Hiord af ti Kalve skal smerte ham mere, end hans egen af hundrede skal glæde ham. Naar en andens Buk bræger, da skal han blegne, og alene finde Glæde i sit Hierte, naar Haglen nedslaaer hans Søsters Eng, og skaaner hans egen. Han skal forvare den nygiordte Must, og den nylig bryggede Miød til næste Aar, for ei at lide Mangel; men det næste Aar skal aldrig komme. Han skal derfore hades af alle, men hans Stolthed skal ikke see det. Her skoggerloe den tredie Søster; Og ingen skal elske ham, kielent Spøg skal ei opkomme i hans Hu, og han skal ikke vide, hvad det er at skiertse; Ingen Hyrdinde skal derfore nogensinde flette Krands om hans Hoved, og Foraars-Blomstret skal ei pryde hans Tinding. Den Ulykkelige! han skal ikke synes, at det er Mangel, og det skal aldrig rinde ham i Sinde, at dele sin Rigdom med nogen; thi han skal frygte for, at fattes. Han skal ei drømme uden om Græs, Høe, Faar, Gedder, Køer, Rigdom, Møye, Sinds Uroe; Aldrig skal den muntre Hyrdinde fremstille sig for ham i Søvne. Skeer det engang,

og

og hun udrækker Haanden til Dands, strax trækker han sin tilbage; thi han tænker, at hun beder om noget. Koneløs, børneløs, venneløs, hadet, beleet og foragtet skal han døe.

Ing. Da jeg hverken har Kone eller Børn, og derhos besidder nogen Formue, saa passer denne Sang sig herudi paa mig.

Fridl. Men er Du hadet af alle, er Du misfornøiet; hvorledes kan Du tilegne Dig sligt?

Ing. Det gior jeg ikke heller, men takker Dig for Din smukke Sang, og naar jeg engang bliver rig, da skal jeg forære Dig = = = et = = = Ekhorn, fanget i Skoven.

Fridl. Tak for Din Gave; men jeg frygter for, at den kunde hindre, enten Dig, eller nogen af Dine Folk, fra at oppasse Dine Sager.

Amyntas og Chloris.

Amynt. Yndige Faar, smaae lille Dyr, hvilke Følelser opvækker eders Brægen i mit Sind. Tilforn hørte jeg alene paa eder med Fornøielse uden Uroe, men siden Chloris Stemme har trængt ind i min Siel, synes mig i eders Brægen at høre hendes kielne Sang. Nu er eders Lyd mere følerig for mig, men opvækker derhos en mig forhen ubekiendt Smerte. Jeg vil kaste mig ned paa Græsset, forsøie mig over eders Uskyldighed, og tænke paa Chloris; maaskee hun imedens driver sine Lam her forbi.

Chlor. Uskyldig var mit Hierte, Glædde sig ved Lammets Syn, Naar det i klare Bække Fremviste sin Gestalt. Men nu er Lammet traurigt; Forsvunden er den Glæde, Som før beherskéd' mig. I kiølig Aftenluft Jeg her Amyntas saae; Udstrakt han laae paa Græsset, Og Zephyr kysséd' ham; Med gule Lok den spilte, Og sagte rused frem. Paa Brinken bag ved ene Jeg stod og saae det an. For Munden Haand jeg holdte, At Blad ei skulde røres Og vaagne Hyrden op. Sligt Øieblik af Glæde Det hele Liv opveier. Bort Faar, bort kielne Lam; Amyntas

ene

ene herſker Udi mit unge Bryſt. Men mon jeg er ham værdig? Jo Bækken ſiger det; Mit Anſigt og har Tække, Gid kun ogſaa for ham! Med Dig jeg ene vilde I Hytten boe fornøiet; Med omkringſlynget Arm I Skoven vil jeg gaae; Da Lam faaer Yndighed, Da Faaret kielent bræger; Natur fornyer ſig, Som uden Dig er død. Ak, at Du Smerten vidſte, Og Glæden, ſom beſtormer Mit unge Bryſt tillige; Medynk Du vilde have; Med yndig Haand Du vilde De Taare tørre af, Som ſtrømmeviis nedrinde. Men ak Du mig ei hør! Maaſkee en anden Pige Dit Hierte juſt nu rører; O uden lige Smerte, Jeg dør og ſegner hen. (Hun tier.)

Amynt. (ſom imidlertid har liſtet ſig ganſke ſagte, igiennem Buſkene til hende, omfavner hendes Hals bag fra, og ſiger:) For min Skyld ſkal Du ikke døe, yndige Hyrdinde. Mit Hierte har længe været Dit.

Chlor. (farer op, og ſiger:) Forvovne! Amyntas, er det Dig? Haver Du hørt min Sang?

Amynt. Ja, deilige Chloris; Jeg har hørt og følt den.

Chlor. Saa har Du og følt mit Hierte. See der, elſkværdige Amyntas, min Haand, leg nu Din i min. Hvilken ſød Fornemmelſe!

Amynt.

Amynt. Som efter Tordenveir Den blide Soel fremskinner, Saa muntrer Aasyn dit Min bange Siel til Glæde. Føel der, hvor Hiertet banker; Det døer af Glæde hen.

Chlor. Nei, lev Amyntas, lev, For mig Du nu skal leve. O sød Henrykkelse! At elske og at elskes; At elske den, som elsker. Mit Liv begynder nu, For Dig jeg kun vil leve.

Amynt. See Bækken rinder her, Lad saa vort Liv fremglide, O store Jupiter! Du Altings Hersker, Herre. Hvor klar er denne Bæk, Urørt den stedse flyder; Vort Liv ret blive saa. Lad aldrig Sygdoms Vee Min Chloris Bryst bespende. Elysium du vinker, Lad smilend begge døe Udi hinandens Arme.

Chlor. Den Dag opkomme sildig. Reen Vellyst lad nu nydes; Ublandet Fryd skal hvile Paa vore Læber her. Som Honning er Dit Kys; Langt sødere end Mælken. Dit Syn mit Syn opliver; O Glæde uden Lige!

Amynt. Stillitsen freidig qvidrer; Iriſken slaaer saa høit. Hvo kunstig triller saa? Det Nattergalen er. Hver Fugl jo glædes ved Min Cloris at beskue, Af Glæde sjunge de. De snable sig med Fryd, Vor Lyst de og vil følge.

Chlor.

Chlor. Tier I Fugle, Bliv taus du Nattergal; Amyntas taler, Listigere end Bogfinken, Yndigere end Vagtlen. Holder op at sjunge, Min Kiereste taler, Sød er hans Røst, I berøve mig hans Ord. I sjunge for Øret, Han sjunger ind i Hiertet. Hvilken Ild! hvilken Lue Giennemløber mine Aarer. Ret nu kan jeg ei bære min Lyksalighed, Lad mig samle Kræfter paa Dine Læber; Ak Du rører mit Hierte; Mit Bryst hopper mod Dig af Glæde.

Amynt. Ei undres jeg, at Paris tog Helena; Bort Rigdom, bort Ære, Elskov er alt. Vel, at Paris ei saae Dig, Chloris, Du Deiligste blant Pigerne. Dine sorte Øine have fængslet mit Hierte, Med Din Haand omslynger Du mig. Ak, at vi kunde blive til een. At see Dig, at elske Dig, er eet; Paris vilde have glemt Helena, thi her er mere end Helena.

Chlor. Paris var Konge-Søn, Men Du er min Hyrde. Ei var han saa deilig som Du; Kunde han elske som Du? betragt Dig i Bækken, og dom; Hvilke Haarlokker, brune Lokker! Yndig smile Dine Øine, ligesom Maanen i Bækken. See Fuglene snables, de sukke af Elskov. Skalkagtig leer Din Mund, kys mig engang. Amyntas, min Amyntas, salig skulle Hyrderne prise mig, salig, fordi jeg er Din. Hyrdinderne salme, de have alle mistet Dig. See Krandsen faldt af mit Hoved, Du ruskér mine Haar. Skalkagtige

Amyntas, sæt dem igien til rette, og knyt dem i Knude.

Amynt. Hvor smukt fiagre de sorte Haar om Dine Kinder, Natten er ei sortere, og Dagen ei klarere end Dit Aasyn. Lad mig kysse dem, de sorte, de krusede. Jeg vil knytte dem til mine; sønderriv da de Lænker, om Du kan.

Chlor. Med langt stærkere Lænker er jeg bundet til Dig, med Kierligheds Lænker. Lad Knuden derfor løs, knyt op, og kig i mine Øine. Der, der staaer Amyntas malet, den skalkagtige, den blide Amyntas; Kielen er hans Smiil, og Elskov pryder hans Kinder.

Amynt. O Venus! Lad vor Lyksalighed vare. Ei begierer jeg, at den skal formeres, thi det er umueligt; men lad alle Aar blive, som dette Øieblik; Lad Chloris altid blive Chloris, og Amyntas den yndige Dreng; saa skal Granat-Æblet ei mangle paa Dit Altar, og Faarets Blod udgydes til Din Ære.

Chlor. De beste Lam skulle døe for Dine Fødder, og Krandse pryde Din Tinding, naar Chloris kun altid maae blive den samme for Amyntas. Ei beder jeg om, at elske den gamle Amyntas, som den unge, thi mit Sind er uforanderligt. Den unge, den gamle, den syge, den friske Amyntas er altid Amyntas, altid liflig, og boer i dette Bryst. (Hun trykker ham op til sig.)

Amynt.

Amynt. Men Chloris, yndige Chloris, tillad mig at bede Din Fader, at jeg altid maae kalde Dig min, at Hymen maae svinge sin Fakkel over vore Isser. Intet ondt Die skal da mere adskille os; lad Kragen raabe paa høire eller venstre Side, det anfægter mig ikke.

Chlor. Saa skal det være; Med Haand i Haand, med sammensnoede Arme, ville vi gaae til min Fader; Fader, vil jeg sige, lykksaliggiør din Dotter, lad Amyntas blive min.

Amynt. Min Faders Knæe vil jeg omfavne; See her din Søn og hans Lykke. Lad Chloris blive min, og intet mangler. De ømme Fædre see mildt ned paa os; Vor Lykke er Deres.

Amymone, eller den døende Moder.

Stille var det, og Maanen beskinnede Væggen i Hytten. Nær var jeg at indsove; Et Ønske herskede kun i mit Hierte: Guderne tage fra dine Dage, og legge til Amymones. Men i det samme hørte jeg en Stønnen, og en svag Stemme: Epicharis skynd Dig, lad mig velsigne Dig og døe. Hurtig sprang jeg op, og saae ved Maanens Skin den beste Moder bleeg, mat, døende. Den kolde Sveed trillede ned af hendes Kinder. Med den høire Haand understøttede jeg hendes Ryg, og med den venstre det kiere Bryst. Hun slyngede sine Arme om min Hals. Farvel min Dotter, sagde hun med en mild Mine, Guderne bevare Dig. Ak Amymone, kiereste Moder, ei tænkte jeg at opleve Din Død, men Guderne kunne maaskee endnu skienke Dig Livet, paa ny til mig. Gudernes Villie skee, svarede den samme Moder; Dog best følges Naturens Orden, naar den Gamle dør førend den Unge. Intet krænker mig, uden at efterlade Dig, som en atten Aars Pige ugift; Derfore, saasnart Du faaer brændt mit Legeme til Aske, saa tænk paa den unge Amyntæ Kierlighed. Der ere mange langt rigere blant Hyrderne, men ingen tænker saa ædelt som han. Nei, Amymone, Din Villie er mig vel en Lov, men hvorledes skulde jeg saa hastig kunne glemme Dig? Kiere Epicharis, sagde den

samme

ømme Moder, og trykte mig i det samme til sit Bryst med svage Hænder, Bedre ærer man de Afdøde ved et roligt Sind, end ved Sorrig. Best er det, at følge deres Spor. Jeg har været Hustrue og Moder, bliv Du ogsaa Hustrue og Moder, det er Din Pligt og Bestemmelse. Om en Tid skülle vi og favnes i det liflige Elysium. Ak, min Siel higer efter Dig, o Elysium, og hvilken Glæde vil det da være, naar du fører til mig andre Aristodemer og Amymoner. O Epicharis! hvorledes kan Du alene sørge for min efterladte Hiord; men naar den stærke Amyntas kommer Dig til Hielp, da vil Møien forsvinde. Det kielne Faar, som spiste og drak af min Haand, det anbefaler jeg Dig. Plei vel den Myrthen-Hække, som Aristodemus plantede med egen Haand. Nu min Dotter! Elysium kalder ad mig; Jeg seer allerede Din Fader; Lev vel, lev fornøiet, elsk Amyntas, og tænk paa Amymone og den Glæde, hun snart nyder. Hun giorde ligesom et Forsøg for at ville reise sig, og give mig det sidste Kys; men hun sank tilbage, og hendes Aand veeg fra hende. Glæde smilte paa hendes Læber, og en sød Roe var udbredet paa hendes Ansigt. Guderne lade mig leve som hun, og siden døe som hun. Guderne lade mig blive lige saadan Moder og Ægtefælle, saafremt de værdige mig disse hæderlige Navne. O Amymone! Gid dit Liv og din Død aldrig gaae mig af Minde, og gid jeg stedse erindre mig den beste Moder.

Regner og Svanhvide.

(taget af Saxonis anden Bog, Pag. 22:24.)

Regn. Skammeligt er det, at jeg, som Konge-Søn, maae her ved min Stifmoders Ondskab være dømt til denne lidet bersømmelige Haandtering, at vogte Qvæg. I Stedet for at behandle Sværd, Bue og Piil, maae jeg den hele Dag løbe om, for at opsøge Kør og Stude. Andre Prindser ligge ude paa Krigsskibe, og vinde baade Ære og Bytte i Orlog og Ledingsfart, og jeg derimod hendriver min Tid i en nedrig Forretning. Men hvad skal jeg gisre? Sætte mig op imod min Fader? Dertil er jeg baade for svag, og om jeg end var stærk, saa var det dog ikke billigt. Derfore maa jeg oppebie Tiden, som Odin har bestemt til at befrie sin Afkom. Dersom kun Svanhvide ikke faaer min Skiebne at vide; thi jeg kiender denne muntre Prindsesse, hun vil da vist ile, for at befrie mig, og o Skiendsel, om hun saae mig i saadan Tilstand. Men jeg hører nogen komme; jeg maa løbe at skiule mig, thi det kunde være een af mine gamle Bekiendtere.

Svanh. Bie gode Hyrde, bie; Du kan desuden ei undgaae min raske Hest. Veed du ikke, hvor Prinds Regner opholder sig? Thorildæ Ondskab skal have forduigt ham.

Regn.

Regn. (For sig selv) Ak det er Svanhvide selv .... Jeg kiender hverken Regner eller Thorilde; Hyrden bekymrer sig kun om sin Stav og Pose.

Svanh. De Svenske Hyrder pleie dog at kiende og elske deres Prindser. See, dette Guld-Armbaand skal være Dit, om Du vil sige mig Regners Opholdssted.

Regn. Om Køer og Stude kan jeg give Dig Beskeed, men Regner kiender jeg ikke.

Svanh. (stirrende paa ham.) Denne Stemme trænger ind i mit Hierte; den ligner Regners. Du er jo selv Regner.

Regn. Jeg Regner! Naar blev Hyrden til Prinds? Uden Tvivl er Regner en modig Herre, og han skulde fornedre sig saa dybt?

Svanh. Ret; Heri kiender jeg ikke Regner. Den Regner, jeg gav mit Hierte til, havde Spyd i Hænde, og denne har en Stav. Hin Regner bar Skiold paa sin Skulder, og denne bær en Pose. Min Regner jog tapre Mænd paa Flugt, og denne vogter Køer. Men kast dette uværdige Redskab bort, og ifør Dig igien Heltedragt, strax kiender jeg min Regner. Samme Gang, samme Vext, samme Ansigt, samme Diekast. Det nytter ikke, at Du forstiller Dig; Alene

noget pynteligere var han; men her rinder klart Vand i Bækken, som snart kan aftoe Dine Pletter.

Regn. Aldrig svingede min Haand noget Spyd, aldrig beklædde Brynje mit Bryst, aldrig var jeg i Herresal, og endda skal jeg være Regner.

Svanh. Feige og frygtagtige Træl, skabt til at følge Koen, og at holde Bøtten for Malkepigen; Du tør af Frygt ei være Regner.

Regn. Jeg vil ei være Regner, fordi jeg er ikke ham; men hvorvel jeg er Træl, saa frygter jeg dog ikke for nogen vred Mands Aasyn, og jeg turde gaae i Kamp, mod hvem det skulde være, undtagen mod Thor, for hvilken alle Guder selv skielve; Og vel Dig, at Du er Qvinde, thi ellers skulde Din kaade Mund komme Dig dyrt at staae.

Svanh. Saa taler Regner og Trællen ikke. Sæt dog al Forstillelse til Side, og vær ei længere undseelig for Din Kiereste. Gaae i Spidsen for vor Hær, og hevn Dig paa Din Stifmoder og hendes ugudelige Anhang ved deres Død.

Regn. Jeg hverken er, kan, eller vil være Regner.

Svanh.

Svanh. Nu vel; Uden Dig skal jeg bestorme Sigtun; Dansk Blod rinder i mine Aarer, og aldrig har endnu nogen Dansk taalt Forhaanelse. Op I mine Mænd, I Kæmper, I Danske Helte; Afstraffer Thorilda, bader eder i hendes asskyelige Blod. Med dette Sværd skal jeg giennembore Hundings Bryst, og uden Dig bestige det Upsalske Kongesæde.

Regn. Ak spar Hunding, min Fader! . . . Nu nytter det ikke længer, at fordølge mit Navn. Jeg er Regner, men uværdig at være den stolte Danske Prindsesses Beiler.

Svanh. Værdig, saasnart Du viser Dig i Din forrige Gestalt.

Regn. Men en Fæhyrde omfavne Skioldungers Afkom?

Svanh. Skioldunger og Freyrs Æt passe sig vel sammen.

Regn. Jeg er pialtet, og bær sønderrevne Klæder.

Svanh. Et ædelt Hierte kiendes og under dem.

Regn. Jeg er sort og skiden.

Svanh. Vandet giør reent.

Regn. Jeg har vanæret min høie Byrd ved at adlyde en ond Qvinde, og at paatage en Træls Skikkelse.

Svanh. Følg mig, tvæt Dig i Dine Fienders Blod, og den Skiændsel er strax aftoet.

Regn. Gierne giorde jeg det, om Spyd ei skulde løftes imod min Fader. Hvorledes skulde jeg møde ham i Strid, og ei skifte Farve?

Svanh. Nu har jeg min Regner igien; Hyrde-Dragten har dog ikke qvalt det Kongelige hos ham. Du skal drage med os, Du skal stride; men ei paa den Fløi, hvor Din Fader er. Overlad ham til mig, og jeg skal skaane hans Liv, ligesom det var Dit eget.

Regn. Men jeg sidde paa Thronen, imedens han lever?

Svanh. Det skal Du ikke heller, thi naar vi have vundet: og Seieren ere vi visse paa, thi Danske stride; da ville vi lade ham blive paa Konge-Sædet, og alene forsikre Dig Thronfølgen efter ham, thi den tilkommer jo Dig, og ei Thorildæ Unger.

Regn. Svensk er jeg, og dog figte mod Svenske! For hvem er ogsaa min Faders Tapperhed ubekiendt? at overvindes og at døe, er eet for ham.

Svanh. Forurettelser bør hevnes. Alle ærlige Svenske ønske den retmæssige Arving paa Thronen. Meget maae overlades til Skiebnen. Strid, døe, Svanhvide døer ved Din Side; Strid, vind, Svanhvide ligger i Dine Arme: Strid ikke, Svanhvide bliver aldrig Din.

Regn. (Han rækker hende Haanden) Fader, Fæderneland, Guder forsvinde, Svanhvide er alt.

Den godædige Hyrde.

Lycon, Damoetas og Cimon.

Lyc. Vee mig Elendige, hvad skal jeg svare min Herre, naar han tæller Faarene og savner de tvende. Siger jeg Sandhed, at Ulven har taget dem, saa enten troer han mig ikke, og mener, at jeg føier Løgn til Tyverie, eller og beskylder mig i det mindste for Efterladenhed, og den kan jeg ikke ganske frikiende mig selv for.

(Han græder.)

Dam. Kiere Lycon, hvorfor græder Du? Andres Taare udlokke mine.

Lyc. Ædle Damoetas! Ulven har borttaget tvende Faar af vor Hiord, og Menalcas er min Husbonde.

Dam. Det vil sige saa meget, at Mollen bliver Din visse Løn. Arme Lycon, mig ynkes over Dig; gaae til mine Hiorde, og udsøg to Faar af samme Størrelse og Farve, som dem Du haver mistet.

Lyc.

Lyc. Min Tunge formaaer ei at fremføre den Tak, som mit Hierte er fuldt af; men Guderne, der lønne fromme Gierninger, skulle lønne Dig.

Dam. At hielpe en Ulykkalig, er Velgierning imod sig selv; derfore er al Tak overflødig.

Lyc. Tillad mig at spørge: Hvorhen Du agter Dig med den store Spand Mælk, da det ikke endnu er ved den Tid, at Arbeidsfolkene i Marken spise?

Dam. Mælken er gaaet fra den stakkels Thestylis, og som hun er fattig, saa ere hun og Barn nær ved at omkomme af Hunger. Jeg bærer derfore dette lidet Mælk til hende, at hun dermed kan vedergvæge sig og Søn. Men tie stille hermed, at ikke andre faae dette at vide. Thi ingen uden Vedkommende bør vide Velgierninger, saasom Fornøielsen er ellers borte. Dig kunde jeg ikke afslaae dette, siden du har skaffet mig saa stor Vellyst i Dag. Men jeg maae ile; thi medens jeg her taler, forsmægter Thestylis.

Lyc. Den guddommelige Mand! han giør Godt, og vil ikke at andre skulle vide det; han ligesom undseer sig ved sin Gavmildhed. Andre kunne aldrig nok udbasune det mindste Gode de giøre, og denne søger med al Flid at skiule det. Hvilken Mand! Men see! der kommer Cimon; Han er nøie kiendt med

Da-

Damoetas. Jeg maae give mig i Tale med ham, for ret at udforske Damoetæ Goddædighed; thi større Fornøielse kan ikke være, end at høre tale vel om sine Venner. See hid, kiere Cimon! til een, som længes efter at tale med Dig.

Cim. Er det Dig Lycon? Du er ret en god Dreng, men jeg beklager ofte Din Skiebne, at Du har saa haard en Herre. Vil Du maaskee søge Raad hos mig?

Lyc. Nei Cimon; Din Ven Damoetas har nylig beviist mig en ulignelig Velgierning, derfore brænder jeg af Attraae efter, at høre denne goddædige Hyrdes øvrige Velgierninger.

Cim. Den Attraae er priselig; men at opregne alle Damoetæ ædle Gierninger, er umueligt. Thi alle Dage betegnes ved dem. Det vil vare længe nok, at fortælle de fornemste, og derfore ville vi imidlertid sætte os under denne Ceder.

Lyc. Ligesom Du vil. Gid hans Navn og Gierninger stode udgravede i Cederen!

Cim. Hans Fader efterlod ham anseelige Hiorde af Æsler, Køer, Faar, Gedder; efter Lovene hørte alting ham til, og han var ikkun forbundet at underholde sine tvende Søstre, og naar de giftede sig, da

at

at dele Huusgeraadet med dem. Men han lod sig ikke nøie med, selv at udsøge værdige Mænd til dem; han gav dem endog Frihed paa Bryllupsdagen, hver at udlede 200 Stykker Qvæg af hans Hiorde, hvilke de selv vilde, og da de, saavel som deres Mænd, vare undseelige over, at modtage saa stor en Gave, og sagde, at han forarmede sig selv, svarede han: Man beriges altid, ved at giøre Vel imod andre. En gang traf han Alphoesiboeus i Begreb med at stiele et Lam fra sig, og som han tiltalede ham haardt, thi jeg kan ingen Uret lide, sagde han, og den anden undskyldte sig med, at den yderste Nød og Hunger havde drevet ham hertil, saa forespurgte han sig hos Naboerne, om det forholdt sig saaledes, og da de bevidnede Sagens Rigtighed, da lod han ham ikke alene gaae, og beholde Lammet; men sagde endog: Tag Moderen med, thi de ville ellers længes efter hinanden. Kort efter bebreidede en ham, at han havde været utidig god imod en Tyv; den er ikke Tyv, svarede han, som i yderste Trang tager kun til Livets nødvendigste Ophold, thi alle Mennesker have Ret til at leve og til at spise; men den Rige er Barbar og Tyv, i hvis Egn nogen omkommer af Hunger. Hans Bord staaer aabent for alle Fattige; Frugterne i hans Hauge tilhører enhver Forbigaaende; Utallige Syge og Nødlidende faae jevnligen Mad tilsendt, uden at vide, fra hvem den kommer; Dette ene røber ham, at enhver nu veed, at ingen paa ti Mile rundt her omkring, tænker som Damoetas.

Lyc. Den goddædige Mand!

Cim. Siig og den lykkelige. Midt i sin Hauge har han oprettet et lidet Tempel til den godgiørende Zeus, og der aflegger han sin Bøn til ham to gange om Dagen, ved Solens Opgang og ved dens Nedgang, og hvad mener Du vel, at han da beder om?

Lyc. Om Sundhed, et langt Liv, at det maae gaae ham og hans vel! Om Formerelse af sine Hiorder, for at kunne giøre Godt imod andre!

Cim. Nei, han beder saaledes: Du store og du gode Zeus, hvis Magt og Godhed have ingen Grændser, Du giør vel imod Menneskene, uden derfor at vente nogen Belønning; lad mig herudi ligne dig, og alene vente den af din Haand i det yndige Elysium; lad mig elske alle Mennesker, som mine Brødre; viis Din Naade mod mig i Dag, ved at give mig Leilighed til at lade dem faae det som er deres, og skiænk mig og Mine intet Godt, uden for saa vidt, at jeg lader mine Brødre nyde Deel i den Velsignelse, som Du giver mig; lad mine Naboers Enge, Hauger og Hiorde trives, og lad dem bære dobbelt mere end mine. Saa bad den ypperlige Mand, og jeg stial mig til at høre denne Bøn bag Citron-Buskен.

Lyc. Den ulignelige Mand! Glæde og stille Roe maae stedse boe i hans Hierte.

Cim.

Cim. Dersom Du haver Tid dertil, saa vil jeg foresiunge dig den Sang, som Mycon har giort til hans Ære; thi min svage Tunge formaaer ei værdig at prise ham.

Lyc. Hvorvel jeg skulde efter given Tilladelse af Damoetas hente to Faar i hans Hiord i Stedet for de tvende, som Ulven haver revet ihiel af min Herres Hiord, saa vil jeg dog bie; thi jeg haver det Haab til den algode Zeus, at han bevogter mig for Ulæmpe, da jeg sætter mig i Fare, for at høre tale om en Mand, som i Dyder slægter ham paa.

Cim. Hør da Mycons Sang: Zeus saae paa Jorden, Mørkhed herskede allevegne, thi Medlidenhed, Goddædighed og alle godgiørende Dyder vare bortvegne; Jeg vil skabe Damoet, sagde han, og Gudsfrygt smilte. Lyst blev det paa Jorden; Hunger, Mangel, Armod forsvunde; Muntre Drenge og glade Piger svunge sig nu i Kreds; Fryderaab hørtes, hvor før alting var tyst. Himmelske Godgiørenhed, Du binder Menneske-Slægten sammen; Du giør, at de føle deres Broderskab. Ubekiendte, behagelige Fornemmelser groe i deres Siele; De finde, at det er saligere at give, end at tage. Damoet viser sig: De Smaae omfavne hans Knæe; De Mindre række Hænderne ud imod ham; Pigerne strøe Blomster for hans Fødder; Karlene behænge ham med Krandser; Fra Mødres Bryste opstige utalte og hemmelige Sukke

og Velsignelser til Himlen: Mægtige Zeus! lad vor Fader overleve os, thi hvo skulde ellers sørge for vore Børn; Mændene raabe høit: Zeus lykſaliggiøre dine Trin, du vor Beskytter og Hielper; Den Gamle humper hastig frem paa Krykken: Lad mig nyde det rare Syn, stønner han ud, at see den som giør godt, for at giøre godt. (Damoetas gaaer med nedslagne Øine, løfter dem undertiden op til Himlen, og siger:) Fader Zeus, hvi belønner du saa overflødigen, da jeg dog giør intet uden min Pligt, og har altid Fornøielsen og Fordelen deraf i mit Hierte. Elskværdige Damoet! Dit Navn, Din Hukommelse skulle evig vedblive; Achilles var tapper, men grum. Agamemnon stridbar, men stolt. Ulysses klog, men underfundig. Du derimod er Godheden, Oprigtigheden selv, Du synes ei alene at være god, men er virkelig god, Dit Hierte viser sig aabenbare. Eftertiden skal prise Dig salig: Men hvad er vor Roes? Zeus skal tage Dig til Regel, naar han veier Fortieneſter, og ligesom nogen i Dyder kommer Dig nær, saa skal han og nærme sig Zeuses Throne, men du skal sidde nærmest op til ham.

Lyc. Hvormed skal jeg giengielde Din Sang; Min Evne er ringe; Hiertet maae bøde paa Mangelen. Men der kommer Damoet tilbage; Hvilken Rolighed i hans Ansigt; Ak Zeus, giv mig ikke hans Formue, men hans Glæde.

Dam. Kiere Lycon, endnu her? Jeg vil haste hiem, for selv at sende dig Faarene.

Lyc. Cimon og jeg have her behageligen fordrevet Tiden, med at tale om den beste Mand, om Damoet.

Dam. Om mig? At opfylde sine Pligter, er let; dette Bryst føler idel Glæde derved. Egennytte driver mig dertil.

Cim. Gid alle vare da egennyttige som Du.

Dam. Solens Hede paaminder os om at søge Skygge. Du Lycon følg med og annam Faarene; Jeg vil skienke dig en smuk Hyrdestav for den Angest, som du haver udstaaet; og du, min kiere Ven, tag til Takke med et tarveligt Maaltid.

Cim. Men hvor Glæde hersker, hvor Frihed og Fortroelighed oplive alle, hvor Saften, trykket af de friske Druer, paaminder os om at yde Tak til Zeus, den Mægtige og Store.

Hrolf og Einar.

Hrolf. Intet er dog lyksaligere, end at være sin egen Herre, at staae under ingen, at smage Frihedens Sødhed, da arbeider man med Lyst, thi eens Børn nyde godt deraf, og Efterslægten høster Frugten af Forfædrenes Møie.

Ein. Det kan jeg desværre ei sige, thi endskiønt Thorgrim ikke er den værste Herre, saa falder det dog meget tungt at arbeide for andre, og at være overbeviist om, at vore Børn skulle friste samme Skiebne som vi selv, og alt hvad man slæber for, at være spildt.

Hrolf. Derfore har jeg heller ingen Træle til at dyrke mine Jorder, thi jeg bær Afskye for at see min Broder i Trældom. Daglønnere, fric og muntre Folk, stræbe for mig. Hvor frydefuld gaaer jeg til min Hvile, fordi jeg er overbeviist om, at mit Arbeide er bleven forrettet, uden at nogen sukker over mig.

Ein. Ak, at alle tænkte som Du; Landet vilde da snart sees dyrket allevegne; Veiene vrimle af Mennesker. Men nu betager Mangel endog den Tanke,

at

at see blid paa den yndige Møe, og hvorfore skulde man avle Odelsbaarne til Elendighed?

Hrolf. Dersom Tiden tillader det, saa vil jeg fremsætte den Sang, som jeg haver giort om Frihedens Fordele og Trældoms Ynkværdighed, og imidlertid ville vi hvile os under denne grenede og tætte Furre.

Ein. Med Fornsielse vil jeg høre paa Dig, og for en Tid glemme min Jammer; desuden kan jeg ikke blive elendigere end jeg er, om end min Herre blev vred paa mig, da saavel Ønske som Haab ere mig betagne.

Hrolf. Ædle Frihed, Du Odins Gave, Nedstig fra Alfaders Sæde, Og opliv min Sang. Du giver Sielene Kraft at tænke og at handle. Ved dig beseiles Havet, Ved dig opgraves Jordens Ryg, Helte opklækkes ved dig. Fienden kom, Trællen saae ham og flyede; Thi han havde intet Fæderneland. Den Frie satte sit Bryst til en Værn; Her igiennem maae du bryde, Om du vil sætte Fod paa mit Land; Den Stolte saae ham, Og veeg tilbage. Grøn seer jeg Marken; Gult, hvidt og blaat prunke i den. Straaene kunde ei bære deres Byrde, Og Hænderne forslaae ei At afmeie Freyas Gave. Lyden af Lurer og Piber Tone allevegne i mine Øren. Den zittrende Luft Fører den glade Og frie Sang til mig. Med

egen Sved Bedugges min egen Jord, For mig arbeide mine Hænder, Hustrue og Børn skulle Engang glæde sig derved, Og sige: Sødt hvile dine Been! Ingen myndig Herre skal Nyde Frugten af min Msie; Ei skal han udjage min Afkom, Og hovmodeligen sige: For mig have I arbeidet, Eders Sved, Eders Nattevagt, Eders Bekostning, Det altsammen er mit; Nei, Frihed omgierder mine Egne, Og jeg træder paa egen Jord. Disse Ord giennemtrængte min Siel, Og den blev stor ved Frihed. I det samme forblindedes mine Øine Ved et klart skinnende Lys, Men efter nogen Tid Saae jeg en herlig Skabning Staae for mig, iført Hvide glimrende Klæder; Majestæt lyste af hendes Pande, Ædel Stolthed af Øinene, Hvert Smiil forkyndte Lyksalighed. Enten er du Freya, Eller Frihed, sagde jeg; Men det Mod, som fremskinner Af dine Øine, viser, At du er den sidste. Ja, svarede hun, jeg er Frihed, Som saa mange af dine Landsmænd miskiende; De holde deres Medbrødre I en skammelig Trældom, Kiende ei Menneskets Værd, Og sætte samme Priis paa ham, Som paa Lastdyret. Stokken skal udrette, Hvad de ikke ville ved Fornuften. Jo uslere, mere gusten, Nedslaget, hviet til Jorden Deres Medborger seer ud, Jo større synes de sig at være. Men Tiden kommer, Den kommer snart, Da Norge med rette Skal kaldes frie, Og ingen Træle mere findes; Da skal Nordmanden, Blive virkelig stor, Ædle Følelser opkomme I hans Siel; og Frihed Udvide hans Hierte. Men det Folk, som Skioldunge-

Ætten

Etten beherſker, Skal under et nyt Og hæderligt Navn Sukke under Trældoms ſvare Byrde, Og ſmaaeſielede Herrer Skulle agte deres Jagthunde Og de ædle Mennesker, Som føde dem, lige meget. Vold, og Tyrannie Ville da beraabe ſig Paa Hævd, og den Herre, Der meeſt plager ſine Brødre, Vil anſee ſig for klogeſt. Hytten ſkal forfalde, Træet fortørres, Barnet vantrives, Ageren begroes med Ukrud, Qvæget vanſmægte, Engen visne, men Herren ſkal fedes Ved andres Ulykke, Trives ved Jammer, Glædes ved Sørgeſkrig, Og mene Uret at ſkee, Naar man troer, At den Uſle Ogſaa haver Rettigheder. Forbandet være Dagen, Som drog Hovmod af ſit Mørke, Som ſatte Priis paa Menneſket, Ligeſom paa Fæet; Et evigt Mørke ſkiule den. Og mørkt blev det, Og Friheden forſvandt, Og min Sang forvirres; Døſighed betager mit Hoved; Let udſlukker Trældom Sielens Gniſt.

Ein. Ja, vel kan den udſlukke. Da Friheden beſiungedes af Dig, da glemte jeg min Tilſtand, men nu, nu føler jeg Trællen i ſin ganſke Vidde; Mod, Lyſt og Sands forgaae ved at betænke, at jeg og Afkom i tuſinde Leed ere dømte til Jammer og Nød. Jeg ſaaer, en anden høſter; Jeg planter, en anden ſpiſer Frugten; Andres Høſt er mit Arbeide. Intet nyder jeg frit uden Luften. Hvo derfor arbeide mere, end yderſte Trang udfordrer. Nei, æd og drik min Siel, og døe. Ak maatte mine Børn i det mindſte opleve den glade Dag, da alle Nordmænd ſkulle vorde

frie. Thor, hvis Guddom Du tiener, paa hvis Altar Du som Præst daglig bringer Offer, har vel aabenbaret Dig denne Dag?

Hrolf. Guders Hemmeligheder tør jeg ikke røbe. Vær imidlertid ved saa freidigt Mod, som mueligt, og betænk, at Nornerne tildele enhver sin Skiebne. Utaalmodigheden laster jeg dog ikke hos Dig, thi Grunden dertil er alt for retmæssig, og hvo maae ei segne under Byrden af evig Trældom, Armod og Jammer for sig og sine? Men Tiden er nu at ofre til Thor; Annam derfor denne Trøst tilsidst: Alfader skal engang dømme den ganske Jord, den fromme Træl skal indgaae til Gimles Glæde, men den ubarmhiertige Herre til Nastronds Qval, og Forskiel imellem Herre og Træl skal ei findes mere.

Bacchi Fest.

Tvende Bacchanter, Silenus og Ægon.

(Scenen er i Sicilien, da Hiero den Anden regierede.)

1. Bacch. Lader os hoppe og raabe, Thi Bacchus kommer; Glæde og Letsindighed følge ham.

2. Bacch. Bort Sorg, bort Bekymring, Vor Lyæus kommer; Vinkilder springe op Ved hvert Trin han gaaer; Satyrer og Fauner dandse for ham.

1. Bacch. Menneſket gik ene, Misnøiet og traurig; Bacchus lod Den frydefulde Saft Flyde i Beggeret: Drikker og bliver drukne, Tumler af Glæde, sagde han, Og Verden blive snever for eder.

2. Bacch. Liflige Drik, Nectar bliver Vand, naar du smages; Den Fattige sidder paa Konge-Thronen, Naar dine yndige Dunster fylde hans Hoved; Beileren naaer sine Ønsker, Hyrden besidder tusinde

Hiorder, Haabet slaaer aldrig feil For Agerdyrkeren, Saa længe Du Ei feiler i Kruset.

1. Bacch. Hisset seer jeg Silen komme, Krandsen faldet er af Hoved, Tværs sidder han paa Æslet, Og alle Miner vise, At han er fuld af Bacchus.

2. Bacch. Lyksalige Mand, som glemmer Verden og sig selv; Som stedse bortjager den gamle Tummel ved en nye; Dine Dage forsvinde, uden at Du tæller dem, og Dig intet fattes, naar kun Kanden altid er for Din Mund.

Sil. Søde Bacchus, jeg Dig priser, Vinen giør mig altid glad, Brune Piger andre elske, Men jeg Vinen kun har kier, Jupiter han Nectar valgte, Thi han Vinen kiendte ei, Naar kun Kanden aldrig tømmes, Hele Verden maae da falde, Jeg dog freidig siunge vil. Fuld i Gaar, fuld i Dag, Aldrig jeg mig ædrue mindes; Tanker jages bort ved dig, O du søde Druesaft, Dyr at ligne Attraae er, Og bekymringsløs at leve, Det er Deel og Lodden min, Tosser gruble kun paa det, Som de ikke kan begribe, For at kiende Livet ret, Glemme de at leve her. Nei frisk Mod, Lad Cithar høres, Og den brumlende Trompet, Skalmey skal mit Sind fornøie, Men o Kande du er best, I din Bug reen Vellyst findes, Throner, Piger, Klogskab viig, Vinen er den største Glæde, Vinen er mit Lives Lyst.

1. Bacch.

1. Bacch. Som en Klog Du taler her, Daarer laste kun Dit Væsen, Nid paa deres Tunge sidder, Avind udi deres Bryste. O! at Saften engang maatte, Kildre deres barket Gane, Strax de Kanden vilde kryste, Op til brændend' Bryst og sige: Ak, at vi saa længe have, Savnet dig vor Glæde, Fryd; Gid vi døe med dig for Mund, Og i Lovsang til vor Bacchus.

2. Bacch. Men see engang, just paa denne store Dag, indviet den godgiørende Bacchus til Ære, paa hans Fest, just da vanærer denne Hyrde saa frydefuld en Stund, og drikker Vand, der rinder ud af Klippen. Hør! hvad heder du?

Æg. Ægon er mit Navn.

1. Bacch. Det passer sig ret paa Dig. Men hvorfore drikker Du pure Vand paa Bacchi Fest?

Æg. Fordi jeg haver intet andet.

Sil. See, Kanden jeg Dig rækker Med klarest Druesaft, Det rene Vand af Bækken Al Værd mod den vist taber, Drik een, ja tvende gange, Og tre, om du saa vil, Ved Guddoms Kraft vor Bacchus, Han magte, at den ikke Af nogen tømmes kan. Vær fattig, Rig Du bliver, Vær syg, Du bliver frisk, De muntre Sange lalle Paa før uvante Tunge, Lad Kierlighed kun vige, Ei Møe om hun er brun, Ei

de

de med hvide Kinder, Dit Hierte røre skulle; Thi Vinen alting er. Om end sortsiet Pige Engang Dit Sind bevægte, En føie Tid lad vare, Til Kanden strax du vende, Der, der, du Elskov drukne, Og alle Sorger med, Nye Verden du dig skabe, Og nu ad Hiorden lee.

2. Bacch. Men bær du ikke mere Agt for Silen, end at lade ham række Dig Kanden saa længe; Fort, tag den af hans Haand, og deel Glæde med os.

Æg. Nei, Vandet er sundere, og eders Glæde forekommer mig heel sælsom; I ville, at jeg skal glemme min Phyllis, min Hiord, mig selv og den ganske Verden. Hav mange Tak, jeg vil føle min Glæde, og Phyllis bytter jeg ikke bort for al Bacchi Viin.

Sil. Jeg gierne Dig tillader Med Phyllis Spøg at drive, Naar hun Dig ei behersker; Lad andre Piger nyde Deel i Dit muntre Sind; Men ingen bør Dit Hierte Til Eiendom indtage, Det Vinen hører tik. Med Krus i høire Haand, Den venstre om Din Phyllis, I Morgen om en anden, Og saa hver Dag paa Rad, Det Livet ret forsøder, Og gior al Møie let. Dog uden Pige, Nymphe, Er best hver Dag at drive Ved Vinens søde Kluk. O Kande, søde Kande, Du meer end Livet er.

Æg.

Eg. Nok mærker jeg, at I ikke kiende de rolige, de stille, de indtagende Fornsielser. Vel smager Vinen god, men kun til Maade; Den Syge bør vedergvæge sit Hierte ved den. Men da jeg ikke kan siunge som I, saa vil jeg sige eder en Sang, som Bion har giort om langt andre Følelser: Skyggefulde Lunde, hellige Stæder, I med Mos begroede Stene, Rindende Vande og faldende Bække, I med Granater og Figen tildækte Huler, I røre mit Hierte. Lifig lyder Faarets Brægen i mine Øren, Yndig er det at see Geden paa Klippen. Koe, din Brølen er angenem, og Hestens Vrinsken er ei uden Følelse. See Natten beklædes med Mørkhed, Lynild iler slangeviis frem over Marken, Torden brøler med sin Røst, Dog skielver dette Hierte ikke, Thi Uskyldighed boer i det. Nu fornyer Naturen sig, Solen fremtræder, og Stiernerne svinde bort, Fuglene qviddre i Skoven, Fiskene springe i Vandet, Perledraaber hænge paa hvert Blad, og Sole vise sig i hver Draabe. Atter fremvælter Søen Maaner i hver Bølge, Og Nattergalen slaaer Triller for sin Mage. Hvilket Syn, at staae i Dalen, Og see op til de optaarnede Bierge, At være sverst paa Fielder, Og see ned i den dybe Afgrund; Synet taber sig over det store Hav, Og Verden er uden Grændser. Rolig, henrykt er jeg, Men dog kan Glæden vore. Galatea kommer, Og al Skiønhed med hende. Yndighed flagrer om hendes Læber, Og Kydskhed sidder paa hendes Kinder. Undseelig seer hun paa mig, Men dog seer hun, Med en mild

Und-

Undseelse seer hun. En sagte Ild løber giennem mine Aarer; Tale vil jeg, Men Elskov hæmmer Tungen. Øinene tale, Kinderne blusse Af Elskov og Ærbødighed. Saa megen Glæde ved eet Øiekast, Eet Haandtryk vilde giøre fuldkommen lyksalig. Det skeer, og de Ord legges til: Bion, jeg er din. Fra den Tid veier Galatea Op mod den hele Natur, To Galateer vilde røve min Lyksalighed. Jævnt flyde nu mine Dage, Smaae hoppe om mig, I dem seer jeg mig hoppe, Derfore elsker jeg dem. Ak, at jeg en Lovsang kunde, Værdig nok din Magt og Ære, Siunge for dig store Gud, Du al Verdens Hersker, Styrer, Du, du store Jupiter; Du det bød, Og Verdner løbe Udi fast bestemte Kredse; Du det bød, Og Siele fløde Fra dit store Almagts Hav. Tanker spendes, Geisten flyver; Gierning din vi deri kiende; Jorden grønnes, Frugter bær; Liv og Aande alting fylder; Prægtig Bolig vi besidde; Det jo og din Gierning er. Evig vil jeg derfor prise Denne Majestæt og Magt; Naar Elysisk Mark mig favner, Knæler jeg for Thronen ned. Vise Plato, Du min Leder, Du Almagtens egen Tolk, Der alt Dunkelt du forklarer; Socrates, din store Lærer, Maaskee større end du selv, Herlig der afmaler Dyden, Og dens Løn indsamler vist. Bort I vilde, ækle Lyster, Som af Dumhed kun tilbedes; Støi, og Stimen, Viin og Utugt; I som Glæde kalde Jer; I som Elskovs hellig Navn, Tør vanære og paatage; Kom du Elskov, sande Lyst, Kom Naturs Betragtning, Hvile

For

For min matte Siel og Geist, Kom Goddædighed, du Moder Til al sand Fornøielse; Kom du Gudsfrygt, idel Glæde, Kom du Læsning, Sindets Trøst; Da Lykkaligheden voxer, Og sin rette Høide naaer. Uvis Vellyst andre elske; Jeg den sande attraaer kun, Og vil Dyden stedse favne, Op til Himlen svinge mig.

1. Bacch. Vel var det denne lange Snak engang fik Ende; Længe siden havde jeg løbet bort, dersom ei Bacchi prægtige Optog skulde just gaae her forbi.

2. Bacch. See der han kommer, Med Cimbler og Harper, Tigre drage hans Vogn, Selv spiller Pan paa Fløite, Og den sande Glæde Tindrer i hvert Ansigt.

Sil. Ei springer og dandser Philosophen som de, Altid er Glæde paa hans Læber, Og Sorrig udi hans Hierte. Nei, Vinen den fryder, Og drikke ville vi; Kander skulle tømmes Vor Bacchus til Ære, Op Karle og Piger Springe om i Dands, Til de liflige Dunster Betage Hiernen, Og Fødderne falde Bort under Jer.

Æg. Alle tænke ikke paa een Maade. Jeg vil imedens gaae hiem til min Phyllis, passe paa den Hiord, som Jupiter har betroet mig, see til mine Huusfolk, og glæde mig over den Sundhed, den Lykke, den Stilhed i Sindet, som han den store Olympi Behersker haver givet mig.

Roe og Grythe.

Roe. Lykſalig Dag, du Foraars første Dag, idel Glæde indgyder du i mit Hierte, thi den lange Vinter har nu Ende, og Grythe gaaer nu ud. Ak, hvor længſelfuld har jeg ſeet hen til den Kant, hvor Din Vaaning ligger. Paa Skie har jeg gaaet, og ſvævet om Dit Huus: men altſammen forgieves; Ei kunde jeg faae et Blink af Dig. Kielne Forældre holdte Dig indſluttet, at ei Vinterens Kulde ſkulde ſkade Din Hud. Ved Rokken maatte Du hendrive de lange Aftner. Mon Du ogſaa haver tænkt paa mig? Ei maatte jeg beſøge Dig: Anſtændighed forbød det; men hvi tøver Du? Her ſaae jeg første gang Dit Anſigt, lig den blide Himmels. Ved diſſe Enebærbuſke oplivede Du mit nedſlagne Sind. Lev, lev, jeg elſker dig; Diſſe ſøde Ord vare Honning for min Siel. Men Gedderne bræge: Grythe kommer! Mon de, ſom elſke, bedrage ſig ſelv? Nei, hun kommer; Hvilken Morgenrøde i min Siel. Grythe, Elſkværdige, er Du Roes Grythe?

Gryt. Ja Grythe er Din, ligeſaa kiælen, ligeſaa øm ſom fordum. Hvilke ſex Maaneder. Roe, Min Glæde; Lad mig omfavne Dig. Søde Belønning — Glæde — Vinter — Længſel — Jeg døer.

Roe.

Roe. Grythe! Du blegner! Skræk — Angest — Vand — (Han tier noget; løber endelig til en Kilde, samler Vand i begge sine Hænder, og stænker hende i Ansigtet.)

Gryth. (slaaer Øinene op) Min Roe, hvilken Glæde, at see Dig; thi Du var endog forsvundet i eet Øieblik.

Roe. Nu bliver jeg lyksalig paa nye, da Sundhed staaer atter malet i Dine Kinder, og Dine Øine brænde af Kierlighed. Føel mit Hierte, det slaaer for Dig. Men hvorledes har Du fordrevet denne Vinter, og levet uden mig? dog jeg har ogsaa maattet undvære Dig, og endda levet; Haab om Foraar opholdt mig.

Gryth. Forud tænkte jeg, at det ikke var mueligt, ei at see Dig, og dog leve. Men Du var saa dybt indprentet i mit Sind, at mig syntes stedse at see Dig, at tale med Dig; vaagende tænkte jeg paa Dig, og i Drømme stod Du for mig, og da var jeg mere frie, end jeg nogensinde har turdet være i Din Nærværelse. Ligesom Hiulet gik om paa Rokken, saa vankede Tankerne i mit uroelige Sind. Tusinde gange vilde jeg nedkaste mig for mine Forældres Fødder, og sige: Lad Roe blive min. Deres høie Mod holdt mig tilbage, thi ingen agte de mig værdig, uden han haver seet den blaae Bølge, og det skummende Hav, og ført Rov hiem fra fremmed Strand. Gid sligt ei ansaaes for Helte-Gierning, eller gid jeg være mindre om; Dog nei, ikke vil

jeg berøves min Lyksalighed. Ved hver gang Hiulet dreiede sig om, nævnte jeg Roe, og Du var stedse paa min Tunge. I min troe Ammes Barm nedlagde jeg min Bekymring. Hun bifaldt min Kierlighed; Gid Solen snart sees over hine Biergetoppe, sagde hun; Et venligt Smiil kastede hun til mig, naar jeg giorde Forslag at faae Dig i Tale. Timerne glede, og det var langt over Midnat; Endda var jeg ikke træt af at tale om min Roe, og den Gamle nikkede dertil, og blundede.

Roe. O sød Fornøielse, at elskes af Grythe; Om nogen vilde tilbyde mig, at herske over den hele Dal, og at forlade Dig, saa vilde jeg svare: Et Kys af Grythe er mere. Og at see Dig i en andens Arm, det vilde overstige Nastronds Plager.

Gryth. Men Allerkiereste, hvorledes har Roe hendrevet denne Vinter? har Du saa ofte tænkt paa mig, som jeg paa Dig?

Roe. Utallige gange tænkte jeg paa Dig; Skovene gave Gienlyd af Grythe; I Træernes Bark staaer Grythe udgravet; Grythe svævede for mig om Dagen og om Natten, men med ingen kunde jeg tale om Grythe. Priset være Freya, at hun heri haver giort Din Skiebne lykkeligere end min; hun tage stedse fra min Fornsielse, lade mig alene føle Elskovens Byrder, og Dig ikke, uden dens Vellyst, saa er jeg lykkelig, fordi Du er lykkelig. Stundom bødede jeg Dyr,

stun-

stundom fangede jeg Fuglen i Garnet, men alting var tomt for Glæde, thi Grythe var ikke hos; At see Grythe, at tale med Grythe, at savne Grythe, det gior Aar til Dage, men uden Dig blive Dage til Aar. Ofte vilde jeg omfavne Dine Forældres Knæe, og sige: Grythe elsker mig; men jeg fandt mig uden Fortieneſter. Om Din Bolig sværmede jeg, kastede Lokkespise ud for Fuglene, og raabte: Lader jer fange ved Grythes Bolig; Elskerens Stemme, tænkte jeg, trænger maaskee til Grythes Siel. Men intet vilde høre mig. Ak, hvilken Belønning vilde da ikke et Glimt af Dig have været. Engang fangede jeg Haren i Sneen. Dristig gik jeg til Din Faders Dør, bankede paa, den ærværdige Gamle kom ud; Stottrende sagde jeg: En Gave — mit Hierte — Fader — Haren fanget i Snee; Ikke vidste jeg hvad jeg sagde, thi Grythes Fader stod for mig. Blodet skiød mig i Kinderne, ligesom da jeg første gang saae Dig. Min Søn, svarede Din Fader venligen, jeg har ingen Gave forskyldt af Dig, men dog vil jeg tage imod den, at det ei skal synes, at jeg forsmaaer Din Gave. Han bad mig sidde ned, han iskienkede den klare Miød, og drak mig til; ikke frydedes mit Hierte, thi Grythe var borte; saa nær hende, og dog ikke see Grythe. Hvert Øieblik laae Dit Navn paa min Tunge, men Frygten overvandt Haabet.

Gryth. Elskelige, saa nær, og ei sees. Usædvanlig Bekymring omspændte engang mit Hierte; Det var ligesom det vilde springe af Livet. Uden Tvivl var min

Kiereste mig da nær. Ak, at jeg havde havt Kundskab herom, Kierlighed skulde selv have givet mig Anslag at komme ind i Stuen, men nu er alting gleunt, thi jeg sidder ved min Roes Side.

Roe. Ei kurrer Duen saa sødt i Skoven, som Din Stemme henrykker min Siel. Tusinde Fornøielser indsamler jeg paa Dine Læber, Honningens Sødhed maae vige for deres. Røde ere de, røde som Tyttebæret. Ei blomstrer Myren af Multer saa skiøn, som Dine Kinder farves af Lue og Mælk. Hvidere ere Dine Tænder end den hvide Uld, og Din Hud er blødere end Ederfuglens Dun. Din Aande lugter af Virak, og dine Trin ere som Freyas. Fuldkommen er Du, og min er Du, og jeg er Din; Giv mig tusinde Kys. Ak kunde alle Norges unge Karle see min Lykfalighed; de vilde beundre Dig, og glemme min Lykke ved at skue Dig.

Gryth. Som Duggen lædsker den tørstige Jord, og Rønnen glæder Kramsfuglen, Som Mos fryder Renen, og Tødderen klukker for sin Mage; Saa trøstes min Siel ved Roe. Han er min Glæde, Elskov brænder i mit Bryst. Forhen tænkte jeg at være lykfalig; Blomsteret fornøiede mig paa Marken, naar jeg saae Gedde-Mælken i Spanden, da takkede jeg Alfader for hans Gave. Mine Forældres Aasyn overgydede mig med en stille Fryd, og jeg priste mig salig, at være deres Dotter. Men jeg saae Roe, og min Siel blev henrykt; Glæde, Hvile, Fryd, Liv, Lyst og Fornøielse

er

er nu alene hos ham. Du taler, og mit Hierte bæver; Dine Øine møde mine, og min Siel forvirres; Uroe og Længsel forøge min Fryd, og jeg finder Behag i Smerte. — Men Roe, min Roe, Du, ved hvilken jeg lever, paa det yndige Foraar følger den grumme Vinter; Lad Glæde ei vugge os i Søvn. Du gaaer nu i Dit attende Aar, Tiden er forhaanden, at Ære bør søges. Mit Hierte føler hele Vægten af det Raad, jeg nu vil give. I mine Øine er Du mere end værdig min Elskov, men Fædres Skikke sige nei. Gaae derfore paa den med Blod besprængte Vei, træd de Norske Heltes Fodspoer, og føel, at Du er Normand. Tænk paa Belønningen, Grythe er Belønningen, og kaster sig da i alles Paasyn i Dine Arme, thi Helten er da, efter Folkets Tanker, hende værdig.

Roe. Jeg skilles fra Grythe, langt fra hende vanke paa det vilde Hav; hun imedens sukke, og forgaae af Sorrig! Maaskee mine Øine aldrig see hende mere, og hendes tomme Skygge alene svæver om mig paa hendes Høi.

Gryth. Nei Allerkiereste, Haabet skal give mig Kræfter, og paa onde Dage skulle de glade følge, og Julen skal oprette, hvad Sommeren haver taget. Freya har forsikret mig herom, thi da jeg for nogle Dage var nedsænket i Bedrøvelse, og kunde ei tænke for Sorrig, aabenbarede sig en mere end menneskelig Skabning for mig; aldrig havde jeg forhen seet Freya, og dog kiendte

jeg hende strax. Med Mildhed sang hun: Dit Sorgbeklemte Bryst Mit Sind til Medynk rører; Fra Guders Bolig steeg jeg ned, Og Kierlighed vil trøste; Ei anden Vei lykkalig gior, End den med Blod er tegnet; Strax Roe Seilet hidser, Og hen til fremmed Land, Med Rovbegierlig Aand, Sin kiække Krigshær bringer, Strax Grythe Løn skal være, Af elsket Fader legges I sierrige Arm. Tael kun, han strax skal fare, Og Freya Borgen er, At han med Ære kronet, Skal lande i sin Havn. Jeg selv vil ham beskytte, Og fiendtlig Piil afvende; Ei Sværd skal hannem skade, Thi Hunget jeg optager. Vel tungt at skilles ad, Naar fælles Elskov brænder, Men Klogskab byder det, Naar Maalet opnaaes kan.

Roe. Gudinden befaler, forsikrer sin Skyts, derfore maae jeg ikke tøve længer; Jeg vil strax give mine Forældre mit Forsæt tilkiende, reise om i Dalen, samle Folk, nedstige til Strand-Bredden, skyde Snekken fra Land, hugge ned for Fode, sanke Rov, komme hiem, nedlægge det for Dine Fødder, og nyde Belønning paa Din Mund.

Gryth. Elskværdigste, iil, skynd Dig, lad mig favne dig, førend Vinteren kommer, Julen vil da blive dobbelt Jul, og intet skal mere adskille os. Men en Bøn haver jeg til Dig: Gudindens Løfte er vel vis, hendes Beskyttelse mægtig, men styrt Dig dog ikke i for megen Fare, tænk paa din arme Grythe, og overvei, at Elskov gior frygtsom.

Roe.

Roe. Elskov skal baade tæmme og oplive mit Mod; Jeg vil tænke paa Belønningen, og Grythes Erindring skal giøre det saa, at jeg hverken ved Feighed eller en overdreven Tapperhed skal miste hendes Person. Men jo længere jeg nu er hos Dig, jo længere bliver jeg siden borte fra Dig. Farvel — sidste Kys — elsk Roe — glem Frygt — I Striden skal Du svæve for mig.

Gryth. Mit Hierte sønderrives — Glade Sammenkomst — Sørgelige Skilsmisse — Adskilt ved Havet — Fiendens Pile — Skræk — Haab — Min Roe, Roe, min Bekymring, elsk Grythe, Grythes Siel higer efter Din — Nu er han borte, den elskværdigste er borte, og du staaer her, hvi løber du ikke efter ham? Hvilken Pine! af Kierlighed maae jeg være grum. Naadige Freya, tilgiv en elskende Pige en uskyldig List, tilgiv, at hun har misbrugt dit Navn; Selv haver du jo elsket; Du er ideel Elskov; Du er de Elskendes Beskytterinde; Bevar min Roe, lad ham uskad komme tilbage, med Hæder og Seier. Dog du Grumme, hvad haver du giort? Du haver skuffet din Kiereste; jeg vil kalde ham tilbage, med Graad vil jeg omfavne ham; Jeg haver digtet om Gudinden, det var mit eget Paafund, vil jeg sige. Men, hvad! paa anden Maade kunne vi ei naae vort Ønske? Hierte tie, bær din egen Byrde, haab, og — da skal jeg vel finde Vei at komme snart til Roe, thi der er ikkun en Haandbred imellem Døden og Livet.

Stærkodder og Isleif.

(Anledningen er taget af Saxonis 6te Bog, Pag. 104 og 105, 116, 117 og 118.)

Stærkod. Signet være du elskte Land, hvor Frode før herskede; Hvi maatte denne gode Konge saa tidlig sætte Livet til? Nu længes jeg efter at tale med hans Søn, thi ikke vil jeg haabe, at han er saa vanslægtet, som Rygtet siger. Men hisset seer jeg min gamle Staldbroder, med hvilken jeg ofte haver drukket Øl af Horn, og fældet Kiemper til Fode i at brydes ved Frodes Hof. Vær velkommen Isleif; Thor formere din Styrke! Er Ingeld saa blødagtig, som han udraabes for?

Isl. Ei beskrives han saa ilde; at han jo fortiener værre. Tapperhed er foragtet, og tapre Mænd ansees for rasende. Hans Faders Mordere holder han for sine beste Venner, og deres Søster hviler i hans Skiød. Udi Sange prise de Tiderne lyksalige, og afmale Frode som Tyran. Han hører det, og tier, og drikker dem til, og Skamfuldhed blusser ei paa hans Kinder. Bænken er for haard, og Hynde legges paa den; Skammeligt er det at sove paa Straae, og Bolstere dække Legemet. Solen maae ei skinne paa Issen,

og

og noget, de kalde Hat, skal afværge dens Straaler. Mjød er hver Dags Drik, og neppe vil Trællen smage Øl, reent Vand overlades til Hundene. Salt Mad hæmmer Fordøielsen, og Fleskeskinker lugter ilde i Næsen. Tydske Kokke tillave stegt og sødet, og Sodden giør Maden ukiendelig. En Kok agtes mere end en Kiempe, og Alvorlighed er forsvundet. Jeg er den sidste af hans Faders Venner, som forlader Hoffet; Thi Kramsfugle smage ei min Gane, og det ækler mig, at see Mænd vende Gumpen af en gildet Hane i Munden, at see Skisge-Fagter i Stedet for kiælen Bluefærdighed, at see Fruentimmer overgaae Mandfolk i Dristighed, at see dem oftere selv frie end blive befriet.

Stærkod. Jeg ulykkalige Mand. Blødagtighed drev mig fra Hugleiks Hof, og her finder jeg Liderlighed; Frodes Søn liderlig. Jil, skynd dig til Lethra, og fordriv det skamløse Pak. Giv Landet igien sin Reenhed og Styrke, og red Sønnen af Din Ven.

Isl. Du vil kun høste Foragt og Fortræd; O hvor ondt vil min Vens Forhaanelse giøre mig!

Stærkod. Ei kan qvindagtig Mand, Ei skamløs Horeskare, Den tapre Helt forhaane; Han deres Dom beleer, Hans Aasyn fælder Dom. Til Kongens Borg jeg haster: Uværdig Konge-Søn, Uværdig den, som elsker Sin Faders Mordere; Som Pligt og

Guder glemmer; Som Narren høire skatter End Heltens store Mod. Vær Konge, elsk Dit Folk, Hvis ei, da stig af Thronen, Og lad en bedre sidde. Ei glemmer jeg de Dage, Da Frode Spiret holdt, Retviished herskte da, Og Fred var udi Landet; Men Fienden skiælvede; I Klæder, Mad og Drikke Var Kongen tarvelig, Saa stort et Mønster fulgtes Af Hyrde, Helt og Bonde. Ei blev i Miodden druknet Den Styrke, Landet værger, Den Klogskab, Landet styrer, Man elskte Kiønnet, men Ei faldt man det til Fode. De Danske Danske vare, For dem tog Fienden Flugt, Og fremmed Mand ei herskte Blandt Skiolds Afkom og Æt.

Isl. Forgieves mærker jeg det er, at ville bringe Dig fra Dit Forsæt, men tænk paa Isleif, naar du vænnes ved at see Frodes Søn. Nu haster jeg fra dette ulykkalige Land; men fortæl mig dog, hvordan det gik Dig i Upsal?

Stærkod. Der Hugleik herskede, Af gammel Konge-Stamme, Men ung udi sit Sind Fra Sigtun Sædet flottes; Thi Kongers Grav og Høie Bebreidelse udbredte. I Upsal Lyst kun hersker, Man Guder tiener der Med Cimbler, Tromme, Bielder; Letfærdig udi Dandsen, Man Møer svinger om. Kiød-Gryder altid færdig Staae udi Rad og Orden; Ei mandigt Ord der høres, Men kun en Lesle-Sang. I Munden Miodden gydes, Man neppe Forskiel kiender

kiender Imellem Mand og Qvinde. Blødagtig udi Fagter Den første nærmer sig Den sidstes kielne Lader. En Gøgler mere agtes End kiække Stridsmands Mod; Den sidste Hunger lider, Naar Dandseren fuldt op Af Kongens Naade nyder. Forvorpne Land og Tid, Naar lette Spring de sættes For Heltens tunge Gang; Naar Skiøgens Smiil og Latter Langt over Viisdom skattes; Naar Kongen Gnier' er Imod fortiente Helte, Men Skatter øses ud Til Sangere og Daarer; Naar Kongen som en Qvinde, I fineſt Klædning gaaer, Med pene Skridt fremtriner, Og taler lespende. Mit Mod afskyer det Land, Min Krop vil sig ei bukke For Vellyststaaendend' Qvinde, Og Mand, der Møe vil være, Og ændre Landets Skik. Best styres Riger, naar En Kiæk ved Roret sidder, Og Helte er ham næst; Naar Qvinde bliver Qvinde, Og Dandseren ei stædes I Raadet ind at komme. Men uventet Lyd Mit Øre treffer, Hisset hopper Hugleik, Kongen han hopper, Landets Gavn borthoppes, I bløde Klæder han fremgaaer. Mon Kongen det er? Vist er det ham; Gøglere, Narre og Qvinder Omringe ham jo, Paa sligt bør Konger kiendes.

Isl. Heraf mærker jeg, at Sverrige ei bliver det Land, hvorhen jeg bør haste. Imidlertid, naar Regenten ei forsømmer sin Pligt, indseer jeg ikke, hvorfor han ei undertiden maae fornøie sig, uagtet vore strænge Sæder.

Stærkod.

Stærkod. Hvad Fornøielse? Vligt er Fornøielse. At beherske sine Undersaatter, at skifte Retten til dem, at giøre dem lykkelige, det er Glæde og Hvile for Sielen. Og naar han vil have Vellyst, tilladelig Vellyst, da har han sin Dronning. Men min Hu staaer til Lethra, Farvel Ven, enten skal jeg forandre Ingeld, eller og døe.

Lycoris, Daphnis,

en Najade.

Lyc. Iblant disse Citron-Buske vil jeg sætte mig, og tænke paa min Daphnis; thi næst ham er intet behageligere end Landets Yndigheder. Hvilken sød Lugt dunste disse Blomster ei ud! Hvor prægtig prunker det Gule iblant det Grønne! Mange smukke Træer findes her, men intet som Citron-Træet. Paa det hænge modne og umodne Frugter, udbrudte, nyskabte og falmende Blomster iblant hinanden. Fornemst er det iblant Træerne, ligesom min Daphnis iblant Hyrderne. Hvor sødt triller Nattergalen, men Daphnis Stemme er dog sødere. Hvoraf mon det komme? Ikke veed jeg det, men det veed jeg, at i hans Selskab er jeg best fornøiet, og at mig ligesom fattes noget, naar han er borte. Længe kiendte jeg ikke Aarsagen hertil, men tilsidst mærkede jeg, at Traurigheden altid forsvandt ved hans Komme. Men jeg hører en Sang, det er Daphnis Sang.

Daphn. Naar andre gaae til Hvile, Mit Hierte Attraae finder, At naae den yndig Møe; Thi stille

ſtille Glæde boer Ved hendes faure Side. Et viſt jeg ikke kiender, Giør hendes Selſkab ſød. Hos lyſtig Selſkabs Broder Mig Tiden falder lang. Jeg kiedes ved at dandſe, Og vexelviis at ſvinge Vor Dals udvalgte Møer. Min Lyſt det forhen var. Men nu at ſidde, tie, Og Jomfrue-Haand at holde, Lycoris at beſkue; Det ene Vellyſt er.

Lyc. Daphnis!

Daphn. Lycoris!

Lyc. Sæt Dig ved min Side; thi da tænker jeg alene paa Dig.

Daphn. Det er al min Længſel. Men deilige Lycoris, hvoraf kommer det, at Arachne, Chloris, Teleſilla ere nu ei mere ſkiønne i mine Øine, og at Du alene er ſkiøn? Ingen Sygdom har dog forandret dem, og forhen kunde jeg ſee paa deres Skiønhed, og mit Sind blev dog lige roligt. Nu gider jeg ikke engang ſee paa dem; og jeg ſeer ingen uden Dig, og det glæder mig, men dog er jeg betaget med en Slags Banghed derved.

Lyc. Ei bedre gaaer det mig Daphnis. At dandſe med Mycon, Amyntas, Tityrus, Menalcas, er nu en Pine. Men at ſidde ſtille hos Dig, er idel Fryd. Jeg er gandſke forandret, og ſynes ei at kunne

leve

leve uden Dig. Dit Aasyn glæder mig, men der er dog noget, jeg veed ikke hvad, som forurroliger mig derhos, og gior mig frygtagtig. Maaskee vi giøre vore Forældre imod? Men hvorledes kan det være dem imod, at vi forsøie os? Imidlertid tør jeg dog ikke sige dem, at Din Nærværelse glæder mig mere end deres, og altid maae jeg slaae Øinene ned, naar de ere hos, og Du kommer til. Mon der skulde være noget Ondt deri, at vi trykke hinanden i Hænderne?

Daphn. Det kan ikke være; thi jeg har ofte trykket Pigers Hænder i Dands, men jeg har hverken følt Fornøielse eller Smerte derved. At vore Forældre skulde fortryde herpaa, er ikke mueligt, da jeg ofte har seet min Fader trykke min Moders Haand; ja kysse den, og Munden med. Vil Du tillade mig, at giøre ligesaa; thi herudi maae være noget Godt, ellers havde mine Forældre ei giort det.

Lyc. Kan jeg nægte Dig noget? Forleden Dag saae jeg og Turtel-Duerne giøre ligesaa.

Daphn. Ak, hvilken Vellyst! Hvilke bløde og behagelige Læber. Mælk er min beste Mad, den smager liflig, men dette er lifligere; gierne vil jeg lade andre beholde min Part af Mælken, om det end var i otte Dage, naar jeg kun imedens maatte stedse hefte paa Dine Læber.

Lyc. Hvilke Fornemmelser! Dine Kys ere behageligere end Druen. Men jeg bliver saa urolig derved; mig synes at have tabt noget; forhen var jeg mere stille fornøiet: Nu er min Glæde heftigere, men blandet med en vis Uroe. Mon vi og handle ret? dog vor Fryd skader jo ingen, og hvor kan det være Uret, min lille Daphnis, at holde af Dig?

Daphn. Ret eller uret, saa er jeg overbeviist om, at det er sand Glæde, at kysse Lycoris Mund. Vel sandt, der feiler mig endda noget; min Glæde voxer, og tillige min Uroe; hvordan dette kan være, begriber jeg ikke. Men jeg vil søge at slukke denne Attraae, ved at føie Mund til Mund, Bryst til Bryst, Øie til Øie; maaskee det da kan blive godt; kunde jeg kun blive Lycoris, da vilde jeg først være fornøiet, thi da var jeg stedse hos Dig.

Lyc. Ak Daphnis! bliv den Du er; thi jeg fornemmer, at det vilde være mig utaaleligt, at miste Dig. Men mit Hierte betynges, mine Øine briste i Graad; mon det og skulde være uret, at kysse Dig. Dertil ere de Kys alt for søde. Kan det og være uret at fornøie sig, uden at fornærme nogen. Men Daphnis, hvad mon det kaldes, som vi føle for hinanden? thi alting har jo dog et Navn. Om jeg uskyldige Pige ei veed det, saa kan det dog ikke feile, at Du jo maae vide det; Du som veed alle Ting, som dandser saa net, som spiller saa liflig paa Fløite, som siunger saa yndig, som kysser saa indtagende. Daphn.

Daphn. Hvad jeg veed, det haver Du lært mig. Lidet var det bevendt med min Sang og med mit Spil, førend jeg første gang saae Dig paa hiin Høi ved Cereris Fest. Nye Styrke og Behændighed fik jeg til at dandse, naar Du holdt mig ved Haanden. Og naar Du ikke er i Dandsen, da kan jeg neppe slæbe Fødderne frem. At kysse, har Du lært mig; thi Længsel derefter, fandt jeg aldrig ved at see paa anden Hyrdinde. Ak lad Din Aande besiele mig, den Aande, som lugter bedre end Balsom; heft Dine Læber til mine.

Lyc. Min Frygt voxer, og tillige min Attraae. At nægte Dig noget, var kun at gisre mig selv ulykkelig; thi min Siel higer efter Din. Mon Maanen skulde have nogen Følelse, ved at skinne i Floden? De see begge blidt paa hinanden, ret ligesom Du paa mig, og jeg paa Dig; Hvo veed? Levende Væsener boe i Floderne, i Træerne, i Maanen, i Stiernerne; maaskee de og ville være sammen, ligesom vi? Maaskee Solen derfor løber saa rundt om Jorden? Du smiler, og seer stedse paa mig.

Daphn. Forhen saae jeg ofte med Fornsielse paa Maanen, og dens milde Skin i Vandet; men nu er hvert Øieblik tabt, hvorudi jeg ikke seer paa Dig. Mine Ord ere for svage, til at udtrykke hvad jeg føler; thi min ganske Siel forestiller sig intet andet end Dig. Heftigheden af min Attraae forvirrer mit Sind;

gierne vilde jeg flye, men jeg kan ikke, og hvorhen flye? Dit Billede staaer indgravet i mit Sind.

Lyc. Daphnis min Glæde! Min Smerte er ei mindre; dog kan jeg ikke tænke paa at flye fra Dig. Ak, at Guderne ville stille den Ild, som brænder i min Siel, og give mig igien den liden Fornemmelse af Uroe, og den søde Bekymring, som jeg fandt i Begyndelsen, da jeg lærte at kiende Dig. Mine Kræfter forsvinde, og jeg synker under Byrden af Glæde, Uroe, Sorg, Frygt, Længsel, Begierlighed. Men Himmel, hvad seer jeg? Vandet røres; see did, noget opstiger deraf; monne ei Guderne see saa ud? Maaskee det Væsen, den Nymphe, som boer deri?

Naj. Uskyldig Hyrde, Møe, Det kielne Sprog mig glæder, Og den Natur, som findes I Elskovs rene Luc, Der brænder i Jer Bryst. Gaaer til Forældre hen, Og siger frilig ud, Den Geist I ledes af, Strax Hymens Baand skal knytte De unge Hiertèr sammen; Uroe skal da forsvinde, Utalte Glæder samles, Og tage Sielen ind, Fast Guder skal misunde, Lykkaligheden nyt I ægte Fryd og Vellyst. Men vil I ei adlyde, Da Fryd skal reent forsvinde, Og Sorrig Hiertet klemme, Og Elskov traurig endes; Thi ægte Elskov kun I Hymens Arme findes. Vanartig Elskov ene I Stæder søges maae, Som bramme af stor Pragt; I stille Hyrde-Bolig, Reen Elskov, ægte Fryd, Naturens egne Gaver, Sit Sæde derimod

Har

Har uden Tviſt opſlaget. Gaae nu lykſalig Par! Og nyd den ſande Glæde, I Dyden ene findes. Fornøiet her at leve, Gisr og fornøiet der, Hvor Dyden ſkal belønnes.

Daphn. Saa var det da Elſkov, ſom forurooligede vore Hierter; den Elſkov jeg ſtundom har hørt tale om, og aldrig kunnet fatte.

Lyc. Min Amme har undertiden fortaalt mig om Elſkov, men altid har hun foreſtillet mig den, ſom kielen og fornøiet; dog dette Hierte har fundet dens Uroe, hvorvel den er meget bortganget ved Nymphens Tale. O hvor inderlig længes jeg efter reent at fordrive den ved Hymens Hielp, endſkiønt dette er en gandſke mørk Tale for mig.

Daphn. Ja, klogere er jeg ikke heller paa den. Imidlertid ville vi haſte hiem, og aabenbare vore Forældre den hele Sag, og da vente Virkningen af Nymphens Løfter.

Skaldens Sang ved Regnalds Grav.

Mørkt blev det, Og Dagen bortveg, Stierner funklede ikke, Maanen svøbte sig i Skye, Solen er borte, Naturen tier, Stille er det, Fælt stille. Helten er død, Regnald er død. Til Guders Bolig han opsteg; Ved Sværd sig Vei did banet; I eget Sværd han faldt. Hsimodighed det voldte; De store Siele ei Kan for de Smaae sig bukke. Før Døden vælger jeg, End Skambesudlet Liv. Hvad Død! ved Døden han Et evigt Navn opnaaer. Valhalla, rette Liv! Paa Bænk med Odin sidde! Valkyrier iskienke Den klare, liflig Miød. Einherier de grues, Fra Sædet springe op: At figte, før var Lyst; Men Regnald ene gielder Meer end Valhallas Helte. Ja Odin selv han skielver, Regnald meer tapper er; Ved lange Hævd sig trøster, Og Norners afsagt Dom. Meer ædelt dog det var, For Heltehaand at falde, End Fenris Ulven tiene Til grusom Hævn og Føde. Hvad Skin mit Øie blinder? Regnald i Herlighed. En majestætisk Mine Krigsguden viser frem; I Øie Odin tindrer, Som Tyr han Sværdet svinger. Taagefulde, mørke Skyer Dæmper den Ild, det Skin, Som opfylder Luften; Min Siel forgaaer: Dødelige kunne ei skue den Glands. Suser

I Vinde, Hvisler I Træer, Springer I Bierge, Dands du Jord, Udbasuner hans Ære, Aander Fryd ud; Thi Helten Seier har fanget, Syvald ligger for hans Fødder, I Valhalla ligger han, Lethræ Throne viig, Hans Throne er større. Hvi vil du græde Aslaug? Evig Ære beklæder din Mand; Hyl ei Hiordys, Guder misunde din Søn; Thorgils see din Ven, Og mærk paa hans Spor; Othar bliv stor ved ham. Evig Ære skal dig krone, Du ophøiet yndig Møe, Lidt er Kongedatters Rang, Men at føle Heltens Værd, Det Dig ene stor skal giøre, Og paa Tidens flygtig Vinge Sigrids Navn vist voxe vil. Den som vandrer forbi hine Store Stene og den Høi, Som vor Heltes Aske skiuler, Modet reise vil i Bryst. Ædle Aske, du uddunster Uforfærdet Sind og Roe; Helte skabes ved at skue Mindesmærket af din Grav. Ædle Danske, Verdens Under, I vil stedse Priis erholde, Hvis I Helten altid følge, Stor i Død og stor i Live, Helten ene ubetvunget, Da enhver for Syvald knælte. Kiære Land og Fødested, Gid utalte Led maae flyde, Og en Regnald aldrig fattes, At betegne hvert af dem. Forfængelige Ønsker! Helten er for stor, Ingen opnaaer hans sande Værd; Rose skal du dig, O Fæderneland! At have besiddet En Regnald.

Leonidas og Ismenias.

Leon. Den Thebanske Feldtherre er her bleven sat Stævne af mig. Ei skulde jeg troe, at han indbilder sig at overtale mig til sit Partie; thi han kiender vist, hvordan en Spartansk Borger tænker. Men kan jeg derimod haabe, at bringe ham paa rette Vei igien? Ønske vil jeg det, men vanskeligt er det at blive dydig, naar Laster engang have indtaget vort Sind. Dog han kommer, jeg maae søge at skiule den Fortrydelse, som hans slette Opførsel har opvakt i mit Bryst, for derved, om mueligt, at vinde ham.

Ismen. Store Konge, Du Grækerlands eneste Støtte, Du som alene tør møde den mægtige Xerxes, da alle andre flye, stor ved den Tanke, men langt større, dersom Du forskaffer Fædernelandet Fred.

Leon. Hvorledes skal jeg giøre det?

Ismen. Det er let; thi Perserne forlange intet uden lidet Jord og Vand, til Tegn paa vort Venskab.

Leon. Siig Underdanighed.

Ismen. Ligesom Du vil, men kun en Underdanighed i Ord; thi det Persiske Rige er en uhyre Stat, hvor Stadtholderne i Jonien, Lydien, giøre allerede

rede hvad de ville. Hvor meget mere vilde det skee med os længere bortliggende Græker?

Leon. Men Græker kalde sig underdanige af et fremmed Folk? Græker krybe for Barbarer?

Ismen. Det er kun et Navn, opfundet af Hovmod. Tænk Leonidas, Du kan leve; Du kan blive ved at regiere, Du kan faae større Regimente, Du kan blive overvældet med Rigdom; alene at Du giver den Persiske Konge et forfængeligt Navn af Herre, og eengang seer ham, og beviser ham den sædvanlige Ære.

Leon. Det er at falde ned for ham, og tilbede ham som en Gud. O Ismenias, er Du en Græker? Forgieves smigrede jeg mig med det Haab, at oppuste den sande Ære paa nye i Dit Hierte; thi nu merker jeg, at hvor Æren engang er uddød, der kommer den aldrig mere til Live.

Ismen. Hvad kalder Du Ære? Er det ei Ære at være fornem, mægtig, anseet, riig, at have mange Slaver, mange at herske over?

Leon. Nei, det er Ære, at opfylde sin Pligt, at føle Menneskets og Borgerens sande Høihed, at elske sit Fæderneland, at stride, at døe for det, at være Herre over sig selv, at agte Æren mere end Livet, og Skam værre end Døden. Hvo ei tænker saa, er ingen Græker, ingen Spartaner, men god nok til at bære gyldene Lænker i Persepolis, til at opvarte i Fruerstuen udi Susa.

Ismen. Hvad nu? Vil Du gisre mig til en Bagoas? En Thebansk Polemarch opveier vel en Spartaner.

Leon. Skal Rang og Værdighed afgisre det, da bliver vel en Konge mere end en Polemarch.

Ismen. Ja, en Konge under Ephorers Opsigt, og som altid staaer under Formynderskab.

Leon. Altid skal det være min Roes, at adlyde Lovene, og at glæde mig over, at de bestemme mine Gierninger.

Ismen. Ja, de bestemme og, hvor tynd den sorte Suppe skal være. Eders Tapperhed er derfore virkelig Raserie og Kiede til Livet, o I Spartaner.

Leon. Den er ei feig, som modig kan dse. Men lader os sætte Bebreidelser tilside, og siig reent ud, om Du ei vil formaae Dine Thebaner til at føie deres Folk til de andre Grækers, og med dem mode Xerxes i Marken.

Ismen. Det lader jeg vel blive. Har Raserie betaget eder, at I endeligen ville dse, og figte imod den Mand, der anforer Millioner, da tænker jeg ikke saaledes, men vil redde mig og mine Landsmænd.

Leon. Nedrige Siel! Er det at redde, naar man lever som Træl? Dser jeg, da dser jeg dog frie, og seer mit Fædreneland endda frit. Tusinde Perser, Trælle vilde jeg sige, skulle forst falde for min Haand; hvo veed, om dette ei afskrækker dem fra at drage videre frem, og bære Skiold imod et Folk, der har besluttet enten at vinde eller dse.

Ismen.

Ismen. Evig klinger Frihed for vore Øren, et intet betydende Navn; og Velstand, Roelighed, Fred, Kongens Venskab, magelige og gode Dage, lutter sande og virkelige Fornøielser, agtes for intet.

Leon. Er Frihed intet? Er det da intet, at være en Stat, at være et Folk, at have sit eget Sprog, sine egne Sæder, Skikke, Love? Er det da intet, at beherskes, regieres, styres af og ved Mænd, fødte iblant os selv, underviste i vore Love, Skikke og Sprog? Er det da intet, at have sine egne Guder, og at dyrke dem paa den Maade, man vil? Er det da intet, at naae evigt Navn, og at ophøie det Grækiske over alle andre Folks? Er det da intet, at regieres alene ved Love, og ei ved Lune; at ikke ære andet end sande Fortieneſter, at ei krybe for den nedrige Hofmand og den stolte Yndling, at ei tilbetle sig hans Smiil, at kiende, at føle, at smage Menneskets sande Værd, at ophøie Menneskets Natur, at kunne frit tale til sit Fædrenelands Beste? Er dette intet, da sig qvindagtige og af Konge-Naade svimlende Mand, hvad du kalder noget.

Ismen. Saadan Vrede var best, at gienme til Fienden. Noget kalder jeg: at beherskes af een Konge, at ære Kongestammen i ham, at see Befalinger hastigen iverksatte, at finde Orden og Fred allevegne, at give de Store den tilbørlige Ære, at bukke for Majestæten, at føie sig i Tiden, at dæmpe sin Stolthed, at agte Liv og Roelighed høiere end alle Ting, at lade andre have Byrden og selv nyde Nytten, at hverken tale, tænke eller skrive om det, man ikke er

sat til; men intet kalder jeg: at brumle i Forsamlinger, at gribe efter Skygger, at miskiende sig selv af Hovmod, at ansee dem for Trælle, der dog ei bære Lænker, at svelte ved Frihed, og dog holde sig for lykkeligere, end de, som i Eenevolds Lande fedes ved god Føde, at . . . .

Leon. Nok; lev længe, lev vanæret, lev Barbar, bliv efter Døden kaldet Forræder; ei misunder jeg Dig saadan Lykke. Lad Xerxes fylde Dine Kamre med Guld, lad Joniske Tæpper bredes paa Dine Gulve, Lydiske Piger dandse i Dine Sale; Alt saadant undværer jeg gierne, men derhos slikker jeg ikke det Støv, Xerxes træder paa, ei har jeg nødig angestfuld at see paa de syv Persiske Fyrsters Fagter, og at daane af Skræk, naar en Rynke sidder i deres Pande. Fattig, men frie; forhungret, om Du vil, men Græker, træder jeg Din Vellyst og Trældom under Fod. Nu gaaer jeg hen at figte for Grækenlands Beste, for Verdens Beste, imod Tyrannie og Overmod, og hvad enten jeg lever eller dør, da skal ingen rive Friheden fra mig, et evigt Navn bier mig, men evig Skiendsel vogter paa Dig.

Tvistigheden.

Amant alterna Camœnæ.

(skreven 1775.)

Palæmon og Menalc paa eet Sted komme sammen,
Sig satte under høi harmoniſk-lydend Furre.
Den blanke Maane sig i jævne Bølger speilte;
Alt om dem stille var, og Zephyr ene aandet
I ranke Furretræe, og Balsom dunstet ud.
Den alder-bøied Tityr med dem i Følge var.
Her gammel Trætte yppet blev om Fortrin udi Sang:
Lad Tityr os nu dømme, den feireſt Skald i Skoven.
Om jævne Marker syng Du først; om Bakker, Skov, jeg siunger;
Menalc saa talede. Velan, mit Minde hertil gives:
Til Svar Koehyrden gav; min Koe Dit Faar skal overvinde.
Begynd du først Menalc, mig derpaa Raden træffer;
Og lige mange Vers til os afmaalt skal være.
Af Hiorden beste Kalv skal med Dig følge hiem,

Om

Om Tityrs Dom Dig Prisen, og Tabet mig, tilkiender.
Jeg derimod tre Faar, Menalc den raske svarte,
Af Hiorden sætter ud; men Du dem først skal vinde.
Forundret eders Jid og Drift jeg hører an,
Den gamle Tityr sagde; men Alderdommen mig,
Til at adskille stigt, heel ubegvem har giort:
Jeg nu ei føler som i Amaryllis Dage;
Min Jld er slet forgaaet; dog vil jeg det nu prøve.
Og her Menalc begyndte; hans Røst i Bierget gialdt.

Menalc. Dryader hører til, og Oreader tier!
Om Skove vil jeg sjunge,
Om mos-begroede Top, om Vandets høie Fald,
Om Bækkens sagte Rusen.
Jmedens Faaret gik, og Blomster-Høie søgte,
Jeg udi Lynget laae,
Ved Foden af Steen-Eeg, udstrakt paa Timian,
Og Bien om mig surret.

Palæmon. Hør, Flora, hør min Sang! Du Hyrders Trøst, Bubona,
Annam min Tale nu!
Jeg sjunge vil om Mark, om Engens gule Blomster,
Om Myrten og om Anemon.
I Rosmariners Skygge, jeg Koen saae i Græs
Til spiilte Over gange.
Mit Leie Kløver var, og Mælken var min Drik,
Omkring mig Frøer qvækket.

Men. Steen-Eegen Skygge gav, og Solens Straaler brød;
Menalc imedens puſted;
Thi Delos Gud ham brændte, og Rosmarinens Lavhed
Beſkytted ei hans Iſſe.
Med mit Haar Zephyr leegte, og giennem tykke Buſke
Jeg Solen ſaae i Vandet;
Udi hver Bølgekaſt Dianæ Broder ſpilte,
Og Glæde ſpilte med.

Pal. Mig Zephyr førte til en yndig Dunſt af Myrten,
Med Rosmarinen blandet.
I Skov er dumpig Lugt; paa Mark man Aande drager,
Og ſuer Sundhed ind.
Der giennem tykke Buſke ei Verdens Die ſees;
Her uden Skiul og Dække
I Majeſtæt det ſkues, i Søe, Kiær, Vand og Moſe,
Og alt blir Lys og Liv.

Men. I høie Eege-Top ſig muntre Gøg beſtræber
At Magen tage ind.
Bogfinken Øret fylder, og Faarets ſpæde Brægen
Om Elſkov minder mig.
Til Siel mit Øre bliver, til Følelſe mit Sind,
Naar Nattergalen triller,
I Buſke, Skove boer, og alt med Sang opliver;
Imedens Marken tier.

Pal.

Pal. I Skoven Ravne skrige, der Uglen tumler sig,
Og Kragen har sit Leie.
Mit Syn knap Ørnen følger, i Skyen den sig svinger,
Og hen til Solen søger.
Mit Øre Lærken fryder, den uden Ophold siunger,
I Vaar, og Høst, og Sommer;
Den Aftenstiernen hilser, og Dagens Komme priser,
Naar Nattergalen tier.

Men. Nyt Syn mit Øie glæder, hvorhen jeg det end vender,
Nye Udsigt aabner sig.
Snart Bierg det Grændse sætter, snart over Bierg det seer:
I Løv-beprydte Dale
Nu Busk i Rader møde, nu strøede rundt omkring,
Nu Skov, som Himlen truer.
Sølvbølgen vælter sig i høilyst grønne Græs,
Og rinder sagte bort.

Pal. For lutter Syn Du intet seer, Træe, Bakker, Maal Dig sætte,
Forvildet er Dit Syn.
Du aldrig skuer klare Dag, ved halv Lys alting seer,
I Mørket stedse traver.
Men mit Syn Himlen ender, umaaleligt det er,
Og ingen Hinder finder;
Min Hiord jeg overseer, og intet mig undgaaer,
Mens Faaret borte bliver.

Men.

Men. Jeg fløiter, Faaret kommer, min Røst det kiender strax,
Hen til sin Hyrde iler.
Naar jeg dets Uld afklipper, det kielent seer paa mig,
Og roelig, stille staaer.
Jeg det til flydend' Bække, og kiølig klare Vand,
Med kierlig Omhue fører.
Din Koe af Hede bisser, forgieves søger Lye,
Din Mark ei Skygge har.

Pal. Din Løn henriver hvasse Torn, og Faarets lodne Klædning
Paa skarpe Pigge hænger:
Mig Koen Føde giver, og spendte Yver nære
Min Kone og de Smaae.
Om Heden end mig brænder, jeg mandig seer dog ud,
Og Mælken sødt da smager;
Min Thestylis med egen Haand ved Hiemkomst mig aftørrer,
Og sætter Børn paa Knæe.

Men. Jeg Hede ikke finder; kun den Lycoris volder;
Hun skiules i hver Busk.
Med eet Du alting seer; og Thestylis kun seer,
Naar hun for Dig sig viser.
Lad Zephyr Løvet røre, strax der Lycoris er,
I Dalen skiules hun;
Lad Raae bag Busken springe, Lycoris strax i Sindet
For Øie malet staaer.

Pal.

Pal. Din Elskov sværmer kun, det Skov og Dale volde;
Mig Marken Sandhed maler:
Jeg Thestylis seer komme, langt over grønne Enge
Mod hende Hiertet flyver.
Ret som paa tyk bevoxet Slette,
Brandgule Lillie skinner frem;
Ved eget Skin vort Øie lokker:
Saa skinner Du blant Qvinderne.

Men. Lycoris gaaer; man Juno seer: hun smiler; Venus smiler,
Og Gratier om hende svæve:
Hun siunger; Nattergalen tier, Stillitsen hører til,
Og hver en Nymphe mærker.
Op under hendes Fied den kielne Rose voxer,
Samt Lilier og Lavendel.
Selv Tiger Vildhed mister, for hendes Fod sig bøier,
Den slikker, og blir tam.

Palæmon blev nu taus, og Tityr Prisen dømte,
Menalc at høre til, og Maanen svandt bag Bierg.
Hermed blev Striden endt; Menalc blev Egnens Skald.

VII. Samtaler i de Dødes Rige.

(Freyne 1773.)

Fortale.

Den ældste, saavidt bekiendt, som haver skrevet Samtaler imellem de Døde, er den Græker Lucianus, hvilken har efterladt os et Mønster, vanskeligt at opnaae. Af de nyere have Fontenelle i Frankerige, og Littleton i Engelland ogsaa indlagt sig megen Ære ved dette Slags Skrivemaade. Udi Tydskland ere vel og udkomne mange saadanne, men de indeholde enten Avisnyt, eller ubevisiige Ting, og ere desuden opfyldte med plat og væmmelig Skiemt. Udi disse, som jeg her lader fremtræde for Lyset, har jeg søgt at give nogle af vore store Konger og ypperlige Mænd deres Characterer, og derhos at afbilde Landets Tilstand i forskiellige Tider, og tilligemed giort mig Umage for, saa meget mueligt, at glemme alt, hvad jeg haver læst hos bemeldte Skribenter, for at stræbe efter det Originale, hvilket at naae, haver været min Tanke; om Udfaldet maae Læseren domme.

Første Samtale.

Harald Harfager Konge i Norge, Hagen Adelsteen hans Søn, og to Norske Bonder.

Har. Nu har jeg længe ikke seet min Søn, og havde derfore vel Lyst at tale med ham, thi denne Norske Bonde, som nyligen er ankommet her, skal nok overbeviise ham om Odels-Rettens Skadelighed.

1. Bond. Ja den duer slet ikke Faer; det har sviet til mig, at den er til, og derfore har jeg maattet forlade Huus og Gaard, efterat jeg havde sat al min lille Eiendeel til paa Skriver og Advocat.

Har. Hvad er det for et Dyr, en Advocat?

1. Bond. Han lader sig betale for at tale for en anden, og for at fordreie Retten for ham.

Har. Saa er han da Din Mund, men har Du ikke selv Mund at tale med?

1. Bond. Vel har jeg saa, men den kan ikke tale saa konstig, at Dommerne kunne forstaae den, og hvad jeg kunde sige i een Time, det vide de at forlænge til eet Aar.

Har. Ak! da gik det meget bedre til i mine Dage. Man trættedes, man blev vred, man fordrede hinanden ud, og eet Øieblik afgiorde Sagen; Sværdene deelte Retten. Men der kommer jo min Søn; ret heel beleiligt. Nu har jeg faaet den Mand, som skal overbevise Dig om, at jeg handlede klogeligen, da jeg afskaffede Odels-Retten, og Du derimod daarlig, da Du førte den ind igien.

Hag. Jeg tager gierne imod Overbeviisning, men jeg tænker, at Norge takker mig endnu, fordi dens Indvaanere nyde Frihed og Sikkerhed ved min Anordning.

Har. Deilig Sikkerhed; Tapperheden er forsvundet, før sad den i Bryst og Hænder, men nu i Munden, og Bonden bersves ligefuldt sin Eiendom.

For-

Fortæl min gode Mand Din Skiebne, og den indbildte Lykſalighed vil ſnart forſvinde.

1. Bond. Jeg havde i nogle Aar beſiddet en ſkiøn Gaard med Ager og Eng, Skov og Saugbrug. Uformodentlig kom min ældre Broders Søn hiem Udenlands fra, enten fra Engelland eller Frankerige, hvor han havde faret ſom Matros. Han begyndte ſtrax Trætte med mig, og vilde ſkille mig ved Gaarden. Vi maatte begge for Skriveren. Det koſtede mig mangen blank Daler. Min Advokat vilde viſe, at han havde ei lyſt i rette Tid. Men det hialp ikke. Skriveren var ſom en Steen. Siden trak han mig fra Ret til Ret, tilſidſt maatte jeg paa min Fod gaae til Kiøbenhavn, og der faldt endelig Dommen efter fire Aar ſaaledes ud, at jeg var og blev af med Gaarden. Siden har jeg maattet gaae og tigge i Bygden, og er derfore glad, at jeg nu er kommet herhid.

Har. Ikke forſtaaer jeg alt, hvad han ſiger, men det veed jeg, at i min Tid bleve de fleſte Sager afgiorte ved Ene-Kamp, og at, naar en Sag endeligen kom for Retten, blev den afgiort i en halv Time uden Skriver og Skriverie. Nu min Søn, har Du ikke giort en god Gierning, da Du ſkilte Kongerne ved den Rettighed, ſom jeg havde erhvervet dem? viſt ere Dine Norſke blevne frie, ſikre og roelige!

Hag. Vel bifalder jeg ikke den vidtløftige Rettergangsmaade —

Har. Og dog har Du selv givet Anledning dertil ved Dine skiønne vidtløftige Love.

Hag. Mig synes dog haade i Lovene og i Rettergangen at see Sikkerhed; thi i Din Tid, min Fader, mistede en Mand strax sin Eiendom, og denne Bonde besad den dog i fire Aar fra den Tid af, at Sag var anlagt imod ham.

1. Bond. Ja jeg blev qvælet i fire Aar; det havde været mig bedre, om de strax havde taget mit Liv.

Har. Ret; det holder jeg med; hvad svarer Du hertil?

Hag. At man burde og adspørge denne Mands Kone og Børn, om de hellere strax havde villet miste Gaarden, end besidde den i fire Aar. Men lad saa være, at Rettergangen er noget for vidtløftig, saa var den dog ikke af den Art i min Tid; og saa er dette kun et ringe Onde imod de Fordele, som Odels-Retten fører med sig, ved at holde Folk i Landet, ved at paatvinge dem Kierlighed til Fædrenelandet, ved at indprænte dem Lyst til at dyrke deres Jorder, da de ere visse paa, at de ei skulle gaae fra Slægten.

Har.

Har. Siig, at den holder de ældste Sønner i Landet, og jager de yngre ud, at den opvækker Had iblant Brødre, og at den, ja just den, gior alle Eiendomme uvisse.

Hag. Meget af dette er nu forekommet, ved det at de senere vise Konger have tilladt en Fader at skifte Gaarden iblant sine Børn. Men tillad mig, o min Fader, at sige, at det ei tilkommer ham at tale om Eiendomme, Uvished, thi han ophævede jo alle Eiendomme, og tilegnede Kongen alting, saa at alle Mennesker vare Slaver, og Kongen ene var Herre.

Har. Det var just min Statskonst. Derved var Riget stærkt; hvilken Fred herskede i min Tid i Landet! indbyrdes Krig var aflagt; alle maatte lyde min Villie; det hele Rige kunde da ansees for et Huus, hvorudi kun er een Herre, og alle andre ere Tienere. Men forsøg engang at lade blive to Herrer i saadant Huus, strax er alting i Uorden, og Huset bliver opfyldt med Partier; jo flere Herrer, jo værre. Og om dyr Tid indfaldt, da sørgede jeg for mine Undersaatter, thi nu hørte de mig til, nu giorde de Arbeid for mig. Men hvorfore skulde du sørge for dem? Du havde jo ingen Deel i dem.

Hag. Vist nok; Island, Grønland, Færøe vidne om Norges Lyksalighed ved Eiendoms Ophævelse; den Lov kunde have tient til, om den havde staaet

længere ved Magt, at flytte Norge Verden om, og at overlade det gamle Norge til Bioerne og Ulve. I mine Undersaatter havde jeg den Deel, som en Fader haver i sine Born; O! I mine kiere Nordmænd, hvor elskede jeg eder, og I elskede ogsaa mig. Ikke forløbe I eders Huse, naar Kongen kom; ikke blev eders Korn afmeiet og givet mine Heste til Foder; glade besaaede I eders Agre, glade høstede I dem ind.

Har. Jeg kan tænke, at der voxede mere Korn, siden de siunge ved Arbeidet.

Hag. Ja Glæden giorde, at de udtørrede Moser, at de nedhug Træer, at de vandede Agrene, at de bortvæltede Stenene, og udrøddede Buskene.

Har. Det samme skulde vel Frygten og have lært dem at gisre.

Hag. Ja den drev dem til Island.

Har. Men Du staaer og tier god Karl; hvi taler Du nu ikke imod Odels-Retten?

1. Bond. Jeg grunder paa, at Du maae være Harald Harfager, om hvilken Sturlesson skriver, at han baade ophævede Odels-Ret og Eiendom, saasom han selv vilde eie alting.

Har.

Har. Hvad har Du derpaa at sige? Eier ikke Kongen baade Land og Undersaatter?

1. Bond. Jo ligesom Vor Herre, som styrer det, men lader Menneskene nyde Frugten deraf.

Har. Hvad vilde Du da vel have giort, om Du havde levet i min Tid?

1. Bond. Sturlesson skriver; mange fornemme og rige Norske flyede da af Landet for Kong Haralds Overmod, Vold og Tyrannie.

Har. Baade Du og Din Sturlesson ere nogle næsvise Knægte; fort fra mit Aasyn!

1. Bond. Jeg vidste ikke, at I var Konge her.

Har. Ak at jeg nu var Fisker i Norge; her er ingen Høihed, ingen Vælde, ingen Magt. Den Ringeste er min Ligemand. Kunde jeg slippe herfra, gierne vilde jeg døe paa nye.

1. Bond. Men den Du kalder Din Søn, han seer saa roelig, saa fornøiet ud. Mon Du ikke være den gode Kong Hagen Adelsteen, som gav de Norske Eiendom igien; Odels-Retten kunde Du vel have ladet blive. O! lad mig omfavne Dine Knæe.

Hag. Slig Ære har her ikke Sted; Kongen og Bonden, Trællen og den Frie, ere her lige. Den Dydige alene har Fortrin.

1. Bond. Ikke heller omfavner jeg Dine Knæe som Konge, men som Dydig, Du Landets Fader.

Hag. Staae op; vær min Ven, og betænk, at vi ere hinandens Lige. En dydig Bonde veier langt mere end en ond Konge.

1. Bond. Men den gode Konge veier dog meest.

Har. Lidt mindre ærbødig vare Dine Norske imod Dig, min kiere Hagen, da de nødte Dig til at spise Heste-Kiød.

Hag. Ak! bebreid mig ei dette; da var jeg svag, og tilsidesatte den erkiendte Sandhed for mine Landsmænds Ydest.

Har. Men siden Frihed gior saa lykkelig og arbeidsom, og Landet saa frugtbart; hvi sulte da Dine Norske nu saa meget? See der kommer een, og seer heel gusten og bleeg ud, han er vist en af Dine Folk, som er bleven lykkelig ved Frihed!

2. Bond. O Glæde! at jeg slap fra det usle Liv hen til en Egn, hvor intet Barke-Brød behøves, og hvor man ei har nødig at æde Mask med Svinene.

Dog

Dog jamrer det mig, naar jeg tænker paa mine Smaae, som jeg efterlod halvdøde af Hunger.

Har. Hvor er Du fra?

2. Bond. Fra Norge.

Har. Det kan ikke være; thi der segne Træerne under Byrden af Frugter, der kan Jorden neppe frembære den Mangfoldighed, som den giver af sig, der er lutter Overflødighed, Lyst og Glæde.

2. Bond. Vidste jeg, at Du sagde dette af Spot, da skulde jeg give Dig et dygtigt Drag.

1. Bond. Du tænker endnu, at være i de Levendes Land, og befinder Dig dog i Skyggernes.

Har. See her har Du et øiensynligt Vidne paa den Herlighed, Du har forskaffet Landet. Hvis derimod Kongen, Jarlerne, Herserne havde eiet Bønderne, saa havde de og sørget for dem, ligesom man sørger for sine Hunde og Høns og Giæs, for den Nytte skyld, man haver af dem.

Hag. Jeg seer, at Tilstanden maae nu være slet i mit kiere Fødeland, og det smerter mig, men jeg er vis paa, at Friheden er ikke skyld deri. Dog denne Mand kan best forklare Aarsagerne, da han er nyligen kommet fra de Levendes Land.

2. Bond. Aarsagerne ligge klarligen for Dagen. Vi have i nogle Aar efter hinanden, helst i det sidste, havt ansеelig Misvext. Fiskerierne have ikke heller villet slaae ret ind. De Fremmede, som forhen vare saa begierlige efter at kiøbe vore andre Vare, have nu ingen synderlig Lyst til dem. Korn og Fedevare ere dyre i den ganske Verden for mange Aarsagers skyld, som jeg tildeels ikke kiender, saa at lidet er at faae, og det lidet kan man ikke faae, fordi man har intet at give derfor.

Har. Vel nok; men havde I selv ingen Eiendom, og hørte derimod Kongen og andre Herrer til, saa kiøbte de Korn til eder, og saa havde I ikke nødig at døe af Hunger.

2. Bond. Gud bevare os fra at miste vor Frihed; ligesaa gierne ville vi døe: ellers døe kun faa af Hunger, hvorvel mange sulte, og hvor skulde vore Herrer vel faae Korn fra, da samme Misvext vist traf deres Eiendele som vores, og de i denne almindelige Ulykke vist vilde være lige saa lider i Stand til at kiøbe som vi, og om de kunde kiøbe noget, da først fornemmelig forsyne sig selv.

Har. De vilde vist være i Stand til at forsyne eder; thi omendskiønt I og eders Jorder hørte dem til, saa vilde dog et vist særdeles Stykke Jord høre dem egentligen til, og det alene være i Stand til at

føde

føde baade eder og dem, saasom det vilde være saa meget bedre end anden Jord, ved det I maatte dyrke det for dem, og anvende al Flid derpaa.

2. Bond. Jeg forstaaer det; vor Jord skulde aftage, paa det at deres kunde tiltage, og som vor Jord maatte nødvendig være mere end deres, saa vilde de visselig ikke blive i Stand til at føde os, og Norge da indbringe langt mindre Korn end nu. Men hvad vor Konge angaaer, da sørger han ret faderlig for os uden at eie vore Jorder, og han har sendt os en Mængde Korn, men det er umueligt for en Konge at føde alle sine Undersaatter, helst i et Land, hvor de mange Klipper og Myrer hindre, at al Jorden ei kan ved nogen menneskelig Konst gjøres frugtbar.

Har. Dine Norske tale vel for sig.

Hag. Det maae de takke Friheden for, som opløfter Sindet. Men mine Norske ere og Dine Norske, thi jeg er dog vis paa, at Du elskede dem, og at Du tænkte at handle ret i hvad Du foretog Dig.

Har. Det er rigtigt, som Du siger, men nu indseer jeg nok, at jeg haver taget feil.

Anden Samtale.

Sverre Konge i Norge, Christian 3. i Danmark, og Canzler Johan Friis.

Sv. Nei min gode Christian; derudi lod Du Dig snakke for; ellers har jeg intet imod Dig, men at Du skilte Norge ved sit Raad, derudi handlede Du ikke vel.

Chr. Kan vel være, thi nu betragter jeg Tingene anderledes, end da jeg levede i Verden, men det Danske Raad forestilte mig, at det burde saa være, at Norge havde saa ofte giort Oprør, og at dette var det sikkerste Middel at holde bemeldte Rige i Ave.

Sv. Sikkerheden vil jeg ikke trætte imod, men man kan være ligesaa sikker ved at behandle de Norske vel, thi dette mit gamle, kiekke og modige Folk røres lige stærk ved Velgierninger og ved slet Medfart, og elsker ligesaa oprigtig, som det trofast hader.

Chr.

Chr. Vel nok, jeg har intet derimod, og har ogsaa i min hele Regiering viist, at jeg søgte mere at vinde Folks Gemytter ved Godhed og Sagtmodighed end ved Strænghed. Men dette maae Du og tilstaae mig, at der hører stor Konst til at vedligeholde Foreningen imellem to Riger, der ved Naturen ere skilte fra hinanden, og hvis Indvaanere ere af stridig Sindelav.

Sv. Det nægter jeg ikke, men jeg paastaaer kun, at saadant erlanges mere ved Mildhed end ved Strænghed, og at det Norske Folk hører i Særdeleshed til dem, som ville regieres ved Lempe; hvor milde vare ei Hagen Adelsteen, Erik Jarl, Magnus den Gode, Oluf Kyrre, Eisten, og hvilket lyksaligt og indvortes fredeligt Regimente førte de ei ogsaa!

Chr. Rigtigt, men de vare dog strænge, naar det behøvedes. Magnus udjog sin Faders Banemænd, og der vare dog nogle, som ei vare fornøiede med Hagen Adelsteen. Du selv viste Dig jo og nogle gange streng, vel drevet af Nødvendighed, men dog streng.

Sv. Strængheds Nødvendighed nægter jeg ikke aldeles, men at skille et heelt Rige ved sit Raad, det er en ganske anden Sag end at straffe enkelte Personer.

Chr. Mig er dog bleven sagt, at det Skotske Parlement er bleven ophævet og forenet med det Engelske,

saale-

saaledes at de begge kun udgiøre eet, og at de Skotske fast stedse blive overstemmede af de Engelske, saasom de sidste ere mange flere i Tallet. Dette er vel en Ulejlighed for Skotland, men heraf flyder det store Gode, at begge Riger ere paa en fast Fod forenede sammen, at de nu holde Fred og Venskab, og ikke bekrige hinanden som forhen, og derved ogsaa ere mægtigere, og bedre i Stand til at begegne udvortes Fiender.

Sv. Foreningens Nytte kan ingen bestride, men den bør ei have Sted paa det ene Riges Bekostning; desuden er der stor Forskiel imellem at have slet intet Raad af Indfødte, og at tvende Raad ere forenede sammen, thi i sidste Fald kan dog det ene Riges Tarv frimodigen fremsættes, og Haab være at finde Bifald af den indsigtsfuldeste og ædelste Deel af det andet Rige; og endda have mange Skotter forsikret mig, at de aldeles ikke ere fornøiede med denne Forening af begge Parlementer. Overalt har jeg Aarsag til at troe om Dig, at Du haver ikke nær saa vel kiendt Norge, som Danmark og Holsteen.

Chr. Derudi vil jeg selv give Dig ret, thi de tvende sidste Lande gave mig saa meget at bestille, at jeg derover ikke kunde saa ofte tænke paa Norge, som jeg gierne baade vilde og burde. Men der kommer min gamle ærlige Canzler Johan Friis; han var med i Raadet at afskaffe det Norske Raad, og kan derfore videre underrette Dig om Aarsagerne hertil.

Sv.

Sv. Jeg og Din gamle Herre have en Trætte sammen, om han giorde vel i at afskaffe det Norske Raad; jeg siger Nei, og han vil undskylde det.

Fr. Undskyldning behøves ikke, hvor Roes har Sted. Følgerne vise det, thi Norge har aldrig været mere lydig og roelig, og følgeligen lykkalig, end siden det mistede sit Raad.

Sv. Men om jeg end vilde tilstaae Dig, at Undertrykkelse giør roelige Gemytter, da den dog tvertimod giør misfornøiede, saa kan den dog aldrig giøre lykkalig, og det bliver alligevel en god Regierings Pligt, at befordre ligesaa meget sine Undersaatters Lykkalighed, som egen Sikkerhed.

Fr. Vel; det nægter ingen god Statsmand. Men hvad Aarsag kan Du ellers give til Dine Nordmænds mere Rolighed og Fredelighed siden den Tid end forhen?

Sv. Aarsagen ligger tydeligen for Dagen. Din gode Konge, som ikke feilede i noget, uden i dette ene, at han afskaffede Norges Raad, indførte den luttrede og rensede Lære, og afkastede Pavens Aag, som jeg i min Tid ei heller stort brød mig om; Sæderne bleve derved mildere; man lærte bedre at kiende sine Pligter. Norge har desuden ingen Naboe uden Sverrig, som den for de jævnlige Kriges skyld bærer et bittert Had til, altsaa har den ingen at holde sig til,

thi i Landet er ingen Adel, ingen Mægtige. Siden kom Christian den Fierde, som i mange Tilfælde viste, at han elskede Norge; Souveræniteten befriede det og for den Haardhed, som de adelige Lehnsherrer udøvede, og overalt maae man tilstaae, at Norge blev temmelig lemfældig behandlet, indtil en trykkende Gield nødte Regieringen til at medtage, saavel Norge, som Danmark.

Chr. Mig synes at Du, endskiønt i de Dødes Rige, veed ligesaa godt, hvad Norge er hændet, som om Du levede.

Sv. Jeg har nøie erkyndiget mig hos dem, som jævnligen ankomme her fra de Levendes Lande, om Tilstanden i dette mig saa kiere Land. Men min gode Johan, seer Du altsaa, med al Din Klogskab, at Norges Troskab ei er Frugterne af Undertrykkelse, men af medfødt Ærlighed, som ved Tidens Længde er blevet til en fast Natur. Nu længes jeg kun efter at høre Aarsagerne, hvi Norge mistede sit Raad.

Fr. De jævnlige Frafald og Oprør nødte en hertil.

Sv. Da det Danske Raad afsatte Christian den Anden og valgte Friderik den Første og siden denne Christian, lode jo de Norske sig behage hvad det giorde. Vel sandt, at nogle af dem fulde til den fordrevne Konge, men den gang kunde der endnu tvistes om, med hvem det var

Pligt

Pligt at holde; og overalt fulde kun nogle til ham; den største Mængde blev holdende paa Kong Frideriks Haand. Men hverken Friderik eller Christian havde nødig at erobre Norge, som de maatte gjøre med Danmark.

Chr. Det beste bliver vel at tilstaae, at vi have feilet, og her er det ingen Skam at tilstaae sine Forseelser.

Sv. Nei er det ikke, og jeg vil endda være saa billig, at jeg vil tilstaae, at det Danske Raad ei haver giort dette af Ondskab, men bildt sig ind at handle ret, thi da den meste Danske Adel, helst den Jydske, holdt med Christian og Friderik, saa ansaae den det lidet Frafald, som engang skede i Norge til Christian den Anden, for saa farligt, at den derover meente let at kunne forebygge saadant i Fremtiden ved reent at afskaffe det Norske Raad, og at opsende fast lutter Danske Lehnsherrer, hvilke, som vante til den Danske Forfatning, og alene Kiendere af den, og uvante til Norge, kunde let, henrevne af Fædernelandets Kierlighed, tænke, at det var billigt, at Norge burde i alle Ting fire Danmark.

Fr. Det er ligesom Du kunde læse ind i mit Hierte; thi jeg har altid anseet Danmark som Hovedriget, og hvor kunde jeg anderledes, da Kongen fast altid er der.

Chr. Saaledes kan jeg dog ikke sige, at jeg haver tænkt, thi jeg haver altid anseet mig for Konge over to lige Riger, hvorvel jeg ikke nægter, at have dog altid baaret nogen mere Kierlighed for Dannmark, deels ved Omgangen, og deels maaskee fordi man altid elsker det meest, som man haver havt meest Umag for.

Fr. Herudi ligger nok ogsaa tildeels Grunden af Sverres store Kierlighed for Norge, som er bleven bestyrket derved, at han var en indsød Nordmand, og eiede intet andet Rige. Dog her gielder hverken Dansk eller Nordmand; alle udgiøre eet Selskab, og udi det synes mig ei at finde ligere Personer end Sverre og Christian, imellem hvilke jeg venter, at een af deres værdige Landsmænd snart anstiller en Sammenligning.

Chr. Ikke tør jeg ligne mig med Sverre, som i priselige Egenskaber af Tapperhed, Klogskab, uforfærdet Mod og Bestandighed, haver havt faa sine Lige.

Tredie Samtale.

Hagen Hagensen Konge i Norge, og Christian den Fierde i Danmark.

Hag. Min Siel fryder sig, og min Glæde fordobles, naar jeg seer Dig, Du værdige Konge over mit kiere Fødeland, Du, som frem for alle Konger efter Foreningen bør med rette kaldes Norges Konge.

Chr. Da intet betydende Høflighed og Falskhed have ikke Sted i dette Land, hvor den nøgne Sandhed hersker, saa kan jeg ikke troe andet, end at Du mener, hvad Du siger; jeg føler selv Rigtigheden deraf, hvorvel ikke i den Vidde, som Dine Ord medføre.

Hag. Jeg har snarere giort for lidet af Dig end for meget, thi de Norske vare paa en Tid blevne satte endeel tilbage, helst efterat de havde mistet deres eget Raad. Du derimod besøgte Norge jævnligen, Du reiste fra et Sted til et andet, uforfærdet gik Du til Skibs lige til det yderste Finmarken, Du anhørte selv Undersaatternes Klagemaal, imodtog deres Begiæringer, gav dem nye og bedre Love og Forordninger, udbredede

Lærdom, og viste i alle Ting, at Du ingen Forskiel giorde imellem Danske og Norske.

Chr. Det var min Pligt, thi jeg var jo Konge over begge Riger.

Hag. Det have og andre været, og dog ei saa ofte seet til Norge.

Chr. Jeg regierede ogsaa dobbelt længere, end de som ellers have regieret længe.

Hag. Vel regierede Du længe, men Du alene haver dog oftere besøgt Norge, end alle Dine Formænd af Din Stamme.

Chr. Jævnlige Krige og Uroeligheder hindrede dem.

Hag. Du havde og Krige. Nei, det bliver en evig Sandhed, at ingen Dansk Konge haver mere knyttet de Norskes Hierter til Regieringen end Du, og giort af Danske og Norske eet Folk, saa at Dig fornemmelig maae tilskrives Foreningens Varighed, som jeg seer at strække sig ind i Evigheden, og saalænge Folk bygge og boe i Dannmark og Norge.

Chr.

Chr. Du fylder mit Sind med Glæde, thi denne Forenings Varighed spaaer mig mine tvende Folks Lyksalighed. O hvor ligge I mig paa Hiertet, hvor gierne vilde jeg miste af min Glæde her for at forøge eders.

Hag. Ord Menneskevennen værdige! ophøiede Helt, retskafne Konge, Du var Dine Undersaatters Fader, og du bliver den sildigste Verdens Forundring.

Chr. Ei mindre ynket var Du i Din Tid; Du efterlod Riget i Flor og Velstand, og Du dæmpede de borgerlige Krige.

Hag. Ak at jeg maatte dæmpe dem! hvi vare mine Norske ei saa fredelige i mine Dage, som i Dine?

Chr. Det var et Raserie, som Omstændighederne paaførte dem, men Du indblæste dem Fredens Aand, og i mange Tider efter Dine Dage vare de roelige og lykkelige.

Hag. Ja jeg agtede den fredsommelige Konge, sit Folks Fader, høiere end Erobreren, dets Bøddel; men i min sidste Tid lod jeg mig af Skingrunde overtale til at begynde en unyttig Krig, hvor jeg opofrede en stor Deel af Landets beste Ungdom, og satte selv mit Liv til.

Chr. Men den Krig havde dog den Grund for sig, at igien vinde tilbage forlorne Provincer, som forhen havde hørt til Riget, og hvorofte lade ei de beste Fyrster sig ved saadant forlokke. Men jeg derimod havde langt mindre Aarsag til min første Krig; det var alene en daarlig Ungdoms Hidsighed, som forførte mig; og dog løb den bedre af, end de tvende følgende, hvoraf den sidste var Nødværge, og den første maatte føres, da en mægtig, listig, farlig, uretfærdig og ærgierrig Fyrste nærmede sig mine Lande, en Fyrste, der traadte alle guddommelige og menneskelige Love under Fødder, en Fyrste, der truede min Fædrenetroe med Undergang; og dog forlod Himmelen mig begge gange; jeg kan tænke for at straffe mig paa min gamle Alder for mine Ungdoms Synder.

Hag. Neppe havde enten jeg eller Du ført disse ubetænksomme Krige, dersom ei smigrende Hoffolk havde været, løgnagtige Skalder, hykkelske Lovtalere. Ak! den beste Fyrste er omgivet med saadanne, fra hans Ungdom af udspeide de hans Tilbøieligheder, ei for at rette dem, men for at svinge sig selv paa Ærens Top, for at tilsnige sig nogen guul Jord, kiøbt med Brødres Taare; have vi Lyst til Krig, Ære, Roelighed, Videnskaber, Fred, Jagt, Bygninger, Pragt, Fruentimmer, alle enten i sig selv gode Tilbøieligheder, eller som dog kunne blive gode, i det mindste uskadelige, naar de ret bestyres; strax indfinde disse Hunler sig,

surre

surre om os, døve Lyden af vore Pligter, og gjøre, at de beste Lyster, ved at overdrives, blive skadelige for os selv, for Land, Riger og Undersaatter.

Chr. Glade maae vi derfore være, at vi nogenlunde have opfyldt vore Pligter, at vi, uden at blues for meget, kan tænke paa vor førte Vandel, og at vi nu ere komne til Sandheds, Oprigtigheds og Uskyldigheds Land, hvor vi uden qvælende Omsorger, uden nagende Samvittighed, hvile af vort Arbeide.

Fierde Samtale.

Bugenhagen den Danske Reformator, Brocman Bisp i Sielland, og en nu nylig afdød Præst.

Bugenh. Ærværdige Gamle, sig mig, hvo Du er, og hvor Du haver opholdt Dig?

Br. Jeg var Bisp i Sielland; mit Navn er Brocman, og —

Bug. Jeg har nok; mange have fortalt mig, hvor berømt Du i Din Tid har giort Dig ved Dine Skrifter, hvilket dog bør som intet agtes imod de mange Siele, Du haver frelst ved Dine opbyggelige Prædikener, og ved Dit ustraffelige Liv. Ja nogle kunne endog Dine Prædikener uden ad, og roser jeg Dig, at Du haver saa flittig brugt Skriften, men = = = =

Br. Jeg veed, hvad Du vil sige, at jeg haver for hyppig anført Skriftens Sprog, for sielden forklaret dem, og alt for ofte forklaret det ene vanskelige og mørke Sprog ved andre lige saa vanskelige og mørke;

jeg

jeg indseer nu denne Feil, og vilde ændre den, om jeg endnu levede.

Bug. Denne Feil kommer ikke i Betragtning imod Dine mange andre Dyder, og er kun ringe imod deres, som lidet eller intet anføre og forklare Skriftens Sprog, og hvis Prædikener ei ere nær af den Kraft, som Ciceronis, Platonis og Senecæ Skrifter, hvilke undsee sig ved Guds Ord, prædike lutter Morale, grundet alene paa spidsfindige Beviisligheder, eller, som endda værre er, prunke alene med tomme og glatte Ord. De giøre det, sige de, for at blive forstaaelige, og betænke ei, at Almuen er bevandret i Skriften, og hæfter gemeenligen dog noget Begreb til dens Ord, og som oftest det rette, hvorvel ei altid i sin fulde Vidde, eller altid med sin behørige Indskrænkning, hvorimod den aldrig hæfter noget Begreb til deres konstmæssige, philosophiske og veltalende Talemaader.

Br. Du taler ret efter min Smag, og dette giør mig desto begierligere efter at vide, hvo Du er.

Bug. Jeg er Bugenhagen.

Br. Ak lad mig omfavne vor Danske Luther.

Bug. Med den Mand tør jeg ikke maale mig, thi alt hvad jeg vidste, maatte jeg takke ham for. Men det glæder mig, at den Danske Kirke haver bevaret

ret denne dyrebare Mands Lærdom, alene at den ved alt formegen Kunst haver noget fordunklet den, dog ei saa meget som hans Landsmænd; og Du min ærlige Brocman kunde nok ogsaa have ladet være, at skrive Dit Systema, ihvorvel det er ikke nær sat saa meget paa Skruer som mange andre.

Br. Jeg fulgte min Tids Smag, efter hvilken ingen Theologus var agtet, uden han havde skrevet et Systema.

Bug. Ak! hvor mange Bøger kunde Verden have været befriet for, dersom ei Indbildning om sig selv, og Foragt for andre, samt Uvidenhed havde frembragt dem, thi ellers kunde man gierne have ladet sig nøie med Melanchtons og Calvini Systemata.

Br. Nu indseer jeg alt for sildig, at de fleste af deres Eftermænd, som have villet giøre det bedre, have kun indviklet Tingen desmere, og paa en elendig Maade tvunget mange Skriftens Sprog i deres Hierners Form.

Bug. Ja desværre, man er alt for langt veget fra den kiere Eenfoldighed, som Luther og Melanchton indførte, og man har villet give Aristoteles Magt at forklare Skriften, og giort Jesu klare Lære til et spidsfindigt Haarkløverie. Men hvad mon det er for en Mand, som kommer der? han seer saa bister og vred ud.

Pr.

Pr. Nei, jeg kan neppe holde det mere ud; ingen Disputazer, ingen Distinctioner, neppe agter man her paa Forskiel imellem Materiam og Formam; ingen taler om Categorier. De snakke idelig om Erfarenhed, Beskuelse; de maae være lutter Mystici. De tillegge Guds Ord en besynderlig Kraft, og jeg har dog fundet langt mere i min Hebenstreit. Gid jeg var igien ved Universitetet; der taltes ikke meget om Bibelen, mindre om Martyrerne og Guds Kirkes Skiebne, men alle kiendte Kisbyes Collegium; i den Bog ligger og en virkelig Skat forborgen, nam bene qvi distinguit, bene docet.

Bug. Hvorfor saa vred min Ven? Her bør ingen Sindslidelser have Sted.

Pr. Ja jeg er nylig kommen her, og desuden er her saadan underlig Tænkemaade, at jeg skal have ondt ved at vænnes til den.

Bug. Alting læres med Tiden; men sig mig og den gode Brocman, hvordan staaer nu til i Danmark med Theologien?

Pr. Det er mig kiert at see Brocman, thi den brave Mand har ved sit Systema viist, at han har været en god Orthodox, hvorvel det er ikke nær lærdt, fiint, spidsfindigt nok.

Br. Og nu beklager jeg, at det er ikke enfoldigt og skriftmæssigt nok.

Pr. Hvor kan dog Selskab fordærve. Men hvo er den anden gode Mand?

Br. Det er Bugenhagen.

Pr. Nu han var en brav Mand for sin Tid, men Theologien har siden faaet langt anden Anseelse.

Bug. Og jeg tænkte, den sande Theologie var kun een, nemlig den, som er grundet paa Skriften.

Pr. Ja med den, min gode Mand, vil I nu omstunder ikke komme ret langt mere. Eders Theologie er god nok i sig selv, men den er alt for bar; nu har den faaet en pynteligere Klædning. I tænkte, at eet klart Skriftens Sprog, høit nogle faa, var nok til at bevise en Sandhed, men vi føre dem an i Sneseital, og ofte saadanne, hvor ingen uden vi kunne indsee, at de bevise den Sag. Men det fornemste er, at vi have saa vel sammenføiet alle Ting, at de nu hænge sammen som i en Kiede, og at intet er mere mørkt for vor Fornuft.

Bug. Da ere der endnu mange Ting, som jeg ikke engang kan begribe her.

Pr. Det kommer deraf, at I ikke have lagt eder efter Philosophien.

Bug. Jo noget; udi Melanchtons Skrifter læste jeg flittig.

Pr. Den Mand! han behøvede selv at gaae i Skole; desuden havde han vrange og farlige Meninger! og viste med sine Tvivl, at han ei nok indsaae Tingene.

Bug. Det kom af hans Indsigt, og at han følte Vanskelighederne.

Pr. Nei; sig, at det kom af hans Uvidenhed.

Br. Lad nu den Sag bero, og fortæl os Theologiens nærværende Tilstand i Danmark, og om den er indrettet efter eders Behag.

Pr. Tildeels; for noget hørte man intet uden om Distinctioner; man beviste alting; man stilte alting op i en god Orden, ligesom en Krigshær; men nu snakkes saa meget om en ubekiendt Ting, de kalde critica sacra; man vil, at Patres skulle læses, som forhen stode smukt forvarede paa Hylderne; man er færdig at dræbe Folk med Grækisk og Hebraisk; og man drager Kirkehistorien for Lyset; og i alt dette ligger jo ikke eet eneste Beviis. Og Historier ere jo dog og

blive

blive kun Eventyrer: Overalt staaer ikke eet eneste Ord om alt dette i Kisbyes Collegium, som dog har hiulpet saa mangen brav Student frem.

Br. Men hvorledes er Prædikemaaden?

Pr. Den er adskillig. Nogle faa hyppe Sprog paa Sprog, ligesom J giorde, og det er godt nok for Almuen. Nogle andre faa prædike lærdt, og sammenligne vore adskillige Danske Versioner, hvilket staaer mig ei ilde an, thi man bør for alting mage det saa, at en Prædiken er brav tør; men det beste er, naar man nøie distingverer i den, giør uendelige Deelninger og Under-Deelninger, og taler ret konstmæssig; men denne Gave er desværre meget sielden.

Br. Jeg mærker altsaa, at J bifalder disse Maader at prædike paa; men hvilke af de nu brugelige vrage J?

Pr. Den som sammendynger alt for mange Ting i en kort og presset Stiil, og indretter alle sine Beviser efter den allernyeste Philosophie, saa at man aldrig hører eet eneste Skriftens Sprog.

Bug. Den Maade forkaster jeg ogsaa, thi Skriften er Grunden til al vor theologiske Kundskab, og da den største Hob er enfoldig, saa bør en Prædikant opholde sig længe ved en Ting, og forklare den paa

mange

mange Maader, thi fatter Almuen ei een Forklaring, saa fatter den vel en anden.

Pr. Ja denne saa kaldte opbyggelige Maade, som mange bruge, er just den værste af alle, thi ved den ville de tale til Hiertet, røre, bevæge, som de kalde det, og derudi er ingen Undervisning. Desuden legge disse sig undertiden efter smukke Ord og Talemaader, og en Slags Veltalenhed, som aldeles ikke duer, og aldrig bør have Sted i Prædikener.

Bug. Naar Veltalenheden er tom, og ikke christelig, da duer den ikke, men ellers seer jeg ei, at den skader, naar den kun altid er af den flydende, lette, overflødige, som Ciceronis og Chrysostomi; thi den sammenpakkede, som Demosthenis, er vel ypperlig i trykte Prædikener, hvor Læserne have Tid at tænke, men derimod des slettere i mundtlige, thi da prædiker man Folk ud af Kirken, helst de enfoldige, og de kloge maa endog have Tid at tænke, thi en Præst bør ei paastaae, at hans Menighed skal ophsie sig til ham, men han bør nedlade sig til den, prædike katechetisk, blive alt for alle, saasom hans Hensigt bør ei være at blive navnkundig ved sine Prædikener, men at vinde Siele til Christus, og at forbedre Menneskene.

Pr. Jeg mærker nok, at I var bleven en god Prædikant for Kierlingerne i Wartow.

Bug. Ja den, som ei kan prædike godt for dem, bør ei være Præst.

Pr. Nogle prædike meget om Pligter og om Moralen, men derudi er ingen Lærdom eller Konst.

Bug. Hvo siger, at Prædiken skal være en Konst? At prædike Moral, som ei er grundet paa Guds Ord, duer ikke; jeg læser da langt hellere Cicero om Pligterne; men at indprente Dyden, Pligterne, paa den rette Maade, deri bestaaer just den hele Christendom.

Pr. Det er Pharisæisk og en selv udvalgt Gudsdyrkelse. Nogle prædike exegetice, som de selv kalde det, og dog prædike de ikke lærd, thi de sammenligne ingen Versioner, men bestemme nøie hvert Ord i Texten, hvilket jeg ikke seer, hvortil det nytter.

Bug. Saa nytter det ei heller at tænke, eller at vide, hvad man taler om. Men det er sandt, at, naar en Prædiken er puur exegetisk, saa er den lidet nyttig for den gemene Mand, og da er al Opmuntring, Rørelse, Salvelse, og maaskee Overbevisning selv borte, hvilket sidste de dog tænke just derved at frembringe. Nei, Exegesis bør være kort, men derhos tydelig og tilstrækkelig.

Pr. Nu det er det første fornuftige Ord, jeg har hørt af eder. Men at en lumpen Skolebog som Ci-

cero

cero skal kunne hielpe en Prædikant, det har jeg aldrig før hørt, da den er ikke tienlig til andet end til at lære Vocabler og Phraser af.

Bug. Jeg mærker, at J har studeret eders Autores ligesaavel som eders Prædikestoel; men jeg haaber, at J faaer andre Tanker, naar J haver været her noget.

Br. Det samme haaber og ønsker jeg; Men nu er det best, at vi begive os herfra til det udvalgte Selskab af Luther, Melanchton, Calvinus, Musæus, Calixtus, Chemnitz, Tillotson, Saurin, Mosheim, Leibnitz, Bourdaloue, Pascal og de flere, hvilke, hvorvel af forskiellig Mening udi Live, dog her omgaaes venligen, da de ere blevne bedre oplyste, og altid have havt en redelig Hensigt.

Femte Samtale.

Peer Oxe, og en fransk Financier.

Oxe. Naar jeg eftertænker den Tilstand, det af mig saa høit elskte Land er geraadet udi, saa smerter det mig overmaade, og gode Tidender om Forandring med det, vilde forøge min Glæde. Men der kommer een, maaskee han kan give mig Underretning derom. Gode Ven! er Du fra mit elskelige Danmark, eller maae Du takke andet Land for Din Fødsel?

Fin. Nei, jeg er fød i det lykkalige Frankerige.

Ox. O! at det var lykkaligt. Thi endskiønt det ikke er mit Fæderneland, saa ønsker jeg dog, at det maae gaae alle vel. Naar er ellers den Forandring skeet? Ere de tunge Skatter ophævede? Ere de borgerlige Krige stillede? Har Velstand indfundet sig? Er Gielden betalt?

Fin. Gud lade aldrig den blive betalt.

Ox. Jeg vil vedde, at Du er en af vore nymodenske Financiers.

Fin. Ja, jeg havde med Financerne at bestille; men havde ingen andre Principia end de rette, som altid burde have havt Sted. Men hvo er Du, som seer saa suur og streng ud?

Ox. Jeg er Peder Oxe, som og eengang har forestaaet det kiere Danmarks Financer, som annammede dem i en slet Tilstand, og efterlod dem i en blomstrende.

Fin. Naar var det?

Ox. Da Friderik den Anden regierede.

Fin. Saa længe siden, da havde man neppe de rette Principia i Cameralsager, thi man meente, at udrette alting ved Sparsommelighed, og var dum nok til at holde Overdaad for skadelig.

Ox. Ja til de dumme hører jeg og, thi Overdaad forderver Sæderne, og naar de ere fordervede, saa er alting tabt.

Fin. Hvad! Sæder; de ere kun Skrækbilleder, Dyder og Sæder, hvormed man skræmmer Børn. De bringe intet ind i Pungen. Den maadelige, sparsom-

melige fortærer intet; for ham døer gierne Konstneren, forhungrer Haandværksmanden. Ødelanden, Hoerkarlen føder derimod Landet.

Ox. Og Du har været Financier i et christeligt, i et fornuftigt Land?

Fin. Hvorfor ikke? Jeg saae paa Nytten. Ved mig har Landet blomstret. Jeg bragte Konster i Veiret; Handel og Vandel trivedes; Bygninger reiste sig: Alting var i Rørelse; og hvorved mener Du, at jeg udrettede dette?

Ox. Ved en klog Sparsommelighed og Flittighed.

Fin. Nei! ved Skatter, og Skiebnen kom mig til Hielp ved at sende nogle Aar efter hinanden en stor Død iblant Qvæget.

Ox. Du taler som en Rasende, thi Skatter forarme Folk, betage dem Modet, og tvinge dem til at vandre ud, og Qvægdød giør Fødevare dyre.

Fin. Destobedre; jo dyrere alting er, og jo fattigere Almue man haver, jo mere blomstrer en Stat, thi Armod og Dyrhed giør flittig; derfore pønsede jeg og paa nye Paalæg Nat og Dag. Paa den anden Side holdt jeg de Rige og Fornemme til at fortære

brav,

brav, for derved at føde de Ringe, saa Du maae troe, at der kom et nyt Liv iblant Folket.

Ox. Men hvor længe varede det? Og mon ei Almuen blev overdaadig ved de Stores Mønstre? Bleve ikke ogsaa mange Overdaadighedsvare indførte fra fremmede Stæder?

Fin. Tildeels, men hvad skader det? Handelen kom derved i Drift, og Folket lærte at blive klygtigt og vittigt. Du tænker i alle Ting ligesom den stakkels Sully; han raabte alene paa Agerdyrkning og paa Sparsommelighed; men hvad Anseelse havde Frankerige da i Verden? nei, den viste sig langt anderledes siden ved Colbert, og under Ludvig den Store.

Ox. Det kan ikke feile, at Du jo og bifalder at giøre Gield, og har Du vist været en af dem, som har raadet dertil.

Fin. Hvad andet? Det skaffer Omløb; en slet Kiøbmand, som ei veed at handle saaledes med laante Penge, at han i det mindste vinder ligesaa meget til, som Renterne; og hvad større Beviis paa et Lands Velstand, end at det kan faae Credit?

Ox. Altsaa er den Mand, som ødelægger alt sit, rigere end den, som vedligeholder og forvarer det.

Fin. Ilde dømt. Dine Indsigter maae være meget indskrænkede, naar Du vil sammenligne en enkelt Mands Tilstand med en Stats.

Or. Mange enkelte Personer udgiøre jo dog en Stat, og en Stat kan jo ikke bestaae uden af Personer.

Fin. Om jeg end forklarede Dig alt dette, saa er Din Indsigt dog for sløv til at fatte det.

Or. Lad saa være. Men hvor kommer det, at alle, som paa nogen Tid ere komne fra Frankerige, klage med een Mund over Landets almindelige slette Tilstand, og Du beskriver den dog saa herlig?

Fin. Sagen er, at der i nogle Aar haver været Misvext, og at Vinen haver geraadet slet. Men den fornemste Grund er denne, at Menneskene ere gemenligen misfornøiede med det nærværende, tilbøielige til at dadle dem, som sidde ved Roret, hengivne til at klynke, uvillige at meddele Staten noget.

Or. Heri kan være noget rigtigt, men en almindelig Klage maae dog have sin Grund, og frygter jeg for, at Du og flere Dine ligesindede have ved eders onde Konster fordervet Landet. I søgte kun at drage alting til Hovedstaden, at blinde Monarkens Øine ved den Glands, som omgav ham, at bringe ham til at troe, at alt svømmede i samme udvortes Glimmer i Landene,

som

som i Hovedstaden. I Hyklere søgte selv at berige eder, og at vinde Fyrstens Naade ved at fylde hans Giemmer med Undersaatternes sidste Skierv, og hans Giemmer vare, og bleve dog tomme, thi Overdaad og Umætteligheb maatte vel tømme dem. I eders Verden hersker ofte en tyk Dunstkreds, som Soel og Sandhed ei kunne igiennemtrænge; men her kan intet skiules i denne pure Luft; Dækket falder af eder, og enhver annammer den Løn, som hans Gierninger have fortient, og vee da dem, som have ført Konger bag Lyset, som have spillet Bold med hele Folks Velfærd, som have under Ærligheds-Ham bedraget Staten, og under Navn af Patrioter vilst sig virkeligen at være Landets Fiender.

Fin. Ak! Skræk overfalder mig; de Armes Taare falde ned paa mig som gloende Regn; giv mig et godt Raad.

Ox. Jeg kan ikke, hvor gierne jeg vil, thi Du faaer at høste, hvad Du har saaet.

Siette Samtale.

Erkebisp Absalon. En Minister.

Abs. Den Sætning er rigtig: Folkets Røst er Guds Røst; naar en Klage, en Begiering eller et Ønske er bleven saa almindelig, at man med Rette kan tilegne den det hele Folk, saa er den og gandske vist grundet, og saa er det høi Tid at give Agt paa den.

Min. Ja, jeg legger endnu mere til; det er da Regieringens, Kongens Pligt at følge denne Røst, thi Kongen er for Folket, og Folket ikke for Kongen; Folket var til, længe før Konger bleve. Men Hyklere forestille Tingen ofte anderledes, og sige, at Publicum er intet, betyder intet, eller giøre Hoffet, den snevre Cirkul, til Publicum.

Abs. Ja saaledes var allerede nogle sindede i min Tid, hvorvel den krigerske Aand, som da besielede Hof-Folket, giorde, at de dog følede at have Fæderneland, at de ei ansaae Embede alene for Levebrød, og de smaae Hof-Tienester med at lukke Døre op, sætte Stole, række Haandklæder, for at veie imod Scipionis og Epaminondæ Bedrifter.

Min.

Min. Da tænkte dog nogle saaledes i min Tid. At gaae Slots-Trapperne op og ned i tive Aar, det kaldte de at tiene Kongen i tive Aar, thi de vare dog saa forsigtige, at de ei nævnede Landet, som maaskee endelig aldrig randt dem i Sinde. Men at komme til min Ministers Pligter igien, da fordrer jeg af ham, at han skal være let at faae i Tale for enhver, thi han er en offentlig Person.

Abs. Saaledes maatte de alle være i min Tid, hvor fordervede de end ellers vare, og kan jeg ikke forestille mig Muelighedeu af en Minister, som lukker sig inde.

Min. Da er det ikke alene mueligt, men endog virkeligt. Videre paastaaer jeg, at en Minister bør være taalmodig, give de Klagende Tid at tale, og svare dem vel, thi det er allerede tungt nok for en Søgende at faae Nei, men ulideligt at faae enten intet eller et haanligt Svar, som ofte er geleidet med stolte og frække Gebærder.

Abs. Taalmodig vare ikke heller alle Embedsmænd i min Tid, ofte afviste de Folk med haarde og grove Ord, og kan jeg ikke sige mig selv gandske frie for denne Feil i Henseende til min Opførsel imod Skaaningerne.

Min. Ja, da var det godt for Dig at have Kirkens Rettigheder at skylde paa, men Du har for Resten været

saa

saa stor en Mand, og saa nyttig for Dit Fæderneland, at man bør tilgive Dig denne Forseelse.

Abs. Gud give! at jeg kunde tilgive mig den selv, men her seer man Tingene i et gandske andet Lys end i den jordiske Verden. Dog trøster det mig, at Fornøielsen over mine gode Gierninger overveier Misfornøielsen over de slette.

Min. Vi ville ikke tale mere herom. Til en god Ministers Egenskab regner jeg ogsaa, at han ikke ophøier den Stand alene, som han er af, hvad enten han er Borger eller Adel; thi de ere alle Borgere af een Stat, og alle derfore pligtige at tiene deres Fæderneland efter deres Indsigter og Kræfter. Men at de Adelige ville tænke, at alle Embeder ere alene for dem, at de ere fødte til Værdigheder, hvad enten de have Fortieneſter eller ikke, det er ei alene en daarlig Tanke, men endog en skadelig, saasom den sætter Fiendskab imellem Stænderne, og giør, at Folk af slette Egenskaber ofte komme til Embeder.

Abs. Denne Feil begyndte allerede at indsnige sig, imedens jeg levede. De Geistlige og Adelen tilvældede sig Magten, og jeg kan ikke nægte, at jeg jo hialp dem heri, da jeg ved Fødsel var af en høiadelig Stamme, og ved Embede den fornemste geistlige Mand i Riget. Imidlertid giorde jeg dette i en god Mening, saasom jeg tænkte, at Religionens Anseelse voxte tilligemed

Geist-

Geistlighedens, og at det var bedre, at kun faa besad adelige Friheder, end saa mange Bønder, som forhen brugeligt var, thi jeg tænkte, at det gav Uorden, naar mange havde Deel i Regieringen, og valgte Kongen.

Min. Maaskee Du ei heller havde Uret heri, men derfore havde Du ei havt nødig at hielpe saa meget til Bondens Trældom, hvilken dog i Din Tid ei nær naaede sin Høide, og derover endda ikke kunde ødelægge Krigsstaten, som den siden giorde. Men hvad synes Du om den Regel, at en Minister ei bør være egennyttig, og at han bør tiene for saa lidet som mueligt, helst om han selv besidder Midler, eller og ingen Familie har, og fornemmelig om Landet er i en slet Tilstand, og den offentlige Skat udtommet.

Abs. Denne Regel er fortreflig, men det lader, at de Christne have overladt denne Dyd til Hedningene, til Aristides, til Phocion, til Epaminondas.

Min. Gandske vist. Bevis derpaa haver man i en stor udenlandsk Minister, som længe talte for Folkets Frihed, men tilsidst lod sig ved Værdigheder og Penge overtale til at forlade Folkets Partie, og at gaae over til Hoffets.

Abs. Det var meget ilde giort. Vel sandt, at jeg altid holdt med min Konge, thi jeg bar et personligt Venskab for ham, men dog opførte jeg mig altid

imod

imod ham som en virkelig Ven, og aldrig som en Hykler, thi jeg sagde ham ofte mange haarde Sandheder, og det endog paa en haard Maade, og han foer altid vel, naar han fulgte mine Raad, og, naar han veeg fra dem, maatte han altid siden tilstaae, at han havde handlet ilde.

Min. Lyksalig Konge, som har saadan Ministre, men ogsaa lyksalig Ministre, som har saadan Konge. O hvor ofte har vort Dannemark maattet svie, fordi tvende saadanne Personer ei truffe ind sammen. Men hvad hielpe vore Klager; nu ere vi befriede fra den ustadige Verdens Forandrligheder; derfore ville vi glemme dem, og forføie os til de Saliges Selskab.

Syvende Samtale.

Signe, Hagbarth.

Sig. Hvor kan dog Indbildningen, Vanen, Opdragelsen bedrage os, overtale os til at troe Ting, som ikke ere til. Forgieves har jeg søgt efter Freya; Intet Sted kan jeg finde hendes Guld-Sal. Hvor er den Vellyst, som jeg skulde nyde i Hagbarths Selskab? Ak hvor sød var den i Verden! jeg brændte med Glæde, følte neppe til Smerte i Ildens Hede, thi jeg ilede i min Kiereſtes Arme; og nu seer jeg ham næsten aldrig, og møder han mig, da vender han sig strax fra mig. Men der staaer han i dybe Tanker; jeg vil nu liste mig paa ham, saa han ei skal undgaae mig. Nu har jeg Dig dog engang fat. Men ak! det er kun Skygge.

Hagb. Ja Signe, Du er og kun Skygge. Til at nyde den Vellyst, som vi attraaede, behøves et Legeme. Daarligen handlede vi derfore, da vi skilte os ved det. Jeg meente, at vor Elskov skulde fornyes i denne Verden, og tænkte ikke paa, at Aander ei kunne elske, saaledes som jeg vilde. Valhallæ Glæde foragtede jeg, og holdt Freyæ høiere, og see begge ere tomme.

komme. Valhalla, Einherier, Valkyrier, Serimner ere Dunst, hvad Under! Odin selv er ikke til; ingen Fenris Ulv gisres fornsden at sluge ham. Her vanker jeg elendige Skygge; ønsker, begierer, eftertragter, og nyder aldrig. Forrige Lyksalighed qvæler mig desmere.

Sig. Ak skulle vi da evig flye og søge hinanden; skal en kort Vellyst belønnes med saadan Qval?

Hagb. Ja saaledes forsvinder al legemlig Vellyst, og efterlader kun Pine i Sielen. En kort Tid var min Siel opfyldt med ubeskrivelig Glæde; Signe fyldte hvert et Rum; hvert Sted, hver Tid, hver Pige malede Signe for mig; uden hende var ingen Fornøielse, og i hende var al Glæde. Men dog hvilede Attraaen undertiden, Begierligheden blev stundom sløv; men nu voxer den hvert Øieblik, og stilles aldrig. Hvilken Uroe!

Sig. Gierne vilde jeg give dig ømme Navne, men de døe i min Mund. Raserie hersker i mit Bryst. Hvor er nu min stille Roe, min søde Eenlighed, mit uskyldige Liv, mine yndige Piger, min moersomme Haandgierning, min kierlige Fader, min Ære, mit Alt? Du har røvet det; Du er min Ulykke. Forbandet være den Dag, da jeg først saae Dig. Misundt levede jeg før. Siden Faders Ynk, Moders Sorg, Folks Forhaanelser, og, hvilken haard Tilstaaelse, mit

eget

eget Hierte frikiender mig ikke. Ak var jeg uskyldig for mig selv, da veiede al anden Spot ikke. Men nu trykke Centnere mit Hierte, Bølger af Skam vælte ind paa mig, gid jeg kunde knuses, og Verdner styrte ind over mig. Søde Haab, at blive til intet, intet, før saa fælt for mig, men nu Vellyst — Dog — forgieves er det Ønske; evig, evig skal jeg bære denne tunge Last: Hagbarth svæver stedse om mig, med Væmmelse og Lyst udstrækker jeg mine Arme, og han forsvinder.

Hagb. Ja du forsvinder. Gid du kunde forsvinde, reent forsvinde; gid denne Tænkekraft maatte døe! Men den rører sig stedse; Bedrøvelige Gave! Mon jeg forførte dig? Du mig; Hvilke Diekast; Du saae mig; Jeg saae dig; Det var ude: Hvorfore smilede du? Hvilke Anslag gav du mig? Du, du, bedrog dine Piger; Du favnede mig; det smiler endnu ind i min Siel, dog med Smerte. Hvilke hvide Arme, runde Bryste; skalkagtige Øine, kysser mig engang; Skygge; Deilighed blive Skygge; Er det mueligt? Erfarenhed — ja bedrøvelige — Hvi pine I mig yndige Forfængeligheder? Grusom omfavnede du mig; Du foer en Ild i mit Sind; Du trykte mig til dit Bryst, og ledte mig til Galgen; gid det dermed havde været endt. Enddog elsker jeg dit sneehvide Bryst. Ak! at Elskov ei var til. Din Elskov var Had. Nu jeg døer. Nei, nei, den Glæde smager jeg ikke. Hvo myrder ved Elskov? Du, du; Ak

Veninde; dog Nei, lad mig flye for dig, men hvorhen? dit Billede følger mig allevegne. Min Siel er bleven til det.

Sig. Utaknemmelige, du flyer, tag min Ulykke med; men den er bleven til mit Væsen. Jeg hader, jeg elsker, jeg afskyer, jeg tragter efter; det, som var min Glæde, er min Skræk, en Skræk altid nærværende, en uafladelig Higen, ingen Huſvalelſe, ikke et Haandtryk, ikke et Kys, hvilken Skiebne; Tyran, du er borte, og dog altid er — Hagbarth, hvi elskede du mig; hvi hadede du ikke? Begge havde da været lykkelige; dog — Nei — hvad — Uroe bedre end intet — Nei, gid jeg var intet — Hvad vil jeg; jeg veed ikke; Afgrund aabne dig, slug mig, endda lever jeg, og Hagbarth tilligemed. Ak at jeg kunde sige, denne Dag har dog Ende.

II.

Moralske og Philosophiske

Afhandlinger.

I.

Af hvad Aarsag Hedningene saa gruelig forfulgte de Christne.

(Skreven 1761.)

Da der i den hedenske Historie findes faa Spoer til Forfølgelses Geist, saa har det opvakt saa megen større Forundring hos mange, hvi Hedningene udviste sig at være saa heftige Forfølgere af de første Christne; ja nogle have anseet dette for en uopløselig Knude, og endeel Ildesindede have heraf taget Anledning at sværte de første Christne, udraabende dem for Rebellere, onde Borgere, oprørske Undersaatter. Nu er det vel langt fra, at jeg vil uden Forskiel tage alle Christne, der levede i de første Tider, i Forsvar; tvertimod, jeg skal siden vise, at nogles slette Opførsel bør ansees, som

Biaarsager til Hedningenes heftige Grumhed; men den Romerske Øvrighed var paa de Tider alt for oplyst til at fordømme hele Selskaber for de Feil, som enkelte Personer af dem kunde begaae. En almindelig og derhos tilstrækkelig Aarsag maa derfor udfindes, og den finder man just i den Forligelighed, som Hedningene have tilforn udvist imod alle andre Secter og Partier; thi hvorfor taalte de vel hinanden indbyrdes? Fordi deres Guders Magt var indskrænket til visse Steder og til visse Ting; saaledes var Osiris og Isis kun Guder for Ægypten og for Ægypterne; een Gud regierede i Havet, en anden i Floderne, den tredie paa Biergene; den ene var ei nidkier over den anden; de faldt ei hverandre ind i Embedet. En Romer giorde sig ingen Betænkning over at dyrke de Ægyptiske Guder, naar han var i Ægypten; og da Rom tilsidst blev, som en Samlingsplads for alle Folk, saa fandtes der og fast alle Guders Dyrkelse, og næsten al den Overtro, som ellers overalt var adspredt paa Jorden. Steenhuggere, Tapetvævere, Bygningsmestere, Purpurfarvere, og allehaande slige Folk vandt ligemeget, enten Jupiter, Apollo, eller Diana dyrkedes; de vare lige fornødne, og derfor var og hver saadan Guddom dem lige kierkommen. Prægtige Fester, Optoger, Skuespil, Fegtninger, Bryden, Løben, vare i Brug til alle Guders Ære, saa at Almuen ansaae dem derfor allesammen med lige glade Øine. Og i hvor mange end Guderne bleve, saa var dog Overtro som en uudtømmelig Kilde, saa at alle deres Opvar-

tere

tere kunde rigeligen og rundeligen leve. Vel vare der nogle bedre oplyste, som holdte for, at Guddommen ikkun var een, og ansaae alle de andre Guder enten for opdigtede og for Hierneſpind, eller og i det høieſte ei anderledes, end ſom vi anſee Englene; ja der vare vel og nogle, ſom nægtede al Guddom; men diſſe ſidſtes Tal var ikkun ſaare lidet. Overalt beholdte ſaavel de første ſom de ſidſte gemeenligen deres Lærdomme hos ſig ſelv, forurolige de ei den offentlige og vedtagne Gudstieneſte, og giorde deres Meninger ei bekiendte uden for nogle faa fortrolige Venner. Aarſagen hertil var deels Frygt; thi de havde Socratis Exempel for ſig, i det denne ſtore Mand blev taget af Dage fornemmelig under det Paaſkud, fordi han vilde indføre den Lærdom om een eneſte Gud, en Lærdom, der kuldkaſtede alle andre Religioner, ſom dyrkede mange Guder, en Lærdom, der alene vilde raade, og ei taale nogen Sidemand, hvorfor og Hedningene, der ellers ſyntes at være ſaa ligegyldige og koldſindige i Religionen, miſtede deres ſædvanlige Taalmodighed, og ei kunde forſones uden med Philoſophens Blod; for hvilken Aarſag ogſaa Plato, Socratis Diſcipel, ſiden fremſatte med Varſomhed, ja Mørkhed, den Lærdom om een eneſte Gud, og Ariſtoteles forlod Athenen, ſigende, at han vilde hindre Athenienſerne i at forſee ſig anden gang imod Philoſophien; i Diagora havde de og et Exempel, ſom kunde opvække Frygt, thi denne Mand, der nægtede al Guddom, undgik ei Socratis Skiæbne uden ved Flugten. Deels hindredes kloge Hedninger, ſom troede

een eneste Gud, ogsaa fra at fortplante denne Lærdom, ved den Mening, at enten Sielen er dødelig, eller og at Guddommen har Behag i Menneskenes mange og adskillige Tanker om sig, eller i det mindste Medlidenhed, naar de vildfare. Desuden troede ikke disse Hedninger at have noget Kald til at omvende andre; de gode Tanker, som de vare falden paa, havde de ei uden efter megen Møie og lang Tid udfundet, og vare endda som oftest meget vaklende i dem. Hvad skulde da vel bevæge dem til at underkaste sig Had, Foragt, Forfølgelse, ja Døden, for at bringe andre paa nye Meninger?

Med de Christne havde det sig derimod ganske anderledes; de troede alle at have et guddommeligt Kald, en guddommelig Befalning, at omvende alle andre. De troede at forsømme een af deres væsentlige Pligter, om de efterlode dette. De vare befalede at have Kiærlighed til alle, og de fandt sig overbeviste om, at alle bleve evig ulykkalige, som ei erkiendte een eneste Gud, hvorfor de holdte for, at det var deres Skyldighed endog med egen Fare at lede Verden paa Sandheds Vei. I Følge disse Sætninger lærte de overalt i Tide og i Utide, efter Pauli Formaning, at de Meninger i Religionen, som Menneskene da overalt vare indtagne af, vare falske, opdigtede, diævelske, og saaledes beskafne, at de derved gjorde sig evig ulykkalige, ligesom og alle deres Forfædre derfor vare og evig vilde blive i saadanne Omstændigheder. Templerne maatte

efter

efter slige Grunde enten derfor lades øde, eller og nedbrydes, Ofringerne ophøre, Gudernes Billeder nedrives. Enhver kan let tænke, hvad Forbittrelse alt dette maatte opvække hos alle dem, der ei antoge deres Lærdomme. Af Tacitus og Svetonius kan man og see, hvor stort Had Almuen bar til dem, saa at, om den havde faaet Lov til at følge sin Drift, saa havde Verden snart kommet til at svømme i Blod. Men Regenterne vare mere milde, fordi de vare mere politiske; saalænge de med det Gode kunde nogenlunde holde begge stridige Partier i Tømme, grebe de ei til Sværdet, sparende deres Undersaatteres Blod, vel vidende, at Statens Styrke bestaaer i Borgernes Mængde. De fleste af de saa kaldte ti Forfølgelser bør derfor ei tilskrives Keiserne, men nogle ildesindede Stadtholdere, og som oftest den gemene Mands Oprør. Martyrerne have ei heller været saa mange, som man gemeenligen indbilder sig, hvilket Dodwel, den lærde Englænder, i sin Afhandling, at Martyrerne have været faa, har tilstrækkeligen bevist, endskiønt jeg gierne tilstaaer, at han vel og har alt for meget indskrænket deres Tal.

I det første Seculum forfulgte Keiser Nero de Christne. Han vidste, at de vare forhadte, og derfor ansaae dem for bequemmest til at vælte Skylden paa, at have stukket Rom i Brand, som han dog selv i sit Raserie havde giort. Aarsagen til denne Forfølgelse var altsaa heel særdeles, og synes den ei heller at have strakt sig uden for Staden Rom. Skribenten vidner, at, end-

skiønt Folk vidste, de Christne vare uskyldige i den dem tillagde Sag, saa vare dog alle vel fornøiede med, at de bleve strassede, saasom de betragtede dem som det menneskelige Kiøns Fiender. Domitianus opvakte imod Slutningen af sin Regiering den anden Forfølgelse, som dog varede ei meget længe, men tog Ende med hans Død. Et Rygte, som han havde hørt, at iblandt de Christne fandtes nogle af Davids Afkom, af hvilken een efter manges Mening skulde engang besidde den ganske Jord, drev denne frygtsomme og mistænkelige Tyran til at forfølge dem. I Begyndelsen af det andet Seculum bleve de forfulgte under Trajanus, hvilket dog efter kort Tid hemmedes ved Plinii den yngres fornuftige Brev til bemeldte Keiser. Derimod gave hverken Adrianus, Antoninus, Marcus Aurelius eller Severus nogen Befalning til at forfølge dem, som Tertullianus udtrykkelig vidner, der levede i og efter Severi Tid. Vel veed jeg, at de store Forfølgelser sættes under disse Keisere, saa og at adskillige Christne under dem bleve aflivede, og deriblandt anseelige Lærere, som Justinus, Polycarpus, Irenæus, men alt saadant maa tilskrives Pøbelens Oprør, og endeel nidkiære hedenske Stadtholdere. Det tredie Seculum derimod kan og bør med rette ansees som den egentlige Forfølgelses Tid, da Keiserne Maximinus, Decius, Valerianus og Diocletianus udstædte Befalninger imod de Christne, saa at der efter min Regning indtil Constantinus den Store blive kun syv af Regenterne befalede Forfølgelser. Den sidste var den største, thi den varede i ti samfulde Aar,

ei

ei alene i Diocletiani, men endog i hans Eftermænds Tid. Aarsagerne, hvi Regenterne selv i dette Seculum forfulgte de Christne, maa søges i følgende Grunde: 1) De Christne vare nu blevne saa mange i Tallet, at Templerne begyndte næsten at staae reent øde, saa at Præsterne og alle de, der hidindtil havde levet af den hedenske Gudstieneste, saae nu ei andet end deres fuldkomne Ødelæggelse for Øine, hvorfor de giorde deres yderste Flid for at ophidse Øvrigheden til at bruge Vold. 2) Disse Præster vare tildeels af de anseligste Slægter i det Romerske Rige; mange vare selv Raadsherrer og høie Embedsmænd, eller og beslægtede med dem, ja med Keiseren selv. 3) De fleste Keisere, som regierede i dette Seculum, vare hverken saa gode eller saa politiske, som de forrige; mange komme ved Magt og ved slette Midler paa Thronen, og vare af ringe Herkomst, følgelig ei opfødte og underviste i Statens sande Grundlove og Hemmeligheder; den ene satte den anden af, og søgte som oftest at giøre sig et Anhang, og troe Tienere, ved at forfølge dem, som hans Formand havde beskyttet, og tvertimod. Saaledes haandthævede Alexander Severus de Christne, men hans Morder og Efterman Maximinus forfulgte dem. Ligeledes opførte sig og Philippus, den Araber, og hans Efterman Decius. 4) Kan det ei feile, at jo Keiserne helst saae at holde den Religion vedlige, hvorudi de vare opdragne, i det mindste at hindre, den ei ganske skulde undergaae, og som de mærkede, at de Christne ideligen toge til, og Hedningene derimod toge af,

beslut-

besluttede de at forsøge, hvad den yderste Magt nu kunde udrette, siden en fiin Politik, og Tolerance ei havde formaaet at standse den Christne Lærdoms Fremgang. Maaskee de og fornam en Aftagelse i deres Indkomster. Thi siden de første Christne ei alene prædikede et strengt Levnet, men endog virkelig førte det, og havde Afskye for al Overflødighed og Pragt, saa er det meget fatteligt, at Konster og Haandværker maatte særdeles aftage, og følgelig ogsaa Forbrugelsen af mange, ja de fleste Ting, der ei tiene til Livets Nødvendigheder, men Bequemmeligheder og Zirater. Og endelig 5) opførte de Christne sig nu i mange Ting anderledes end tilforn; en stor Deel af dem vare Fanatici, og fulde af underlige Griller; thi nogle ansaae det for Synd at gaae i Krig, ja at forsvare sit Fæderneland og sig selv; saaledes lærer Lactantius; og om de end gjorde det, saa vilde de ei imodtage de Belønninger, som alle Romerske Soldater finge, der havde forholdt sig tapperligen; sligt roser Tertullianus. Forfølgelserne havde nødt mange til at skiule sig i Ørkener; der finge de saadan Smag paa et eenligt og afsondret Levnet, saa at utallige Mennesker, helst i Ægypten, bleve ved, deres hele Livs-Tid at leve for sig selv, ørkesløse, uden at være sig og deres Medborgere til mindste Nytte, under Paaskud at undgaae Verdens Fristelser, at desto bedre forarbeide deres Salighed, og at bede for andre. Ægteskaber komme ogsaa herved i Foragt; andet Gifstermaal fordømtes reent af endeel, som af Tertullianus; og Jomfruestanden

ophøie-

ophøiedes af alle, i det mindste ansaaes for en langt større Fuldkommenhed end Ægtestanden. Hvo der læser Cyprianus, kan tilfulde herom blive overbeviist. De statskloge Hedninger begyndte herover at ansee de Christne for skadelige Folk, og Menneskenes Ødelæggere, som det var best i Tide at dæmpe. De Christne gave altsaa tildeels selv Anledning til at forfølge sig, ved at antage Meninger, og paalægge sig Byrder, som ingensteds findes anbefalede i Skriften. Lyksalige havde de været, og lyksalige vilde vi og være, om intet i Religionen antoges, uden det som uimodsigeligen og grundigen kunde bevises af den hellige Skrift. Da de Christne finge Overhaand, toge disse selsomme Meninger mere til end af, og bleve efter min Tanke de fornemste Aarsager til det store Romerske Herredoms Undergang. Med hvad Øine de da levende Hedninger have anseet eenlig Stand, kan læses iblant andre hos Zosimus og Rutilius. Intet Folk har nogensinde besiddet større Statsklogskab, og været meer politisk end det Romerske; intet har derfor heller med større Iver og Omhu opmuntret Ægteskaber, sat Belønninger ud for dem, der avlede og opfødte flest Børn, og røddet alle de Hindringer af Veien, der legges for Giftermaale. Hvorledes kunde de da vel ansee dem, der, saavidt det stod i deres Magt, søgte at ødelægge Verden? Endeel Christne, indtagne af de daarlige Tanker, at Verdens Ende var nær, at det tusinde Aars Rige skulde begynde, at den Romerske Vælde var nær sin Undergang, hertil forførte af nogle i Skriften vran-

geligen

geligen fortolkede Steder ved Papias og andre flere med ham lige kloge Mænd, spaaede lutter Ulykker for Staten, som man kan see hos Lucianus. Vel er det sandt, at alle Christne vare ei af disse Tanker, og at de, som vare det, ansaaes af de Retskafne for Kiettere, og kaldtes Montanister, Gnostici, med mere; men imidlertid var deres Antal meget stort, som tænkte saaledes og forøgedes dagligen; i alle andre eller og de fleste Ting vare de enige med de øvrige Christne, og paastode ogsaa selv, at de vare Christne; overalt, vare disse Lærdomme bekiendte, og offentligen antagne af anseelige Lærere, og deres skadelige Virkninger og Følger alt for tydelige og følelige; hvorfor man ei maa undres over, om Hedningene bleve forvildede, skare alle Christne over een Kam, og tilskreve Lærdommen selv det, som kun kom af dens Misbrug.

II. Om

II.

Om Videnskaber,

med Hensigt til Norge.

(skreven 1761.)

At bersmme Videnskaber, vil vel synes overflødigt, det samme som at bringe Lys og Varme til Solen; men desværre! det er nødvendigt, særdeles i dette Land. Videnskaber vrages af to slags Folk: De, der selv besidde Videnskaber, og de, der ere ganske ukyndige. De første foragte enten i Almindelighed alle Videnskaber, eller og nogle især. Af de første ere ikkun faa, og maaskee ingen anden end den navnkundige Rousseau i Geneve, dog veed han for meget til at driste sig at sige, at Videnskaberne ere i Verdens nærværende Forfatning unyttige, hvilken Forfatning han og tilstaaer umuelig nu kan forandres. Følgelig løber hans hele Mening ud paa et Hiernespind og en Ordkrig. Han bilder sig nemlig ind, at Menneskет har i Begyndelsen været ligesaa dumt og vildt, som det mest vilde og dumme Dyr, ei havt uden Følelser, følgelig ei for-

num-

nummet anden Smerte og Fornøielse end den, som umiddelbar rører vort Legeme. Denne Tilstand anseer han for lykkalig, og er vred paa de Hændelser, som efter hans Formening først have sat os ud af den, og siden paa de Mennesker, som efterhaanden have ført os end længere fra den, og ved Eftertanke opfundet Videnskaber og Konster. Det er ei at frygte for, at hans Mening skal faae mange Tilhængere; thi aldeles intet at tænke, ei at være i Stand til at giøre Betragtning over nogen Ting, følgelig ei heller over de sandselige Fornøielser, som jeg nyder, at gaae nøgen, at løbe paa Skoven, at sove under aaben Himmel, at drikke Vand og æde Olden og Nødder, som Svinene og Ekhornene, at sønderrives af vilde Dyr, heri vil vel ingen finde Behag; den Lærde og den Ulærde, den Dydige og den Lastefulde, den Kloge og den Dumme ville vel blive enige i at forkaste slig Tilstand.

Ere der faa, som foragte alle Videnskaber, saa ere de derimod mange, som foragte visse af dem. Enhver Lærd er gierne indtagen af den eller de Videnskaber, han har lagt sig efter; de andre foragtes enten reent af ham, eller og, om han er meget billig, sættes langt neden for den, han har giort til sin Afgud. Men intet er skadeligere for Videnskaber, intet derhos daarligere og latterligere. De Ukyndige falde herved paa de Tanker, at det meste i Videnskaberne er uvist, Grillenfængerie, Ordkrig, unyttigt, overflødigt. Jeg for min Part anseer ingen Videnskab

for

for ringe, endskiønt jeg maa bekiende, at jeg desværre! besidder alt for ringe Kundskab i dem alle, og for mig synes det umuligt at indføre nogen Rangforordning imellem dem, eller at sige, hvilken der er størst, hvilken mindst. Vel paastaaer jeg ei, at de ere alle lige nyttige, eller lige store Beviser paa den menneskelige Forstands Høide; men det paastaaer jeg, at de ere alle nyttige, nødvendige, umistelige, og tiene alle, hver paa sin Maade, og i sin Orden, til at ophøie vor Forstand, at forbedre vort Hierte, at forøge vore Kornøielser, at forfremme vor Velfærd. De, som sige anderledes, indsee ei deres Omkreds, deres Sammenbindelse. Derfor skade de deres egen Videnskab, uden at mærke det, førend alt for sildig, naar de ved falske Slutninger, og prægtige Ord indtage enten Mængden, visse anselige Mænd, eller nogle Ministre, ja endog Regentere selv imod nogle Videnskaber med Foragt, og til andres derimod alt for store Ophøielse. Heraf kommer det, at i visse Aldere visse Videnskaber dyrkes saaledes, at alle andre derover sættes tilbage, eller i det mindste standse i deres Fremgang. I de ældste Tider kiendte Grækerne fast intet andet end Poesien, hertil kom siden Physiken, denne giorde Plads for Disputerekonsten, Socrates indførte Moralen, en sund Philosophie begyndte at giøre stor Fremgang, men en alt for hæftig Begierlighed til Tragoedier, Comoedier og Veltalenhed, hindrede dens videre Fremvext, Kritiken begyndte derpaa at vise sig; at kunne rette de Gamles Vers, at skrive Regler i de skiønne Viden-

skaber, at undersøge Alderdommens Skikke og Folkenes Herkomst var og blev derpaa i meget lang Tid fast alene Grækernes Beskiæftigelse, de eneste store Ting; Romerne havde imidlertid og begyndt at legge sig efter Videnskaber; Poesien var hos dem og den første; at skrive Skuespil, og at være erfaren i Lovkyndigheden var hos dem i lang Tid det Rette, det Sande, det eneste Store; Veltalenheden kom derpaa, og regierede i Ciceronis Tid fast alene, thi Philosophien dyrkedes vel af samme store Mand med ligesaa stor Flid som Veltalenheden, men faa Romere traadte i hans Fodspor, og Varro var fast den eneste, som med Alvor lagde sig efter sit Lands Antiqviteter. Den saa udraabte Augusti Alder glimrer i mine Tanker næsten ene i Poesie og i at skrive vel; Konsterne taler jeg her ikke om; ei heller siger jeg det for at sværte Augusti Alder, hvis Priis jeg kiender og skiønner paa, men kun for at vise, at just ei alle Videnskaber da vare i Flor, som mange tænker, efterdi det har behaget Voltaire at mærke den ud iblandt mange andre. At declamere og at gruble i Grækernes gamle Vers, endog til de mindste Ting, kom derpaa i Moden. Under Nero var Poesien igien i Anseelse, siden Keiseren selv heller vilde være Poet end Regent, og var dog lige skikket til begge. Under Domitianus blev Tilstanden igien den samme, og gik det poetiske Raserie da saa vidt, at alle Philosopher ved en Forordning bleve drevne i Landflygtighed. I det andet Seculum synes mig, at alle Videnskaber ere bleone jævnt dyrkede, at man i mange

haver

haver fra den Tid Mesterstykker, og i næsten alle gode Stykker. Denne Alder vilde jeg derfor heller mærke frem for Augusti, som den mest glimrende og beste i Videnskaber. Under Marcus Aurelius lod det dog, som Philosophien mest herskede. I det tredie Seculum regierede uden Tvist den nye Platoniske Philosophie. I det fierde skeede en stor Forandring, ved det Christendommen fik Overhaand, og Hedenskabet gik til Grunde. Enhver, som da vilde ansees for en lærd Mand, maatte legge sig efter Prædikestolen, og at udforske Guddommens Dybheder. I det femte Seculum var Tilstanden omtrent den samme. De Lærde iblandt Hedningene lagde sig i disse tvende Seculer, saavelsom i det siette, da de sidste af dem levede, fornemmelig efter Philosophie og Mathematik. De Christne i det siette Seculum synes mest at have beskieftiget sig med at skrive Forklaringer over Bibelen. I det syvende lagde alle sig efter at føre Helgenes Bedrifter i Pennen, og at digte Mirakler, det ene prægtigere end det andet. Det ottende fulgte samme Smag. Nogle ville vel ei ansee dette for en Videnskab, men hvad skal man giøre, naar man ei finder nogen anden? Værker fulde af digtede Mirakler kunne maaskee ansees for Poemata i ubunden Stiil. I det niende, tiende og ellevte Seculum regnede der Chrøniker ned. Araberne begyndte da og at legge sig efter Videnskaber, og som alle andre Folk først efter Poesien; siden kom en grublende Theologie paa Thronen hos dem, efterhaanden Medicin, Chymie, Mathematik, Historie, og

tilsidst intet. I det tolvte Seculum oversvømmede den Scholastiske Theologie og Philosophie alting, og regierede det Seculum igiennem, saa og det trettende, fiortende og femtende. Den Romerske Lovkyndighed svingede sig paa samme Tid i Veiret. I det femtende Seculum begyndte man med Iver at dyrke de lærde Sprog, og ei at ville lade noget Latinsk Ord gielde, med mindre det kunde vise sit Borgerskab hos Cicero. Reformationen forandrede i det sextende Seculum Theologien aldeles; Philosophien skulde nu reent fordrives, i det mindste maatte den ei have Sted i Theologien. Man lagde sig med stor Flid efter at læse Patres, og med Iver efter Kirkehistorien. De gamle Hedenske Autores var og i stor Priis; ingen Møie var for megen, intet Arbeide for stort, for at forklare og oplyse dem. Det varede dog ei længe, før den Scholastiske Philosophie atter kom ind i Theologien. Ludvig den Fiortendes saa paaraabte Alder, fordi den i alle Maader ligner Augusti, bragte det Franske Sprog til sin Høide, med de lærdes Forliis, og skaffede Physik og Mathematik Anseelse. Imod Slutningen af forrige Seculum ansaaes det for Ret at lade haant over Philosophien, i det mindste ei at berømme uden en ubestemt Philosophie; men Leibnitz, og siden Wolf, udvidede den Aristoteliske Philosophie, og skaffede den sin forrige Glands igien. Nu omstunder synes Naturhistorien og Oeconomien at tage Overhaand; den sidste i sær udgives for Videnskabernes Dronning; vist er det, at den bringer Penge ind, naar den rettelig drives, og

der-

derfor let kan vinde alene Bifald hos de Ukyndige, der angaaende Videnskaber strax spørge, til hvad Nytte? Jeg siger ellers med Villie, at det synes, thi da Ustadighed og Letsindighed er vor Alders Hoved-Character, saa kan man ei vide, om de, der ere af disse Tanker i Dag, ei blive af andre i Morgen, og at den Konst at fange Fluer inden kort Tid maaskee ansees for den vigtigste Videnskab; i det mindste hører den sandelig til Oeconomien. At tale alvorlig, da opvække de Folk, som ophøie een Videnskab over alle andre, ja fast alene, mig baade til Latter og Medynk over sig, thi jeg er vis paa af det, som tilforn er skeet, at den vil, endskiønt med ligesaa stor Uret, inden faa Aar ligesaa dybt nedtrykkes, som den nu opreises, og en anden komme i dens Sted. Imidlertid er denne Omverling beklagelig og skadelig for Videnskaberne, hvis Fremgang den hindrer, ja endog ofte giør, at de gaae tilbage. Lad os derfor heller, om vi ei ere i Stand til at dyrke dem alle, som en Aristoteles, en Cicero, en Leibnitz, en Grotius, en Gassendus, en Newton, dog i det mindste elske og agte dem alle, som hine store Mænd have giort, og enhver for sig søge at udvide sin Videnskab, uden at forringe de andre. Skeer dette, da vil Videnskabernes gyldne Alder komme paa Jorden, og Menneskets sande og væsentlige Værdighed tiltage og staae i sin fulde Flor. Det var ingen Ære for Carteſius, at han, indtaget alene for Philosophien, raadte Dronning Christina fra at samle Latinske og Græske Manuscripter, spørgende, hvortil saadant gammelt

Snaus duede; de Italienſke fornemme Herrer, hvilke ventelig, i det mindſte ei alle, ikke have været uerfarne i andre Videnſkaber, havde liden Ære af, da de ſpurgte, til hvad Ende Grev Marſigli ſamlede ſaa mange Naturalier, kaldende dem Dukketøi; de af vort Rigs-Raad, ſom anſaae Tycho Brahes Aſtronomiſke og Chymiſke Arbeider for unyttige og overflødige, have tilføiet ſig en evig Skam. Liden Ære indlagde de ſig, ſom ved Reformationens Tider vilde drive Philoſophien i Landflygtighed. Anderledes tænkte den ſtore Melanchton.

Hvad de Folk angaaer, ſom beſidde ingen Videnſkaber, og derfor foragte dem, da er det juſt deres Ukyndighed, ſom bringer dem dertil; thi ingen Konſt, ingen Videnſkab foragtes uden af dem, ſom ei kiende den. Men endſkiønt diſſe ei beſidde Videnſkaber, ſaa ville de dog ei holdes for dumme, ufornuftige Folk, for Taaſſer, det veed jeg viſt, thi Egenkierlighed bringer gemeenligen endog den, hvis Forſtand og Indſigt er meſt indſkrænket, til at anſee ſig ſelv for klog nok, at dømme en Newton, at underſøge, om en Regent beherſker ſit Land vel eller ilde, om en Helt anfører ſin Krigshær, ſom han bør. Dersom diſſe Folk holdte ſig inden for deres Skranker, da vilde jeg gierne tilſtaae dem at have naturlig Fornuft, men nu da de efter egen Tilſtaaelſe, om de ville være oprigtige, maa bekiende, at de vide lidet, og ſom oftеſt aldeles intet af de Ting, ſom de dømme om, ſaa

fra-

frakiende de sig selv al Fornuft. Hvad kan være daarligere end at dømme om det, man ei forstaaer, og hvad skeer dog oftere? En som ikke har lært Algebra, vil dømme, om den nytter eller ei; og til at dømme herom med Grund, maa først mange andre Videnskaber læres, som han ligesaa lidet kiender til, og som han hverken har Lyst, Tid, Hoved, Leilighed eller Evne at lære. Faa ere dog saa ubillige, at de foragte alle Videnskaber reent, nei nogle af dem nyde kun saa slet en Skiebne, men de fleste maa dog taale, at der almindelig holdes for, at der i dem er meget Unyttigt, meget Overflødigt, og at det, som i dem tiener til Nytte i Verden, er kun saare lidet. Nogle Videnskaber, som ved en lang Tid have faaet ligesom Hævd paa deres Værdie, blive alene uanfægtede, i det mindste saalænge visse Personer legge sig kun efter dem. Saaledes anseer Almuen det for tilbørligt, at den, som tænker at blive Præst, lærer Latin, og hvorfor? ikke fordi den indseer, hvad Nytte en Præst har af Latinen, og hvortil han kan bruge den, men fordi den er bleven vant hertil, og mener, at det skal saa være, troende altsaa uden at undersøge. Legger derimod nogen anden sig efter Latin, eller er kun flittig i at læse, saa spørger Almuen strax, om saadan Person tænker at blive Præst. De Videnskaber derimod, som Almuen ei før har hørt tale om, anseer den for Vidunder, for sælsomme, for farlige Ting. Pøbelen veed, at han, før disse blev bekiendt, har ædet, drukket, fordøiet, formeret sig og samlet Penge, saa at disse nye Ting ei

kan tiene hertil, følgelig maa de være unsødvendige, unyttige, thi intet er nyttigt hos Pøblen, uden det nu af mig opregnede. Vel er sandt, at Botanik, Naturhistorien, Experimentalphysik, som hos os have den uhældige Skiebne at spørges om, hvortil due de? hvortil nytte de? visseligen tiene til Folkets Formerelse, til Sundhedens Bestyrkelse, til Rigdoms Forøgelse, men ei strax, kun efterhaanden, hvorfor deres Nytte ei falder Almuen i Øinene, som strax vil have Fordelene i Hænderne, strax vil være rig. Og skulde man sige dem, at nogle Videnskaber, i det mindste nogle Dele af dem, ville maaskee ei yttre Nytten herudi, førend i deres Børns Tid, ja maaskee ei før om tusinde Aar, da vilde de lee heraf, lidet bekymrende sig om de Fordele, som de ei selv skulle nyde, og trædende deres Afkom under Fødder. Saadanne betænke ei, at, om deres Forfædre havde været ligesindede imod dem, saa maatte de nu undvære tusinde Begvemmeligheder, tusinde Fordele, tusinde Fornøielser, som de nu besidde. Skibsfarten er uden Tvist en af de nyttigste, en af de fordelagtigste Opfindelser, hvis Nedleggelse vilde forstyrre alle Stater, gandske forandre vore Indretninger, men nogle tusinde Aar ere gangne bort, førend man har kunnet bringe den til den Vished, den Hurtighed, den Nytte, den Almindelighed, som vi nu omstunder see den i. Mange Videnskaber, utallige klygtige Hoveder have med forenede Kræfter, med utrættelig Flid i denne saa lange Tid maattet arbeide herpaa. Endnu kan Skibsfarten i alle

ſine Dele udvides, ønſkeligt og nyttigt var det, om det ſkede, intet uden de ſamme Videnſkaber kan bringe dette tilveie; Formodningen er ſtor, at Udfaldet engang vil krone vore Ønſker, vore Beſtræbelſer med Lykke, men Tiden, naar det kan ſkee, er ubekiendt. Skal vi derfor lade Modet falde, ſkal vi lade os nøie med halvgiort Arbeide, ſkal vi ſtikke Hænderne i Lommen? Ingenlunde; gemene Siele tænke kun ſaa, og lad dem tænke, ſom de ville, naar de kun tillade andre at tænke anderledes, naar de kun ikke legge Forhindringsſtene i Veien for dem, ved at lade haant over deres Flid, ved at dadle det, de ei forſtaae, og ſom mange af dem, formedelſt deres ſvage Forſtand, aldrig blive i Stand til at kunne forſtaae.

Det er ſielden, at andre end de, der have viſſe Embeder, Stand, eller Midler, kunne legge ſig efter Videnſkaber. De første behøve dem uomgiængeligen til deres Forretninger; de andre anſees gemenligen i den ſlebne Verden for ei at have havt en god Opdragelſe, derſom de i det mindſte ei have en løslig Kundſkab i viſſe Videnſkaber, og de tredie have af alle beſt Tid og Leilighed til at legge ſig efter og at forfremme Videnſkaberne, da de gandſke og aldeles kunne opofre ſig til dem. Enhver ſeer heraf letteligen, hvi der er ſaa ſtor en Mangel paa Videnſkaber i vort Land, ſaa at Theologien er faſt ene nogenlunde bekiendt. Embederne ere faa, de fleſte ere geiſtlige, hvilket giør, at Theologien dog er i nogen Flor. Skolerne ere faa,

følgelig deres Antal ringe, som Embedspligt uomgiengelig nøder til at legge sig grundigen efter de lærde Sprog. Sorenskriverier, Laugstole, Ober-Hofretten og Stædernes Magistrat hindre dog, at Lovkyndighed ei gandske drives i Landflygtighed. Store Embeder ere heel faa, og Universitet er her ikke. Men, om Embederne end vare aldrig saa mange, saa vilde dog Videnskaber ei ret blomstre i et Land, hvor der fattes Personer af Stand og Midler. Her er ingen Adel, intet Hof. Lad os igiennemvandre alle Lande; vi skal finde, at i ethvert Riges Hovedstad ere fast ligesaa mange Lærde, ligesaa mange og talrige Bibliotheker, udgives ligesaa mange Skrifter, og forfærdiges ligesaa mange Konststykker, som næsten ellers i det øvrige gandske Land. De mange bemidlede Personer, som ere i saadanne Stæder, gjøre ei heller lidet hertil, thi om de end ei selv dyrke Videnskaberne, saa opmuntre og befordre de dog deres Elskere ved Understøttelser og Belønninger; vel just ei altid, fordi de indsee Videnskabernes Nytte og Ypperlighed, men fordi de synes, at de have noget artigt, noget besynderligt hos sig, eller og fordi de mene derved at skaffe sig Anseelse, og at blive holdte for vittige Mænd, siden de mærke, at de Store og Regenterne selv gjøre Væsen heraf. Men Rigdom mangler og vort Land, og her ere faa bemidlede Folk, i hvad de end tænke om os, som ere vore Naboer. Da Sagen har sig saaledes, saa er det ei at undre over, at Videnskaberne ere saa ubekiendte hos os; man maa snarere beundre, at de endda

ere

ere saaledes, som vi finde dem, hvilket maa tilskrives de Norskes naturlige gode Hoveder, Hurtighed, og Nysgierrighed, hvilken sidste saa langt fra er en Feil, at den snarere maa kaldes en Moder til alt Godt, naar den ret anvendes Det er klart af alt det hidindtil sagde, at intet Land i Europa er i slettere Omstændigheder i Henseende til Videnskabers Fremvext og Udbredelse, end vort, da vi ei engang have et Universitet; det er og klart, at vi aldrig kan vente, at de kunne komme i saadan Flor hos os, som hos andre, saa længe Omstændighederne ere saadanne, og hvilke, som det synes, ei lettelig kan forandres. Imidlertid er dette og vist, at de kan dog noget forbedres og udvides hos os. For at bevise dette, maa jeg igiennemgaae den adskillige Grad af Kundskab, som Embedspersoner besidde. Men da Præsterne ere fast de eneste Lærde hos os, saa vil jeg af dem tage mit Exempel. De fleste Præster ere paa Landet, og derfor falde de fleste paa de Tanker, at der behøves ei stor Lærdom til at prædike for Bønder, hvorfor de, saasnart de ere slupne ud af Skolerne, og i en Hast blevne klar ved Academiet, kaste Studeringerne bort, og aldrig mere tænke paa dem. Det eneste, som de da vide, og nogenlunde stedse beholde i Hukommelsen, er lidet Latin, gemenligen dog uden Smag, og en Færdighed i at sige paa Prædikestolen alt, hvad der falder dem ind. Grunden til denne slette Tænkemaade bliver gierne lagt i Kiøbenhavn, hvor de komme ned fremmede og ubekiendte, og derfor som oftest falde i slette Hænder.

Ere

Ere deres Forældre bemidlede, hvilket burde befordre de Unges Studeringer, da giver det dem snarere Anledning til at fornøie deres vilde Lyster i en Stad, hvor der er saa megen Leilighed til Forførelse. Denne første Klasse, som indskrænker sit hele Embedspligt til at sladdre noget hen, hvordan det endog er, er en Spot, en Vanære for deres Land. Andre gaae dog noget videre; siden Religionen indeholdes i Bibelen, saa finde de, at det er fornødent at læse flittig i den, og dersom de vide et eller andet nyt Europæisk Sprog, saa læse de Forklaringer i det over denne hellige Bog. Somme umage sig og med at læse Latinske Forklaringer, endskiønt de ei ere saa mange som de andre. Gaae nogle saa vidt, at de føie Kundskab i et Theologisk System hertil, saa bilde de sig ind at have naaet en retskaffen Theologisk Lærdom, og ansee de Geistlige, der gaae videre, for dem, der befatte sig med unyttige Ting, og alle andre Videnskaber for Pedanterie, for smaa Ting, for farlige og skadelige. Dersom disse studere, som man kalder det, til deres Prædikener, og have desuden gode udvortes Gaver, saa tilstaaer jeg gierne, at de blive taalelige Prædikantere. Men giøre de sig ingen Umage, ride alene paa Postiller, eller flikke i hob uden Skiønsomhed af Danske, Svenske, Tydske, Hollandske, Engelske, Franske Skribentere, da bliver deres geistlige Taler utaalelige, og lige en Kiortel, der var besat med Lapper af allehaande Farver, syede uden Orden oven paa hinanden. Dersom Opdragelsen blev bedre indrettet, troe Tilsynsmænd af Forældrene beskik-

kede

kede at vaage over de Unge i Kiøbenhavn, ingen befordrede til Embeder uden efter nøie Examen, ingen forflyttet fra et ringere Kald til et bedre, uden han havde aflagt uimodsigelige og offentlige Prøver paa sin Dygtighed, saa er jeg vis paa, at vi inden kort Tid skulde see mange grundige Theologer iblandt os, hvoraf vi dog, Gud skee Lov! have nogle, ja endog saadanne, som indsee andre Videnskabers Nytte, i hvor adskilte de end ved første Øiekast kan synes at være fra Theologien.

Det er langt fra, at jeg fordrer lige meget af alle. Der er stor Forskiel paa Hoveder, Anførsel, Tid og Leilighed; men det paastaaer jeg, at de fleste kunde og burde giøre meer end de giøre. De, som ikke vide, og maaskee ikke ville vide Videnskabernes Nytte, ville nu vel spørge: Til hvad Ende skal man bryde sig med saa meget? Hvortil nytter det? For at besvare dette daarlige, dette dumme Spørgsmaal, vil jeg nu alene holde mig til Theologien. Hvilket er da best, at vide en Ting, eller rettere at tale, at bilde sig ind at vide den, fordi man haver lært den uden ad, og fordi eens Forældre, eens Søskende, eens Ammer, eens Lærere troe, at den er saaledes, eller og selv at have overveiet den, og undersøgt den paa alle muelige Maader. Den, som giør det sidste, kan alene siges, at vide Tingen tilgavns. Treffer end den første Sandheden, som dog oftest gaaer ham glip, da er det af en pur Hændelse; opkommer nogen Tvivl hos ham, da veed han ei at redde sig, langt mindre kan han dæmpe Tvivl

hos

hos andre, og føre dem til en sand Overbeviisning. Men at tænke ordentligt og tydeligt, det er en Gave, som heel faa besidde af Naturen, og som ei falder uden i de største og rareste Geniers Lod. Men det jeg ei besidder af Naturen, kan jeg erhverve ved Konst og Flid. Logik og Geometrie meddele Orden og Tydelighed. Nu besidder jeg da dem, men det er ikke nok, jeg maa have noget at øve disse Gaver paa. Gud, Verden og Sielen ere de første Ting, de vigtigste, som forestilles for fornuftige Væsener. Den Videnskab, som handler om dem, kaldes Metaphysik; thi jeg vil nu ei indlade mig i de mange smaa Inddeelninger, og særdeles Navne, som forekommer saavel i denne Videnskab, som i de andre, hvorvel de ere rigtige, og grundede paa Tingenes Natur. Jeg har nu lært, at der er en Gud, og at han haver frembragt og opholder Verden. Min Hierne maatte være meget slov, om jeg ei fik Lyst til at kiende denne Verden. Jeg studerer derfor Physiken og Naturhistorien. Jo længere jeg kommer i dem, jo bedre lærer jeg at indsee Guds Egenskaber. Vil jeg reent overlade mig til disse Videnskaber, som ere uendelige, saa faaer jeg ei Tid til at tænke paa Theologien; jeg standser derfor selv min Fremgang i dem, endskiønt imod min Villie, men glemmer dog aldrig, saa længe jeg lever, iblandt at kaste et Øie til dem. Jeg har nu og lært, at Gud maa have aabenbaret sig for os paa en meer særdeles Maade end i Naturen, og denne Aabenbaring indeholdes i den Bog, som kaldes Bibelen. For at forstaae den, nødes jeg til grun-

digen

digen at lære de Sprog, hvorpaa den er skrevet, Hebraisk og Græsk. Philosophien, hvoraf jeg alt har lært endeel, og hvoraf jeg endnu lærer Naturens Ret, Moralen, den naturlige Theologie, giver mig de Grunde ved Haanden, hvorefter jeg i Almindelighed kan prøve, om denne Bog er guddommelig eller ikke. Men da jeg er sat til at lære andre, og derfor selv maa nødvendig være overbeviist, at det er rigtigt og sandt, hvad jeg lærer dem, og da der indeholdes adskillige vanskelige Ting i Skriften, som ei kan opløses uden ved Kritik, Kundskab i Antiquiteter, i Jødernes Skikke, i de Østerlandske Sprog, i Græske og Latinske Autores, saa nødes jeg og til at legge mig herefter; kunde jeg lære det altsammen, da var det vel, imidlertid er det min Pligt at lære saa meget som jeg kan. Nu veed jeg vist, at Bibelen er guddommelig; men nu forelegges mig saa mange adskillige Meninger, hvilke alle beraabe sig paa den. Jeg maa altsaa prøve dem, for at see, hvilken der haver Grund i den hellige Skrift, hvilke der ellers ere den nærmest, og hvilke der meest vige fra den. Mange af disse Meninger grunde sig ei heller paa Skriften, men paa menneskelige Sætninger. For nu at udfinde, hvorvidt det kan tillades menneskelige Sætninger at have Sted i Religionen og Theologien, ja endog Regentere selv at mænge sig i dem, maa jeg lære baade den verdslige og geistlige Historie, som desuden er umistelig for mig, for af den at lære Guds Husholdning i Verden, Kirkens Skiebne, og Menneskenes Dyder og Laster; videre, den Romer-

ske

ſke Ret, Pavens Ret, mit Lands egne Love, jus publicum univerſale, Politiken med mere. For at lære alle diſſe Videnſkaber, og at kunne læſe de beſte Bøger i dem, forſtaaer det ſig ſelv, at jeg maa forſtaae Latin og de nyere Sprog, jo flere jo bedre. Naar en forſtaaer alt dette, da vil jeg kalde ham en grundig Theolog, og enhver indſeer vel lettelig, at ingen kan ſiges at forſtaae ſin Videnſkab, uden han forſtaaer den grundig. Heraf følger jo, at ingen fortiener, i den ſtrengeſte Mening, Navn af Theolog, uden han er erfaren i alt det jeg har opregnet. En Læge, en Lovkyndig, en Philoſoph, en Mathematicus, en Hiſtorieſkriver behøve, om ei juſt ſaa vidt udſtrakt en Kundſkab, ſom en Theolog, dog ikke ſtort mindre, og ingen tør vel ſige, at deres Videnſkaber ere unyttige, naar han med Agtſomhed har igiennemlæſt det foregaaende. Hvor bliver nu det ringe, det ſmaae, det foragtelige, det overflødige, det unyttige i Videnſkaber? Det forſvinder jo altſammen. Endog til Embedsførelſe er ſaa meget nødvendigt. Hvad da, om jeg vilde betragte den ubeſkrivelige Fornøielſe, ſom Videnſkabers retſkafne Dyrkelſe tilbringer dens Elſkere, en Fornøielſe, ſom overgaaer alle andre, ſom er reen og pur, og ſom ingen kan tage fra os, en Fornøielſe, ſom ſtyrker os i Modgang, og hindrer, at vi ei ligge under Byrden, og ſom tæmmer os i Medgang; den uudſigelige Nytte, ſom de have ved at veilede os til Dyden, deres ſtore, deres ſande Nytte, en Nytte, ſom langt overgaaer den Fordeel, de tilbringe Staterne ved Handel, Fabriker, Skibsfart, Mynd,

Oeco-

Oeconomie; den ei urimelige Tanke, at Forstandens Dyrkelse, naar dermed følger Hiertets Forbedring, som altid bør være i Selskab sammen, og som gemenligen ogsaa er det, naar Forstanden er ret oplyst, at Forstandens Dyrkelse, siger jeg, forhøier vor Værdighed i det andet Liv, og tilveiebringer os en større Grad af Fuldkommenhed, følgelig af Lyksalighed.

Man vil maaskee indvende imod de Ting, som jeg paastaaer, at en Theolog bør vide, at de ere for mange i Hensende til vor Forstands Kræfter, og den Tid og Leilighed, som vi have i Verden til at anvende paa Studeringer. Men dette gior ei noget til Sagen; nok, at en grundig Theolog burde vide alt dette; nok, siger jeg, for at giøre den urimelige Mening til intet, at vi kan lære for meget i Hensende til Nytten og Nødvendigheden; nok, for at vise Videnskaberne ere umistelige endog til dette Livs nødvendige Brug; nok, for at stoppe Munden til paa deres Fiender, og at igiendrive deres dumme Bebreidelser. Desuden er det vist, at der dog haver været nogle Theologer, yndede af Tiden og Omstændighederne, som have været erfarne i alt det af mig opregnede. Følgelig kan de, som ere i samme Omstændigheder, og ei have opnaaet det Maal, ikke undskylde sig uden med Ladhed, eller en fordervet Tankemaade om Videnskabernes Unødvendighed. At fordre meget, tiener og til en Spore for dem, der alt vide noget, og maaskee indbilde sig, at de ei

behøve at lære mere, ved at vise dem, hvor meget der hører til, inden man kan siges at vide en Ting grundig.

Er Fornuften Himlens Gave og vor ypperste Klenodie, saa ere vi og forbundne til at dyrke, at udvide den, ei at lade den mulne, forraadne, forvisne; thi hvor stor vil vor Straf da ei blive? Fornuften alene skiller os fra de ufornuftige Dyr; vi blive værre end de, om vi forsømme at udarbeide den. Menneskет, dette ædle Guds Billede, er lig en Markat, dersom det er uden Fornuftens Forbedring, uden Videnskaber; saa siger den udødelige Linnæus, og han havde saa meget mere Grund til at sige det, som han henførte Mennesker og Aber til eet Slags. Dog nogle dømmes ved deres Omstændigheder, og for dem uovervindelige Hindringer, til at være Markatte; dem dadler jeg ikke. Men andre, særdeles Folk af Stand, af Midler, hvad skal man sige om dem, naar de ere frivillige Markatte? Jeg for min Deel vil al min Tid stræbe, at komme ud af denne Klasse, endskiønt jeg vel veed, at min Kundskab i Henseende til Videnskabernes Omkreds, stedse vil blive som intet.

III.

Om Hiertets Egenskaber.

(skreven 1762.)

At være viis som Salomon, stærk som Samson, tapper som Cæsar, mægtig som Alexander, lærd som Leibnitz, det altsammen er vel noget Stort, noget Ypperligt; Viisdom og Lærdom i Særdeleshed fortiene stor Pris; men alt dette er ei værd at agte, ja endog skadeligt, dersom Hiertet er ondt. Et godt Hierte er den ædelste Eiendom i Verden; derved blive vi lykkelige, baade her og hisset; derved vinde vi alles Hierter; derved befordre vi vort eget Gavn; derved fremme vi andres Beste; derved erhverve vi egentligen alene Navn af Menneske; derved blive vi lyksalige. Verden vilde være lyksalig, dersom alle eller de fleste lagde sig efter at besidde gode Hierter. Thi vel ere nogle faa saaledes danneoe af Naturen, at de bringe med sig et nogenlunde godt Hierte, hvilke dog uden Tvivl have i deres Barndom enten for saa vidt havt en god Opdragelse, at de ei have seet onde Exempler, eller og havt en Mentor ved Siden af sig, som ideligen har foreholdt dem,

hvor vanhældige de Laster ere, hvortil deres Forældre eller andre, hos hvilke de ere blevne opdragne, have været hengivne; men, siger jeg, disse ere visseligen faa, thi det gode Hierte, om de end have det, qvæles ved det, deres Forstand ei oplyses. Desuden skal man altid finde, at saadannes gode Gierninger gemenligen ere meget ufuldkomne; og, at de ei gisre noget dybt Fald, maa som oftest tilskrives Mangel paa Leilighed og Fristelse. Et godt Hierte erhverves altsaa ved Naturen, ved en god Opdragelse, ved grundige Videnskaber, ved moden Eftertanke. Jo meer oplyst vor Forstand er, jo bedre er og vort Hierte. De, som gisre godt, uden ret at kiende det Godes Natur, vide neppe selv, at de gisre godt; det skeer alene ved Drift, ei ved Overbevisning. Imidlertid, da det dog er bedre, at det Gode skeer, end at det ikke skeer, af hvad bevægende Aarsag det end fremkommer, saa var det at ønske, at vi havde mange saadanne naturlig gode Mennesker. Men Ønsket er forgieves, thi Opdragelsen er alt for slet, de onde Exempler for mange, Hielpemidlerne for faa og svage, og gemenligen saaledes beskafne, at Lasterne ei udryddes, men den ene Last kun tvinges ved den anden. Saaledes indprædiker man Børn Hovmod, Ærgierrighed, Ambition, og derved vel holder dem fra at begaae gemene og nedrige Gierninger, men derimod vænner dem til finere Laster, som ere langt vanskeligere at fordrive end de grove. Men, vil maaskee nogen sige, siden Studeringer, Videnskaber opfostre Dyderne, danne Hierterne, hvi

kom-

kommer det da, at saa mange Studerende leve ilde, ja værre end de Allerdummeste? Det nytter mig ei at nægte Tingen; den ligger desværre klarligen for Dagen. Det staaer altsaa kun tilbage at undersøge, hvoraf dette Onde kommer. De Lærde, som leve ilde, kan deles i tvende Klasser; de, som en Tid gisre det, men siden forbedre sig, eller visselig vilde have giort det, om de havde levet længere, hvilket man kan slutte af en og anden ringe Begyndelse i det Gode, som de have foretaget sig; og de, som bestandig leve ilde, og vælte sig i de afskyeligste Laster. Hoved-Aarsagen hos dem begge maa vel søges i Opdragelsen, at de ei i deres Ungdom ere blevne formanede til Dyden, at de have havt onde Exempler for sig, at de ei ere blevne anførte til de mest fornødne Videnskaber, som, paa hvor forkert en Maade de end læres, føre ved sig selv til Dyden, og plante den i Hierterne, men til lutter Curiosa, eller og saadanne, hvorved Brød og Embeder fornemmeligst erhverves. Naar nu saadanne have lært noget, alene for at hielpe sig frem i Verden, eller og meget, alene for at vide meget, og derhos faaet onde og fordærvelige Vaner, hvad Under da, om de siden forestille lastefulde Personer paa Verdens Skueplads. Ere deres Hierter gode af Naturen, falde de af sig selv paa, naar de komme til Alder, at legge sig efter grundige Videnskaber, eller og begynde de ved en og anden Leilighed at eftertænke det Grundige, som de maaskee undertiden i Ungdommen kan have lært, og formedelst stærke Sindsbevægelser og farlige Fristelser næsten sat tilside

og glemt, da kan saadanne igien komme til rette, og efterhaanden tage til i Dyder, thi vor Forbedring skeer sandelig aldrig paa eengang, men langsom og er mange Aars Arbeide. De derimod, som ere fødte, saa at sige, med onde Hierter, som derhos hænge altid i Curiosis alene, og som ved en lang Vane ere blevne hærdede i det Onde, de, siger jeg, fremture i at giøre ondt. Da de have lært Adskilligt, og tænke paa mangehaande Ting, men aldrig grundigen lært og undersøgt de vigtigste Ting, og de dog iblant tænke paa Gud, Verden og Sielen, saa giver deres onde Hierte, deres høie Tanker, de have om sig selv, som altid følge saadanne, og det som de have lært, dem Vaaben i Haand til at tænke slet om disse allervigtigste Ting, og at misbruge deres svage Fornuft til at styrke sig selv i det Onde. Altsaa er det ikke Videnskabernes Skyld, men den gale Maade de læres paa, og deres Misbrug, som bringer de Lærde til at leve ilde. I Stedet for at lære Theologie og Philosophie, lære de, som forhen er sagt, alene Curiosa; og dersom de endda lærte dem paa den Maade, at derved blev dem sagt den høiere Nytte, som kan drages ud af dem, saa var det endda vel; thi af alle Videnskaber vel anvendte kan man lære at kiende Gud, og at følge Dyden. Og alle igien, endog Theologie og Philosophie, kan læres saaledes, at man hverken kiender Gud eller Dyden. Men om denne Sag agter jeg at handle vidtløftigere i en særdeles Undersøgning om Opdragelsen. Saa meget maa jeg dog sige, at sande Lærde aldrig har været ugudelige;

Forfa-

Forfarenheden beviser det. Melanchton, Erasmus, Grotius, Boyle, Locke, Gassendus, Newton, Leibnitz, Wolf have ei været ugudelige eller levet ilde. Det er kun halv Lærde, saadanne, som aldrig have giort deres Studeringer til sande Videnskaber, der aldrig have overveiet Tingenes Grunde, som have levet ilde, og derved hos endeel Ukyndige bragt Videnskaberne i et Slags Foragt. Nei, naar de rettelig læres i Ungdommen, deres rette Brug og Hensigt vises, da maa de nødvendig være og blive et af de fornemste Vaaben imod Laster, og en af de beste Ledere paa Dydens Vei. De fornøie ei alene mere, end noget andet i denne Verden, de lære os ei alene utallige, til dette Liv nyttige Ting, men de, ved at oplyse Forstanden, forbedre tilligemed Hierterne.

Et af Naturen godt og fromt Hierte, en herlig Opdragelse, og en grundig Undervisning i Videnskaberne ere de tre Ting, som forenede sammen frembringe det beste Hierte. Men det er sielden, at de alle findes hos een Person. Er Hiertet af Naturen ei synderlig godt, da kan det ved de tvende andre Midlers Hielp dog visselig gisres godt, men det er dog underkastet flere Fristelser end det første. Har Opdragelsen derhos ei været i alle Maader, som den burde, og fornemmelig onde Exempler blevne viste det unge Hierte, hvorved det er bleven vant til adskillige onde Tilbøielighe-der, saa ere Fristelserne end flere, større og vanskeligere at overvinde i den modne Alder. Heraf kommer

det, at saa faa ret gode Hierter findes, helst iblant Fruentimret, som gemenligen er overladt til sig selv, og ikke nyder en god Opdragelse, langt mindre undervises i nyttige Videnskaber. Men ret onde Hierter ere ogsaa faa, i det mindste de, hvis Virkninger vise sig, hvilket sidste maa tilskrives Frygt for Lovene og for Straf, og at Hierterne i sig selv ei ere saa onde, som de kunde være, og de allerværste, det maa man takke den Undervisning for, som de faae i Christendommen i Ungdommen, og de Prædikener, som jevnligen holdes, thi i hvor vel begge ere ofte slette nok, saa har dog Sandheden, og hvad større Sandhed er vel i Verden, end den, som leder til Dyd og Gudsfrygt, den Kraft hos sig selv, at i hvor slet og lidet overbeviisende den end fremsættes, saa efterlader den sig dog saadanne Indtryk i Sielen, som aldrig reent kan udslettes, og jevnligen ved bequemme Leiligheder vise deres Frugter.

Men at komme til et godt Hiertes Egenskaber igien, saa vil jeg ei opholde mig ved at beskrive de adskillige Grader, som ere herudi, men alene skildre det beste Hierte, saaledes som jeg forestiller mig det, og hvortil visselig hører meer end ei at giøre Uret, som dog nogle mene at være nok til Fuldkommenhed. Nu til Sagen. Et godt Hierte bær altid Ærbødighed for Gud sin Skaber; det tvivler aldrig paa hans Virkelighed; det har Tillid til ham; det erkiender hans Godhed; hele Naturen maler for det hans Væsen, hans

Egen-

Egenskaber; det seer hans Storhed, hans Visdom, saavel i den mindste Mide, som i de mange tusinde Stierner; det seer alt dette med et levende Indtryk, med en fast Overbevisning, og bevægis derved i alle Ting frivilligen at efterfølge hans Villie, som det veed at være hans. Et godt Hierte undersøger alle Ting, troer intet, før det haver Grunde for sig, hvorpaa det kan bygge sin Troe; er ligesaa frygtsom for at antage noget som Guds Villie, der ei er det, som at forkaste noget, der er Guds Villie; holder sig lige langt borte fra Overtroe og fra Vantroe; skulde det ved denne Undersøgning geraade i nogen Slags Tvivl enten om Sielens Udødelighed, om Guds aabenbarede Ord, eller og om den Religions Rigtighed især, som det er opdraget i, saa er det dog under den stærkeste Tvivl langt fra at bespotte eller forhaane de Meninger, og de Folk, som troe dem, thi da det alene er omhyggelig for Sandheden, saa eftertænker det den med største Alvorlighed og Omhu, frembær sine Tvivlsmaal med Beskedenhed, og er villig til at lade sig underviise af fornustige og billige Personer. Naar det nu har overvundet alle sine Tvivl, da er det saa fast i Sandheden, og saa overbeviist om den, at det aldrig mere tvivler paa den, og lader sig i alle sine Gierninger veilede af den, og saa har det desuden den Fordeel af denne skarpe Undersøgning, at det bestandig er medlidende imod Vildfarende og Tvivlende, og søger alene ved Grunde at overbevise dem; griber aldrig til Sværd, Baal og Brand, betænkende,

at det selv har været i samme Tilstand, eller om det ei har været det, hvor meget der dog hører til at kiende Sandheden med fuld Overbevisning, og hvor let man i en saa mosisom Undersøgning kan tage feil i et og andet; imod dem, som nægte Guddommen, er det alene strængt, det fornsier sig over, naar saadanne forbydes og hindres at udsprede deres Gift; Guds Fornægtere blive det næsten aldrig ved Vildfarelse, men gemenlig af pure Ondskab eller Letsindighed, thi iblant oplyste og slebne Folk er det neppe andet mueligt, end at den sløveste Forstand maa begribe, naar det bliver sagt den, at der er en Gud, og at han bør dyrkes; derfor er og et godt Hierte saa streng imod en Guds Fornægter, som dog aldrig gaaer til at dræbe eller indelukke ham, men alene til at betage ham Leilighed til at giøre ondt, holdende for, at det tilkommer ingen uden Gud at herske over Samvittighederne; derhos tager det sig og meget vel vare for ei let at ansee en anden for en Guds Fornægter, førend han er bleven fuldkommen overbeviist derom; det vogter sig og for ei ved Consequentier at paahyrde en anden saadant, i hvor rimelige de end kan være, vel vidende, at de fleste Mennesker ei tænke og handle efter en sund Logik, og følgelig ei raisonnere consequenter.

For sine Forældre, foresatte Øvrighed og fornemmelig Regentere bærer et godt Hierte den skyldige Høiagtelse og Kierlighed, og om de end ei skulde handle ret med det eller andre, saa knurrer det aldrig derover, og nødes det ved uomgiengelige Aarsager til at beklage

sig

sig, saa skeer det med de mest milde Ord og paa den ærbødigste Maade, som være kan. Det forstaaer sig, at et godt Hierte elsker sin Hustru, sin Mand, sine Børn, sin Slægt, sine Venner, sine Undergivne, og over alle jordiske Ting sit Fæderneland. Men, naar det nu gior alt dette, saa kan det endda ei være nær saa godt, som det burde, og maaskee kun alene ved et lidet Skillerum være skilt fra det allerværste, thi alle disse nu opregnede Pligter ere saa fornødne, at de ere uomgiengeligen nødvendige, og at endeel kan øve dem blot af en pur Drift, af Frygt for Straf, af Haab om Vinding, og andre flere saadanne urene Hensigter.

Nei, et godt Hierte er taalmodigt, naar det lider Uret af andre, bered at tilgive dem, naar de bede derom, ja endog at bevise dem Tienester, endskiønt de ei bede derom. Et godt Hierte ønsker, at alle Mennesker vare ligesaa oplyste, som det selv er; holder derfor ei nogen Deel af sin Kundskab tilbage, er ei viis, ei lærd for sig selv, men til hele Verdens Nytte. Et godt Hierte hader, forfølger ei andre, fordi de ere af anden Troe, af andet Folk, end det selv er; siger ei, naar det gaaer Tyrken ilde, det er tilpas til dem, de Hunde, de Barbarer, men ynkes over dem, betænkende, at de ere hans Medborgere, hans Næste. Et godt Hierte kan vel ei hindre sig fra at føle, at det veed meer end mange andre, men det foragter dem ei derfor, tvertimod søger at oplyse dem; ere de halstarrige, ufornuftige, paastaaende, mundstærke, foragte de ham, han

taaler

taaler det altsammen, begegner dem ei haant igien, og, gemenligen i al sin Underviisning, stiller sig ei an, at det vil lære andre, men at det snarere vil belæres af dem. Et godt Hierte er aldrig falsk, det siger aldrig andet, end hvad det mener, men derfor ei altid alt hvad det mener; det skyer de intet betydende Complimenter som en Pest; men er derfor ei grov, tvertimod tager sig meer i Agt end Complimentmagerne, at forhaane andre med Ord eller Miner, og viser altid i Gierningen, at det er alles Ven. Det giør sig aldrig tilgode paa andres Omkostning, opholder sig ikke med smaa Ting, støder ei sin Ven eller nogen for Hovedet for at bringe et vittigt Indfald an, leer ei af andres Gang, Klæder, Manskætter, Opførsel, men søger kun at indrette sig selv og sine egne Ting fornuftig, og skulde en anden føre sig saaledes op, at han blev latterlig med nogen Grund, da advarer han ham i Eenrum som en Ven, paa en alvorlig og tilligemed mild Maade. Intet giver meer et letsindigt Gemyt tilkiende, en Hierne, som ei tænker, et Hierte, som om det end ei allerede er gandske fordervet, dog er nær ved det, end den utidige Dadlen over andre, denne Latter over hver en Ting, som man ei tilforn har seet, og som man derfor holder for Uret. Et godt Hierte hovmoder sig ikke, thi om det end veed, at det besidder meer Kundskab end de fleste andre, saa veed det dog tilligemed, at dets Kundskab er som intet at regne imod Videnskabernes vidt udstrakte Grændser, og at det neppe nogensinde naaer de Mænd, som med Rette fortiene at kaldes Store;

dog

dog giør det sig stedse Umag for at naae dem, men indbilder sig aldrig at være dem lig. Dersom Menneskets af nogen Ting burde blive hovmodigt, saa var det alene af Visdom, Klogskab, Lærdom, thi det alene kan egentlig kaldes hans eget, saasom han ved sin egen Flid og Eftertanke har maattet giøre saa meget til at erlange dem; men nu er et Menneske, jo klogere, jo visere, jo lærdere han er, jo mere ydmyg, og jo mindre hovmodig; følgelig jo dummere, jo vanvittigere, jo ukyndigere han er, jo hovmodigere, stoltere og utaaleligere er han. Altsaa er det kun Tosser alene, som ere haarde, umenneskelige imod andre, som indbilde sig selv at være alene vise, som sætte Næsen i Veiret, og slaae med Nakken, eller og maa deres Hierter være i Grund og Bund fordervede. Er det gode Hierte i Selskab med saadanne Folk, eller med dem af næst foregaaende Slags, saa lader det sig aldeles ikke merke med, at det har udfundet deres Character; lee de ham ud, opholde de sig over en Fold paa hans Kiortel, begegne de ham grovt, han bliver derfor altid den samme, og hevner sig best ved ei at blive dem lig. Det artigste er, at disse Superkloge bilde sig ind, at han et merker det, og derfor ansee ham for en Tosse, da det er dog dem selv, som bære saadan Character. Et godt Hierte er ei forfængeligt, følgelig ei heller avindsygt; det fortryder ei paa, at andre have smukkere Klæder, Heste, Vogne, Borde, Speile; det tragter ei efter, at det Giestebud, som det agter at giøre, skal blive bedre, prægtigere end andres; nei det gaaer sin

Vei

Vei ligefrem, det opfører sig i saadanne Ting efter Anstændighed, og efter sine Omstændigheder; det støder sig ei over, om en Ringere sættes over det, bliver før optaget til Dands, har den Ære, at dens Sundhed drikkes først; nei, et godt Hierte merker ikke engang saadant; det er langt ophøiet over slige smaa Ting. Nedrige og uværdige Gemytter røres kun alene af dem. Skulde et godt, et ædelt Hierte støde sig over, at det ei blev budet til Giest med de Fornemste? skulde det mene, at sligt skede sig til Foragt? Nei, et saadant Hierte er over al Foragt. Smaa Siele have kun slige Tanker. I Fornøielser holder et godt Hierte Maade; det bruger dem, for desto fyrigere at gaae til sit Arbeide igien; Fornøielserne selv blive en rig Kilde for det til nyttige Betragtninger. Alle Tiders Erfaring haver lært, at de Fornøielser, som Landet giver, Spadseregang, smukke Udsigter, Jordens Dyrkning, Haugevæsen, Fuglesang, Vandfald, Fædrift, Fiskerie, Jagt, dog ei parforce, som kun tiener til at forurette Dyr og Mennesker, at de, siger jeg, have været alle ædle, alle høie Sieles Forlystelser, og paa en behagelig Maade afverlet Tiden for dem, og deelt den imellem Arbeide og Fornøielse; hvorimod det er et vist Merke paa enten et letsindigt, uefstertænksomt, ustadigt, dumt eller og ondt Hierte, som slet ingen Lyst finder herudi. Andre Fornøielser, som smukke Skuespil, Dands, Kort og Legemsøvelser betiener og et godt Hierte sig vel af, men ei ofte. Intet er større Beviis paa et Menneske, som ei tænker, som fortiener at staae i den nederste

Klasse

Klasse af menneskelige Skabninger, nærmest Dyrene, end den umaadelige Lyst til at spille Kort, saa man ei kan undvære det nogen Dag. Et godt Hierte spiller vel ogsaa, det spiller for Selskabs skyld, for ei at holdes for særsindet, ja undertiden vel ogsaa for at hvile sig fra alvorlige Forretninger; men det har ingen Begierlighed til at spille, det vredes ei, om det taber, det glædes ei, om det vinder, og det spiller ei heller alt for vel og med al for stor Eftertanke, thi det viser en Attraa, en Lyst til denne skadelige og daarlige Passion, det viser en alt for stor Længsel efter at vinde andres Penge. Jeg vil haabe, at jeg ei har nødig at skrive, at et godt Hierte ei gior Kunster i Spil, ikke nægter at betale sin Gield, thi det var saa meget som at skrive, at et godt Hierte ei bør være en Skielm, en Bedrager, en Misdæder. Til disse fire nu beskrevne Tilbøieligheder, nemlig Falskhed, Hovmod, Forfængelighed og unyttige Fornøielser er Fruentimret alt for meget hengiven, og hvor kan det være andet, naar man betragter den elendige, den daarlige, ja, jeg er nær ved at sige, umenneskelige Opdragelse, som det faaer, og som hver Dag bliver værre; det som ei gior os til Mennesker, maa jo være umenneskeligt.

Et godt Hierte lader ei Munden løbe i eet, thi da kan man lettelig forsee sig, men det taler med Eftertanke, med Fynd. Det giver lettelig efter, og er ei paastaaende, thi Stivhed i sine Meninger er en Pest for Selskab; det vil ei altid føre Ordet, det lader sig

let

let sige, det bersømmer lettelig andre, det taler sielden ilde om fraværende, det er ei snart til at dømme; det er strengt imod sig selv, mildt imod andre. Kommer dets Ven i Nød, det er strax redebon til at hielpe ham endog med egen Skade; ja om det er mueligt, forekommer det endog hans Begiering. Kan det ei tilstaae en anden hans Forlangende, saa afslaaer det dog paa saadan Maade, at den anden tydelig mærker, at det gaaer det til Hierte. Et godt Hierte er ei snart til at føre Processer; det giver heller efter noget af sin Ret, for at have Fred med alle. Dersom det ei kan rette andres Feil, saa giver det ei tilkiende, at det haver merket dem, thi hvortil skulde vel sligt da nytte? Fornemmelig er et godt Hierte hielpsom, gavmild, dog med Skiønsomhed, hengivet til det Gode, ei for Ære, men for at giøre godt, og fordi Dyden er blevet saadan Vane hos det, at det ei kan andet end giøre godt, og da er et Menneske først ret dydig, forligelig imod sine Fiender, medlidende, saa at det trænger ind til Sielen, naar han seer andre lide. Denne Følelse, denne Fornemmelse er det visseste Kiendetegn paa et godt Hierte; den som ei veed heraf at sige, han kan være vis paa, at han ei haver et godt Hierte, følgelig er langt fra at være en Christen, da han ei engang er et Menneske.

At bedrage, sværge falsk Eed, forfordele sin Næste, lyve, kan ei skee uden af dem, der besidde de værste Gemytter, eller og ere opfødte paa saadanne Steder,

hvor

hvor en lang og bestandig Vane har giort slige Misgierninger til næsten tilladelige, i det mindste ligegyldige. Den kiere Fordeel foraarsager, at man anseer for ringe Ting, Toldsvig, falsk Maal og Vægt, Sværgen og Banden, at man ei vinder een eneste Skilling paa hver Alen, men vel tyve, hvilket sidste man har forbeholdet hos sig selv, og derved giør sig skyldig i Jesuiternes ugudelige Moral, angaaende reservationes mentales, eller den Konst at sætte sine Ord saaledes paa Skruer, og indrette dem saa tvetydige, at den, jeg taler til, forstaaer eet derved, og jeg hos mig selv et andet. Jesuiterne fordømmes af alle Protestanter med een Mund, og de fleste følge dog i Levnet deres Lærdom. Det er klart, at et godt Hierte aldrig begaaer saadanne Laster, ei heller kan begaae dem, uden strax at ophøre at være et godt Hierte, og at blive til et ondt. Dersom Menneskет vilde betænke, hvor afskyelige disse her af mig opregnede Laster ere, saa skulde det ei saa let af en lumpen Vinding lade sig overtale til at begaae dem, thi naar de først ere blevne til en Vane, saa ere de ei saa let igien at aflægge, som dog nødvendig bør skee, og derhos alt det stiaalne tilbagegives til dets rette Eiermænd eller og deres Arvinger, dersom vi ville vente at nyde Lyksalighed i det andet Liv. Forgieves trøster man sig ved Christi Fortieneste, dersom man ei ændrer sit onde Liv og Levnet; saa længe Gud vil, at vi skal blive Mennesker, det er have fri Villie, og det vil han visselig altid, saa er det endog for ham selv umuligt at giøre de Onde salige, saalænge de

vedblive at være onde; thi Gud kan ei gisre den Ting, som i sig selv er sig modsigende. Skal da saadant Menneske fortvivle; nei det skal han ikke, han skal først sætte sig for at forandre sit Levnet, dernæst skal han give tilbage til enhver, hvad han haver stiaalet fra dem, og endelig skal han aldrig meer begaae slige eller andre Laster. Da vil Gud vist skienke ham Troen, og da kan han med Grund tilegne sig Christi Fortieneste. At sætte sin Omvendelse op til sin Dødsseng, det er at gisre sin Ondskab tusinde gange værre, og det er meget uvist, om man da faaer enten Tid eller Tanker til at omvende sig; faa, ja uendelig faa, ere vel da blevne frelste.

Med alle de Dyder, som et godt Hierte besidder, har det dog ogsaa sine Feil, og som endog yttre sig efter de Omstændigheder, det befinder sig i. Grunden til visse Feil findes hos alle Mennesker, næsten ingen undtagen, i Vrede og Ukydskhed. En herlig Opdragelse, en stærk Eftertanke, en bestandig Øvelse i Dyden, en ægte Gudsfrygt formaae dog at dæmpe dem, saaledes, at de aldrig udbryde. Undertiden ere dog Omstændighederne saa beskafne, at de bryde som en vældig Strøm igiennem alle Dæmninger, og man næsten kan sige, at det var umuligt for Mennesket at undgaae at overvindes af dem. Dersom en vil berøve mig alle mine Eiendele, fratage mig mit Liv, saa er det billigt, at jeg forsvarer mig, men det baade kunde og burde skee uden Vrede. Den Koldsindige kan og gisre det; men

den

den af Naturen Hidsige, hvilken Tilbøielighed han dog ved alle foregaaende og mindre Tildragelser haver tvunget, geraader nu i fuld Fyr og Flamme. En af Naturen ukydsk, men Mester ved alle forommeldte Midler over denne vældige Passion, er i saadanne Omstændigheder, at det næsten for nærværende Tid kan kaldes umuligt for ham at gifte sig, og bliver derhos fristet enten af en, han er forlovet med, eller og af en anden, men af et Fruentimmer eller Mandfolk af elskværdige Egenskaber; hvor let er det da ei at falde? Dog et godt Hierte, forledet enten af Vrede eller Elskov, kommer snart igien til Rette, og falder aldrig igien i samme Forseelse, særdeles i den sidste, thi den første er noget vanskeligere, ved det den saa hastig overrasker os.

IV.

Om den beste Maade at prædike paa.

(skreven 1762.)

Visse Folk paastaae, at det nytter hverken at prædike, eller skrive gudelige Bøger; dersom det stod til dem, da vilde de reent udrydde baade Guds Ord og Moralen. Men hvorfor? Jo, fordi Verden forbedres ei derved, fordi man ei er i Stand til, efter deres Tanker, at fremvise dem een eneste, som er bleven forbedret herved. Slig vrang Mening kommer enten af Mangel paa Indsigt, eller og af Ondskab og Lyst til at leve ilde, hvorfor man gierne vilde have saadant af Veien, som fører os vort onde Levnet til Gemytte, og giør, at vi iblant maa udholde nogle kiedsommelige og fortrædelige Timer. Dersom disse Ting bleve afskaffede, da vilde man i en Hast faae at see, hvad Nytte de have stiftet, saasom Verden vilde inden en kort Tid blive til en fuldkommen Røverkule. At nu ei alle omvendes, ei alle blive dydige, dertil ere mange Aarsager, og den fornemste maa vel søges i Opdragelsen. Tildeels

deels maa man og søge den i Beskaffenheden af Prædikenerne, thi jeg vil nu ei tale om, at nogle Prædikantere mere nedbryde ved deres Levnet, end opbygge ved deres Lærdom. Nogle Prædikener, dog de ere ikkun heel faa, ere saa beskafne, at de lære ondt i Stedet for godt, som den Prædikants, der formanede sine Tilhørere, som vare Bønder, fra at bande, og derhos opregnede for dem utallige Eder, som de aldrig før havde hørt nævne. Dette er ei at holde fra Laster, det er at lære dem. Andre, og de ere ei heller just saa ganske mange, ere saa uordentlige, ilde sammensatte og opfyldte med uvedkommende Ting, at Tilhørerne hverken lære ondt eller godt af dem. Nogle ere beprydede med en Slags Veltalenhed, som dog sandelig er den falske, saa at de indeholde intet uden tomme Ord, der vel kildre Uforstandiges Øren, men slet intet tiene til at forbedre Hierterne, og som undertiden hverken Tilhørerne eller Læreren selv forstaae. Dette Onde kommer deraf, at endeel ei ville lade sig nøie med at fremsætte Tingen ordentlig, tydelig og jevn, men imod Naturen med al Magt være veltalende, ja endog arbeide i det Store af Veltalenheden, da de dog hverken have Forraad paa Tanker, Forstand paa nette, eftertrykkelige og bequemme Ord, eller Indsigt i Veltalenheds Regler, ei heller besidde den fine og søde Fornemmelse af det smukke, som Naturen alene giver, og gode Mønstres flittige Læsning og Overveielse bringer til Fuldkommenhed. Heel faa ere saa indtagne af Philosophien, og saa dybt nedsænkte i høie og grundige Tanker, som kun ere en Spøg

for dem at forstaae, at de derover glemme at giøre sig tydelige for deres Tilhørere, menende, at de strax skulle begribe de Ting, som de selv have anvendt lang Tid paa at fatte. De sætte altsaa tilside en af Prædikanternes vigtigste Pligter, at indrette deres Taler efter Tilhørernes Begreb og Omstændigheder. At ville tale om Monader, om den forud bestemte Harmonie, særdeles med philosophiske Konstord, for Ukyndige, det er det samme som at dadle Bønder, fordi de kiøre i forgyldte Karosser, gamle Kierlinger, fordi de fordreie Retten, og Kiøbmænd, fordi de med Vold erobre Lande. Ja det er endog næsten latterligt, naar jeg for saadanne Tilhørere dadler disse Laster hos dem, der virkelig begaae dem; thi min Prædiken bør sigte til deres Forbedring, og deres Oplysning, som jeg prædiker for. At laste de Feil, som mine Tilhørere aldrig kan begaae, det er kun at indbilde dem, at de selv ere gode nok, og at bringe dem til at foragte andre. Menneskene ere alt for meget af Naturen tilbøielige til at see paa andre og ei paa sig selv; man har ei nødig at lære dem det. Saadan Prædikemaade er et uomstødeligt Beviis paa største Mangel af Skiønsomhed. Men alle disse Prædikemaader tilsammen have ei nær saa stort et Tal af Efterfølgere, som den, der alene bestaaer i gudelige Sukke og Ønsker, i ofte Igientagelser af det samme og det samme, hvorover og saadanne Prædikener blive usædvanlig lange, i Afhandlinger om Troen, det indvortes Menneske, Christi Forsoning, Retfærdiggiørelsen; herlige og sande Ting, naar de blive grundigen

ud-

udførte, og naar der ei alene prædikes om dem; men som nu gemenligen kun tiene til at forstokke Almuen, og at bilde den ind, at Gud skal giøre alting, den selv intet, at enhver, som kun giør et Suk, kommer ind i Himlen, og at Helligheb og Levnets Forbedring ere overflødige Ting. Den salige Lutherus tænkte ganske vist ikke, at den herlige Lærdom om Troen og om Naaden, som han først igien drog frem af Mørket, skulde have saadan Virkning, og at den Lutherske Kirke skulde saa meget tilsidesætte Moralen.

Naar en Prædiken grundigen og tydeligen afhandler enten en vis Deel af Lærdommen eller af Moralen, og derhos slutter med en god Anvendelse og Opmuntring, saa anseer jeg den for god, hvad enten der er bleven brugt den analytiske eller den synthetiske Maade; dog maa jeg tilstaae, at mig synes, den første Maade ei er saa bequem som den sidste til at danne saadanne Prædikener. Naar man nøie vil eftertænke, hvad der kan siges over de mange Evangelier om Christi Mirakler, da er det fast ei andet end at bevise hans guddommelige Sendelse, og at han er Verdens Frelser. Vil jeg nu nøie betragte hvert Ord i Texten, saa faaer jeg ei Tid at udføre den Hoved-Sandhed, som ligger i Texten. Saadan nøie Forklaring over Ordene, der gaaer frem Skridt for Skridt, er til ingen Nytte for Almuen, og man prædiker jo ei for Professorer; ja, om man end prædikede for dem, saa vilde slige Prædikener ei fyldestgiøre dem, thi de vilde

have alle Ting undersøgt efter Grundsprogene. Det var at ønske, at alle Præster besad den Gave at røre Hierterne og at tale pathetisk, naar det kom til Anvendelsen og Opmuntringen. Men hertil hører først et naturligt Genie, hvilket fast alle tænker at have, og derfor uden Forberedelse gaae løs derpaa, og i Stedet for ægte Forgyldning give os uægte. Men et naturligt Genie er ei nok til Veltalenhed. Man maa og have læst Veltalenheds Regler hos Aristoteles, Longinus, Cicero og Quinctilianus, eller og de nyere, som følge deres Spoer, thi de elendige Rhetoriker, som Ungdommen lærer i Skolerne, forbedre ei, men fordærve Smagen; dernæst maa man flittig og med Eftertanke have læst de store Veltalenheds Mønstre: Demosthenes, Cicero, Plinius, Bossuet, Flechier, Massillon, Barrow, Tillotson, Saurin, Superville, Mosheim. Disse maa man og for sig selv have søgt at efterligne i udarbeidede Taler, før man paa det hellige Sted drister sig til at opløfte sin Røst i en høiere Tone. Har man ei gaaet til Verks paa denne Maade, og i det mindste læst nogle af disse, saa gior man best i, at man aldrig befatter sig med Veltalenhed, thi det er uomgiengelig fornødent, at en Prædiken er grundig, tydelig og sammenhængende, men aldeles ikke, at den er veltalende, thi Veltalenhed er kun en smuk Zirath. Lignelser, Allusioner, Metaphorer, kort sagt, alle Figurer bør derfor ingen befatte sig med, uden han veed med sig selv, at han besidder Veltalenhed, thi ellers kommer han kun slet fra dem, og vil bruge Fugl Phoe-

nix

nix og Pelicanen, der føder sine Unger med sit eget Blod, til Lignelser, da dog begge Dele ere Digt, hvilket viser, at nogen Kundskab i Naturkyndigheden endog kan være fornøden i Prædikener. Ordsprog bør aldeles ingen bruge, thi de ere Pletter i Tungemaalene, og have ikke Sted uden i Comoedier og Satyrer. Vel ere nogle Ordsprog saa beskafne, at de kan bruges endog i den mest alvorlige og prægtige Tale, men de ere heel faa, og kiendes og skilles alene af dem, der ere Mestere i Talekonsten. Enhver seer lettelig, at jeg ved Figurer, Ordsprog ei forstaaer dem, som findes i Skriften, men kun dem, som Prædikanten selv opfinder, eller tager af andre Skrifter og daglig Tale, thi de bibelske indeholde vigtige Sandheder, og de anføres ei for at vise Prædikantens Veltalenhed, men for at bevise eller opklyse hans Sætninger; saa at, om de end ere aldrig saa veltalende, gisre de dog ei Prædikanten veltalende, efterdi de ere ei opfundne af ham. Critiske Undersøgninger, Antiqviteter, Historier have aldrig Sted i en Prædiken, med mindre Texten umiddelbar fører did, og en Propheties Opfyldelse skal bevises, men da maa det endda skee saa kort og tydeligt som mueligt, saa at alle kan begribe det. At flette en heel Prædiken sammen af Skriftens Sprog, det er hverken nyttigt, ei heller konstigt, hvilket sidste maaskee mange tænke, thi dertil hører intet andet end en god Concordanz; ei heller havde da nogen nødig at gaae i Kirke, thi de kan hiemme læse i Bibelen. Kommer det an paa Konster, hvilket dog langt fra ei bør være

en Prædikants Diemeed, thi da prædiker han sig selv og ikke Christus, saa er det visselig langt større Konst at forklare nogle Sprog vel, end at anføre mange og forklare ingen; til det sidste hører alene Hukommelse, men til det første Flid, Lærdom, Skiønsomhed; det sidste er en unyttig, og det første en nyttig Konst. Patres, dog hvad nytter det vel at anføre disse i vore Tider saa foragtede Patres; men jeg maa og vil anføre dem, thi endskiønt de have deres Feil, ja store Feil, (og hvilke Lærde, hvilke Mennesker have ei dem?) saa vare de dog store Homiletici; det er en Ære, man aldrig kan betage Basilius den Store og Chrysostomus, Skribentere, der ere værdige at læses af alle dem, der lægge sig efter den geistlige Veltalenhed; men disse store Mænd, tilligemed de forhen af mig anførte geistlige Oratores, hyppe ei Sprog paa Sprog, men betiene sig af dem med Skiønsomhed. Derimod er det meget nyttigt, ja i Mysteriis nødvendigt, at betiene sig jevnlig af Bibelske Ord og Talemaader, thi om Mysteriis vide vi intet, uden hvad Gud har aabenbaret os, derfor bør alt, hvad vi derom sige, tages af Bibelen, hvorved alle vrange Fortolkninger, Tillæg og Fratagelser forekommes. Det vilde og anstaae en Præst meget ilde, om man af hans Prædikener kunde slutte, at han var ubevandret i Skriften, vor Troes eneste Rettesnor. Idelig at anføre baade Capitel og Vers er efter mine Tanker overflødigt, og kun at martre Hukommelsen for et unyttigt Praleries Skyld; det tager og for meget bort af Tiden. Meget ofte ere og Citationerne heel falske. Men betydelige

Ste-

Steder og dicta probantia bør ei alene heel nøie citeres, men endog langsomt, ja igientages, paa det de Forskende vel kan indprænte sig, hvor de findes, og siden efterslaae dem. Deelningerne bør ei være mange, men saa faa som mueligt, thi Mængde af dem forvirrer og gior Talen mørk; jo konstigere de ere, jo slettere ere de. Deres Beskaffenhed bør være saaledes, at enhver kan finde, at de tydeligen ligge i Ordene, og naturligviis flyde af Texten selv. Mange have ønsket, at det stod Præsterne frit for selv at vælge Texter; jeg vilde og ønske det samme, dersom alle Præster vare grundige og flittige Mænd, men da det ikke er, og vel neppe bliver, saa vilde vi endda faae langt flere slette Prædikener end nu. Skulde Forandring skee, da var det best, at ei visse Sprog bleve igien indførte, men visse Materier, saa at man begyndte med at bevise Guddommen, og hvert Aar bragte til Ende en heel Cursus i Christendommen. Derved vilde Tilhørerne faae langt bedre Begreber, end de nu have. Hvad Exordia angaaer, da kan en Prædiken baade være god og slet, enten de ere det, eller ikke. Er Texten ei rig, og jeg ei vil af den tage en vidtsøgt Anledning at udføre en Materie, som ei egentlig ligger i den, saa gior jeg vel, at jeg ved et langt og godt Exordium, dog opfylder min Pligt i at underviise andre, da det ellers er imod alle Veltalenheds Regler at bruge et langt Exordium. Til at gisre en bequem Indgang, og som passer sig paa Texten, hører sandelig ei heller liden Veltalenhed, og dog er det hos os en Brug, at ingen Prædiken maa være

uden

uden Indgang, hvorfor den og ofte bliver underlig nok. Man skal neppe hos Patres finde en geistlig Tale, der varer over een halv Time; mange ere og af den Mening hos os, at en Præst ei bør være længere end i det høieste een Time paa Prædikestolen. Da de Præster, som opholde sig der meget længe, gemenligen extemporere, saa bliver jeg, ligesaavel som andre, kied af slige lange Prædikener; er derimod en Prædiken god, da er den aldrig for lang for mig, med mindre Kulden skulde være meget streng. En ung Prædikant bør aldrig understaae sig at betræde det hellige Sted, uden at have mediteret. Naar han har længe prædiket, og har erhvervet sig stor Forraad af Tanker og Ord, da kan det tillades ham, i Mangel af Tid og naar uovervindelig Hindring indfalder, at extemporere, thi af saadan en er man vis paa endda ei at faae noget slet at høre. Alle Hoved-Tingene bør enhver skrive, men jeg vil ei raade nogen til at binde sig aldeles til Ordene. Ved en Prædikens Udarbeidelse bør intet andet bruges end enhvers egne Tanker og Bibelen. Postilryttere ere Leiesvende. Hvad udvortes Gaver angaaer, da var det at ønske, at alle besad dem; hos intet Folk er det muligt, og hos os mindst, hvor de aldeles ere overladte til Naturen, da de dog ved Konsten kan erhverves og forbedres; men Konsten maa ei, som i Frankerige, gjøre dem theatralske. Naturen maa forbedres, men ei fordrives; alt affecteret duer ikke; det simple er det beste baade i Geberder, Tale, Ord og Sæder.

V.

V.

Elskov.

(skreven 1762.)

Kierlighed bør strække sig til alle, uden Forskiel af Stand, Alder, Kiøn og Troe; Venskab derimod kan kun være iblant faa, og maaskee ei ret hæftig, uden imellem fire til fem i det høieste; men Elskov derimod har ei Sted uden imellem tvende Personer af forskiellig Kiøn; den alene, ligesom Guddommen, fordrager ingen Sidemand. Alle tale om Elskov, alle mene at føle eller i det mindste at have følet den. Vel nægter jeg ikke, at det og saa kan være, naar Elskovs ringeste Grader tages i Betragtning; forestiller man sig derimod Elskov kommet paa det høieste, da findes faa oprigtige Elskere, thi Elskov grundes deels paa en naturlig Fornødenhed, deels paa Behagelighed i Omgang og deels paa Høiagtelse. Den første er Moder til Liderlighed, og til et Slags flygtig Elskov, som alene fortiener Navn af Elskov, fordi den ei vel kan kaldes Had. Heraf udspirer den ubestandigste, den nedrigste Grad af

Elskov,

Elskov, som alene seer paa Legemet. Men hvor nedrig den end er, saa er dog ingen Elskov uden den, thi aldrig kan en Italiensk Sanger, en Tyrkisk, en Persisk Opvarter i Serraillet elske; det høieste, saadan en kan giøre, er at ønske, at han kunde elske. Den Lyst, man finder i en andens Omgang, frembringer aldrig alene Elskov, men vel et Slags Kierlighed og Tilbøielighed. Høiagtelse alene er ei heller Elskov, den opvækker kun Beundring. Legemet ene er som Rødderne af Elskov, men Sielen Stammen, Grenene. Elskov grundet paa Naturens Fornødenhed og Behagelighed i Omgang, kan være meget liflig, men bliver neppe bestandig, er og, imedens den varer, ei troe. Dog, besidder Fruentimret mange og store Yndigheder, Snedighed og Konst, og Mandfolket er begavet med et meget ømt og kielent Hierte, saa kan denne Elskov endda holde ud. Antonius viser det. Cleopatra kunde umuelig have nogens Høiagtelse; hun elskede ikke Antonius, men hans Værdighed, hans Magt, ja det som mere er, hun forraadte ham. Dog elskede Antonius hende til det sidste, dog aflivede han sig for hendes Skyld. Saa stor er Skiønheds, Yndigheders Magt, naar de forenes med List og snedig Opførsel, og aldrig haver noget Fruentimmer været listigere end Cleopatra. Elskov, som opkommer af naturlig Fornødenhed og Høiagtelse, bliver ei længe bestandig, men forvandles snart til en Art af Venskab. Her er formeget af Fornuften, i det forrige for lidet. En alvorlig Elskov bliver snart kold. En kold, ja en lunken Passion er

ingen

ingen Passion. Den strengeste Fornuft og stor Elskov staae aldrig sammen. Hvo der vil bilde en anden ind, at han elsker, og dog ved alle Leiligheder tale om at tage sig vare, være bekymret for, hvad Folk sige, følge den frygtsomme, men kolde Fornuft, den er enten en Bedrager, eller en Tosse. Nei sand Elskov er lutter Geist, Fyr, Flamme, den løber over, den veed ei selv, hvor den er, den er aldrig glad, uden den har sin Elskede hos sig, den er lutter Længsel, idel Fortroelighed, Oprigtighed, den forekommer sin anden sig i alle dens Begieringer, den er sindrig til at udfinde dem, den bliver ei træt af at udvise Elskovsprøver. All anden Elskov er falsk, opdigtet, hykkelsk. En stærk Passion maa endelig vise sig, og aldrig kan en Passion være sand, uden den er stærk.

Men saadan Elskov maa være grundet paa naturlig Fornødenhed, behagelig Omgang og Høiagtelse. Den første er Grunden til al Elskov, og findes hos alle Mennesker. Den anden giør, at en Elsker fæster sig til en vis Person, og den tredie, at Elskoven bliver bestandig. Ingen kan forhindre sig fra at finde Behag i det, som forekommer ham behagelig; for saa vidt er Elskoven ei frivillig. Men den første Fornemmelse af Behagelighed er endnu ikke Elskov, den er kun en Gnist af Elskov. Saasnart man mærker at have fundet Behag i en anden Person, maa man vel staae paa Vagt, og undersøge baade sine egne og den andens Omstændigheder, om de ere saa, at de tillade en at

over-

overlade sig til Elskov, thi giør man det ei, og man derimod bliver ved at søge den Behageliges Omgang, da overraskes man af Elskov, og for seent sætter man sig da imod den. Thi denne Maxime er rigtig: Obsta principiis, sero medicina paratur, og ynker man sig da, men forgieves, og maa udbryde med disse Ord: Video meliora, proboque deteriora sequor. Elskov kan afværges ved Fornuft, Begyndelsen af Elskov kan og dæmpes ved Fornuft; men imod Elskov selv gielder ingen Fornuft; Tid og Erfarenhed kan alene slukke den, dersom man har giort et galt Valg.

Elskov opkommer aldrig uden ved Behagelighed, og den er af mange Slags. Skiønhed er eet. Den falder mest i Øinene. Den trækker strax Opmærksomheden til sig. Men er en deilig Person intet uden et smukt malet Voxbillede, uden Liv, uden Vid, da forvandles Elskoven snart til Koldsindighed. Er en Deilig stolt, utaalelig, spodsk, arrig, vredagtig, myndig, ond, da skeer det og sielden, at Elskov bliver ved, og forandres undertiden til Foragt, ja Had; iblant er dog Deiligheden saa stor, Elskerens Hierte saa dannet, og fornemmelig den Skiønne undertiden af god Lune, og ei altid spodsk og stolt, at saadan Elskov endda varer evig ved, men da bliver Elskeren til Slave, som aldrig skeer i den sande Elskov, thi der ere de begge Slaver, og derved egentlig at tale ingen af dem Slaver, men de begge frie. Lystighed er en anden Art Behagelighed. Besidder den Elskte ingen anden god

Egen-

Egenskab, da bliver Lystighed til Vildhed og Frækhed. Lystighed formaaer meget over alle alvorlige, dybsindige Folk, som have med vigtige Ting at bestille, der trætte Sindet, hvorfor de gierne søge Selskab i deres frie Timer med saadanne Lystige, der tilligemed besidde Geist og Vid. Heraf kan Elskov let opkomme. Ulykken er, at den Lystige gemenligen ei røres af Elskov, saa at den bliver kun paa den ene Side. Den Lystige vil lee af alt, vil have lutter glædelige Følelser, skyer al Møie, kan ei med sine Tanker længe hænge ved en Ting, fæster sig ei til noget, men ligesom Sommer-Fuglen flyver fra det ene Blomster paa det andet. Den Alvorlige derimod, jeg siger ei den Suursеende, den Fortrædelige, thi han spiller en slet Rulle i Elskov, den Alvorlige, siger jeg, giør sig det sande Begreb om Elskov, at den er ømt, kielen, omhyggelig, og saa at sige indsvøbt i sig selv; naar nu den Alvorlige er ved Behagelighed bleven fanget i den Lystiges Strikker, og han har eet, det virkelige, Begreb om Elskov, og den Lystige et andet, og den Alvorlige tilsidst mærker det, da bedrøver han sig, thi han vil elskes, ligesom han elsker; han begynder da at ansee den Lystige for letsindig, og den Lystige ham igien for besværlig. Elskoven bliver lunken, den faaer Koldfeber, den døer. Stor Forskiel bliver da imellem Tilstanden af disse tvende Personer; den Lystige tænker aldrig meer paa det forbigangne; skeer det, da leer den kun, og anseer da maaskee med Foragt, med Latter de kielne, de indtagende, de ømme, de henrykte Bevægelser, som den

Alvorlige har udviist imod sig. Det Billede, den Forestillelse, man haver i Sielen om en Ting, mener man, at alle andre bør have. Den Alvorlige derimod tænker alt for ofte, alt for meget paa det forbigangne; det krænker ham, at han saa ilde har anlagt sin Elskov, at en elskværdig Person ei tilligemed skal være troe, bestandig, kielen. Han maa aflægge sine Elskovs-Bevisninger, saasom Tiden haver overtydet ham om, at de ere forgieves, at de nytte ham ikke, men Elskoven kan han aldrig aflægge, han ønsker det umuelige, den Letsindige Bestandighed; det nager ham indvortes, han har nu ingen Fornøielse mere, det alvorlige er hans ene Forretning, og bliver derved efterhaanden til det tunge, det besværlige, det sorrigfulde. Han døer. Den Lystige fornemmer det, leer, gaaer til sit Spillebord, og siger: Tilpas til den Nar, som vilde giøre Elskov til en Marter, som vilde elske, da han ei mere blev elsket.

Vittighed er og behagelig, den opvækker ogsaa til Elskov: dog er den alene, da opkommer deraf kun en Tidsfordrivs Elskov; men geleides den af Hiertets gode Egenskaber, da er den høit at skatte, da bør den virke en evig Elskov, da findes i hver Samling nye Fornøielse.

Men af alle Behageligheder kan ingen lignes ved Ydighed. Den sætter Farven paa alle Gierninger. Den virkelige Ydighed kommer af Hiertets Egenskaber, den forstilte af visse Hensigter. Ved den

sidste

ſidſte kan vel og Elſkov frembringes, men den Elſkov visner dog engang, og er Ægteſkab bleven ſtiftet ved den, da bliver det ſnart fortrydt. Den uſkyldige, den uſminkede Yndighed er altid ſig ſelv liig, den anden derimod ligner en Kugle, ſom kaſtes, der ſtedſe er i Forandring, ſaa længe den løber, ſnart op, ſnart ned. Sand Yndighed fortiener ſand Elſkov. Naar Hiertet er godt, oprigtigt, ømt, bøieligt, kierligt, da udbreder det ſine himmelſke Egenſkaber paa alle udvortes Dele. Da er hvert Diekaſt mildt, hver Gebærde liflig, hver Bevægelſe yndig, hvert Ord ſødt, da er ei Hovmod, ei Stolthed, ei Suurſeenhed, ei Fortrædelighed hos ſaadan Perſon, thi Hovmod fornemmelig røber altid et ondt Hierte; ja Sorrig ſelv bliver hos den Yndige ei modbydelig, ei beſværlig, men rørende, bevægelig, indtagende. To yndige Øines Graad er en ſtum Veltalenhed, ſtærkere end den meſt lydelige, bevægeligere end Ciceronis, meer igiennemtrængende end Demoſthenis; Naturens egen Veltalenhed, Hiertets, Sielens Veltalenhed. Men er den Yndige mild, beleven mod alle, hvorledes er hun da mod ſin Elſker? Hvert Diekaſt, ſom gaaer til ham, er henrykkende, det ligeſom ſiger: at jeg er til, at Livet er mig ſødt, det er jeg alene for din Skyld, du er mig ſelv, du er mit Liv, du er min Glæde, jeg vil ønſke at være lutter Øie for at betragte dig, lutter Øre for at høre din Røſt, lutter Mund for at kyſſe dig, lutter Haand for at omfavne dig. Og ſaaledes er den Yndige ei eengang, men altid.

Sandelig, uden sand Elskov har Menneskет ingen ret følelig Glæde her i Verden. Uden Tilbøielighed til Elskov er intet godt Hiерte. Større, prægtigere, fuldkomnere Billede paa Himmelens Glæde, paa de Saliges Tilstand kan ei gives.

Virkelig Ydighed maa opvække Høiagtelse, og sammenbindes den med Vid og Forstand end mere, hvilke sidste for sig vel kunne opvække Høiagtelse, men aldrig en kierlig Høiagtelse. Naar Høiagtelse først er fattet paa begge Sider, da er Elskoven uovervindelig, da trodser den Avind, Mistanke, Bagvaskelse, Tiden og Døden. Da have de Elskende alting tilfælles, intet skiult for hinanden, da raadføre de sig sammen, ja da tør de endog dristeligen sige hverandre, hvad der mishager dem indbyrdes, thi da er ingen Frygt hos dem, at nogen af dem skal tage det ilde op.

Saadan Elskov er Himlen paa Jorden, saadan Elskov forsøder alle Smerter; om slig Elsker kan med Billighed siges, at det er en Person, hvis Siel lever i en andens Legeme. Jeg sætter, at saadanne Elskere vare i de Omstændigheder, at de kun havde et svagt Haab nogensinde at forenes sammen, deres Elskov bliver dog den samme, den er grundet paa Dyden, paa Hierternes uadskillelige Sammensøielse, den triumpherer over alle Hindringer, ved Hindringer bliver den stærkere. To trækker paa een Knude, hver til sin Side, Knuden knyttes alt mere, den kan vel sønderrives,

men

men aldrig opløses. Døden sønderriver Elskovs Baand, men opløser det ikke. Een, som ret Elskov har truffet, er aldrig i Stand til mere at elske. Elskoven strækker sig ind i Evigheden; der fornyes den igien. Elskere i saadanne Omstændigheder lade sig aldrig overmande af Naturen. De som giøre det, elske vel, men de have ei den rette Høiagtelse for hinanden, ei heller for sig selv. Og ere Elskernes Omstændigheder saaledes, at de for nærværende Tid umuelig kan faae hinanden, da er det ei Skrøbelighed, ei Feil at følge Naturen, men yderst Misgierning, afskyelig Last. Elskere bør stedse ikke giøre hinanden uden Godt, og dette var jo det værste Onde. Herudi bør og kan Elskov følge Fornuften, i alle andre Ting veed Elskov ei at holde Maade. Retskaffen Elskov sigter altid til et evigt, et uopløseligt Baand; Flyvekierlighed, Liderlighed til noget ganske andet; hiin søger at fornøie sin Elskerinde, denne kun sig selv. Jeg kiender ei afskyeligere Skabning, ei grovere Misdæder, ei fælere Bedrager, ei nedrigere Creatur end en Mandsperson, der forfører Uskyldigheden, der misbruger et kielent, et forelsket, et oprigtigt Fruentimmers Fortrolighed til sig. Stort bedre er ei heller det Fruentimmer, som tilbyder sig selv, som overlader sig vexelviis, som ei elsker Personen, men Kiønnet alene, eller og Rigdom, Værdighed, Ansеelse. Sand Elskov sigter altid til Egteforening, hvor pure, uskyldige, virkelige Fornøielser, Vellyster nydes. Sandhed tvinger en ellers vellystig Poet til at udraabe:

Felices ter & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

Gemenlig er Mandspersonen den, som først fatter Kierlighed; thi om end Fruentimret fatter den først, saa forbyder dog Anstændighed og Sædvane hende at yttre den. En og anden elskværdig og af mig forhen opregnet Egenskab hos hende er altid Aarsag hertil, og som oftest uden hendes Vidende. En behagelig Smiil, en yndig Latter, en ringe Høflighedsbevisning, et hastigt Diekast, formaae undertiden at opvække den heftigste Elskov. Nu er Mandspersonen fanget, Fruentimret ikke, og bliver ofte aldrig. Hans Tilstand er da at beklage, dersom han treffer paa en Person, der opholder ham med Løfter, der gierne vil have ham forelsket og ei selv være det, hvad enten hun nu er letsindig og lystig, og derfor vil have Løier med ham, vil lee paa hans Bekostning, eller hun og er forfængelig og alt for meget indtagen af sig selv, og derfor seer gierne mange Tilbedere for sine Fødder, og er altsaa af det Slags, som de Franske kalde Koketter, eller hun maaskee er stolt og haardhiertet, og derfor finder Behag i at pine og plage andre, menende, at Knæefald, Ydmygelser, Tilbedelser, tilkommer hende, og er en Told, som alle bør yde hende; er hun gierrig, da søger hun kun at snappe Penge hos sin Elsker, og betiener sig da af alle optænkelige

listige

listige Midler. Alle disse gisre kun Nar af deres Tilbedere. Thi det er en afgiort Sag, at den Forelskte enten elskes eller foragtes af sin Elskerinde. De samme Ophævelser, som gisre ham elskværdig, indtagende i den oprigtige Elskerindes Øine, gisre ham foragtelig i den forstiltes. Er hun vellystig, da kan det vel hænde sig, at hun elsker ham for en Tid oprigtig, men det falder tilsidst ud paa begge Sider til Skam og Affkye. En Elsker maa ellers være saa oprigtig som han vil, han staaer dog stor Fare for at handle imod den sande Elskov, dersom hendes Hovedkarakter er Vellyst. Naar en Mandsperson erklærer sin Elskov for et Fruentimmer, bør hun strax gaae i Raad med sig selv, og efterforske sit Hierte, om det og er høieligt til ham, og derpaa, saasnart mueligt, give ham Svar, thi falder det da ikke ud efter Ønske, saa kan saadan nye Elskov dog let forbrives, men smigrer hun for ham, og Elskov derved faaer Overhaand hos ham, da bliver han reent ulykkelig, dersom hun engang viser sin Falskhed og bedrager ham. Heraf kan flyde skrækkelige Ulykker, ja Selvmord, som saadant Fruentimmer siden har paa sin Samvittighed.

Men da Elskov i sin Begyndelse er frivillig, saa kan det let hænde sig, at den ene elsker og den anden ikke, thi Elskov lader sig ei tvinge. Derfor, naar kun Mandspersonen faaer oprigtigt Svar, saa baade bør og kan han være fornøiet. Ubillige og uforstandige Gemytter ere altsaa de, som herover fatte Had,

baade til Fruentimret, og til den, som foretrækkes dem. Imidlertid er det en almindelig Feil, og som vel neppe rettes, thi Elskov taaler ingen Medbeiler. Skinsyge følger altid Elskov. Den er ligesom Vedbenden, som ved at snoe sig om Viinranken, i Begyndelsen styrker og pryder den, men siden qvæler den. Et fornuftigt Fruentimmer maa derfor skye alle Leiligheder, hvorved hendes Elsker kan komme i den Tilstand, og han bør igien giøre det samme paa sin Side, thi Elskov, hvor fuldkommen den end er, er desuden af sig selv meer end alt for tilbøielig til Mistanke.

Fruentimret vil gierne elskes, thi alle dets Passioner fornøies ved denne ene Passion. Forsængelighed, Egenkierlighed kan ei have større Object end et Menneske, der ei lever for sig, men for min Skyld, der elsker mig høiere end sig selv, der er villig til at opofre alle Ting, ja Livet selv, for at behage, fornøie, tiene, redde mig. Stolthed kan ei heller have større Object end at see en Person for sine Fødder, der altid er min Ligemand, og ofte min Overmand, en Person drevet hertil, ei ved Frygt, men ved den inderligste Kierlighed; at høre ham berømme mig, opløfte mig til Skyerne, ja sætte mig iblant Gudinderne, at guddommeliggiøre hvert mit Trin, min mindste Bevægelse. Gierrighed finder og sin Regning ved Elskov, thi da Elskeren er færdig at opofre sit Liv, hvor meget meer sine Penge? Vellyst, ja det er ei

engang

engang fornøden at nævne den, thi Elskov er intet andet end lutter Vellyst, og af alle Arter Vellyst er Elskov den største. Kan vel større Vellyst optænkes end to Forelskedes, der see hinanden, der male Billedet af det kiereste, de have, i hverandres Øine, der omfavne hinanden, der føie Mund til Mund, hvor Ordene vanke vilde paa Tungen, hvor Tungen den stammer, hvor behagelig Gysen løber over Legemet, hvor Øinene halv lukte · re matte af Geist, hvor Aanden er færdig at forlade sin egen Bolig og søge en anden, behageligere end sin egen, hvor Følelsen er lutter Fornøielse, hvor den hele Person er lutter Følelse, Sielene flyde sammen, to blive een, og man veed af intet andet i Verden. Den lykkelige, den trygge Elskov nyder sig Vellyst! Rigdom er da intet, Throner kun Støv, Sceptere Dukketøi. Krigen maa da længe nok rase, Stæder forstyrres, Regieringer vendes op og ned paa; Elskov føler dog intet uden sig selv; Daphnis har nok i sin Galatee; Galatee i sin Daphnis. Saaledes er deres Skiebne, som Venus under vel.

Det er derfor underligt, at mange Fruentimmer, som gierne ville elskes, ei opføre sig saaledes, at de kan elskes. Elskov fordrer intet andet end Elskov; Elskov er sig selv Belønning. Naar jeg engang har erklæret mig at elske, da er det og billigt at vedblive at elske den, som elsker mig. Men sand Elskov er mild, venlig, fuld af Længsel efter sin Elsker, omhyggelig

for ham, forekommer hans Begiering. Forer den sig anderledes op, da bær den kun Navn af Elskov, da er den kun dens Skygge. Fruentimret klager over, at vi ere flygtige, ubestandige, troelose, og de ere som ofteſt selv Skyld deri. De tænke ved forstilte Strængheder, ved antaget ærbart Væsen at ophidse os meer; det gaaer og an med os alle i Førstningen, naar kun alt Haab os ei betages; men have vi længe elsket, viist Prøver paa Bestandighed, da forkiølner slige Konster, slige nebrige Haandgreb, Elskoven hos de fleste af os. Det fornemste, Elskere bør legge sig efter, er at udforske hverandres Gemyts-Art og Beskaffenhed; i Mangel heraf, skeer det saa ofte, at den heftigste Elskov varer kun kort.

Er Elskeren stolt, da maa den anden vel tage sig vare for at sige det mindste Ord, at gisre den mindste Gebærde, som kan hentydes til Foragt, eller hvorover han kan støde sig, og jevnligen berømme ham, dog saaledes, at han ei faaer mindste Anledning at troe, det skeer af Falskhed, Hyklerie, Smiger, eller er forstilt. Hvad den Stolte begierer, som er nogenlunde mueligt, det maa strax udrettes med Redebonhed uden Tvang, og som ofteſt gisres meer end han forlanger, ja han undertiden forekommes.

Med den Mistænkelige maa man vel agte sig, at sige halve Ord i hans Nærværelse enten til ham selv eller

andre

andre, at viſke med andre, og fornemmelig derhos at lee, at tale med andre og end meer at lee med dem, og holde op hermed, naar han kommer nær, og allerfarligſt er det da at ſynes forfærdet. Og ſkulde noget af alt dette ſkee, da maa man ved første Leilighed ſige ham, hvorom man har talet, hvoraf man har leet, og det, uden at han har nødig at ſpørge derom, thi det er meget farligt, at bie saa længe, indtil den Mistænkelige ſelv ſpørger, og langt farligere at ſige ham noget, ſom ei hænger vel ſammen, og er urimeligt, thi vel lader han ſig ei mærke med, at han ikke troer det, men han giemmer det hos ſig ſelv, og ſynes ſelv at have Ret, naar han ei er fortroelig imod den, ſom ei er fortrolig imod ham.

Den Skinſyge, hvis Karakter ſlægter meget den Mistænkeliges paa, maa begegnes med ei mindre, ja langt ſtørre Varſomhed.

Af den Gierrige maa jeg ei fordre Foræringer, og ved alle Leiligheder viſe mig at være ſparſommelig.

Kortelig, jeg maa aldeles ikke ſtøde nogen i hans Hoved-Paſſion, men ſnarere paatage mig den, derſom jeg vil beholde hans Hierte. For en Perſon af Geiſt maa jeg viſe, at jeg ſætter Priis paa Geiſt; Elſker han Studeringer, da maa jeg og agte dem; er Muſiken hans Liv, jeg maa ei hade den. Med den

kiel-

kielne, den ømme, den heftige, den elskværdigste Character i Elskov, maa jeg og være kielen, øm, hæftig, og elsker jeg ret, da behøver jeg ei at tvinge mig til at være kielen. Min Mund siger da ei, jeg elsker, og min Lyd er derhos ligegyldig. Mine Gebærder, mine Øine fornægte da ei mine Ord. Mine Kys ere da ei efterladne, mine Favnetag lunkne. Nei, der er Liv, Geist i alle mine Foretagender. Øinene ere muntre, levende, spillende, og end oftere kielne, matte, døende; det behageligste Syn for en Elsker. Hver Haandtryk, hvert Øiekast, geleides da af en yndig Smil, thi ellers sige de ei meget, ellers trænge de ei til Hierterne.

Men dette er besværligt; hvo vil paatage sig saa megen Møie? Intet er besværligt for en Elsker, naar det kommer an paa at beholde sin Elskedes Hierte. Vil jeg ingen Umage giøre mig for hans Hierte, vel an! saa er jeg ei heller forelsket, saa taber jeg og hans Hierte. At vinde Hierter er Konst, men at beholde Hierter langt større Konst. De fleste maa alt for silde beklage deres Skiødesløshed i at undersøge hverandres Charakter, og at rette sig efter den, i det mindste saalænge, indtil de herske over den, da det siden gierne gaaer an, at den ene kan med Frimodighed og Oprigtighed dadle den andens Feil. Men fremfor alle Ting maa dette agtes med den Kielne, at man søger ved alle Leiligheder at være i hans Selskab, at man stedse over-

overgyder ham med Elskovsbevisninger, og at man aldrig beviser sig lunken heri, eller lader sig mærke med, at den Tid, man er fra ham, gaaer snart, thi den Kielne er vel alt for delikat til at lade sig mærke med, hvorledes han vil elskes, saasom han retteilig mener, at Elskov selv bedst veed, hvorledes den bør elske, og at den ingen Forskrifter behøver, men saadan Opførsel saarer ham dog i det inderste af hans Hierte, betager ham Modet, og bringer ham paa de Tanker, og maaskee ei uden Grund, at den anden ei elsker ham.

VI.

Føielighed.

(skreven 1762.)

Ligesom Personens Character ellers er, saa bliver Føielighed enten en Dyd eller en Last. Er han oplyst, og haver de rette Begreb om Pligterne, hvorvidt de aldrig bør eftergives, og naar det igien er en Pligt at eftergive noget af Pligterne, da bliver Føielighed en Dyd, ja jeg tør sige i Omgang, i Selskab den største; men er Personen uoplyst, da bliver Føielighed derimod en stor Last, og Anledning til meget ondt. I alt det, som angaaer ei virkelige, evige og bestandige Dyder, udfordre Høflighed, Menneskelighed, Kierlighed, at man giver efter, at man retter sig efter det Land, de Folk, man er hos, saafremt man vil være elsket og anseet. Almuen i England fordrager ei at see nogen gaae med Pung bag i Haaret; thi ellers anseer den ham for en Franskmand, og tør vel endog forhaane ham offentligen. En fornuftig, en retskaffen Philosoph retter sig herudi efter Almuens Smag. Hans Dyd er jo den samme, enten han gaaer med en Pung,

en

en Pibsk eller en Cokarde. Almuen er vel daarlig og ubesindig i sin Paastand, men den veed ikke bedre, den er uoplyst; alle uoplyste ere haardnakkede, stive, paastaaende. Den Fornuftige, som er oplyst, bør just vise sin Fornuft deri, at han giver efter i ligegyldige Ting; ellers blev han værre end Almuen. Intet beviser meer enten et dumt eller og ilde opdragen Menneske, end den Paastand, at alle andre skal i alle Ting rette sig efter ham. Jeg vil sætte, min største Lyst er at dandse, men jeg kommer i et Land, hvor Dands ansees for Narrerie og maaskee for Synd, jeg gior da meget ilde, ja Uret, om jeg vil give mig til at dandse, eller i offentlige Selskaber med stor Iver forsvare Dands, og beskrive dem som Daarer, der foragte den. Det er nok, at jeg ei fordømmer Dands, men tier stille, naar andre dadle den, thi min Føielighed bør ei gaae saa vidt, at jeg bliver falsk, og siger tvertimod det, jeg mener, thi da forseer jeg mig imod en sund Morale. Dyden maae aldrig opofres af Føielighed, Venskab, Frygt, Kierlighed eller Elskov. Om jeg for at behage visse Personer, med hvilke jeg ved min Ankomst til London var bleven kiendt, vilde drage ind paa en Badstue, og jeg forud vidste, at alle Londonske Badstuer vare berygtede Huse, da giorde jeg meget ilde, saasom jeg derved vilde sætte mit gode Navn og Rygte i Fare hos alle Fornuftige og Dydige, for at behage Liderlige og Skummet af Folket. Enhver eftertænksom kunde da ei andet end dømme slet om mig, thi den Regel er sikker:

Siig mig, hvem du omgaaes med, og jeg skal sige dig, hvo du er. Om jeg end aldrig bedrev der nogen ond Gierning, saa var dog Formodningen imod mig, og en virkelig Dydig bær ogsaa altid Dydens Stempel paa sig. Befinder jeg mig i Selskab af smaa Geister, hvor min Gud, min Frelser, min Troe spottes, da er det Misgierning, om jeg tier hertil, meget meer, om min Føielighed gaaer saa vidt, at jeg bifalder dem, hvilket dog for ofte skeer af svage Gemytter. Saadan Føielighed er ikke Føielighed, den er Nedrighed.

I alle ligegyldige Ting bør enhver derimod, saa meget mueligt, rette sig efter det Selskab, han befinder sig i, dog saaledes, at man fornemmelig seer paa sin Stand, saa at, om jeg ikke kan være føielig imod nogle, uden at støde andre, jeg da er føielig imod dem, som gaae mig nærmest an. Saaledes bør en Mand imod sin Kone, en Kone imod sin Mand være føielig fremfor imod alle andre; dernæst Børn imod Forældre, Forældre imod voxne Børn; siden Slægtninge indbyrdes; Herren og Tienere imod hinanden, og endelig hver imod dem, som ere af samme Stand som han, en Geistlig imod en Geistlig, en Officeer imod en Officeer; men skulde man ved Føielighed imod andre ei støde nogen af disse, da bør man være føielig imod enhver. For Exempels Skyld; jeg er Præst og befinder mig i et lystigt og uskyldigt Lav, hvor der faldes paa at dandse; Selskabet vil og have mig til at dandse. Er jeg fanatisk, da anseer jeg Dands for Synd; om

da

da alle mine Medbrødre dandsede, saa var jeg dog ei at bevæge dertil. Fanatici ere ei af en følelig Art. Men naar jeg ikke er Fanaticus, saa er Decorum, Anstændighed, det eneste, hvorefter jeg herudi bør rette mig. Lad nu være, at dette Selskab bestaaer af lutter oplyste Personer, som nøie vide at skille imellem virkelige og Modens Dyder og Laster, men mine Ordensbrødre derimod og Folk i Almindelighed anse det for utilbørligt for en Præst at dandse, saa bør jeg ikke dandse; gior jeg det, da handler jeg ei alene ilde mod mig selv, men og mod andre, som jeg giver Forargelse, og derved begaaer en Forseelse. Den Stærke bør rette sig efter den Svage. Dersom forommældte Selskab havde været end mere oplyst, saa havde det under saadanne Omstændigheder aldrig begiert af en Præst, at han skulde dandse. Skulde derimod alle Mennesker i et heelt Land falde paa de Tanker, at det ei var uanstændigt for en Præst at dandse, hvorfor skulde han da ei undertiden dandse med? At bilde sig ind at være ene viis, det er at være egensindig, forstaae i ligegyldige Ting, thi endskiønt jeg holder for, at der ei i Verden gives virkelige ligegyldige menneskelige Gierninger, saa kan man dog gierne anse visse Ting for ligegyldige, saalænge de betragtes for sig. Dands for sig er ligegyldig; men et Menneskes Dands er aldrig ligegyldig, thi et Menneske dandser aldrig uden enten i en god eller ond Hensigt. God, naar han gior det for at bevæge sig, og af al Slags Bevægelse er Dands næsten den sundeste, og mest over-

enstemmende med Legemet, for at nyde en uskyldig, utvungen og frie Fornøielse, for at behage den eneste, som han elsker, eller og for at vinde sit Brød, og vise sin Konst; ond, naar han derved vil forføre Uskyldigheden, lokke Fruentimmer, ved uanstændige Gebærder forarge kydske Øine og Sæder, naar han derover tilsidesætter og forsømmer vigtigere Forretninger, og endelig om han dandser sig og andre ihiel, enten ved at springe for meget, eller ved at drikke en hastig kold Drik, hvilket sidste dog alene kommer af Uagtsomhed.

Men, vil nogen sige, bør jeg for at fornøie andre, sætte mine egne Fornøielser tilside, og giøre det, som er mig imod? Ja det bør jeg. Thi at giøre det, som behager mig, det er ingen Konst, ingen Føielighed. Har jeg derimod ei Lyst til at spille Kort, til at være i meget stort Selskab, og jeg dog giør det for at behage andre, for at være Selskab lig, da er jeg ret føielig. Saadan var Alcibiades, han kunde skikke sig iblant alle; han var ei Athenens, men Verdens Borger. Dog gik han for vidt, thi han var endog føielig imod Laster En herlig Opdragelse giør altid føielig, omgiengelig, beleven. Tidlig Ægteskab holder disse Dyder ved lige, thi intet godt Ægteskab kan være uden Føielighed. Derimod skeer det ofte, at de, som leve længe for sig selv, eller og aldeles ikke gifte sig, blive egensindige, paastaaende, fortrædelige, ved det de ei have dagligen nogen om sig, som de maa rette

sig

sig efter. Det skeer ofte, at vise, lærde, duelige, dydige Personer dog ei almindeligen elskes, alene fordi de ei ere fsielige. Vil man derfor være elsket, have Lykke i Verden, trænge igiennem med sine Forehavender, saa maa man legge sig efter Fsielighed, begegne alle høflig, ei med Heftighed sætte sig imod andres Meninger, giøre andres Fornøielser til sine, opofre sine egne Fornøielser, og endelig give efter i alle Ting uden i Dyden alene.

VII.

Sandhed.

(Skreven 1762.)

For ædle, retskafne Gemytter er Sandhed en saare vigtig og ypperlig Ting. Mængden, Pøbelen agter den derimod ikke, saasom den ei føler den, med mindre den er geleidet af nogen sandselig Fordeel. Derfore skattes Videnskaber saa ringe af de fleste, efterdi de ei kan begribe, hvad behageligt der kan være ved dem, at et Menneske derfor skulde indelukke sig, søge Enlighed, negte sig buldrende Fornøielser, hænge over Bøger, grave i Jorden, kige paa Himlen, berøve sig Søvnen, rode i Indvolde, og blive sort af Aske, Kul og Støv. Her er efter deres Tanker kun lutter Ubehageligheder, intet andet end Møie, Arbeide, Bekostning. Men den sande Videnskabernes Elsker han er ligesom Bien, der med Møie suer Honningen af Blomsterne, og sparer ingen Umage; ligeledes høster han Fornøielse ved Slæb og Arbeide, thi Dii posuerunt sudorem ante virtutes. Dyden erhverves alene ved Stræben; sand Fornøielse alene ved Dyden. Dette

er

er den evige, den uforanderlige Lov, som Guddommen har fastsat. De som ville forandre den, favne kun Vellystens Skygge, Vellysten selv flyer for dem.

Det som gior Videnskabernes Øvelse til en Dyd, er Kierlighed til Sandhed. Thi Tragten efter Penge, Ære, Anseelse, Høihed er nedrig, og noget der er uden for Videnskaberne, da Videnskaberne i sig selv ved den Fornøielse, de give, ere Belønning nok for deres sande Elskere. Naar ovenmeldte Ting giores til Hovedhensigt, da er saadan lærd Mand kun at ansee som en Daglønner, en Overløber. Den værste Hensigt er at vinde Penge, og har Sallustius Ret, naar han siger, at aldrig nogen god Mand higer efter dem. Begierlighed efter Ære, et stort, et udødeligt Navn er vel en ædlere Drift, men dog uanstændig og skadelig, dersom den er vor Hovedhensigt. Vel var det at ønske, at alle dyrkede Videnskaberne alene for deres egen Skyld; men det skeer vel næsten af ingen, i det mindste af heel faa. Man maa derfor være fornøiet, om de Lærde have deres fornemste Øiekast henvendt til Videnskaberne selv, og derhos tillade dem ogsaa at see med paa Ære, ja endog Fordeel; thi det gielder om de fleste, hvad Poeten siger: Virtutem qvis enim amplectitur ipsam, Præmia si tollas.

Dersom Videnskaberne selv bør være de Lærdes fornemste Øiemeed, saa bliver Sandheden igien det fornemste i dem. Thi ingen Videnskab er nyttig, uden

den er sand; men Sandheden bliver alligevel forskiellig efter Videnskaberne. Sandhed er endog Poesiens Object; thi lad være, at den skildrer Personer, som aldrig ere til i Verden, saa maa den dog forestille de Personers Dyder, Laster, Handlinger, enten saaledes som Menneskenes almindeligen ere i Verden, eller og som de burde være. Naar en Poet ei rettelig udfører de Characterer, som han har tillagt sine Personer, naar han lader en Gierrig uden tilstrækkelig bevægende Aarsag blive ødsel, da forseer han sig imod Poesiens Regler, da skriver han det, som ikke duer, hvorfor? fordi han da viger fra Sandhed.

Sandhed, denne Himmelens Dotter, er saa elskværdig, at den, som engang har smagt dens Sødhed, vil ei bytte den bort for al Verdens Guld, Throner og Purpur. De alene, og ingen andre, som nyde en sand Vellyst, naar de opdage en nye Sandhed, de alene ere ret i Stand til at udvide Videnskabernes Grændser. Thi de, som fornemmelig drives af Ære eller Fordeel, de haste for meget, de ere bange for ei snart nok at naae disse Herligheder, og derfor skynde sig med at udgive deres Opdagelser, deres Skrifter, hvorved de ei faae Tid at modne, ei at tale om, at urene Hensigter formørke Forstanden, og skiule Sandhed. Polygraphi forfremme derfor sielden Videnskaber, thi enten sige de, hvad som tilforn er sagt, eller og fremføre de Usandheder. Hvad det første angaaer, da er det ei altid en Last, thi vel kan de Sandheder

være

være tilforn sagde i Verden, men derfor ei i det Land, hvor Skribenten skriver. Hvor fornøieligt er det at opdage Sandheder, hvor den ene Sandhed rekker den anden Haand, den ene flyder af den anden. Efter mit Begreb og min Følelse er det større, fornøieligere at udlede Sandhed endog i de mindste Ting, end at overvinde Folk, indtage Stæder. At jeg opdager en Sandhed, det skeer alene ved mig selv; den Ære deler jeg med ingen. En Krigshelt udretter derimod ei stort uden ved andres Hielp. Hvilken Tankekraft maa den ei have, som udfinder en nye Sandhed; om hvor mange Ting maa han ei have Kundskab; og hvor fornøieligt er det ikke at vide meget, at overseе mange Ting i deres Sammenhæng. Slige Undersøgelser forstyrre ei Sindets Roe, de hindre Lediggang, de dæmpe Passionerne. Men hvad Nytte er ved dem? Det som fornøier, er det ei nyttigt? have vi andet af dette usle Liv end Fornøielse? Hvad! om alle, i det mindste de Store, de Mægtige, lagde sig efter saadant, mon det da ei vilde staae meget bedre til i Verden? Foruden at Videnskaber oplyse Forstanden, saa hindrer deres flittige Øvelse deres Dyrkere fra at tænke paa mange andre unyttige og onde Ting, thi de udfordre det hele Menneske, de behøve al vor Tid. Krig, Uenighed, Tvedragt, Blods Udgydelse, vilde da blive ligesaa rare i Verden, som de nu ere almindelige. Desuden foraarsager meget i Videnskaberne en kiendelig Nytte, og maaskee end mere kan komme til i Tiden at frembringe Nytte. Men om alt dette

ikke var, saa vilde Sandhed alene formaae Videnskabernes Elskere til at dyrke dem; thi da de fleste Mennesker ere nedsunkne i Uvidenhed og Overtroe, og indtagne af Løgn, forudfattede Meninger og Bedragerie, hvor smukt, fornøieligt er det da ikke iblant saa mange blinde at kunne see, og lede dem paa rette Vei, som ville ledes. At vide Usandheder er at vide intet; at vide Sandheder, men derhos ei ret indsee deres Forbindelse indbyrdes, hvorledes den ene flyder af den anden, det ene Beviste beviser det følgende, er ei stort bedre, i det mindste nyde saadanne ingen retskafne Fornøielser af Sandhedens Betragtning, thi derudi har vore Tiders store Skribent ret: Vegeter c'est mourir, beaucoup penser c'est vivre. At tvivle er Visdoms Begyndelse, men at tvivle altid og om alting, er daarligt, latterligt, ubehageligt, elendigt.

Ligesom Objectet og Udførselen af Sandheden er forskiellig, saa bliver og Følelsen, Fornøielsen af den forskiellig; men for at føle Sandheden maa man og fra Grunden forstaae den Videnskab, hvorudi den afhandles, thi ellers lader man sig ofte indtage af det behagelige og falske. Skimmeri Etymologicum Anglicanum behager mig, men langt meer Grams Forklaring over Angelsaxiske Ord, thi i det første møde mig mange ubestemte, vilkaarlige, tvivlsomme, ja falske Forklaringer, i det sidste derimod ingen uden grundige, og saadanne, som ere bragte til al den Vished, det Etymologiske Studium formaaer at

imod-

imodtage. Holbergs Danske Historie er vel behagelig, men langt meer for en ret Kiender Torfæi og Grams Historiske Afhandlinger. En Livius, en Plutarchus, en Rollin læses med Fornøielse, men med ulige større, en Thucydides, en Xenophon, en Polybius, en Cæsar, en Sallustius, en Tacitus. Æschinis Tale for Ctesiphon fryder Sindet, men Demosthenis henrykker det. Platonis Løsning lokker os til at troe vigtige Sandheder, men Leibnitii Theodicæa nøder os til at troe dem. Rohaults Physik lægger nogle Sandheder for Dagen, men Nollets, Segners langt flere. I Ptolemæi System maa man lyse efter Sandhederne, i Newtons lyse de os. Grotius om den Christelige Troes Sandhed opvækker hos os et Ønske, at den var sand; Ditton, ved at bevise Christi Opstandelses Vished, tvinger os enten til at give den Bifald, eller og at afsige Fornuften; Virgilius, Young opløfte begge Sielen, sætte den uden for sig, drukne den i Vellyster, men den første i Jordiske, den anden i Himmelske; Biblen! Ja her standser min Pen, Skrift formaaer ei at afmale de Fornemmelser, som den opvækker, Ord ei at udsige dem, Fornuft ei at begribe dem.

Saa store, saa ubegribelige Fornøielser berøve de sig selv frivilligen, der ei skiønne paa Sandheden, der ei indsee dens Høihed, og dens Glands.

Hvad mon formaae Haller til at underkaste sig saa ubehagelige Syner, saa modbydelige Forretninger efter de flestes Tanker? Sandhed. Hvad haver styrket Linnæi Fod over saa mange Bierge, hvad haver

ei trættet hans mageløse Flid? Sandhed. Clusius faldt ned af Pyrenæerne, brækkede Arm og Been, blev plyndret af Miquelets; Sandhed førte ham dog did op igien. At opdage nye Planter, noget nyt ved de allerede opdagede, synes for dumme, ukyndige Folk ei den Umage værd. Socrates drak Gift, mistede sit Liv for ei at opofre Sandhed. Cicero jages i Landflygtighed, fordi han siger Sandhed, han kaldes tilbage, han bliver end stærkere ved at sige Sandhed, han ombringes. Galilæus kastes i Fængsel for Sandhed, han maa forsværge den. Aristoteles nødes til at forlade Athenen for Sandhed. Apostlerne, de første Martyrer, aflives for Sandhed; for Religionens Sandheder. Socrates og Aristoteles vare Philosophiske Martyrer (at jeg nu skal tage det Ord Martyr i en meget vid Mening); Cicero var en Politisk Martyr; Galilæus en Astronomisk, Clusius en Botanisk. Hvor har ei Sandheden rørt disses Hierter! at de for smaa Ting i Mængdens Øine imod andre at regne, have endog opofret deres Liv; og hvor lidet maa vel og den største Deel, den ukyndige Hob agte Sandheden!

Man kan vel og vise sig at elske Sandhed i daglig Tale, Omgang, Selskab, Liv og Levnet, og det bør man gisre, saafremt man vil være et godt Menneske, en ærlig Mand, en Christen; men da mange andre have vel og vidtløftigen herom handlet, saa er det ei min Sag at undersøge det.

VIII.

VIII.

Den lærde, den vittige, den grundige, den store og den største Lærde.

(skreven 1762.)

Sielens Kræfter i Henseende til Forstanden ere fire. Først formaaer den at forestille sig de Ting, som Sandserne bringe til den; dette er vel dens nedrigste Kraft, men derhos dog Grunden til alle de andre. Dernæst kan den igien opvække Billederne af disse Ting hos sig, uden de udvortes Sandsers Hielp; og denne Kraft kalder man Hukommelse. Jo oftere Sielen forestiller sig de selv samme Ting og Billeder, jo stærkere bliver Hukommelsen, thi den, som alle andre Kræfter, forøges ved jævnlig Brug. Naar disse Forestillinger blive meget levende, saa foraarsage de, at mange andre Billeder kan ei have Rum, og da udspirer Indbildningskraften, som tilligemed har den Evne, saaledes at forhøie i Smukhed, og forringe i Heslighed de forestilte Ting, at den derved frembringer saadanne Billeder, der ved første Dickast ei synes at forekomme en i

Naturen,

Naturen, men som dog alene grunde sig derpaa, at man tager Egenskaber fra et Væsen og tillægger et andet, for Exempel: naar Poeterne ville tillægge en Person den høieste Grad af Gesvindighed, saa forestille de sig, med hvilken Fart Vinden blæser. Den fierde og tilligemed ypperste Kraft kaldes Skiønsomhed, og bestaaer deri, at man ligner og skiller den ene Ting imod og fra den anden, og derved erfarer dens Fuldkommenheder og Mangler, at man slutter fra det ene til det andet, og derved opstiger fra Virkningen til dens Aarsag, og nedstiger igien fra Aarsagen til Virkningen. Naar man nøie eftertænker disse Kræfters Egenskaber, da er der intet Menneske, som er sund og frisk, og hvis Lemmer, som høre til Forstandens Brug og i alle Maader ere vel dannede, der jo haver Evne til at erlange dem, og ingen derfor, som er dem berøvet, uden ved Mangel af Øvelse. Den første Kraft er Grunden til dem alle, og den har visselig alle Mennesker. Hvis derfor Iri og Newtons Omstændigheder havde været lige; om de havde havt een Opdragelse, seet de samme Ting, omgaaet med de samme Personer, levet paa een Tid, i eet Land, været i samme Lykkens Omstændigheder, saa havde de og forestillet een Person. Under disse Betingelser havde Newton blevet Jrus, og Jrus Newton. Men naar Omstændighederne i vore første Aar have været ulige, saa hielper det ei, om de end siden blive aldrig saa lige; stor Forskiel vil der endda altid være imellem saadanne Personer. Naar man

saa

saa at sige intet haver tænkt, fordi ingen haver bragt en paa at tænke, eller og tænkt paa ganske andre Ting end den anden, saa bliver det vanskeligt, og maaskee umuligt, at bringe saadan en til at tænke paa samme Ting og i samme Orden, som den anden. Villien kan da ei bøies; den er ved Vanen bleven befæstet; den finder nu Smag i ganske andre Ting, i ganske andre Fornøielser. Hvor vigtig er da ei Opdragelsen, naar den rettelig eftertænkes. Vor Siel er sandelig ligesom en Tabula rasa, det kommer an paa Konstneren, hvad han vil indgrave i den. Plato takkede derfor Gud med god Grund, at han var født Menneske og ei Dyr, Græker og ei Barbar, og endelig, at han var kommet til Verden i den Stad, og paa den Tid, Socrates levede. Naar man nøie vil eftertænke de forskiellige Omstændigheder, som alle Mennesker befinde sig udi, saa vil den Forundring lettelig bortfalde, hvi der er saa stor Forskiel imellem deres Forstands Kræfter. Det er umuligt, at nogen kan i lige Grad have de tre sidste Forstandens Kræfter, thi den enes stærke Øvelse udelukker den andens. Er min Begierlighed efter at vide meget uden Grændser, og jeg derfor uophørligen foreviller Sielen nye Billeder, og maaskee temmelig ofte de samme og de samme Billeder, men derhos ei sammenligner dem, saa bliver min Hukommelse overmaade stærk, min Skiønsomhed derimod svag; og saaledes vice versa. Det skeer derfor aldrig, at den, som besidder den største Hukommelse, er tilligemed overmaade meget judicieus, og den meget judicieuse har gierne en maadelig Hukommelse.

Hu-

Hukommelse bringer frem den Historiske Kundskab, Indbildning den Poetiske, Skiønsomhed den Philosophiske. Jeg siger ikke, at en Historicus behøver alene Hukommelsen, en Poet Indbildningen, en Philosoph Skiønsomheden, thi hver af dem vilde blive meget slet i sit Slags, dersom han kun besad een af disse Kræfter. Nei, en Philosoph af Profession kan ofte i sin Videnskab kun besidde en historisk, eller poetisk Kundskab. Imidlertid, endskiønt Hukommelse er ringere end Skiønsomhed, saa er den dog meget nødvendig, og bør i Ungdommen fornemmelig meget øves; thi har jeg ei Forraad paa Forestillelser, Billeder af Ting, hvormed skal da min Skiønsomhed bearbeide sig? Den vil blive meget manglende og slet, da den kun, af Mangel paa Kundskab og Tanker, kan sammenligne faa Ting, og derved vil den i de faa Ting ofte ei engang blive i Stand til at indsee deres fulde Sammenhæng. Og da de Billeder Naturen giver os, om et Menneske endog reiste meget, ere ei tilstrækkelige, og desuden kun vise os det nærværende, at jeg ei skal tale om, at vi ikke altid ere i Stand til, og befinde os i saadan Stilling, at vi kan overse det hele, og alle dets Dele i den Ting, som Naturen fremviser, saa er Læsning meget saare nødvendig, hvorved jeg giør andres Erfaringer til mine, og faaer Naturens og Menneskets foranderlige Skikkelser i alle Tider at vide. Latterligere Folk er derfor ei efter mine Tanker end de, som lade haant over al Læsning, som ei ville benytte sig af andres Erfaringer, som alene stole paa deres

egen

egen Praxis, som ville selv udfinde alting, og derfor udfinde intet. Naar jeg har læst, seet, tænkt, erfaret, overveiet meget, da gaaer det gierne an at tage en Ting op fra Roden, at forestille sig den, ligesom den nu først skulde opfindes og undersøges, og at forsøge alle muelige Erfaringer med den, samt dreie og vende den paa alle Kanter. Da er det godt, for at komme til en fuldkommen Vished og Overbevisning, at tvivle paa den, at stille sig an, ligesom man nu først skulde til at gaae i Skole, og at overveie alt, hvad der er baade for og imod den. At øve Hukommelsen for lidet er daarligt; at øve den for meget ei mindre, thi naar jeg ei giør andet end læser, og idelig opfylder Forstanden med mangehaande Ting, saa forvirres den ei alene ved Mængden, men faaer endog ei Tid at tænke. Desuden ere mange Ting ei værd at læse og vide. Den som veed mange smaa Ting, veed ofte ei store og nødvendige. Saadanne, som vide meget, men alene andres Tanker, og have selv ingen, kan dog i det mindste giøre samme Nytte som Lexica, og i visse Tilfælde ansees for levende Bibliotheker. Af dette Slags Lærde ere mange, ja maaskee de fleste, næst de vittige. Allatius, Morery, Hendreich, høre iblant de nyere til denne Classe; og Athenæus iblant de Gamle. I Skrifter tiene de kun til at samle Materialier, og dem bringe de ei engang i nogen god Orden.

De som ei læse meget, og fæste deres Tanker bestandig paa visse Ting, som de enten ophøie eller ned-

nedre

nedre over deres Værdie, dem kalder jeg de vittige Lærde, de ere tilbøielige til at læse og skrive Vers, Taler, Satyrer. Men da de ei have Forraad paa Tanker, og derfor heller ingen Skiønsomhed, saa indeholde deres Skrifter ei heller andet end tomme og prægtige Ord. Svinge de sig for høit i Veiret, da blive de uforstaaelige; og gisre de sig for nedrige Begreb om den Ting, de handle om, da mene de ved et eneste Mundsveir, ved et eneste lystigt Indfald at afgiøre de vigtigste Ting, at kuldkaste de fasteste Sandheder. Verden vrimler nu omstunder af saadanne, som have intet andet Beviis for deres Lærdom end den dumme Pøbels Forundring. Af alle Lærde fortiene de mest at staae i den nederste Klasse, og due de næsten til intet andet end at forvirre alting. Til saadanne hør af de gamle regnes de saa kaldte Asiatiske Oratores, Aristides, Statius, Lycophron, og af de nyere den unge Crebillon, de la Mettrie, Edelman, Voltaire i sine philosophiske og historiske Skrifter, la Beaumelle, Marquis d'Argens og Millioner andre. Dog maa herved iagttages, at jeg ei anseer alle i forrige og i denne Classe, hver i sit Slags for lige gode; thi aldrig øver nogen Hukommelsen ganske og aldeles alene, ei heller Indbildnings-Kraften, men ethvert Menneske besidder noget af alle tre Sielens Kræfter; men dog kan han saa meget øve den ene, at man derover gierne kan sige, at han forsømmer de andre. Ligesom nu enhver besidder meer eller mindre af de andre Sielens Kræfter, saa fortiener han og høiere eller lavere Sted

i sin

i sin Classe. Jeg sætter: en har tredive Grader af Hukommelse, fem af Vittighed, een af Skiønsomhed; en anden derimod kun tive af Hukommelse, fiorten af Vittighed og to af Skiønsomhed; den tredie atten af Hukommelse, tolv af Vittighed, sex af Skiønsomhed; hvo vil tvivle paa, at den første bør kun have det nederste Sted, den anden et høiere, og den tredie det høieste? Og denne Proportion kan forandres, og forandrer sig ogsaa virkelig uendelig.

De der have temmelig Læsning, og flittig overveie og sammenligne alt det de vide, de erlange stor Skiønsomhed, og dem kalder jeg de grundige Lærde. Deres Stiil er tør og maver, thi de mangle fast aldeles Indbildnings Kraften og al Vittighed. De lægge sig og gemenligen kun efter een Videnskab; da Hukommelse-Lærde derimod ville vide alt, og de vittige lade sig alene nøie med at beskue Tingenes Overflade. Til de grundige regner jeg iblant de Gamle: Pythagoras, Democritus, Hipparchus, Euclides, Archimedes; i Middelalderen: de saa kaldte Scholastici, og de gamle Juriſter, Bartolus, Baldus ꝛc.; og iblant de nyere: Ramus Philosophen, Budæus Philologen, Victorius, Clusius, Keppler, Brahe, Wolf, Bülfinger, Bauhinus og mange Juriſter og Mathematici. Dog bliver efter Tiderne stor Forskiel imellem disse, og Archimedes trang saa dybt ind i de Mathematiske og Mechaniske Videnskaber, at han derfor bør regnes iblant de største Genier, Verden har frembragt.

En stor Lærd fortiener ingen at kaldes, uden han har stor Skiønsomhed. Dette er hans fornemste Egenskab. Af de store Lærde ere ellers tvende Slags: De som forene mest af Hukommelse og Skiønsomhed sammen, og de der forene mest af Indbildnings-Kraften og Skiønsomhed med hinanden. Efter mine Tanker fortiene de første Fortrinet, thi de ere altid grundigere. Af dem finder jeg iblant de Gamle: En Polybius, Thucydides, Xenophon, som og haver besiddet stor Vid, hvorfor han ogsaa fører den deiligste Stiil, man vil forlange, Plutarchus, Demosthenes, Longinus, Sallustius, Cæsar, Tacitus, Plinius den yngre, Virgilius, Horatius, Varro, Marcus Aurelius; og iblant de nyere: En Thuanus, Gassendus, Selden, Puffendorf, Clericus, Haller, Linnæus, Boileau, P. Corneille, Shakespeare, Young, Pope. Af det andet Slags store Lærde ere iblant de gamle: En Homerus, Herodotus, Isocrates, Livius, Ovidius, Seneca, hvis Imagination næsten haver overveiet hans Judicium, Lucianus, Keiser Julianus, Libanius; og iblant de nye: Osorius, la Fontaine, Racine, Voltaire som Poet, Milton, Bayle, Carteſius. Mange ville vel forundre sig over, hvi jeg sætter i denne Classe endeel Poeter, og i den forrige, som dog indbefatter ringere Lærde, adskillige Philosopher. Men jeg svarer hertil, at jeg ei her seer paa Videnskaberne selv, og den Nytte, de have i Staten, thi da bør Philosophien vel gaae langt over Poesien, men paa de Grader af Sielens Kræfter, som enhver Lærd har anvendt. Det er ellers unægte-

ligt,

ligt, at en Videnskab over meer een Sielens Kraft end en anden. Den ypperlige Baco synes mig fortrefligen at beskrive, hvilke Egenskaber enhver Person faaer ved hver Videnskab, naar han siger: Historiers Læsning gior forstandig, Poeters sindrig, de Mathematiske Videnskaber subtil, Natural-Philosophien meget dybsindig, Moralen alvorlig og anstændig, Dialectica og Rhetorica færdig og hurtig i Disputer. Nu kan Forældre vælge, og lade deres Børn studere visse Videnskaber frem for andre, eftersom de ansee een Egenskab bedre end den anden.

Hvad de største Lærde angaaer, da ere de saadanne, der i al muelig Forhold og Grad forene sammen alle Sielens Kræfter. Enhver kan let tænke, at de maa være heel faa, saasom alle Omstændigheder sielden ere saa føielige, at de løbe sammen for at danne saadan en. Derfor skeer det og, at man af dem i et Seculum finder i det høieste kun tre til fire, og i mange undertiden ingen. Hele Middelalderen kan ei fremvise nogen, ei at Genierne vare da jo ligesaa gode som før og nu, men mange af Hielpemidlerne fattedes, og maaskee de fleste; derfor finder man ei heller nogen af dem i de ældste Tider; Plato er den første, hans Discipel Aristoteles den anden. Siden forekommer ingen, næsten i tre hundrede Aar. Naturen syntes at være udtømmet. Endelig frembragte den Cicero. Men efter ham syntes Naturen reent at have tabt sine Kræfter. Sexten hundrede Aar ginge bort, og man saae ingen, som for-

tiente at regnes iblant de største Lærde, iblant disse mægtige Genier, som fortiene den største Ærbødighed, Høiagtelse af alle Lærde. Erasmus, Hollands og Rotterdams Ære, oplyste endelig Verden, og var den eneste i sit Seculum, nemlig det sextende. I det følgende findes to; Baco Verulamius og Hugo Grotius. Dette bryster sig af Newton og Leibnitz, flere kan efter min Indsigt ei staae i denne Classe. I de forrige haver jeg derimod langt fra ei nævnet alle, men kun saa mange, som kunde tiene til Exempler for at oplyse mine Sætninger. Hvad de største Lærde angaaer, da have de vel, som Mennesker, undertiden feilet, og de Feil bør vi ogsaa rette og lægge for Dagen, saasom Mængden ellers vilde lade sig blinde af Præjudicium Autoritatis, men det bør skee skielvende, og med største Ydmyghed og Undseelse, thi naar de have feilet, hvor meget lettere da ikke vi? De som begegne dem haardt, grovt og myndigt, burde betænke det uendelige Rum, der er imellem dem selv og dem, de laste, og idelig see paa deres egen Ringhed. Imidlertid giøre mange det ikke. Nu omstunder er det en Vane at forhaane Plato og Aristoteles. Cicero ansees og af endeel Superficielle for superficiel. Meer end een Asinius dadler ham. Burman understaaer sig at sige om Erasmus, at han, om han nu kom igien i Verden, kunde ikke blive mere end Skolemester. Hvorledes har man ei begegnet Grotius? jeg vil tie herom. Pfaf har ansect Leibnitii Theodicæa for et Spøg af hans Imagination; hvilken Mørkhed! Newton har hidindtil havt den beste Lykke.

Nogle

Nogle ville vel undre sig over, at jeg iblant Sielens Kræfter ikke regner Hemme, hurtigt Begreb, men jeg anseer den kun for en Færdighed og Øvelse af en betragtende og sammenlignende Hukommelse.

Paa samme Maade, som jeg har inddeelt de Lærde, kan og Konstnere, Generaler, Statsmænd, Regentere inddeles. At jeg nu alene skal holde mig til den sidste Classe, nemlig de største, hvo vil da betage Raphael og Rubens Æren af at have været de største Malere; Praxiteles og Lysippus de største Billedhuggere; Epaminondas, Cæsar, Turenne, Eugenius, de største Feltherrer; Lycurgus, Hertugen af Sully, Colbert, de største Statsmænd; Marcus Aurelius den største Regent? Herved maa dog agtes, at jeg ei opregner alle dem, der henhøre til denne Classe, men kun nogle for Exempels Skyld, og at jeg ei befatter mig med de levende; nam de his Judicium in arduo est.

IX.

Munterhed.

(skreven 1762.)

Af alle Feil er Blyhed den største, Munterhed er Midlet derimod, Dumdristighed er Munterhed uden Forstand og drevet for vidt. Uforskammenhed er en Last, som har stor Lighed med Dumdristighed, og forstilt Undseelse og Stilhed en anden Last, som ligner Blyhed. En slet Opdragelse er alene Aarsag til Blyhed, en god Opdragelse derimod giver et frit og utvunget Væsen; men Munterhed er noget meer, og kommer derfor ikke alene af Opdragelsen; thi vel er den det modsatte af Blyhed, men tilligemed det modsatte af Sorg, Tungsindighed, Menneskehad, Fortrædelighed, som alle ere Sindets enten Feil eller Laster. Munterhed er altsaa en moralsk Dyd, der opnaaer sin største Fuldkommenhed ved Overensstemmelse af Opdragelsen, Temperamentet, Fornuften og Øvelsen, følgelig er den ogsaa meget meer end Lystighed, der har kun Temperamentet til Grund, og undertiden derhos en Slags Omgang i Verden, hvorfor den er me-

get

get usevn, og undertiden nærmer sig nu til Uforskammenhed, nu til Tungsindighed, mest det første, naar Lystigheden er af Temperamentet, mest det sidste, naar god Omgang er forbundet med Temperamentet. Munterhed derimod er altid jevn, gisr i det mindste aldrig noget Spring, har maadelige Sindsbevægelser, fast umærkelige Sindslidelser, er ikke overmaade lystig, og aldrig nedslagen. Saaledes er den fuldkomneste Munterhed beskaffen. Men sag opnaae den Høide. Nogle ere muntre alene ved Fornuft og Øvelse; saaledes vare Socrates og Epictetus, thi man finder ei, at nogen af dem havde god Opdragelse, og Socrates var tilbsielig til Vrede, og Epictetus til Enlighed, som er et Slags af Tungsindighed, hvorvel det mindste. Nogle nyde god Opdragelse, og besidde en sund Fornuft, men deres Temperament er alt for lystigt, det koger over; saaledes var Horatius. Nogle have et godt Temperament og god Fornuft, men deres Opdragelse har enten været for blsd eller for haard; Ovidius viser os de førstes Billede, Agesilaus de sidstes. Ere Opdragelsen, Temperamentet og Fornuften gode og overensstemmende, da følger Øvelsen af sig selv upaatvivlelig; da bliver Billedet ligesom Cyri hos Xenophon, dog det er maaskee en Digt, eller som Marci Aurelii et sandt og virkeligt. Skiønnere Afskildring kan af et naturligt Menneske ei gives end hans. Den samme som Undersaat; den samme som Herre; uforanderlig i Lykke, uforanderlig i Ulykke; sig selv lig i at byde og i at bydes; Monark over Ver-

den, Monark over sig selv. Den eneste i Historien og hvis Historie derfor næsten ansees for en Digt. Men er det og vel muligt at være altid munter, altid sig selv lig? Tages denne Sag i den strengeste Mening, da gaaer den vel neppe an; nogle smaa Ujevnheder ere vor Natur medfødte og indplantede; men Munterhed, saa vidt den er mulig, bør enhver lægge sig efter. Temperamentet, dersom det ei er efter Ønske, er vel en stor Hinder, dog det kan overvindes; Socrates overvandt det; man mærkede fast aldrig, at Vrede var hans Sinds Tilbøielighed; herudi større end Marcus, som synes næsten ingen Laster at have været medfød. Bør vi være mindre end Socrates? Vi have flere, vigtigere bevægende Grunde, han havde kun Haab, vi have Vished; vi styrkes ved en mægtig Arm, vi stride selv anden, han ene, og denne Anden er mægtigere, er visere end alle Solegran forvandlede til ligesaa mange Socrater; vi forurette Dyden, os selv, det menneskelige Selskab, Gud, dersom vi ei ere muntre. Munterhed, Fornøielse ere Dydens Belønning, en Følge af Dyden, Dydens Skygge; Skyggen følger altid Legemet, Munterhed Dyden. Vel nægter jeg ikke, at de, som undertiden ere tungsindige, ja endog de, som jevnligen ere saa plagede, ogsaa kan være dydige, men deres Dyd er sandelig dog svag, deres Tillid skrøbelig. Den stærke Dyd er munter, uforfærdet, uforsagt. Saa længe Sinds Lidelserne ere hæftige, er Dyden, Christendommen ei rodfæstet hos os; da kan man ei være munter. Naar jeg derimod

er

er dydig, naar jeg er en Christen, naar jeg har Fred med Gud, med alle, med mig selv, hvorfor skulde jeg da vel være bedrøvet? Troens Helte: Ignatius, Polycarpus, Laurentius, Cyprianus, Johan Huss, Hieronymus Pragensis, Lutherus, de vare muntre, de vare frimodige. Hvorfor skulde jeg frygte? Hvad Aarsag har jeg at klage? Maaskee, fordi jeg er til, fordi jeg har Lemmer, som ere bequemme til at udrette Sielens Villie, fordi jeg har Fornuft, som styrer mit Legeme, fordi hvert Lem skaffer mig nye Fornøielse, fordi Jord, Luft, Hav, Himmel kappes om at behage mig, at kildre mine Sandser, at fordrive Tidens Langsomhed, at udvide mine Begreber, fordi alle Mennesker, alle Ting i Naturen tiene mig, ofte uden at vide det, ofte imod deres Villie, fordi mig befales at elske mig selv, min Næste, min Gud, fordi at just ved den Befaling opkommer den lifligste, den sødeste Harmonie i min Siel, fordi Guds Villie, mit eget Beste, min Fornøielse stemme overens med hinanden, fordi ingen sandselig Lyst er mig formeent, naar den er til mit sande Beste, fordi jeg til Belønning, at jeg haver glædet mig her i Verden, skal i den anden Verden nyde end større Belønning uden Maal, uden Ende? Bør dette bringe Mennesket til Sorg? Jeg maa da vel spørge, naar han bør glæde sig? Maaskee naar han i Utide og for ofte nyder sandselige Fornøielser, som efterlade sig et Øde i Sielen, en Bekymring i Sindet, en Svækkelse, ja undertiden Ødelæggelse i Legemet, en Straf i det andet Liv?

Laster, Misfornøielse, Uroe, Straf her og hisset ere uadskillelige; Dyder, Munterhed, Sielefred, Fornøielse her og hisset ere end meer uadskillelige, forstaae, naar Lasterne og Dyderne følge os ind i den anden Verden. Spørgsmaal! hvad Valg man nu skal giøre? Daarligt, affindigt Spørgsmaal! Og dog giøre mange, de fleste, hvad siger jeg? næsten alle Mennesker, ei engang noget Spørgsmaal, uden Betænkning, uden Eftertanke vælge de Sorg og Smerte. Hertil ere mange Aarsager, men jeg vil nu kun afhandle den, som flyder af min Materie. Ofte, ja for ofte, forestilles Christendommen som noget tungt, vanskeligt, modbydeligt, stridende mod Naturen; Gud afmales som en Tyran, der fortørnes ved mindste Glæde, som piner her, og piner hisset. Hvad Under, at Naturen rebellerer, som overladt til sig selv, søger Glæde, Fornøielse, Munterhed, saalænge den er fri for de Skrække-Billeder, som Imaginationen digter, og uden for den ikke findes. Mange, som virkelig have Religion, falde herover til Overtroe, pine og martre sig selv; hidindtil begaae de ikkun Feil, men bliver Overtroe til Natur hos dem, da indfinder sig afskyelige Laster: Menneskehad, Vrede, hastig og haard Dom over andre, Haardhed, Umildhed, Stivhed, Forfølgelses Geist, høie Tanker om sig selv, Foragt for andre. Dyder fordres da af andre, og man haver selv ingen, fuld af Tanker om Gud, om Himlen, vaagner man da op i Helvede. Med Pine, med Møie, med Konst giøres denne Verden til et ulyksalig Livs Forstue, en Indgang til et andet

ulyk-

ulykſaligere Liv i den anden Verden. Saa meget koſter det ſomme at blive ulykſalige. Men Ondſkabs Top have diſſe Folk naaet, naar de anſtryge deres fæle Laſter med Dydens Farve; naar de i Guds Navn, naar de af Kierlighed til Siele, forſtyrre Sielens Værktøi, Legemet, og frembære for Gud forbudne Brændoffere. Naturen ſkielver, naar den hører ſlig Lærdom, end meer, naar den ſeer ſligt Levnet. Den overlader ſig derfor aldeles til ſandſelige Fornøielſer, og enten forener Laſter og Religion med hinanden, menende, at Gud er god, at Chriſtus har fyldeſtgiort for alle, ei betænkende, at Straf følger alerede her i Verden Laſterne i Hælene, hvor meget meer i den anden; eller og afkaſter den aldeles al Religion, og mener at finde Fornøielſe andet Sted end i Gud, og, for at nyde ſin egen indbildte Lykſalighed, giør ſig ſelv til et Fæ, uden Haab, og Verden til en Daarekiſte, en latterlig af ſig ſelv ſammenløben Maſkine, og Gud enten til intet, og med det ſamme alting til intet, eller og til afmægtigere end en Klods, dummere end den ringeſte Skabning, kortelig til noget, ſom imodſiger ſig ſelv.

Den ſande, den rette Chriſten, det er den viſe, den ene fornuftige dødelige Skabning, er langt ſkilt fra begge diſſes Daarligheder, det fuldkommenſte Mønſter paa ſaadan en findes i ingen uden i Chriſto. Jo nærmere man træder i hans Spoer, jo nærmere forenes man med Guddommen. At opnaae hans Dyders Høide er umuligt, men at følge dem er muligt.

Og

Og han, han var ikke ſtræng imod andre, han fordømte ingen, han giorde vel imod alle, han var kierlig, beſkeden, gavmild, han var altid af et lige Sind, uden naar Menneſkenes Beſte nødte ham til at tale med Iver, eller han og bar Straffen for vore Synder; han var altid munter, hans Embede udfordrede, at han ofte maatte omgaaes med Bedrøvede, men han giorde alting uden Affectation, han beſøgte og de Glade, han gik paa Bryllupper, han indfandt ſig ved Gieſtebuder, han havde ſmukke Klæder, han brugte vellugtende Sager, han ſkyede ikke Fruentimrets Selſkab, han plagede ſig ikke med Faſte, uden naar han vilde viſe ſin Almagt, han foreſtilte Gud ſom Godheden ſelv, han henviſte til uſkyldige Fornøielſer i Naturens Rige. Hvad Mønſter bør vi heller følge end hans? dog med den Forſtand, at vi vel giøre Forſkiel imellem, hvad han haver ſagt og giort ſom ſimpelt Menneſke, og hvad han haver giort efter ſit Kald og ſine overnaturlige Gaver. Ham kunde det anſtaae at kalde Phariſæerne Ugle-Unger, ſom Gud havde han Ret dertil, ſom Prophet vidſte han, at de fortiente det. Vi kan ei ſee andre ind i Hiertet, derfor nødes vi til at dømme vel om dem, der leve udvortes ſkikkelig, ligeſom Phariſæerne, og om vi end ere viſſe paa deres Ondſkab, ſaa bør vi dog ei tiltale dem ſaaledes; Kierlighed og Høflighed forbyde os det. Chriſtus drev med Magt dem, ſom ſolgte og kiøbte, ud af Templet; han giorde det ſom Gud og Konge. De fleſte af os have ei Magt at befale og tvinge andre.

I alle

I alle andre Ting derimod bør vi følge Jesu Fodspor. Johannes var hans kiereste Discipel; hvorfor? han var god og kierlig. Have vi Kierlighed, da have vi og Fred, da ere vi og muntre. Den sande Christen er altsaa munter, jævn, glad af Ansigt og Gebærder, ei suursеende, mild imod alle, streng imod sig selv, roelig, fornøielig, bruger alle Verdens og Sandsernes Fornøielser, dog uden at hænge sit Hierte til dem, hader Laster, men ei Personer, er ei vredagtig, mindre arrig, forekommer sine Fiender med Velgierninger, gior vel mod alle, nøder ingen sine Meninger paa. Det gaaer dem, der fordømme al uskyldig Lyst, ligesom dem Christus taler om, der sie Myggene og sluge Camelerne. Lovise, den himmelsksindede Lovise, var efter mine Tanker større Helgen end alle suursеende og streng dømmende Casuister. Dyden fandtes hos hende med alle sine Skiønheder: Hun var munter, beleven, høflig, godgiørende, jævn, rolig, indtagende, saa at, om Dyden kunde skildres, burde hendes Person afmales. Med saa mange yndige Egenskaber var hun frie for Laster, Ufuldkommenheder, og endskiønt fuldkommen for Menneskene, indsaae hun dog sin Ringhed for Gud. Ustraffeligere, renere og maaskee meer tænkende paa Gud ved sit Spillebord, i en Dands, ved Musiken, paa Skuespil, i sit Purpur, i sin Høihed, paa sin Throne, end mange indbildte Helgene i deres ivrigste Andagts Øvelser. Beviis paa dette er Sygesengen, Dødens Strid, det Vidne, som aldrig lyver. Hvilken Hengivenhed til Gud, hvilken Glæde,

hvilken

hvilken Aands Oploftelse, hvilken Tillid, hvilken Underkastelse under Guds Villie fandtes da hos hende! Og hun havde dog meer at miste her i Verden, end Millioner andre, der krympe sig ved Døden. Omtrent lige Exempel, endskiønt noget mindre i visse Omstændigheder, haves i Oberkammerherre Carl Adolph von Plessen. At gaae ud aldeles fra Verden for alene at sørge for sig selv, det er ingen Dyd; men at være i Verden, at bruge Verden, at overvinde Verden, det er Dyd. Ere vi ei andre Menneskr til Nytte, da besidde vi ingen Dyd; De bør see vore gode Gierninger; da vil vist hos os paafølge en sand, en christelig Munterhed uden Ende.

Ind-

Indhold af første Deel.

Samtaler og Idyller.

Samtale efter Luciani Maade imellem Lyciscus og Aristides. . . Side 3

— imellem Lyciscus, Aristides og Lampria. — 25

Samtale imellem Hans og Peer, hvori tydeligen vises, at de danske Comoedier due slet intet, og ere ei værd at spilles. . . — 51

Samtale imellem Petrus og Theodosius. . — 65

— imellem Christian og Eberhard. . — 85

Brynhild og Haldan. . . — 99

Othar og Eric. . . — 105

Mirtil, Menalcas og Palæmon. . — 110

Frode. . . . — 117

Sarraka og Beive. . . — 126

Nornerne. . . — 136

Amyntas og Chloris. . . — 142

Amymone eller den døende Moder. . — 148

Regner og Svanhvide. . . — 150

Den godhjertige Hyrde. . . — 156

Hrolf og Einar. . . — 164

Bacchi Fæst. . . — 169

Roe og Grythe. . . — 176

Stærkodder og Isleif. . . — 184

Lycoris, Daphnis og en Najade. . — 189

Skaldens Sang ved Regners Grav. . — 196

Leonidas og Ismenias. . — 198

Tvistigheden. . . . — 203

Sam-

Samtaler i de Dødes Rige.

Harald Harfager, Konge i Norge, Hagen Adelsteen hans Søn, og to Norske Bønder. . Side 211
Sverre, Konge i Norge, Christian 3. i Danmark, og Canzler Johan Friis. . . — 222
Hagan Hagensen, Konge i Norge, og Christian den Fierde i Danmark. . . . . — 229
Bugenhagen, den danske Reformator, Broeman, Biisp i Sielland, og en nylig afdød Præst. . — 234
Peder Oxe og en fransk Financier. . . — 244
Erkebisp Absalon og en Minister. . . — 250
Signe og Hagbarth. . . . . — 255

Moralske og Philosophiske Afhandlinger.
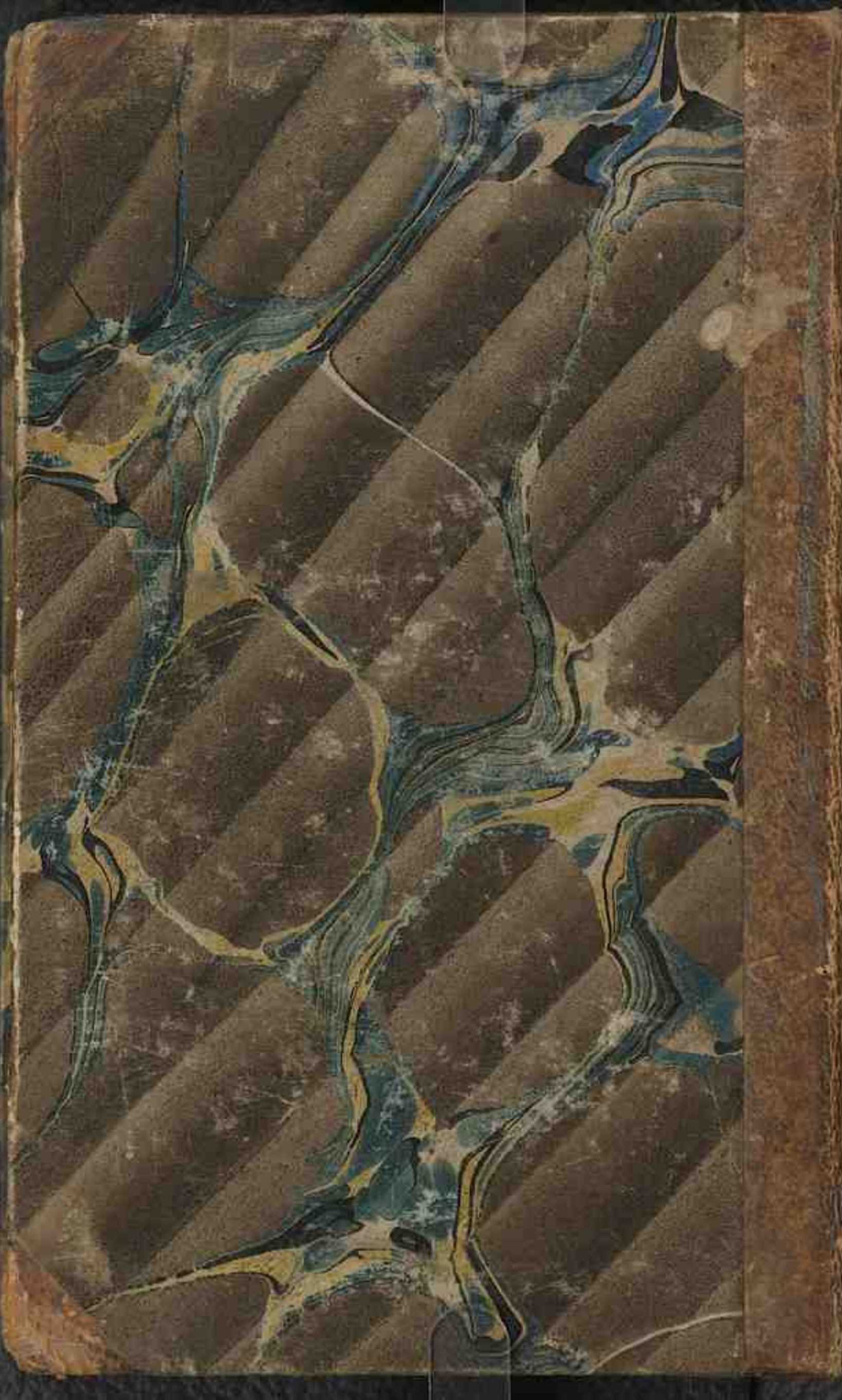
Af hvad Aarsag Hedningene saa gruelig forfulgte de Christne. . . . — 261
Om Videnskaber, med Hensigt til Norge. . . — 271
Om Hiertets Egenskaber. . . — 291
Om den beste Maade at prædike paa . . — 308
Elskov. . . . — 317
Foielighed. . . . — 334
Sandhed. . . . — 340
Den lærde, den vittige, den grundige, den store og den største Lærde. . . . — 347
Munterhed. . . . — 358